

אספקלריא לקבלת דעה

אספקלריא לפרשת בהר בחוקותי תשפ"ג

חינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת בהר בחוקותי תשפ"ג.....ו

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר.....ו

והיה כעץ שתול על פלגי מים" - השוואה מפתיעה בין דברי הזוהר הקדוש

לדברי המגיד מקוז'ניץ!.....ו

המשלת התורה הקדושה ל'עץ' מסוים.....ז

אבוא בעיר / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת מעוז חי"ל, עיה"ק ירושלים.....ח

מורא מקדש.....ח

משכן השכינה בנר"ן.....יא

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים... יז

הטעם שאסרה התורה להלוות בריבית, מיסוד 'חסד' או מיסוד 'אמונה

והשגחה'.....יז

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד.....כב

בטחון בניסים.....כב

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ'

בב"ב, מח"ס באר צבי.....כה

בין שביעית ליובל.....כה

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר.....כח

בל תוסיף בדברי נבואה.....כח

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'... ל

פניני עיון בפרשת השבוע - פרשת בהר.....ל

פניני עיון בפרשת השבוע - פרשת בחוקותי.....לב

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון

מרוגוטשוב.....לד

בירור שיטת הסוברים שרה"ר היא דרך שבוקעין בה ס' רבוא בכל יום.....לד

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן

מלכים ושא"ס.....לז

שממון הארץ בזמן הגלות.....לז

ואם לא תשמעו.....לז

- חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב
 'איגרת לידיד' (טורונטו - קנדה) מ
- בענין שביעה בברכת המזון..... מ
- חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת
 סופרים מב
- "תורה שבעל פה" מבארת את "תורה שבכתב", מדוע נחשבת כ"תורה"
בפני עצמה..... מב
- יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו'
 ו'שמועה טובה' מה
- מ"ט תוכחות כנגד מ"ט ימי הספירה - ומעלת יום ל"ג בעומר והמסתעף.. מה
- להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב נו
- איש כי יפלא נדר - בערכך נפשת לה'..... נו
- לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, ר"מ 'עץ חיים' ו'אהבת תורה', מח"ס 'לקוטי
 שערי תשובה', מאנשעסטער ס
- איזו מצוה מצינו מפורש בחז"ל שמצילה מהטילים?..... ס
- מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות
 "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד סב
- המצרך החשוב בעולם - השלום..... סב
- משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית סח
- שבת קודש..... סח
- מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח
 החדשות', מודיעין עילית עז
- החזרת שדות ושחרור עבדים ביובל..... עז
- גזירת האיבוד על עשרת השבטים אם כאבידה המתבקשת, וביאור
הפלוגתא ביסוד קדושת ישראל..... עז
- גדרו של עוף ה'קורא'..... עט
- נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, כולל מגדל עוז (רחובות) פ
- נקם שאינו של ברית..... פ
- נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן
 הגר"ש רוזובסקי זצ"ל פב
- מה ענין שמיטה אצל הר סיני - כי קדושת הארץ היא מעין קדושת הר סיני
..... פב

עיון המשפט / הרב אליעזר דוידזון, ראש כולל ובית הוראה לממונות 'עיון המשפט', אלעד..... פה..... פה

קבלן בניה טעה בתימחור, האם יכול לדרוש עוד כסף? כסף? פה

עקבי חז"ל / הרב אברהם יעקב גולדמינץ, מח"ס בדמיך חיי, שבילי דירחא, ושא"ס פט..... פט

בחוקותי לשון חקיקה, חקיקה על לוח הלב - יצר טוב ויצר רע..... פט

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי..... צג

הדרך הנכונה להאזיב את הלימוד..... צג

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער..... צז

למה ל"ג בעומר הוא יום שמחה והודאה..... צז

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאונני' במעלת עשרה הראשונים..... קב

כדי שיזהר בדיבורו ירגיש כאילו נמכר לחבירו, וכפי שנוהר לא לקנות חפץ פגום - ביותר יזהר שלא לפגום לשונו!..... קב

המקניט חבירו בדברים הוא בכלל לשון הרע - ועובר בלאו ד"לא תונו איש את עמיתו"..... קג

"אם בחוקותי תלכו" שתהיו עמלים בתורה, יתוקן פגם לשון הרע - ויתהוו גשמי ברכה בעיתם, לתועלת הבריות..... קד

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס שלהבת התורה, מחשבת שלמה, מחיית עמלק..... קו

איך עבד כנעני קונה עצמו, הרי מה שקנה עבד קנה רבו..... קו

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממעוררי תנועת התשובה..... קי

משעבוד מצרים לשעבוד התורה..... קי

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד..... קיד

גאולה תתנו לארץ..... קיד

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א, חלקם טרם נדפסו / הרב אהרן הלוי גרנדש מח"ס תשובות הגר"ח..... קכ

שו"ת בפרשת בהר..... קכ

שו"ת בפרשת בחוקותי..... קכא

עוד בענייני ימי ספירת העומר ול"ג בעומר.....קכא

חינוך קכד

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי
קכד.....

וחי אחיך עמך!.....קכז

חידות קכו

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'.....קכו
חידה בפרשת השבוע!.....קכו

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'.....קכז

אספקלריא לדף היומי קכח

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת.....קכח

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב.....קכח

הרב ישראל פרידמן / רב קלויז טשארטקוב מנשסתר ומח"ס שבט מישראל -
שבקוה כולי עלמא לרבי חייא בר אבא ואזול לגביה דר' אבהו (סוטה מ.) -

וְאֶתְהַלְכָה בְּרַחֲבָה כִּי פָקְדִיךָ דְרָשְׁתִּי'.....קלא

סיפור קלד

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק

קלד.....

פרק י"ב - בסבך ניהול המשא ומתן.....קלד

סיפור / מתוך המדור 'פרחים לתורה' באספקלריא הנוכחי קמג

"המלים הנדירות בש"ס".... - פקחותו של הגאון הצדיק רבי זעליג ראובן

בענגיס זצ"ל.....קמג

אספקלריא לפרשת בהר בחוקותי תשפ"ג

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

**"והיה כעץ שתול על פלגי מים" - השוואה מפתיעה בין דברי
הזוהר הקדוש לדברי המגיד מקוז'ניץ!**

"וְהָיָה כְּעֵץ שֶׁתוּל עַל פְּלָגֵי מַיִם אֲשֶׁר פְּרִיּוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ, וְעָלְהוּ לֹא יִבּוֹל, וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ". הבאנו כמה מקורות וטעמים לכך שהכתוב ממשיך את תלמיד חכם "כעץ", ונמשיך בע"ה.

*

יש שפירשו, שהכוונה שהאיש המדובר [אשר לא הלך בעצת רשעים ובתורתו יהגה יומם ולילה] מגן על דורו, כמו עץ שהוא מגן ומיצל על היושב מתחתיו. זאת כדרך שפירש רש"י (במדבר יג, כ) את הכתוב "היש בה עץ": "אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם בזכותו".

מהרי"ץ דושינסקיא גאב"ד ירושלים עיה"ק כותב פירוש זה בספרו על תהלים 'תהלות מהרי"ץ'^א, ושם תורף דבריו, שלמרות שכה רבה זכותו, אף על פי כן הוא משפיל את עצמו כמרומו ב"על פלגי מים"^ב.

לעומת זאת, מהר"ש אמסלם אבד"ק מידלת כותב פירוש זה בספרו 'בני שלמה' באופן אחר: במה זכה להיות כ"עץ", שזכותו תגן על דורו כמו עץ שהוא מגן ומיצל על היושב תחתיו, כי תמיד עוסק בתורה שנמשלה למים.

*

חשוב לציין, שלמעשה כבר נכלל פירוש זה בדברי חז"ל (תרגום, ותקוני זהר תקון יג, דף כז ע"ב), שאמרו ש"עץ" הנזכר כאן הכוונה ל"עץ החיים", ונכללת בזה משמעות שהתלמיד חכם הוא כמו עץ שמגן על דורו.

*

^א שם תורף דבריו שלמרות שכה רבה זכותו אף על פי כן הוא משפיל את עצמו כמרומו ב"על פלגי מים", וראה הערה בנוגע לרמז מ"על פלגי".

^ב ענין הענוה נרמז בפסוק 'על פלגי מים' מכמה פנים, ולכשנעסוק בפסוק זה נביא מהם בע"ה.

^ג ראה זוהר הקדוש (פרשת בלק, דף רב ע"א): לא תשחית את עצה - זה תלמיד חכם שהוא בעיר, שהוא עץ החיים, אילן שנותן פירות. [ב'מתוק מדבש' מביא ביאור: שהוא העיקר בעיר]. ובהמשך שם, על "לא תשחית את עצה": שהתלמיד חכם נותן עצות לבני העיר איך להנצל מן הדין ומלמד אותם את הדרך ילכו בה, ולחזור בתשובה, ומכין להם כלי זיין נגד השונא - שמלמד אותם את דרכי התשובה. ובהמשך: "אותם שמשתרלים בתורה הם עצים גדולים בעולם הזה".

המשלת התורה הקדושה ל'עץ' מסוים

בעוסקנו בפסוקים "כי אם בתורת ה' חפצו ... והיה כעץ שתול", נציין כי מצאנו במדרשי חז"ל בכמה וכמה מקומות שממשילים את התורה ואת תלמידי החכמים לעץ. לעת עתה נמנה בע"ה כדוגמא בעלמא, כמה מקומות בהם המשילו חז"ל את התורה לעץ מסוים, ותן לחכם ויחכם עוד.

לזית ושמנו:

שתחילתו - קודם כתישת הזית - מר, וסופו מתוק (דברים רבה, פרשת כי תבוא ז, ג). שמביא חיים לעולם (דברים רבה שם).

שמביא אורה לעולם (דברים רבה שם, עיין ברכות נו, א [נראה תקוני זהר תקון ל, דף עה, א]).

שאינן השמן יוצא אלא על ידי כתישה, כך דברי תורה מתקיימים בצער (מדרש אגדה בובר תצוה כ, ועיין תנחומא כי תבוא ג "ומה השמן הזה נכתש וכל מה שנכתש הוא משובח, כך התורה ככל האדם מתייגע בה כך היא נעשית משובחת עבור הלומד [עי"ש הלשון, וגי' עץ יוסף "מייגע"]).

שאינו מטפסף כשמתמלא הכוס ממנו, כך דברי תורה אין מטפפים בדברי ליצנות (שהש"ר פרשה א פסוק ג, אות ב).

שאם נופלת טיפת מים לתוך כוס מלאה שמן יוצאת כנגדה טיפה של שמן, וכן להפך, כך בלב האדם התורה מול הליצנות (שהש"ר שם).

לתאנה:

שנלקטת מעט מעט (עיין במדבר רבה, פרשת נשא יב, ט) שאין בה פסולת (ילקוט יהושע ב בשם מדרש ילמדנו) ראה דימוי נוסף במסכת ברכות (דף נו ע"ב).

לפרדס רימונים:

(עי' שמות רבה, פרשת תרומה לג, א).

אבוא בעיר / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת מעוז חי"ל, עיה"ק ירושלים

מורא מקדש

את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו אני ה' (כו, ב)

המורא מפני המקדש או מפני הקדושה

ביבמות (ו.) יכול יתיירא אדם ממקדש, תלמוד לומר 'את שבתותי תשמורו ואת מקדשי תיראו', נאמרה שמירה בשבת ונאמרה מורא במקדש, מה שמירה האמורה בשבת לא משבת אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על השבת, אף מורא האמורה במקדש לא ממקדש אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על המקדש. ואי זו היא מורא מקדש לא יכנס אדם בהר הבית במקלו במנעלו בפונדתו ובאבק שעל גבי רגליו, ולא יעשנו קפנדריא ורקיקה מקל וחומר.

וכתב הרמב"ם (בית הבחירה פ"ז ה"ז) 'אע"פ שהמקדש היום חרב בעונותינו, חייב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבניינו, וכו', שנאמר את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו, מה שמירת שבת לעולם, אף מורא מקדש לעולם, שאע"פ שחרב בקדושתו עומד', וממה שתלה את דין המורא בקדושה, והוסיף 'אע"פ שחרב בקדושתו עומד', משמע שחיוב המורא הוא מפני הקדושה. והקשה הטורי אבן (מגילה כח:) שאם כן תמוה למה הוצרך ההיקש לשבת כדי ללמד שיש חיוב מורא מקדש אף בזמן הזה, והלא כיון שדעת הרמב"ם שקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, הרי לעולם הוא בכלל 'מקדשי תיראו'. והסיק מכך, שמקור הדין שקדושה ראשונה קידשה לעתיד לבוא נלמד מהקש זה של מקדש לשבת.

אולם כבר דן הערוך לנר (יבמות שם) אם גדר המצוה היא לירא מהשכינה שבמקדש, או מן המקדש שהתקדש בקדושת השכינה, ויש לפרש שזה גופא נידון הגמרא, שלולי ההקש היה מקום לומר שדין מורא מקדש תלוי בעצם הבית, והוא כמו מצות שמירת המקדש שהיא חיוב שמירה על עצם הבית, ואף המורא הוא מעצם הבית, מחמת שהשכינה שורה בו, ואילו זה טעם החיוב, הרי בזמן הזה שאין בית לא שייכת מצות מורא מקדש, ולכך לימד ההקש לשבת שמצות מורא מקדש אינה מצד עצם הבית, אלא ממי שהזהיר על המקדש, ולכך היא שייכת גם בזמן הזה, אף שאין ביתי.

ויותר מכך נקט הגרי"ז (בראשית כח יז) שמורא מקדש חל גם קודם שנבנה הבית, שהרי יעקב אמר 'מה נורא המקום הזה', בטרם נבנה שם הבית, והיינו משום שעצם המקום נקרא

¹ הרמב"ם (שם פ"ו ה"טז) כתב 'שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, הרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אע"פ ששוממין בקדושתן הן עומדים', ומוכח כי אף שמקום המקדש נשאר בקדושתו, הוצרך הכתוב ללמד שינהג בו מורא מקדש, כי המורא הוא מהמקדש, ולא ממקומו המקודש, אך לאידך, לולי שלמדו שקדושה ראשונה לא בטלה מהכתוב 'והשימותי את מקדשיכם', לא היה שייך כלל מורא מקדש, ורק מאחר שמקום המקדש נשאר בקדושתו, שייכת מורא גם בחורבנו.

'בית המקדש', כמו שכתב הרמב"ם (בית הבחירה פ"ב ה"א) שיצחק נעקד בבית המקדש, ואדם הראשון והאבות הקריבו קרבנות בבית המקדש, הרי ששם המקדש חל על המקום, אף בלא בנין, והמורא אינו מן הבית, אלא ממי ששמו שם, וזה בכל עתה.

ולכאורה דעות הראשונים חלוקות בנידון זה, כי החינוך (מצוה רנד) כתב, 'לירא מן המקדש, כלומר שנעמידהו בנפשותינו מקום הפחד והיראה, כדי שיתרכבו לבבינו בבואנו שם להתפלל או להקריב קרבנות', ולהדיא נקט שהמצוה היא לירא מן השכינה. ואילו מלשון הרמב"ם משמע שעצם המצוה היא לירא מן המקדש, אלא שהיראה היא ממי שצויה על יראת המקדש.

*

המורא מדיני המקדש או מצד האדם

עוד יש לדון בגדר מצוות המורא, האם היא מדיני המקדש או מחיובי האדם, ושורש לזה במשנה ריש כלים (פ"א מ"ח) בה שנינו עשר מעלות בקדושות המקומות, והקשה המשנה למלך (בית הבחירה פ"ז) למה לא שנינו בכללם שעזרה מקודשת לענין זה שאסור לשבת בהי. ובחבצלת השרון כתב ליישב, שלא שנינו במשניות אלו אלא מעלות שהם דינים בגוף המקום, כגון ביאה בטומאה למקדש, שקדושת המקום אוסרת ביאת טמאים, אבל מורא מקדש אינו דין בקדושת המקום, אלא יסודו מחמת מורא שמים, לבל יקל ראשו במקום הגדול והקדוש, ומטעם זה לא נמנה איסור ישיבה בעזרה.

והוכיח כן ממה שכתב הרמב"ם (שם ה"י) שאסור לעשות כתבנית כלי המקדש מדין מורא מקדש, ובהכרח שמצות מורא מקדש אינה שייכת לגוף קדושת המקום, אלא היא כאיסור עשית תבנית שולחן ומנורה שאין בו ביטול קדושת המקום, אלא שהגברא מוזהר שלא לבטל ענין מוראו של מקדש.

ובהשקפה ראשונה, נראה שלפי המבואר לעיל, סברא זו מתקבלת יותר לשיטת החינוך, שמצות מורא היא מהשכינה, ואילו לשיטת הרמב"ם שעצם המצוה היא לירא מן המקדש, חידוש הוא שחיוב המורא חל מחוץ למקומו. ברם, באמת טעמו של החינוך שייך יותר 'בבואנו שם', כי יש תכלית למורא, והוא מקיום דיני המקדש, באופן הראוי לקיים בו את התפילה והקרבנות, ואדרבא, לשיטת הרמב"ם שענין המורא הוא על האדם, ודאי שאינו מוגבל למקום המקדש.

*

^ה וכן משמע ממה שאמרו במדרש (שמו"ר ו ב) 'של נעלך, כל מקום שהשכינה נגלית אסור בנעילת הסנדל, וכן הכהנים לא שמשו במקדש אלא יחפים', הרי שאיסור נעילת הסנדל שהוא בכלל מורא מקדש, היה שייך גם כשאינן בית, בכל מקום שהשכינה שורה בו, ואין זה מצד המורא מקדושת הבית עצמו.

^י בפשוטו היה אפשר ליישב, שאיסור ישיבה בעזרה אינו מחמת קדושת עזרה וקדושת מקדש, אלא מחמת שהוא מקום שכינה, ואילו במשנה שם לא נמנו אלא ההלכות שעיקרם מחמת קדושת המקום בעצמותו. אך לדעת הרמב"ם איסור ישיבה בעזרה הוא מצד מורא מקדש.

מורא מקדש בזמן הזה

והנה ביבמות שם אמרו עוד, אין לי אלא בזמן שבהמ"ק קיים, בזמן שאין בהמ"ק קיים מנין, ת"ל 'את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו' מה שמירה האמורה בשבת לעולם, אף מורא האמורה במקדש לעולם. ובפשוטו הכוונה שכשם שמורא שבת נוהג בכל עת, ואינו תלוי במאורעות הזמנים, כך גם מורא המקדש אינו תלוי בקיומו או חורבנו, אולם בביאור הראב"ד לתו"כ (פר' ז פ"ז ה"ח) כתב 'מה שמירת שבת לעולם, כי הוא לא נתלה במקדש', ומשמע שחידוש הוא ששמירת שבת נוהגת אף בזמן שאין בית המקדש קיים, ומחידוש זה נלמד גם החידוש שמורא מקדש נוהג אף בחורבנו, ויש להבין מהו צד החידוש השווה לשתי הלכות אלו.

והביאור הוא כמו שמצינו ביומא (סט:), שמשא אמר 'האל הגדול הגבור והנורא', בא ירמיה ואמר גוים מקרקרים בהיכלו איה הם נוראותיו, לא אמר 'הנורא', ובתוספות ישנים שם הובא מירושלמי 'אמר ירמיה אין נורא אלא במקדש, דכתיב נורא אלהים ממקדשיך', וכיון שמידת 'נורא' אין לה גילוי אלא במקדש, לפיכך מעת שראה ירמיה גוים מקרקרים בהיכלו, לא שיבח במידה זו להקב"ה, ואמר מו"ר הגר"מ שפירא, שמחמת כן הוצרך הכתוב ללמד שמצות מורא מקדש נוהגת אף בזמן הזה, אף שעתה אין גילוי ל'נורא אלהים ממקדשיך', וכיון שגם מורא שבת, הוא מצד מדת נורא, כמו שכתב רש"י (תענית ח:): 'יראי שמי - שומרי שבת', הרי יש להוכיח שכשם שמידת 'יראת שמי' נוהגת בשבת אף בזמן החורבן, כשאין גילוי מידת 'נורא אלהים ממקדשיך', כך גם חובת מורא מקדש נוהגת אף בזמן שאין גילוי מידה זו במקדש.

ועומק הענין כמבואר, כי לולי גילה הכתוב על חיוב המורא בזמן הזה, היה מקום לומר שהמורא מוגבל למקום וזמן, ואינו קיים אלא בעת הגילוי של 'נורא אלהים ממקדשיך', ולכך גילה הכתוב שאין גבול למורא, ואינו תלוי בנקודת גילוי במקום וזמן, אלא הוא נמשך גם בעת ההסתר.

*

קדושת הזמן והמקום

מעתה יש מקום לבאר דרשת התורת כהנים (בהר פ"ט ה"ו) על הכתוב 'את שבתותי תשמורו ומקדשי תראו', ששנינו בה 'כאן הזהיר הכתוב על המצוות', והביאה הרמב"ן, וכתב 'ורמזו, שכל המצוות בכלל המקדש והשבת', ויש להתבונן איך נכללו כל המצוות בשתי אלו.

וכבר כתב הרמח"ל בדרך ה' (ח"ב פ"ח ה), שבהשפעת השי"ת לנבראים, שיזכו בקרבתו, ותהיה האמת גלויה וברורה, נקבעו גבולות של זמן ומקום, 'כי הנה חקק וסידר האדון ב"ה להיות נמצא ומתגלה בעתים מן העתים בדרכים ידועים, זולת מה שיתגלה בעתים אחרים, וכן במקום, זולת מה שיתגלה במקום אחר, כפי הראוי לתיקונן של הבריות. ובוזה נתלית קדושת הימים והמקומות הקדושים, שבהם יושפעו בני האדם שפע יותר גדול, ויקבלו יותר הארה זכות ומעלה, כפי ההדרגה המשוערת', וכיון שהשבת היא נקודת הקודש הפנימית

של הזמן, והמקדש הוא נקודת הקודש של המקום, הרי שבהם מושפעת עיקר ההשגה והקרבה, שהם תכלית כל המצוות.

ואמנם כן ביאר המלבי"ם (לעיל יט ל) את דרשת הגמרא 'מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם', שהקדושה מתפשטת בשלשה רבדים, עולם ש'נה נ'פש, וכמו שבנפש הלב יש בו סגולה יותר מכל הגוף, כן בעולם בחר במקום המקדש, ובשנה בחר ביום השבת, זה הלב במקום וזה הלב בזמן. וכמו שקדושת הזמן אינו פוסק כן קדושת המקום קיים אף כשאין בית. ומבואר מדבריו שהצד השווה לשתי מצוות אלו, הוא שהם 'לב' הזמן והמקום, וכשם שהלב הוא שורש כח כל הגוף, כך הזהרה להמשיך קיום מצות אלו כוללת את כל המצוות.

ויתכן שלכך נאמר לפני פרשת המועדות (לעיל כב לב) 'ונקדשתי בתוך בני ישראל', וכתב בעל הטורים שם, שמקרא זה נסמך לפרשת המועדות [ואף נקבע לקראו בחול המועד], כי במועדים מתקבצים להתפלל ולהלל להקב"ה (שבת ס:), לפי שברוב עם הדרת מלך. והיינו כי רק בשילוב הזמן והמקום, ניתן להמשיך בכל עת את מדת 'נורא' הנובעת מ'מקדשי'.

וכן כתב הרמב"ן (כג ב) שנקראו 'מקראי קדש', לפי שביום הזה כולם קרואים ונאספים לקדש אותו, כי מצוה היא על ישראל להקבץ בבית האלהים ביום מועד לקדש היום בפרהסיא בתפלה והלל לאל בכסות נקיהו. הרי שמעלת המועדות היא הקדושה, השורה על ישראל בשילוב זמני המועדות עם קיבוץ ישראל לבית ה', ועל כולנה היא שבת קודש, שהיא 'תחילה למקראי קודש'.

*

משכן השכינה בנר"ן

וּנְתַתִּי מִשְׁכְּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם (כו, יא)

האדם משכן השכינה

רש"י פירש 'ונתתי משכני - זה בית המקדש. ולא תגעל נפשי - אין רוחי קצה בכם. כל געילה לשון פליטת דבר הבלוע בדבר אחר'. והרמב"ן כתב שהענין סוד מסתרי התורה, אמר שיתן משכנו בתוכנו, והנפש אשר ממנה יבא המשכן, לא תגעל אותנו ככלי שמגעילין אותו ברותחין.

¹ וזהו 'קרא עלי מועד' כי 'מועד' הוא מלשון התועדות, והוא זמן קבוע להתאספות העם, וההתאספות היא על ידי 'קריאה'.

² ראה ב"י (או"ח סי' תפז ד"ה ותתן) שמטעם זה אומרים בתפילת המועדות 'מקרא קודש', ובפרי מגדים (משבצ"ז סי' תצ) הביא דבריו, וכתב שלפי זה, אף אם תפלה בחול היא דרבנן, מ"מ ביום טוב היא דין תורה להקבץ בית ה' לקדש היום בתפלה בפרהסיא [והוסיף, כי כיון שכל פרהסיא עשרה משמע, ראוי לחוש ולא לסמוך על חזקה דרבא]. והעירני גיסי הג"ר זאב בורנשטיין, שאף שדברי הפמ"ג נאמרו על יו"ט, הרי כיון שדברי הרמב"ן נסובו גם על שבת שהיא בכלל פרשת המועדות שהם 'מקרא קדש' ודאי שדין זה נוהג בשבת, והראה שכן כתב הפמ"ג להדיא (א"א סי' תקמה סק"ד) לענין בנין ביהכנס"ס בחול המועד, וז"ל 'דבנין בית הכנסת צריך עתה להתפלל בעשרה, יש אומרים מצוות עשה מן התורה להתפלל ביום טוב ושבת 'מקרא קודש'.

ובאור החיים הביא את לשון הכתוב (תהלים עח ס) 'אהל שכן באדם', וביאר שעיקר משכנו יתברך הוא בתוך נשמות עם קדושו, והוסיף הקב"ה שלא יאמרו ישראל שזהו דבר רחוק מהשכל, שידור דירת קבע רוחני בתוך בני אדם בעלי צורה וחומר, ולכל היותר מצד עוצם האהבה יהפוך את הצורה, ודבר כזה לא יתמיד כמעשה ניסים, ותגעל הרוחניות לגשמיות. לכן אמר 'ולא תגעל נפשי אתכם' כי יכונן ה' תכונת נפשם בסדר אשר ישכון ה' בתוכם כדרך המתקבל. ועוד אמר 'והתהלכתי בתוכם', לומר שמלבד שלא יגעל, גם יהיה לו נחת רוח בהשראת שכינתו בתוך תוכם, והיא בחינת הנשמה, כי נשמות עם בני ישראל חצובות מאורו ית', והרחקת שכינתם בעוה"ז לא יסובב פרידתה ממקורה והרי היא דבוקה בחבל הכסף עד מקום מחצבה ודרך שם יורד אור החיים ממקור עליון ומחבר נפש קדושה עם מקורה וזה יסובב כי תכיר הנפש בוראה ותתאו לעבודתו וללכת בדרכיו 'והתהלכתי בתוכם' זה חבל הכסף המתהלך מאורו ית' בתוך נפש אדם, ובזה 'והייתי לכם לאלהים' כי איש כזה יבחר בקבלת עול אלהותו יתברך.

*

המשכת הקדושה לעולם ע"י המשכן והאדם

והנה אמרו חז"ל (תנחומא נשא טז) 'מיום שברא הקב"ה את עולמו נתאוה שיהיה לו דירה בתחתונים', ובלשון דומה (ב"ר יג ו) 'נתאוה לדור עם בריותיו בתחתונים', וביאר המלבי"ם (שמות כב, רמזי המשכן) שהכוונה היא 'שהאדם יטהר ויתקדש בעולמו הקטן, עד שהאלהות שבו תמשול על הגוף וכוחותיו, שאז הוא אלוה בתחתונים כי מושל על כחות בכח הבחירה והאלהות שבו, ואז תעלה ההארה ממעשיו להאיר לכל העולמות, וכל כחות הטבע אשר בעולם הגדול נעים זמירות לעומתו, ויזילו שפע וברכה מאת חי העולם, ובזה עיקר השכינה בתחתונים, כי משם תצא ההנהגה הכללית לכל העולמות, וזה היה בימי האבות שהתחילו להוריד השכינה לארץ כמו שאמרו חז"ל האבות הן הן המרכבה, ר"ל שבאשר הנהיגו מרכבות גופם והחיות והאופנים המנהיגים את גויתם אל אשר יהיה שמה רוח האלהות הצפונה בנפשם ללכת, וכן לפי מעשיהם והכנתם בקדש נמשכה המרכבה הגדולה שהיא המציאות בכללו אחרי האלהות ושכינתו הממלא כל המציאות, עד שנמשך הכל הכולל אחרי החלק, והאלהות אשר בעולם הגדול נמשך אחרי האלהות אשר בעולם הקטן, הרי שהם היו המרכבה, והם היו המקדש ואהל מועד אשר שכן ה' עליהם בקדש, והם הורידו את השכינה לארץ?'

^ט ראה של"ה (נח תו"א א) 'אילו לא חטא האדם, היתה השכינה בתחתונים, ולא זוה השכינה מהם, והיה מקויים (שמות כה ח) 'ושכנתי בתוכם' בתוכם ממש, ולא היתה הפעולה רק להתרבות האור כמדליק נר מנר, וכן יהיה לעתיד כמו שנאמר (יחזקאל מג ט) 'ושכנתי בתוכם לעולם'. וכן ביאר הספורנו כאן 'ונתתי משכני בתוכם. תשרה שכינתי בתוכם בכל מקום שתהיו כמו שיעד קודם העגל, באמרו בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך', וכבר הארכנו בשיטתו בפרשיות בראשית וכי תשא.

^י ראה שם עוד שביאר 'כמו שנקרא העולם בכללו בשם אדם גדול, כן נקרא האדם בשם עולם קטן, כי כל העולמות שברא ה' וכל המציאות כולו שנוסד בששת ימי המעשה ועד סוף כולם נקבצו באו ביצירת האדם והושתלו בו, כאמור (תהלים קלט) גלמי ראו עיניך ועל ספרך כלם יכתבו, עד שהאדם הוא צלם כל מעשה בראשית, והנשמה אשר נפח בו

והענין הוא, כי כל מה שברא הקב"ה בעולם לא ברא אלא לכבודו (אבות ו יא), והיינו שתכלית הבריאה היא לגילוי שמו ית', וכפי שכתב הגר"א (שה"ש א ג) ליישב תמיהת כל הקדמונים, למה לא נאמר בתורה שכר עולם הבא, וביאר ש'עיקר עוה"ב הוא להשיב הנשמה למקורה להדבק בשכינה, ובוודאי יותר טוב מזה שהשכינה דבוקה למטה, כאשר היתה כוונת הבריאה, ושכר זה כתוב בתורה 'ושכנתי בתוכם'. ואמנם כן מצינו בתנחומא (שם) 'שכך הוא אומר לאדם הראשון, אם זכית, כשם שאני מלך על העליונים, כך אני עושה אותך מלך על התחתונים, והוא לא עשה כן, אלא כיון שחטא אדם סילק שכינתו ממנו, וכיון שעמדו ישראל, אמר להם הקב"ה לא יצאתם ממצרים אלא על מנת שתעשו לי משכן, ואשרה שכינתי ביניכם', הרי שתכלית הבריאה היתה להיות האדם השלם דירה להשראת השכינה, אלא שנסתלקה מחמת החטאי, והאבות החלו בתיקון דירה חדשה, עד שזכו לגילוי שם הוי"ה ביציאת מצרים^{יב}, ואז קבלו ישראל את התורה, ועל ידה היו ראויים שוב להשראת השכינה בתוך מקומם^{יג}, ומדרגה זו יכלו להמשיך להכנס לארץ ישראל ולקבוע את גילוי השכינה בעולם, כדלהלן.

*

הקמת המשכן תכלית בריאת האדם

וכבר כתב הגר"א (שה"ש א ד) שבנין כנסת ישראל נעשה בארבעת שלבים, וכנגדם נאמרו ארבעת הפסוקים הראשונים בשיר השירים, הראשון כנגד יציאת מצרים, השני כנגד מתן תורה, השלישי כנגד בנין המשכן, והרביעי כנגד בנין הארץ שאז נשלם הכלי.

מרוחו שהיא אלהית וחלק אלוה ממעל, היא מתפשטת בעולם הקטן הזה ומניעה ומחיה ומנהיגה אותו כהתפשטות האלהות בעולם הגדול.

^{יא} כאמור במדרש (ב"ר יט) 'עיקר שכינה בתחתונים היתה, כיון שחטא אדם הראשון נסתלקה שכינה לרקיע הראשון, חטא קין נסתלקה לרקיע השני, דור אנוש לג', דור המבול לד', דור הפלגה לה', סדומיים לו', ומצרים בימי אברהם לו', וכנגדן עמדו ז' צדיקים, ואלו הן, אברהם יצחק ויעקב, לוי קהת עמרם משה, עמד אברהם והורידה לו', עמד יצחק והורידה מן ו' לה', עמד יעקב והורידה מן הה' לד', עמד לוי והורידה מן הד' לג', עמד קהת והורידה מן הג' לב', עמד עמרם והורידה מן הב' לא', עמד משה והורידה מלמעלה למטה'. והיינו שהשראת השכינה בעולם תלויה בתיקון נפשות האדם, עדי יהיו ראויים להיות משכן לגילוי שם הוי"ה בארץ, ולכך שלבי ירידתה נמשכו לפי מעשי האבות וישראל.

^{יב} וכבר בעצם היציאה מצינו שעיקר המגמה היתה לשכון בתוכם, כאמור (תנחומא בחוקותי ג, במדב"ר נשא יב) 'תנאים עשה הקב"ה עם ישראל עד שהם במצרים, שאינו מוציאם משם אלא ע"מ שיעשו לו משכן וישרה שכינתו ביניהם, שנאמר (שמות כט) וידעו כי אני ה' אלהיהם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם, על מנת לשכני בתוכם'.

^{יג} וראה במדרש (במדב"ר נשא יב) 'רב אמר דבר שלא היה משנברא העולם עד עכשיו נעשה באותו היום [שהוקם המשכן], שמשנברא העולם ועד אותה שעה לא שרתה שכינה בתחתונים, אלא משהוקם המשכן ואילך. רשב"י אמר דבר שהיה ופסק וחזור לכמות שהיה, שכן אתה מוצא מתחלת ברייתו של עולם שרתה השכינה בתחתונים, שנאמר (בראשית ג) וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן וגו' וכיון שנסתלקה השכינה בעת שחטא אדם שוב לא ירדה עד שהוקם המשכן'.

^{יד} ואמנם כנגד שלשת החלקים הראשונים קבעה התורה שלשה רגלים, פסח על יציאת מצרים, שבועות על מתן תורה, וסוכות על בנין המשכן, ואחר שלימות הרגלים, נוסף שמיני עצרת, שהוא כנגד היותם יושבים בארץ, שהוא הייחוד הגמור.

נמצא איפה, שהקמת המשכן היא שלימות התיקון מצד ישראל, כדברי הרמב"ן (בהקדמת ספר שמות) 'הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו. וכשיצאו ממצרים אף על פי שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן, ושב הקב"ה והשרה שכינתו ביניהם, אז שבו אל מעלות אבותם, שהיה סוד אלוה עלי אהליהם, והם הם המרכבה, והיינו שכל עוד לא השרה שכינתו ביניהם, עדיין היו שייכים לטומאת מצרים, שעניינה הוא 'אני עשיתני, כי אף שהזיכוך בכור הברזל של מצרים, הועיל להעמידם כאיש אחד בלב אחד, ובכך לזכך זוהמת חטא אדם הראשון (כמבואר בפר' יתרו), טרם התקיימה תכליתו לגילוי שם הוי"ה בעולם, ורק בהקמת המשכן, שבו להיות מרכבה לשכינה, שזו היא תכלית בריאת האדם^{טו}.

*

אופן גילוי השכינה באדם ובמשכן

הנה כי גילוי השי"ת בעולם, חל באדם ובמשכן, ובשניהם הוא על ידי השראת השכינה, ויש לבאר עניינה, וכבר נחלקו בזה, הרמב"ם (מו"נ ח"א כה) שנקט שענין השכינה הוא גילוי השגחתו ית', והוסיף (שם פי"ט, פס"ד, ח"ג פ"ז ועוד) שבכל מקום נקראה השכינה 'כבוד'^{טז}, והיא אינה עצמותו ית' אלא הנהגתו, ונחלק עליו הרמב"ן (בראשית מו א) כתב שח"ו לומר כן, כי השכינה היא הא'ל יתברך, ובנודע ביהודה (תניינא או"ח סי' קז) כתב שהכל דבר אחד, כי ההשגחה היא השכינה, והיא שורה בישראל.

ומבואר כי ענין השראת השכינה היא גילוי כבוד השי"ת, בהגלות מלכות ה' בהשגחתו על ישראל^{יז}, וכמו שביאר האר"י (ליקוטי תורה בראשית) 'שכינה בתחתונים צורך גבוה היא, כי שכינת עוזו מתאות לשכון כבוד בארצנו', והיינו שגילוי מדת המלכות הוא על ידי

^{טו} רש"י (לא יח) נקט שמעשה העגל קדם לצווי מלאכת המשכן, והיינו שהציווי על עשיית המשכן הוא מחמת חטא העגל, וכן אמרו (שמו"ר נא ח) אמר הקב"ה, יבא זהב המשכן ויכפר על זהב העגל, אמר הקב"ה לישראל בשעה שעשיתם את העגל הכעסתם אותי באלהיך, עכשיו שעשיתם המשכן באלה אני מתרצה לכם הוי אלה פקודי המשכן. וביאר הספורנו, שאחר מתן תורה נאמר (כ כ) 'לא תעשון אתי אלהי כסף', כי ראיתם שאין צריך לאמצעיים להתקרב אלי, ומזבח אדמה תעשה לי, כי אין צורך בהיכלות של כסף וזהב ואבנים יקרות למען אקרב אליכם, שהרי 'בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך', אכן כל זאת קודם מעשה העגל, אך אחרי נאמר (כד יח) 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' כי מאז צריך לעבודת כהנים, וביאר בהקדמתו שבתחילה נתנו הלוחות מעשה אלקים לקדש את כולם 'לכהנים וגוי קדוש', אך כאשר מרו והשחיתו דרכם, נפלו ממעלתם, ואז הוצרכו למשכן וכליו ומשרתיו וקרבתו, למען ישיב שכינתו בתוכם [ובפרשת פקודי תבאר שיטתו בהרחבה]. אולם הגר"א (שה"ש א יז. אד"א כי תשא) נקט שעניי הכבוד אחר הכפרה על חטא העגל, היו בדרגה עליונה מהעננים שביציאת מצרים. כי בתחילה להיו רק לעיני הנביאים שבהם, אבל אחרי מחילת חטא העגל נאמר (מ לח) 'כי ענן ה' על המשכן כו' לעיני כל בית ישראל, וביאר בזה את נוסח תפילת 'אהבה רבה', 'אהבה רבה אהבתנו', כי בתחילה בימי האבות ובצאת ישראל ממצרים היה אהבתך רבה עלינו, ואילו אחר שעשו את העגל, כאשר שבו בתשובה, 'חמלה גדולה ויתירה חמלת עלינו' כי החמלה אחר הכעס היא גדולה ויתירה, ולכך הצטוו אז לעשות המשכן להיותו שוכן בינינו שלא היה לנו מקדם.

^{טז} וישכון כבוד ה' (שמות כד טז), וכבוד ה' נראה באהל מועד (במדבר יד י) וימלא כבוד ה' את כל הארץ (שם כא), מלא כבוד ה' את בית ה' (מלכים א, ח יא) ועוד. וכתב מהר"ח (עדה"ט פקודי) 'כבוד ה' הנזכר היא הנקראת שכינת עוזו היא אשר מלאה את המשכן, ולכן נקראת שכינה כי שוכן בתחתונים במשכן'.

^{יז} ראה פע"ח (חזרת העמידה ג) 'באמרם ברוך כבוד ה' ממקומו, יכוין כי המלכות היא כבוד דז"א, הנקרא הוי"ה. ואחר שנתברכה מהויה שהוא ז"א, אז מלא כל הארץ כבודו שהיא המלכות, כבודו הארץ ממש, דהיינו זה העולם. ועוד שם (פי"ד) 'נגד הכלה שנקרא כבוד, אנו אומרים כבודו מלא עולם משרתיו שואלים זה לזה איה מקום כבודו'.

הכבוד, ולכך נקרא השי"ת 'מלך הכבוד', והכבוד בהכרח בא מן המכבדים, ולכך נבראו כל הברואים, כאמור 'כל הנברא בשמי לכבודי בראתיו', וכבוד זה הוא 'צורך גבוה' שנשלם על ידי שכינתו בישראל, והוא ענין הקמת המשכן, כאמור (מ לד) 'כבוד ה' מלא את המשכן'^{יח}.

*

והנה גם לגבי נשמת האדם, כתב הרמב"ן (האמונה והבטחון פי"ז) שהנשמה נקראת כבוד, שנאמר (תהלים ל יג) 'למען יזמרך כבוד', וכן (שם נו ט) 'עורה כבודי'^{יט}, וטעם תואר זה מבואר בהקדמת בעל המאור, שנקראת כבוד לפי שנאצלה מכסא הכבוד, ובלשונו 'כי הבורא אצלה על האדם מכסא כבודו, ובה נתן עליו מהודו, והיא עצם הנכסף אל יסודו, כמו חושק אשר נכסף לדודו'.^כ והיינו שחיבור העליונים אך התחתונים הוא בנשמת האדם^{כא}, והוא גילוי קביעות הכבוד, מדמות אדם שעל הכסא, עד סוף העולמות, כאמור (תהלים ח ו) 'ותחסרהו מעט מאלהים, וכבוד והדר תעטרהו', כי נפש האדם הנכסף לשרשה, בה מתגלה כבוד העליון.

*

הצד השווה בין גילוי הכבוד במקדש ובנשמת ישראל הוא כאמור (שמות כט מג) 'ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי', כי כשהקימו ישראל את המשכן, מקום לקביעות נקודת הקודש בתוכם, אזי התקיים 'ושכנתי בתוך כל אחד ואחד', באשר העמידו עצמם כמרכבה לשכינה, לקיום הקדושה בתחתונים, ולכך זכו בגילוי כבוד ה' בהשגחתו עליהם.

*

דירת השי"ת באדם קיימת לעולם

והנה המשכן נקרא 'משכן העדות', ואמרו בתנחומא (פקודי ח) שנקרא כן כי בו התורה שהיו יגעים בה, ואמנם הרמב"ם כתב (בית הבחירה פ"א ה"א) 'מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה שנאמר ועשו לי מקדש' ומשמע שתכלית בניית המקדש הוא שיהיה מקום לעבודה, והיא בהקרבת קרבנות. אך הרמב"ן (כה ב) השיגו, וכתב 'עיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה כו' וסוד המשכן הוא שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר, וכן כתב הרמב"ן

^{יח} ובלשון הרמב"ן (שמות כה ב) 'סוד המשכן הוא, שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר. וכמו שנאמר שם (שם כד טז) וישכן כבוד ה' על הר סיני, וכתוב (דברים ה כא) הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו, כן כתוב במשכן וכבוד ה' מלא את המשכן (שמות מ לד). והזכיר במשכן שני פעמים וכבוד ה' מלא את המשכן, כנגד "את כבודו ואת גדלו". והיה במשכן תמיד עם ישראל הכבוד שנראה להם בהר סיני.

^{יט} וכן כתב רבינו יונה (משלי א כב) 'כח המשכלת הוא על יסוד הנפש ונקרא כבוד, וכן נקרא יחידה ונשמה'.

^כ והן הן דברי האור החיים שנשמה 'דבוקה בחבל הכסף עד מקום מחצבה ודרך שם יורד'.

^{כא} כמבואר בזהר (ח"ג עא:) 'והיתה נפש אדוני צרורה כו'. נשמת אדוני מבעי ליה. אלא כמה דאמרן דזכאה חולקיהון דצדיקייא דכלא אתקשר דא בדא נפש ברוח ורוח בנשמה ונשמה בקוב"ה אשתכח דנפש צרורה בצרור החיים'. וביאר בנפש החיים (א יז) שזהו ענין 'כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו', כי הם כחלק ה' מדובקים כביכול בו ית"ש ע"י התקשרות שלשת בחינות נר"ן, כחבל הקשור למעלה ומשתלשל ויורד עד למטה.

משכן השכינה בנר"ן

(דברים י ד) 'עיקר הכוונה בכל המשכן להיות ה' יושב הכרובים', והיינו שתכליתו להשראת השכינה בתוך בני ישראל על ידי התורה שבארון הקדש, וכמו שאמרו (ירו' מכות פ"ב ה"ו) שמקום הסנהדרין הוא אצל המזבח, והם עמודי ההוראה ועיקר התורה שבעל פה (רמב"ם ממרים א א).

ולכך אף אחר שנחרב הבית, עדיין עיקר עניינו קיים, בהיות האדם השלם מקום להשראת השכינה, וכמבואר בנפש החיים (ד לד) 'ומעת חורבן בית קדשנו, וגלו הבנים מעל שלחן אביהם, שכינת כבודו יתב' אזלא ומתרכא כביכול ולא תרגיע. ואין שיור רק התורה הזאת כשישראל עם הקדש מצפצפים ומהגים בה כראוי. הן המה לה למקדש מעט להכין אותה ולסעדה ושורה עמהם ופורשת כנפיה עליהם כביכול וכו', ובעסק התורה הוא עושה כביכול דירה לו ית' בתחתונים לשכון כבוד בארץ יתברך שמו. כמו שאמרו (שמו"ר לג) עד שלא ניתנה תורה לישראל ו'משה עלה אל האלקים', משניתנה תורה, אמר הקב"ה 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם'.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

הטעם שאסרה התורה להלוות בריבית, מיסוד 'חסד' או מיסוד 'אמונה והשגחה'

וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך. אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך וחי אחיך עמך. את פספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך. אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ פנען להיות לכם לאלהים (כה, לה-לח)

א [בפשטות מבינים שמה שאסרה התורה "ריבית", הוא מיסוד של מדת החסד. וכפי שנראה מהמקרא הנ"ל שאמרה התורה "וחי אחיך עמך".

וכך גם היה נראה, ממה שהתירה התורה לקחת ריבית מגוי, וכפי שנאמר בפרשת כי תצא (דברים כג, כא): "לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך". ובפשטות משתמע, שהענין הוא מצד מדת החסד, ולכן התורה חייבה את הדבר הזה דוקא כלפי ישראל ולא כלפי גוי שאי אתה מצוה להחיותו.

הלואת ריבית כ'כופר בעיקר'

ב [האומנם מסמיכות המקראות שאמרה התורה (בפסוק כח): "אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ פנען להיות לכם לאלהים", מבואר שיש שייכות בין יציאת מצרים וארץ ישראל ל"ריבית", ועלינו לבאר את השייכות ביניהם.

והנה לגבי "יציאת מצרים" מבואר בגמ' באיזהו נשך (ב"מ סא, ב): "מה ת"ל יציאת מצרים בריבית, אמר הקב"ה, אני הוא שהבחנתי במצרים בין טיפה של בכור לטיפה שאינה של בכור, אני הוא שעתיד ליפרע ממי שתולה מעותיו בנכרי ומלוח אותם לישראל בריבית".

אבל עוד מצינו בגמ' בכתובות (קי, ב): "כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה, וכל הדר בחוץ לארץ דומה כאלו עובד עבודת כוכבים", ולמדוה ממה שנאמר כאן: "לתת לכם את ארץ פנען להיות לכם לאלהים".

ועלינו לבאר, מהו השייכות של "ריבית" שהוא חובת גברא נואיננו בכלל מצות התלויות בארץ], למעלת ארץ ישראל אשר עיני ה' אלוקיך בה.

ויתירה מכך מצינו בגמ' באיזהו נשך (ב"מ עא, א) שאמרו: "תניא אמר רבי יוסי, בא וראה סמיות עיניהם של מלוי בריבית, אדם קורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו והם מביאין עדים ולבלר וקולמוס ודיו וכותבין וחותמין פלוני זה כפר באלהי ישראל".

ובירושלמי (ב"מ ה, ח): "ללמדך שכל המלוה בריבית כופר בעיקר".

ובודאי הענין טעון ביאור רב, מדוע המלוה בריבית נחשב ככופר בעיקר?!

וכבר עמד בזה האלשיך הקדוש (פר' כי תצא) וכותב, שלפי שכל אדם לגוזמא תחשב.

האם מדת החסד מחייבת להלוות שלא בריבית

ג] ובאמת כשאנו מתבוננים באיסור ריבית, אזי בשלמא כאשר מדובר באיש עני שזקוק הלוואה למחייתו, ניתן היה להבין שתצוה התורה להלוות לו בלי ריבית משום חסד. אבל הרבה פעמים האדם מלוה ללוה אשר רוצה לעשות עסקאות עם הכסף הזה, ובאופן שכזה מהו החיסרון להלוות לו בריבית. ובפרט כאשר המלוה עצמו היה יכול לעשות עסקאות עם הכסף, ובמה שהוא מלוה לשני, הוא נפסד בכך.

ואכן בגמ' בסוף איזהו נשך (עה, ב) אמרו על המלוי ריבית: "ולא עוד אלא שמשימין משה רבינו חכם ותורתו אמת (לישנא מעליא נקט, רש"י), שאומרים אילו ידע (משה) שיש ריוח בדבר לא היה כותבו". ובפשטות הכונה הרוח של המלוה, ותמה הט"ז (קס, א) וכי לא ידע משה שיש ריוח טוב למלוה בריבית.

ומבאר הט"ז: "ונראה פירושו, שאומרים שיש ריוח טוב ללוה במעות שלוקח ומרויח בו הרבה, ועל כן אין עליו איסור אם נותן ריבית, כך הם אומרים המלוים בריבית".

דהיינו שבאופן שהלוה עושה עסקאות ומרויח, טוענים המלוים בריבית, שאין סיבה לאסור לקחת ריבית.

וגם בעיקר הדבר, אם נבוא לדון מצד מדת החסד, מהו ההבדל בין השכרת פטיש וכדומה שלא ציותה התורה להשאיל חנם, ומדוע שבהלוואת ממון תצוה התורה לעשות חסד. יב

על ידי הלוואה בריבית הוא מסיר את השגחת ה' מעליו

ד] ונציע כאן דברים נפלאים שכותב הכלי יקר בטעם איסור ריבית. ואלו דבריו:

"מה שנאמר "אל תקח מאתו" משמע אבל מעשיר מותר ליקח, וכן בפרשת משפטים נאמר (שמות כב, כד) "אם כסף תלוה את עמי את העני עמך וגו' לא תשימון עליו נשך", לכך כתבה התורה במשנה תורה (דברים כג, כא) "לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך" כל שהוא אחיך לא תשיך לו ואע"פ שהלווה מרויח בזה.

וזיל בתר טעמא, כי עיקר טעם איסור הריבית הוא, לפי שהוא מסיר מדת הבטחון מן האדם, כי כל בעל משא ומתן עיניו נשואות אל ה', לפי שהוא מסופק אם ירויח או לא, אבל הנותן בריבית ריוח שלו ידוע וקצוב וסומך על ערבונו שבידו, ומן ה' יסיר לבו כו', כנודע מדבר המלוים בריבית, שרובם מקטני אמנה ואבירי לב הרחוקים מצדקה מצד כי אין בטחונם בה'.

ומה שמותר ליתן בריבית לעכו"ם, לפי שכל עכו"ם חזקתו שהוא אלם וגולן, אפילו אם הוא כבוש תחת ידך מכל מקום דרכו לבוא בעקיפין, ואפילו אם ערבונו בידו, לעולם אינו

יב באמת בסוגית הגמ' בב"מ (סט, ב) חילקו בין פטיש למעות (מצד שהדר בעיניה וידיע פחתיה), אולם זה חילוק רק בהגדרה, אבל סו"ט אם מדת החסד מחייבת לתת בחנם, גם בפטיש נותן היה הדין שילוה בחנם.

בטוח לא בקרן ולא בריוח, ועל כן תמיד עיניו נשואות אל ה' להצילו מידו, וזה טעם איסור הריבית בכל מקום.

ומה שהזכיר העני דיבר הכתוב בהווה כי סתם עני מוכרח ליקח בהלוואה כו'. ועל כן נסמכה מצוה זו לפרשת השמיטה, כי גם טעם השמיטה הוא כדי שנשיים בטחונינו בה'."

ומבואר מדברי הכלי יקר, שהטעם של איסור "ריבית" הוא, כי האדם שמלוה בריבית, ומסודר לו הרוח, הרי בזה הוא מסיר את השגחת ה' מעליו, ולכן התורה אסרתו. ומוסיף הכלי יקר שהמלוה לגוי אינו בטוח בתשלום, ולכן בזה אינו מסיר את השגחת ה' מעליו.

והרחיב בזה גם האלשיך, ובדבריו מצינו גם ביאור מדוע אסור לקחת ריבית גם באופן שהמלוה היה יכול להרויח עם הממון שלו במקום אחר, ובדבריו מבואר טעם אחר מדוע התירה התורה לקחת ריבית מגוי.

ואלו דברי האלשיך הקדוש (פר' כי תצא):

"יען כי כל הפנה אשר כל התורה תלויה בה הלא היא ההשגחה, כי באמונת ההשגחה אשר נראתה לעיני הכל ביציאת מצרים, ידעו ישראל וכל העולם כי ה' ברא כל העולמות כולם כו'. וגם נודע יציאת מצרים בהשגחה ההיא, כי מאתו יתברך היתה כי על כן שידד שר ומזל כנודע.

והנה הזורע ונוטע, בוטח בה' יצו את ברכתו, או נושא ונותן בבטחה בו יתברך שממכון שבתו ישגיח וישלח ברכה במעשה ידיו - ההוא יקרא יהודי מודה בה' אלהיו וביציאת מצרים, כי הכל הוכר בהשגחה.

אך אשר יאמר, הנה אני הייתי מרויח בממוני אחד מעשרה, ועל כן אם אלוה לך תתן לי הסך ההוא - הנה זה יורה כי ההצלחה והריוח טבעי הוא ולא בהשגחה, או על פי המזל או שר שאינן בלתי בעלי תכלית, ויראה לו שיש קצבה לברכתם כפי מה שנהוג להרויח, ובחשבו כי מהם הוא גם הוא קוצב על השערתו כברכתו.

אך אשר הוא יהודי ונזר אלהיו על ראשו, לא יאמן בשוא נתעה, כי אם יהיה לבבו שלם עם אלהיו כי הוא יתברך המשגיח והמשפיע וכאשר הוא בלתי בעל תכלית כן ברכתו משוללת קצבה, כי אם לפעמים מפליג בברכת המעט ולפעמים ימנענה מהמרובה לפי מעשה האיש ההוא. וכאשר הוא יתברך לא יקשה לפניו עשות יש מאין, כן אפילו בהיות התבואה בכרי וישערוהו בסך כורים שם במקומו ירבה יותר על מה שהיה הכרי אשר הוציא השדה, נמצא כל העודף הוא יש מאין כו'.

ובכלל הדבר, הוא כופר בהשגחה ובתורה שבעל פה ולא מישראל הוא. כלל הדברים כי פנת יקרת תורתנו והאמנת יציאת מצרים, ששם ניכר לעיני הכל מושלו יתברך בשלשת העולמות ושודד מערכות ושרי מעלה, והיותו אלהי ישראל ביחוד, הכל תלוי באמונת ההשגחה. ואם כן איפה הקוצב ריוח מעותיו על חבירו הלא יגע באמונה הגדולה הזאת ויפיל את הכל חלילה."

ומבואר מדברי האלשיך הקדוש, שלא רק שהאדם שמלוה בריבית הוא מסיר את השגחת ה' מעליו, אלא שהאדם שחושב שהוא צריך למצוא דרכים היאך למצוא את הפרנסה, הרי הוא כופר בהשגחה, ונראה שחושב שהכל תלוי במזל ובמי שאין לו יכולת".

וממשיך האלשיך לבאר מדוע לא אסרה התורה מגוי: "וזה אחשוב גלה הוא יתברך פה באמור "לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך", לומר לנכרי ההולך אחר הטבע או אחר המזל או שר גם אתה התנהג בו לשיטתו, אך לאחיך שהוא בעל אמונת ההשגחה כמוך לא תשיך.

וביאר הטעם "למען יברכך ה' אלהיך בכל משלח ידיך", שהוא כי למה שה' אלהיך יברכך שלא בטבע יש מאין כי לא תהיה הברכה שתורע שדרך ולא תלקה התבואה, כי אם בכל מה שתשים ירך ירבה הדבר ההוא בלי קצבה, כי אם יש מאין. כי אשר בטבע היה להרויח עשרה תמצא מאה כי כל העודף הוא יש מאין כו'.

והראיה כי לא על ידי מזל או שר תהיה ברכתך, הלא הוא על הארץ אשר אתה בא שמה, כלומר כי הלא אתה אין מזל שולט בך כי אין מזל לישראל (שבת קנו, א), וגם הארץ אין עליה שר או מזל כי אם ה' הדורש אותה תמיד, ואם כן אמור מעתה כי הכל בהשגחה מאתו יתברך".

"נשאת ונתת באמונה"

ה[ן] והנה היסוד הזה אשר האדם העובד לפרנסתו, זה מה שגורם לו תלות בהשי"ת, הוא יסוד גדול מאוד.

ונקדים תחילה בדברי השב שמעתתא בהקדמה, שכותב לבאר מה שאמרו בגמ' בשבת (לא, א) שבשעה שמכניסין את האדם לדין לעתיד לבוא אומרים לו "נשאת ונתת באמונה?" ומבאר על פי מה שאמרו בגמ' (שם): "אמר ריש לקיש, מאי דכתיב (ישעיה לג, ו) "והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת", אמונת זה סדר זרעים. וכתבו התוספות שם בשם הירושלמי: "שמאמין בחי העולמים וזורע".

ומבאר הש"ש: "והיינו שאינו כעוסקים במשא ומתן ואומרים "כוחי ועוצם ידי כו'", כי אם זורע, משליך זרעותיו ישדד אדמתו ויכסם שם יאבדו יפסדו וירקבו, עד ירחם ד' עליו יוריד טללים ישיב הרוח ברנה יקצור וישא אלומותיו. ומשו"ה זרעים נקרא אמונה".

ועפ"ז מבאר הש"ש פשט נפלא במה שאמרו "נשאת ונתת באמונה", שאין הכונה כפשוטו שלא הערים על חבירו וכדומה. אלא: "ראוי היות כל משא ומתן באמונה, היינו שיאמין שמה שהוא קונה או מוכר לזה או מלוה, הוא כמשליך זרעותיו בתוך הארץ, ועל ידי חסד הבורא יושלם חפצו, וזה פירוש "נשאת ונתת באמונה"!"

המצב בדורינו

[ו] והדבר הזה חסר מאוד בדורינו, ואף ניתן לומר שזה החסר הגדול של דורינו! הנה כאשר נתבונן על מצב הדור שלנו, הרי מחד גיסא לא היה דקדוק הלכה כמו בדורנו. פריחה שכזו בעולם התורה לא היתה מימי בית שני. לפני השואה כל עולם התורה מנה

אלפים בודדים, ואלו שחיפשו לשבת כל ימיהם בעולמה של תורה התקשו למצוא שידוך היפך מצב הדור שלנו, ומעולם לא מסרו כל כך הרבה נשים את נפשם על לימוד התורה. מאידך, שומעים אנו מאנשים שעוד חיים עמנו היום, על פשוטי עם בכפרים ועיירות נידחות, שהבכיות בעוד כשבירכו את חודש אלול היו נוראות, והיו פעמים שנתעלפו בעזרת נשים. העבודה של ימים הנוראים ותשעה באב, לוקה מאוד בחסר בדורינו.

אך הטעם הוא, שבדורות קודם השואה, רוב האנשים חיו בחרפת רעב כאשר לא ירדו גשמים והיתה שנת בצורת לא היה מה לאכול, ואז כולם הרגישו שהכל תלוי רק בחסדי ה'. משא"כ היום שהדברים נראים יותר מסודרים, מצב הדור משופע בשפע של תענוגות, וזה גורם חסר מאוד בהכרה ובתלות בריבוננו של עולם.

בעבר אנשים היו יותר עצמאיים, והרגישו תדיר תלות ברבוננו של עולם בהצלחה בעסקיהם. לא כן היום שרובם שכירים והמשכורת מסודרת ומובטחת מראש, כך שוכח האדם את הקב"ה, ולא מקיים את ה"נשאת ונתת באמונה".

וכאמור רבותינו מבארים שזהו הטעם שאסרה התורה את ה"ריבית", כי בכך חסר לאדם את עיקר היסודות להיות "נשאת ונתת באמונה", להאמין שמה שהאדם קונה או מוכר לזה או מלוה, הוא כמשליך זרועותיו בתוך הארץ, ועל ידי חסד הבורא יושלם חפצו.

נסיים במה שמספרים, שפעם נכנס ר' שלום שבדרון זצ"ל אל ביתו של המשגיח הגאון ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, וראהו שהוא מלא שמחה עילאה, וישאלהו ר' שלום: "לשמחה מה זה עושה?"

פתח המשגיח וסיפר לו, שבשנים מקדם היה משמש כמשגיח בישיבת מיר שבליטא, ומחמת הדחקות והעניות ששררה שם, היה מילתא דשכיחא שיהיה מחסור בכסף ובמזון, ולא היה שום עסק להתפרנס ממנו, אך "שכן ארץ ורעה אמונה" - איך האב זעך גישייפט מיט אמונה [העסק שלי היה אמונה].

באחרונה, אחר שעלה לארץ הקודש, הציע לו הגאון ר' יוסף שלמה כהנמן זצ"ל גאב"ד פוניבז', שיבוא לשמש כמשגיח בישיבתו, והבטיח לו מתן שכרו בצידו בעין יפה. באותה שעה שקלתי לקבל את המשרה, אך חששתי תמיד מה יהא עם האמונה, כי לתומי חשבתי שהוא מושפע בנכסים ואין אצלו מחסור של כסף, ואם ישלם לי את המשכורת מדי חודש בחדשו, לא אזכה עוד לסמוך ולבטוח בהשי"ת.

אך עתה שמח אני, שהרי הנני נמצע כבר שמונה חדשים בעבודתי בישיבה, ובנתיים כל משכורתני היא מאמונה כמו בליטא, לכן אין קץ לשמחתי, כי איך לא אשמח כמוצע שלל רב, על שחזרתי לחיות מאמונה!

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בטחון בניסים

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם פִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָכֶם וְשַׁבְתָּה הָאָרֶץ שַׁבַּת לַה' (כה, א-ב)

שמיטה אצל הר סיני

פרש"י: "בהר סיני - מה ענין שמיטה אצל הר סיני, והלא כל המצות נאמרו מסיני, אלא
מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני, אף כולן נאמרו כללותיהן
ודקדוקיהן מסיני, כך שנויה בתורת כהנים", עכ"ל. והק' האור החיים הקדוש על דבריו:
"עדיין יש מקום לשאלתינו למה לא לימד זה אלא במצוה זו בדיוק ולא במצוה ראשונה או
אחרונה?"

שמיטה - להשריש מדת הבטחון

ונראה לענ"ד לבאר הקשר בין מצות שמיטה לקבלת התורה בהר סיני. כבר האריכו
המפרשים לבאר טעם ושורש מצות השמיטה, שיסודה לקבוע בלב כל אחד ואחד בטחון
בהשי"ת. וז"ל החינוך (מצוה פ"ד) בביאור מצות שמיטה וז"ל: "ועוד יש תועלת אחר נמצא
בזה האדם שיוסיף האדם בטחון בשם ברוך הוא, כי כל המוצא עם לבבו לתת ולהפקיר
לעולם כל גדולי קרקעותיו ונחלת אבותיו הגדלים בכל שנה אחת, ומלומד בכך הוא וכל
המשפחה כל ימיו, לא תחזק בו לעולם מדת הכילות הרבה ולא מיעוט הבטחון", עכ"ל.

"הכל יכול"

וא"כ יש לומר, שזהו הקישור של מצות שמיטה עם הר סיני. שידוע מה שאמרו חז"ל: "לא
ניתנה תורה אלא לאוכלי המן". כלל ישראל קבלו את התורה "במדבר", ושם לא היה מה
לאכול, שאינו מקום זריעה, והקב"ה ברוב חסדו וטובו, המטיר להם "מן מן השמים", והיו
בו ניסים גלויים לעיני כל ישראל, ונוכחו שהשי"ת "כל יכול - בעל היכולת", ואין שום דבר
שאינו ביכולתו. לפי זה יש לבאר שמצות שמיטה קשורה עם הר סיני, שהאופן לקיים מצות
שמיטה הוא רק אם יבטח בהשי"ת שהוא "כל יכול". הרי עולם כמנהגו נוהג, ועל פי דרך
הטבע פרנסתו של אדם, באה ע"י עיסוק בשדהו. ואם בשנת השמיטה אינו עובד בשדהו,
מהיכן תהיה לו פרנסה. וע"כ צריך לבטוח בהשי"ת שיש לו יכולת לפרנס כל אחד ואחד
למעלה מדרך הטבע, בדרך נס, כמו שזן את אבותינו במדבר והמטיר להם "מן מן השמים",
בניסים גלויים!

מי יכול לסמוך על הנס?

ויש להוסיף, שהמאמין אמונה זו, היא גופא סיבה שיזכה לניסים! דאיתא בגמ' (תענית
כה, א) המעשה הידוע עם ר' חנינא בן דוסא: "חד בי שמישי [ערב שבת] חזייה [ר' חנינא
בן דוסא] לברתיה דהוות עציבא, אמר לה: בתי למאי עציבת? - אמרה ליה: כלי של חומץ

נתחלף לי בכלי של שמן, והדלקתי ממנו אור לשבת. - אמר לה: בתי, מאי אכפת לך? מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק. תנא: היה דולק והולך כל היום כולו, עד שהביאו ממנו אור להבדלה, ע"כ.

והק' המפרשים, מדוע סמך על הנס, הלא אמרו חז"ל: "אין סומכין על הנס" ואם עושין לו נס - מנכין לו מזכיותיו? ועוד הק', שאין נהנין ממעשה ניסים, א"כ מדוע סמך על הנס, ואף נהנה מאותו נס? ועוד הק' בן יהוידע מדוע הוצרך ר' חנינא לומר "מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק" - היה לו לומר "שהקב"ה ידליק את החומץ"?

טעם שהעולם נוהג ע"פ טבע

הבית הלוי (בקונטרס הבטחון) כתב לבאר מדוע אין אנו זוכים היום לניסים גלויים וז"ל: "וזהו הטעם על מיעוט הנסים שבדורות הללו, ובדורות הקדמונים היו ניסים נגלים. דכשנתחדש איזה נס אזי בעל כרחם יודו כולם כי לה' הארץ ומלואה ונתבטלה הבחירה, ורק כפי ערך מעלתם ואמונתם של דורות הראשונים ולפי אותו מדרגה שהשיגו בעבודתם אשר שוב לא יפול להם שום ספק בלבם הראם להם נס כזה יען הנס לא הוסיף שום חיזוק בעבודתם יותר ממה שהיה להם מקודם, וכמו בר' חנינא בן דוסא שאמר: "מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק" (תענית כה, א), לא הוסיף לו הנס הלזה שום חיזוק כי כל אשר יתחזק ע"י נס זה כבר השיג בחינה זה בעצמו בעבודתו, אבל בדורינו זה אשר הוא במדריגה קטנה אשר גם נס קטן יחזק בלבו האמונה והבטחון וא"כ אם יראה האדם זה בעיניו הלא הוא נגד הבחירה, וע"כ נתמעטו הניסים הנגלים ואין בעל הנס מכיר בניסו, עכ"ל.

מבואר בדבריו, שהטעם שהעולם מונהג ב"דרך הטבע", ולא בהנהגה ניסית, משום שאילו היינו רואים ניסים גלויים, לא הייתה לנו בחירה, ולא היה נסיון אם לעבוד את השי"ת. רק ע"י שהוא יתב"ש מסתיר הנהגתו בחוקי "הטבע", לא ניכר שהכל בהנהגת הקב"ה, ושפיר שייכת בחירה.

אמנם זה אמור רק במי שמתפעל מ'נס', שהנס מסלק ממנו את הבחירה. אבל מי שאין אצלו שום נ"מ בין הנהגת טבע לנס גלוי שרואה בעיניו - ומאמין באמונה שלימה שהשי"ת פועל כל עניני הטבע, ממש כמו שפועל ניסים גלויים, אין שום טעם שלא יוכל לסמוך על הנס, שגם נסים הם לו כמו הנהגת הטבע. ובאמת כלפי השי"ת אין שום נ"מ בין טבע לנס, שהוא ית' "כל יכול" - החילוק הוא רק אצלינו, דכשאנו רואים נס, רואים בחוש שהשי"ת מנהיג הבריאה, ועי"ז מסתלקת מאתנו הבחירה. אבל המאמין באמונה שלימה שהוא ית' שליט על כל עניני הטבע והוא מנהיג כל הבריאה, ואין שום נ"מ בין טבע לנס - אין טעם שלא יוכל לסמוך על הנס.

הנסים הם טבע

מטעם זה, ר' חנינא בן דוסא נהנה מאותו נר, ואין בו משום 'נהנה ממעשה ניסים', שאצלו לא היה זה בגדר נס, שהאמין באמונה שלימה שכל חוקי הטבע הם לגמרי בשליטת השי"ת, ואין שום הבדל בין הנהגה ניסית, לבין הנהגה בדרך הטבע.

ועל דרך זה, ביאר הבן יהוידע מדוע אמר ר' חנינא בן דוסא: "מי שאמר לשמן וידלק הוא יאמר לחומץ וידלק" - שכוונתו לומר שמאמין שכל עניני הטבע הם לגמרי בהשגחת השי"ת, וכמו שהוא ית' מנהיג בדרך הטבע שהשמן ידלק, כמו כן הוא יוכל לפעול שהחומץ ידלק. יסוד זה מפורש בדברי הנפש החיים (שער ג', פרק י"ב) וז"ל, "וגם יגזור אומר ויקם לו, לפעול ענינים ונסים נפלאים היפוך סדור כחות הטבעיים. כיון שמשעבד ומדבק טוהר אמונת לבבו באמת בל תמוט רק לו יתברך לבד, ואצלו יתברך הכל שוה, כל רגע, לפעול בסידור הטבע שקבע או היפוך סידור הטבע. כמו שמצינו בר' חנינא בן דוסא, שהיה גוזר אומר, ופועל כפי רצונו כל עת, היפוך סידור הטבע, כאמרו: "מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק", ר"ל, הלא אצלו יתברך שוה זה כמו זה כנ"ל, וכן הספיק הבורא ברוך הוא בידו. וכנהנה רבות אתו, כמובא בש"ס מנפלאות עניניו", עכ"ל. שהכח לשנות את הטבע, תלוי בזה שיכיר שאצל השי"ת שוה נס כמו טבע, כנ"ל.

וכן כתב ר' צדוק הכהן (חנוכה אות י"ד): "ולכאורה הא אין נהנין ממעשה נסים כמו שאמרו בגמרא שם, ועל כל פנים אין לבקש על נס שמנכין לו מזכויותיו. ולמה ביקש ר' חנינא בן דוסא על מעשה נסים? אמנם ר' חנינא בן דוסא שהיה נפש חנינא בדורו שהכיר שהכל מה' יתברך שחונן לא היה אצלו שייכות למעשה נסים כלל. שזה רק מי שמורגל בטבע כמונו וכשרואה דבר היוצא מהטבע הוא נס. כמו אצלינו שנראה מה ששמן דולק הוא בטבע ושידלוק חומץ הוא נס", עכ"ל. מבואר להדיא, שהטעם שר' חנינא היה יכול לבטוח בהשי"ת שידלק החומץ, היינו משום דאצלו לא היה נס כלל!

אין בעל הנס מכיר שזה נס

וזו כוונת חז"ל "שאין בעל הנס מכיר בניסו". כלומר, זה שמכיר שזה אינו 'נס' - זוכה לנסים. ועי' במש"כ הקדושת לוי (פרשת בשלח) וז"ל, "כלומר שצריך האדם הנצרך אל הנס מהבורא ב"ה לקבוע במחשבתו שאין זה בדרך נס, רק בחפץ הבורא תלוי הכל שהוא בעל היכולת ורב העלילה קטן וגדול אצלו שוין ואם כך מחזיק בטחונו ואמונתו בהשי"ת ב"ה כשהוא נצרך לשום דבר יהיה מה שיהיה אזי עושין לו ומסייעין לו, רק שצריך הבעל נס שלא יהיה מכיר בניסו ולא יחשוב בדעתו זה לנס בשינוי טבע רק שהוא דרך הטבע שהקב"ה הוא יכול לעשות נס, כי מי שהוא חכם אין בעיניו הפרש כלל בין מי שאמר לשמן וידליק או יאמר לחומץ וידליק או שהים יהיה סוער או הולך כדרכו ואצל השי"ת כל הניסים הם פשוטים אצלו, ואם כן אין זה טירחא כלל להשי"ת לעשות נס", עכ"ל.

לימוד למעשה:

האופן שיזכה האדם לניסים, הוא שמאמין באמונה שלימה, שאין שום נ"מ בין הנהגת הטבע, להנהגה ניסית. לאדם כזה, מותר ליהנות ממעשה ניסים, וזה שסומך על הנס אינו מגרע כלל מזכויותיו.

לתגובות: adebstein@gmail.com

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נור אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

בין שביעית ליובל

יובל הוא שנת החמשים שנה תהיה לכם לא תזרעו ולא תקצרו את ספיחיה ולא תבצרו את נזריה (כה, יא)

כבר עמדו רבים מן האחרונים להבין פשר שינוי לשון הפסוקים, שכאן לגבי הציווי על מצוות היובל נקטה התורה בלשון רבים, כדכתיב "לא תזרעו ולא תקצרו" וכו'. ואילו לעיל לענין שמיטה נקט הפסוק בלשון יחיד, וכדכתיב (כה, ד) "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור" וכו'. והלא דבר הוא!

א', בשביעית החיוב מצד הקרקע

ויעויין בספרי הקט 'באר צבי' תנינא (סי' ס') בענין שביתת הקרקע בשביעית, בו הובאה החקירה הידועה האם מצות שביתת הארץ היא דין על הקרקע, ואילו על הגברא מוטל לדאוג שהקרקע תשבות, או שזהו רק דין על הגברא שאסור לו לעבוד בקרקע. ונתבאר שם, דבזה חלוק יובל משביעית, שבעוד שבשביעית האיסור הוא מצד הקרקע המחייבת את האדם שלא לזרעה וכו', ולא מצד הכלל ישראל שהם מרובים, אלא יש דין על כל יחיד ויחיד לשמור על שביתת הקרקע. לעומת זאת גבי יובל המצוה היא על ישראל והבית דין שינהגו יובל, ומדיני היובל הוא שיש איסור לעבוד בקרקע, אך מאחר ומהות המצוה היא על ישראל שהם רבים, לפיכך נקט הכתוב בלשון רבים.

ואולם מאחר ולאחר מכן ראיתי בזה עוד ביאורים שונים בספרי האחרונים, אמרתי אעלה נא אותם כאן לתועלת הלומדים והמעיינים, ואלו הם אשר מצאתי בזה עד עתה:

ב', יובל נוהג רק בזמן שכולם בארץ ישראל

בספר 'הר צבי', וכן בספר 'שי לתורה' בשם הגרמ"ד הלוי סאלוויצ'יק זצ"ל, והו"ד בספר 'יקרא דאורייתא', וכן כתב גם בספר 'חיי דוד', וכבר הקדים את כולם בספר 'פרדס יוסף', שביארו על פי מה דאיתא בערכין (לב): דיובל אינו נוהג אלא בזמן שכל יושביה עליה, לפיכך נקט ביובל לשון רבים, אבל לענין שמיטה קאמר התם דלא בעינן כל יושביה עליה, על כן נקט בה לשון יחיד.

ג', לשון רבים כולל גם זרעים וגם אילנות

בספר 'תורת השביעית' בפירוש 'תורת ציון' (עמ' ל"ה) כתב, דאי הוה כתב ביובל 'לא תזרע' בלשון יחיד, הוה אמינא דיובל אינו אסור אלא זריעת זרעים וירקות ולא אילן, ושביעית יליף מיובל דאינו אסור זריעה אלא זרעים וירקות ולא אילן, והשתא דכתיב ביובל לא תזרעו בלשון רבים, דכולל בין מיני פרי ארץ ובין מיני פרי אילן, שביעית ילפינן מיובל דהא דכתיב שדך לא תזרע כולל בין זריעת אילנות בין שאר מיני זרעים. עכ"ל.

ד', נפקא מינה לענין התראה

בביאור 'פאר המצות' על ספר 'פועל צדק' כתב דיש נפק"מ לענין התראה, דביובל מה שנאמר לא תזרעו לשון רבים, הוא לפי שנכללו עבודת ארץ ואילן בלאו אחד, ונפ"מ לענין התראה למלקות, דהנה קיי"ל דבכל לאו צריכין להיות עדים ושיתרו בו מאותו פסוק שבתורה שמזהיר שלא לעשות הדבר, וא"כ בשמיטה צריכין להתרות בו על עבודת הארץ משום לאו דשדך לא תזרע, ועל עבודת אילן משום לאו דכרמך לא תזמור, אבל בשנת היובל דלאו אחד הוא עבודת ארץ ואילן, מתרין בו על שניהם משום לאו זה.

ה', נפקא מינה לענין מלקות בזומר ביובל

בספר 'הר המור' (שביעית עמ' רל"א מהגר"א ביאליסטוצקי זצ"ל), כתב דהנפקא מינה בזה לענין מלקות בזמירה ביובל, דהנה הזומר בשביעית לוקה, אולם הרמב"ם בהל' סנהדרין לא מנה בין החייבין מלקות גם הזומר ביובל כמו שמנה זומר בשביעית, וזהו מאחר ואיסור זומר ביובל הוא מדכתיב לא תזרעו לשון רבים, נמצא דאין לאו מיוחד על זמירה ביובל, אלא דנכלל בלא תזרעו, וא"כ מובן למה לא מנה הרמב"ם בהלכות סנהדרין זומר ביובל, שהרמב"ם לא חשיב רק מנין הלאוין שלוקין עליהן, וזריעה וזמירה הם רק שני אופנים של לאו אחד, ובשביעית דיש לאוין מיוחדים על זריעה ועל זמירה חשיב להו בתרתי, אבל ביובל לאו אחד נאמר על שניהם וכו'.

ו', בשמיטה הראשונה היה צריך להכיר חלקו

בספר 'הר המור' (שביעית עמ' קכ"ו מהגרא"י אורלנסקי זצ"ל) כתב לבאר על פי מה שכתב הספרא בתו"כ ר"פ בהר, שדרש על שדך וכרמך, שיהי' כל אחד ואחד מכיר חלקו, שדהו וכרמו, ומסיים הספרא שם שהשמיטה הראשונה התחילה לימנות אחר י"ד שכבשו וחלקו, ממילא היתה בשנת כ"ח, עיי"ש. וממילא ניחא, דבתחילה היה צריך להתברר חלק של כל אחד ואחד, שדהו וכרמו, להכי כתוב בלשון יחיד, שדך וכרמך, ממילא השמיטה הראשונה היתה בשנת כ"א משנכנסו לארץ, אבל אח"כ לא איכפת לן אם ישתתפו עוד אנשים בשדות, ונוהג גם בהם דיני יובל, להכי כתיב לשון רבים לא תזרעו לא תקצרו, וממילא הוא הדין לענין שביעית בשדה בשותפות.

ז', ביובל ישנם שני בעלים

ה'צפנת פענח' מיישב, דהנה מצינו דעת הירושלמי (שביעית ח, ו) וכך פירש ר"ת בתוספות (סוכה לט: ד"ה במה) על פי התורת כהנים, דמן המופקר מותר לבצור, אך מן השמור אין אתה בוצר, ועל זה קאי בלאו.

והנה זה ודאי דרק בבעלים שייך שמירה, וכמו כן רק בעה"ב או עכ"פ ברשות בעה"ב הוא דעוברים על לאו של מלאכת שביעית, וכן מצינו (ע"ז טו:): שהאדם היינו הבעה"ב מצווה על שביתת שדהו בשביעית. ולכאורה בכל אלה אם עשה אחר לא עבר כלל, נמצא שבשביעית יש בעה"ב אחד שהוא מצווה על האיסורים, לכן שפיר נקט לשון יחיד.

אבל ביובל שהשדה יוצאת רק לאחר תקיעת יוה"כ של יובל כמבואר בגמרא (ר"ה ח:), נמצא איפוא שביובל ישנם שני בעלים, דעד יוה"כ היא שייכת ללוקח ואח"כ חוזרת לבעלים, לכך נקט בה שפיר לשון רבים.

ח', ביובל יש דינים ששייכים עם הזולת

בספר 'עיטורי תורה' כתב, שבשמיטה אלו דיני היחיד, אבל ביובל שיש דינים של אחרים, כמו שחרור עבדים, שמיטת כספים, חזרה לאחווה ועוד, כתב לשון רבים.

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

בל תוסיף בדברי נבואה

אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי (כז, לד)

במגילה ב: דרשו מפסוק זה "אלה המצוות - שאין נביא רשאי לחדש". ויש להבין למה הוצרכו לדרשא חדשה לאסור על נביאים לחדש מצות ולא סגי להו באיסור בל תוסיף?

והרמב"ן (דברים ד ב) כתב לענין מקרא מגילה "שהיתה המצוה אסורה להם, א"כ היא בכלל לא תוסיף עליו", הרי שאכן האיסור שבשבילו הצטערו לתקן מקרא מגילה הוא בל תוסיף. וכ"כ הריטב"א במכות (כג:): דהוצרכו לדרשא על מקרא מגילה, דהוסיפו מצוה מחודשת בישראל שאינו בתורה כלל והכתוב אומר לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו, ואמר נמי אלה המצוות ודרשינן אלה שאין שום נביא רשאי לחדש דבר זה מעתה. הרי שנקט דתיתי נינהו, בל תוסיף ואלה המצוות, וא"כ צ"ב מה נוסף באיסור על הנביאים.

ונראה דסלקא דעתך שבנביא אין איסור בל תוסיף, כיון שאומר מה שמקבל מהקב"ה וכלפי הקב"ה לא שייך איסור הוספה, לכך הוצרכו לדרשא בפנ"ע על נביאים. וכ"כ הרמב"ן בדברים שם "הרי שהיתה המצוה הזו אסורה להם, א"כ היא בכלל לא תוסיף עליו, אלא שלא למדנו למוסיף על פי נביא אלא מן הכתוב שאמר אלה המצוות אין נביא רשאי לחדש בו דבר מעתה". הרי שעד הפסוק "אלה המצוות" ס"ד דאיסור בל תוסיף לא שייך לגבי נביאים.

ואולי "אלה המצוות" ממעט דוקא "מצוות", אבל מה שאינו מצוה כמו לכתוב המגילה בין כתבי הקודש לא מיקרי שהנביא "מחדש מצוה", ולזה אתיא "בל תוסיף" שאינו רק על מצוה, אלא על כל הוספה על התורה. וכדנראה מכמה ראשונים במגילה יד. שזה הי' חלק מהצער שהצטערו כנה"ג על בקשת אסתר "כתבוני" לדורות.

עוד בזה, דצאצאי הגר"ח ז"ל מביאים בשמו, דיש חילוק בין נבואתו של משה לשאר נביאים, דלכל הנביאים יש לנבואתם דין "נבואה", אבל נבואת משה הויה "תורה".^{כז} ופשוט שיש להבין סברת החילוק, ומאי איכא בין "תורה" ל"נבואה".

אמנם באמת מפורש בתורה בענין נבואתו של משה "ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים אשר על ארון העדות את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל" (שמות כה כב), שנראה מזה שנבואותיו היו בשביל לצוות את בני ישראל, ולהוסיף להם תורה ומצוות. שבוזה לכאורה מובן מאי דרגת "תורה" של נבואתו, ד"תורה" היינו הוראה ובנבואותיו גילה לבני ישראל המצוות שהגיע זמנם להודיעם, משא"כ שאר נביאים באו

^{כז} חידושי הגרמ"ד על התורה (פר' בלק), חידושי הגר"מ פיינשטיין למנחות (ח"ג, ל.), ישורון כרך י (עמ' רצב) מהגר"י ד.

לחזק דברי משה, ולהוכיח ולייסר את בני ישראל לשמור את מה שציווה. נוגם מובן בזה למה הוא "אב לנביאים" אפילו שלפניו].

נמצא ש"תורה" היא מ"מין נבואה", לכך ס"ד שכל נבואה יכולה לחבור ולהשתוות אליה אחר שהיא ממינה. לזה קמ"ל דאדרבה זהו תורף ההבדל והחילוק בין "נבואת משה" לשאר נבואות, שדוקא נבואת משה היתה במהותה "לחדש דבר", משא"כ שאר נבואות "אין נביא רשאי לחדש" והיו תוכחות לישראל ליישר דרכם עפ"י התורה שכבר הוריד להם משה, או לסמוך אקרא הלכות למשה מסיני (יומא עא: תענית יז: וש"נ), אבל לא "תורה" בעצמותה, וא"ש שהוצרכו לחזור ולדרוש כלפי נביאים שגם בהוראותם צריך ליזהר מבל תוסיף.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע - פרשת בהר

כה, ח: וספרת לך שבע שבת[ו]ת שנים שבע שנים וגו' והיו לך שבע שבת[ו]ת השנים תשע וארבעים שנה.

נכתב שבתת שבתת, חסר וי"ו [לא כמו ספירת העומר לעיל (כג, טו) וספרתם לכם וגו' שבע שבתות תמימת תהינה, דכתיב מלא].

שוב ראיתי בספר הרמזים לרבינו יואל שכתב שבתת חסירה, שאינה כמו מועדים שנאמר בהם [בסוף הפרשה] שבתותי תשמרו, לכך חסר עכ"ל.

אולם לפי זה קשיא דא"כ בספירת העומר נמי לכאורה שבע שבתות היינו שבע שבועות כדתירגם אונקלוס ואינו ענין למועדים כלל, וא"כ אמאי שם כתיב שבתות מלא.

ונראה מוכרח דסבר כמו שכתב הרמב"ן [לעיל כג, לו ד"ה עצרת] דמ"ט הימים הספורים בין פסח לשבועות הם כימי חולו של מועד ויש בהם קדושה עיין שם, לכך שפיר כתיב מלא.

*

כה, ו: והיתה שבת הארץ לכם לאוכלה.

יש לדון האם אחד מבני ברק ששם שומרים קדושת שביעית מיבול נכרי כדעת מרן החזו"א, יכול לשלוח משלוח מנות לאחד מבני ירושלים שאינו נוהג כן ויודע בודאי שעלול להפסיד הפירות, האם נימא כיון דשלח לאדם שכזה הרי זה כאילו הפסידן איהו בידיים, או דילמא כיון דסוף סוף נתנן לבן דעת האחריות עליו והוא נכנס תחתיו, ולא איכפת לן מה דידע שעלולין להפסידן, ולא דמי לחש"ו דלאו בני דעת נינהו, וגם לפני עיוור אין כאן כמו שכתב המבי"ט לפי שהם נוהגים כן על פי רבותיהם שזה מותר.

ולכאורה יש ראייה מהא דב"מ [ה, א] "לא קשיא הא דידיה והא דעלמא, דאי לא תימא הכי אנן חיותא לרועה היכי מסרינן והא כתיב לפני עיוור לא תתן מכשול", ואמאי לא פריך כיון דסתם רועה מרעה בהמותיו בשדות אחרים, א"כ מי שמוסר לו בהמות חשיב גזלן ממש כיון שיודע שיבוא לידי כך, אע"כ כיון דהוי בן דעת שאני. [ממו"ר הגר"ש אלטמן שליט"א]

*

כה, יז: ולא תונו איש את עמיתו.

בספר הרמזים לרבינו יואל כתב בזה"ל אע"פ שזה מדבר באונאת דברים כי באונאת ממון כתיב [לעיל] איש את אחיו, ובאונאת דברים נאמר "עמיתו", כשאדם מוכר או קונה יהא חבירו בעיניו כאילו הוא אחיו שלא ייקר לו במכר או הקניה ולא ירמה אותו, לכך נאמר אחיו, אבל באונאת דברים אילו נאמר אחיו הייתי אומר דוקא הגון ומיוחס כמוהו אל יונה,

אבל תלמיד חכם יכול להונות את עם הארץ, לכך נאמר אל תונו איש את עמיתו כל מי שהוא אעפ"כ לא יונהו. ועוד באונאת ממון נאמר אל תונו, ובאונאת דברים נאמר לא תונו, אל תונו שנשבע זה ששואה כך וכך ומתוך כך מונהו לכך נאמר אל.

והנה בספר הכרמ"ל להמלבי"ם ערך אל- לא ביאר את ההבדל בין מילת "לא" ו"אל", דלא מורה על השלילה בכל חלקי הזמן והפעלים, ואילו "אל" לא תבוא בשלילה אלא על העתיד, ולא בעתיד החלטי אלא רצוני ומבוקש עכ"ד.

ולפי"ז נדמה לבאר בדרך נוספת, דבאונאת דברים נאמר לא תונו כי אסור לצער במוחלט בכל האופנים, אולם באונאת ממון שיש אופן שזה מותר כגון באונאת פחות משתות או בלוקח מבעל הבית [עיינ ב"מ נא, א], לפיכך כתיב בלשון "אל תונו" דאין זה שולל את כל האופנים.

*

כה, כ: וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסוף וגו'.

בפענח רזא פירש "בשנה השביעית" קאי אלמטה ממנו, מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע וגו', א"כ כלומר מה נאכל בשמינית כיון שלא נזרע בשביעית.

וכתב בפירוש רזא דמאיר שם כוונתו דאין לומר כפשוטו שהשאלה היא על שנת השביעית ממש, דהלא כן דרך כל השנים ממה שנזרע בשנה שעברה אוכלין בשנה שאחריה, א"כ בודאי כיון שזרעו בשישית יהיה להם לשנה השביעית, על כן פירש כיון שהשאלה היא שבשנה השביעית לא נזרע א"כ מה נאכל בשמינית. ועיין בדעת זקנים שכתבו וכי תאמרו בשנה השביעית מה נאכל ואילך.

אמנם פשוטו דקרא משמע דבשנה שביעית קאמר מה נאכל ולכן הטעם אתנחתא שהוא טעם מפסיק כתב על "בשנה השביעית" ולא על מה נאכל, ולפי זה הדרא קושיא לדוכתא.

ובאמת בפירוש באר בשדה [פסוק כא] הקשה כן, ותירץ דהכי פירושו, מה נאכל בשנה השביעית הרי תבואות השישית צריך להניחו לשנה השמינית שאין ספיחין מצויין בה שהרי בשביעית לא נזרע, ואפילו הגדל מאליו אין אנו יכולין לאסוף כדי שיהא לנו בשמינית, לזה אמר וציויתי את ברכתי לשלוש השנים, דלא מבעיא דיספיק לכם תבואות השישית לשביעית ולשמינית אלא אפילו אם יארע שתצטרכו גם לשישית כגון שלא הספיק לכם תבואות החמישית שהיה בצורת או שארע מקרה אחר הרי תבואות השישית יספיק לכם לשלוש שנים. אי נמי יש לומר מה נאכל בשנה השביעית, פירוש "מה" דבר מועט כמו ונחנו מה [במדבר טז], מה יהיה אכילתנו בשנה השביעית, שהרי לא נזרע וצריך לאכול מועט כדי שיספיק תבואות השישית לשביעית ושמינית עכ"ל.

*

פניני עיון בפרשת השבוע - פרשת בחוקותי

כו, ג: אם בחוקותי תלכו.

פירש"י שתהיו עמלים בתורה.

בפמ"ג [סימן מ"ז בא"א ריש הסימן] כתב בזה"ל בני חיי ומזוני לא בזכותא תליא מילתא כי אם במזלא [שבת קנו, א], אבל ע"י זכות גדולה מהני [כמבואר שם בתוספות] ועסק התורה שיהיו עמלים בעיון זכות גדול מהני, וזהו שאמרו "אם בחוקותי" על מנת עמלים "ונתתי גשמיכם" [א"ה שבו תלוי חיי ומזוני] זכות גדולה מהני.

וכתב באליה רבה [סימן מז, ג] דזהו מה שאומרים בברכת התורה ונהיה כולנו אנחנו יודעי שמך וכו', ר"ל שתמסור לנו טעמי וסודות התורה, כי התורה כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא כנודע. ובזה פירשתי הזוהר פרשת פינחס כל מאן דאישתדל באורייתא בטל מיניה חיובא דכוכביא ומזלי, ופירושו כנ"ל כשלומד פשוטי תורה אמרינן לאו בזכותא תליא, אבל כשעמל ועוסק ומשתדל בתורה הוי זכות גדולה וזו כוונת הזוהר כל מאן דאישתדל וגו'. וזה קשה לרש"י בפסוק אם בחוקותי תלכו, דסיים ונתתי גשמיכם בעיתם, וקשה הא כל בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא, ולזה מתרץ על מנת שתהיו עמלים בתורה והוי זכות גדולה, וזהו שאמר ונהיה וכו' יודעי שמך, ר"ל ולא שמיה דכוכבים ומזלות, כי ע"י שאנו עוסקים שפירושו עמלים בתורה כמו שכתבתי לעיל בטל חיובא דכוכבים ומזלות.

*

כו, ג-ד: אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמורו ועשיתם אותם: ונתתי גשמיכם בעתם.

בתיבת גומא לרבינו הפמ"ג כתב בזה"ל עיין בספר תורת יוסף על המסורה דבר נאה בחוקותי סייגים וגדרים וזהו שאמרו ואת מצוותי תשמורו היינו תוספת שבת, ונתתי גשמיכם בעתם בזמן תוספת שבת כי בלילה אין כל כך טוב, ובערב שבת סימן קללה, עיין תענית דף ו, ב וח', ב עכ"ד.

וכוונתו דבדף ו' מבואר דגשמים קודם ק"ש של לילה אין בהן משום ועצר, אע"פ שלא היה רוב גשמים, אבל אחר ק"ש שאומרים "ועצר" יש בהן משום ועצר, א"כ איזה ברכה יש בגשמים בלילי שבתות, ובדף ח' מבואר דגשמים בערב שבת אינן אלא סימן קללה, ופירש"י שבני אדם צריכין לחזור בשוק לקנות סעודת שבת, להכי מעמיד את הברכה של הגשמים בזמן של תוספת שבת שכבר נשלמו כל ההכנות לשבת, וק"ש קורין רק בלילה.

*

כו, ה: ורדפו מכם חמישה מאה.

בחיי דוד כתב, כתב רש"י בשם התורה כהנים מכם, מן החלשים שבכם, ולא מן הגיבורים שבכם, ובפשוטו משמע דהגיבורים ירדפו טפי. וצ"ע דבשלמא בהצלחה טבעית שייך לחלק בין חלשים לגיבורים, אבל הצלחת דרדפו מכם חמישה מאה ומאה מכם רבבה ירדפו שהיא ניסית מאי שנא חלשים מגיבורים. ונראה דהכוונה איפכא דהחלשים שבכם ירדפו

חמישה מאה, אבל הגיבורים לא ירדפו חמישה מאה, שלא יאמרו כוחי ועוצם ידי עשתה זאת ולא ה' פעל כל זאת עכ"ד.

אבל ראה בפירוש ויקרא אברהם [נדפס בסוף ספר קרבן אהרן] דהביא דאשכחן בפסיקתא דפסוק אחד מכם ירדוף אלף וגו' וקאי לישראל כשעושין רצונו של מקום, והכי נמי איתא במו"ק טז ותוס' יומא יא, א ולא לענין פורענות כדפרש"י שם עיין שם.

ולפי זה נראה ברור דהגיבורים ירדפו יותר מחמישה מאה אלא אחד אלף. ומה שהקשה בחיי דוד כיון שבין כך מנצחין בדרך ניסית מאי נפק"מ בין חלשים לגיבורים, יש לומר על פי מה שידוע דדרך הקב"ה להסתיר הנס כמה שאפשר [אא"כ נעשה להדיא שלא על פי כללי הטבע בכלל] ולכן עדיין יש ברכה מרובה בגיבורים יותר מהחלשים.

*

כו, מב: וזכרתי את בריתי יעקב.

השל"ה הקדוש [בפרשתנו נר מצוה אות ד] הביא בשם הראשונים למה הביא הכתוב באמצע הקללות של פרשת בחוקותי פסוקי נחמה וזכרתי את בריתי יעקב וגו', וביאר שהוא שייך עדיין לקללה וזה הוא לסלק הרחמים מהם, שאין להתרעם על בן רשע אם כבר היו אבותיו רשעים יען כי לא ראה ולא ידע לעשות טוב, אבל אם אבותיו ואבות אבותיו כולם צדיקים מיודעי ה' והבן נעשה רשע, אז עונשו יותר מרובה על רשעתו יען אשר ראה ולמד לעשות טוב, וזה הוא שהכניס את הפסוק "וזכרתי את בריתי יעקב" וכתב שהיו אבותיהם קדושים וטהורים ואפילו הכי הרשיעו זה אזכור להעניש מהם יותר.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

**בירור שיטת הסוברים שרה"ר היא דרך שבוקעין בה ס' רבוא
בכל יום**

אֶת שְׁבֻתֹתַי תִּשְׁמְרוּ (כו, ב)

כתב השו"ע או"ח סי' שמ"ה ס"ז: "ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים", וכתב המשנ"ב שם סקכ"ד: "חפשתי בכל הראשונים העומדים בשיטה זו ולא נזכר בדבריהם תנאי זה, רק שיהיו מצויין שם ששים רבוא".

ולכאורה דבריו צ"ע דהא כן כתב הרמב"ן שבת נ"ז ע"ב בשם בעל התרומה, וז"ל: "ובספר התרומה אמר שעכשיו במקומות הללו אין בהם רה"ר גמורה מפני שאין המבואות רחבים שש עשרה אמה ועוד שאין עוברים בהן ששים רבוא בכל יום", וכ"כ המאירי שם: "וקצת חכמי צרפת מצרפים בה שאין אצלנו רה"ר גמורה ברוחב ט"ז אמה ובמדרס ששים רבוא בכל יום", וכ"כ בשמו הר"ן שבת כ"ו ע"א מדפי הרי"ף, וז"ל: "והרב בעל התרומה ז"ל מלמד עליהן זכות לפי שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה משום דבעינן שיהו המבואות מפולשין ורחבים שש עשרה אמה ושיהו ששים רבוא עוברים שם בכל יום", וכ"כ רבינו ירוחם נ"ב ח"ד: "ויש מפרשים שכתבו לפי פירושם בגמרא כי כל אלו הקרויין רשות הרבים צריכין שיעברו בהם ס' רבוא בכל יום דומיא דדגלי המדבר". ולא יתכן שנעלמו כל הפוסקים המפורסמים הללו מעיני רבינו המשנ"ב.

ונראה דלא היה סגי למשנ"ב במה שכתבו כן הראשונים הנ"ל, משום דהם עצמם דחו שיטה זו, ואינם סוברים כן באמת, אך בראשונים שבאמת סבירא להו לדינא דרה"ר היא דוקא דרך שעוברין בה ס' רבוא לא מצא המשנ"ב שכתבו תנאי זה [ומה שהביאו הראשונים הנ"ל בשם ספר התרומה, המעיין בדבריו בסי' רל"ט יראה שכתב: "ולדידן רה"ר שלנו הוא כרמלית ושרי כמו חצר שהרי אין מפולש משער לשער ברוחב שש עשרה אמה וגם לא שלטי בהו ששים רבוא", אך לא כתב "כל יום"].

אמנם באמת יש כמה ראשונים שכנראה לא היו למראה עיני רבינו המשנ"ב, שהם מהסוברים דרה"ר דוקא בס' רבוא, וכתבו להדיא דבעינן שיבקעו בה ס' רבוא "בכל יום", כדלהלן:

בבה"ג כ"י רומי עמ' 131 כתב: "פי' רשות הרבים, דוכתא דדשין בה שית מאה אלפי גברי בכל יומא כדגלי מדבר" [אמנם בספר העיתים סי' ר"ח כתב בשם הבה"ג: "רה"ר דוכתא דדשין ליה שית מאה אלפין גברא ביומא כדגלי מדבר", ולפי נוסח זה אפשר דהכוונה שהוא מקום מרכזי ורחב ידים שיתכן שלפעמים יעברו בו ס' רבוא ביום אחד, אך א"צ שיעברו בפועל כל יום], ובספר המנהיג הלכות שבת כתב: "לפי שרשות הרבים שלנו דינו ככרמלית כחצר שאינה מעורבת שאינו דומה לדגלי מדבר שאין בו י"ו אמות על י"ו אמות ואין עוברים

עליו **בכל יום** ששים רבוא", וכ"כ בספר הנייר הלכות עירובין: "ומן התורה אינו נקרא רשות הרבים אלא שוק גדול רחב שש עשרה אמה, ושישים רבוא בני אדם עוברים בה **בכל יום**, ומפולש משער לשער, ופחות מכאן נקרא כרמלית", וכ"כ בשו"ת הרשב"ש סי' תקנ"ט: "וכן במדינה שדלתותיה ננעלות בלילה ושאינן עוברים בה ששים רבוא **בכל יום** כדמוכח בפ"ק דעירובין ומפרשים ז"ל שם, כל אלו מותר לטלטל בהם ולהוציא ולהכניס מן התורה וחכמים אסרום", נמצא שאכן יש בראשונים שיטה כזו.

והנה שיטה זו לכאורה צריכה ביאור, דהא איסור הוצאה לרה"ר ילפינן בשבת צ"ו ע"ב ממה שאמר משה רבינו לישראל שלא יוציאו בשבת מרשות היחיד שלהם למחנה לוייה שהיה רה"ר, ופירש"י "מחנה לוייה רשות הרבים היא שהיו הכל מצויין אצל משה רבינו", ולכאורה הוא מן הנמנע שיבואו אל משה רבינו ס' רבוא בכל יום, ובפרט אחרי שמינה שרי אלפים שרי מאות שרי חמישים ושרי עשרות, ורק הדבר הקשה מהם היה בא אליו, דודאי רחוק לומר שהיו ס' רבוא באים אליו כל יום, ואולי י"ל דהוא משום דהך קרא מיירי בזמן שהביאו נדבות למשכן, ובאותו זמן מסתבר שהיו באים ס' רבוא בכל יום להביא את נדבותיהם.

מי הם הסוברים שצריך שיעברו ס' רבוא דוקא באותו רחוב

כתב הבה"ל סי' שמ"ה: "ודע עוד דאף שיטת רש"י הנ"ל שסובר דבעינן ס' רבוא יש לעיין בזה טובא לדינא, דיש מן הפוסקים שנקטו דבר זה בפשוטו, ויש מן הראשונים שהסבירו לדבריו באופן אחר", והביא את דברי הריטב"א עירובין נ"ט ע"א שכתב: "כי רש"י ז"ל אינו מצריך שיתיישבו בעיר ששים רבוא, אלא שיכנסו בה ששים רבוא, כאלו הכרכים והעיירות שהם פתוחים למקומות הרבה ורגילין בהם סוחרים וכיוצא בהם, ותדע שאף ירושלם לא היו בה ששים רבוא תדירי^כ ואעפ"כ יש בה משום רשות הרבים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה, ומעתה כל שבתחלתה נתישבה ככרכים ושווקים גדולים להיות רוכלת העמים זו היא של רבים", והביא שכע"ז כתב השלט"ג בשם ריא"ז וחי' הר"ן בשם הרא"ה. וכ"כ הריטב"א בשבת ו' ע"א: "והא דאמרינן שיש בה דרך לששים רבוא, לא סוף דבר שיהו קבועים בה, אלא שהיא דרך [להם], תדע שהרי ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים, ולא היו שם קבועים ששים רבוא, אלא שלפעמים באים שם והיא דרך [להם], כי רוכלת כל העמים היתה".

ומבואר מדבריהם דפשיטא להו שאין צריך שיעברו ס' רבוא דוקא באותה דרך, אלא כל עיר שעוברים בה ס' רבוא, ממילא כל רחובותיה הוו רה"ר.

^כ צ"ע מנא ליה הא, ובתשוה"ג חמדה גנוזה סי' ע' כתב רב שר שלום גאון: "אבל יש עליהם גדר אפי' היתה כירושלים שהיה בה אלף אלפים אין נעשות כרשות הרבים, דאמר רבב"ח א"ר יוחנן אלמלא ירושלם דלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה משום ר"ה אלא הרי היא כרמלית" הרי דס"ל שהיו בה מליון איש.

וכן בשו"ת הרשב"ש סי' תקנ"ט כתב: "וכן במדינה שדלתותיה ננעלות בלילה ושאינן עוברים בה ששים רבוא בכל יום", משמע דאם עוברים במדינה ס' רבוא כל רחובותיה רה"ר.

ובאמת בכל המקומות שכתב רש"י דבעי ס' ריבוא (בעירובין ו' ע"א וע"ב וכ"ו ע"א) לא כתב "שעוברים בה" אלא שיש ס' ריבוא באותה עיר. ואמנם ברש"י עירובין מ"ז ע"א כתב: "שנתמעטו אוכלוסיה מעבור ברחובותיה ששים ריבוא", ולכאורה משמע דצריך שיעברו ס' רבוא ברחוב אחד. אך אינו מוכרח כלל, דיש לפרש שכוונתו על כל רחובות העיר יחד, שבכולם יחד לא עוברים ס' רבוא, כיון שבאים בעיר זו פחות מס' רבוא.

ובתשובת רב שר שלום גאון בתשובה"ג חמדה גנוזה סי' ע' כתב: "מדינות ועיירות שאינן בהם ששים רבוא... אין נעשות רה"ר", וכ"ה בספר העיתים סי' צ"ב בשם "פסקא". מבואר מלשונו דאם יש בכל העיר ס' רבוא ממילא כל רחובותיה הו"ו רה"ר.

אך מכל מקום עדיין יש הרבה ראשונים דסבירא להו לדינא דרה"ר היא דוקא אם עוברים בה עצמה ס' רבוא, כדלהלן:

בבה"ג כ"י רומי עמ' 131 כתב: "פי' רשות הרבים דוכתא דרשין בה שית מאה אלפי גברי בכל יומא כדגלי מדבר", ובספר המנהיג הלכות שבת כתב: "לפי שרשות הרבים שלנו דינו ככרמלית כחצר שאינה מעורבת שאינו דומה לדגלי מדבר שאין בו י"ו אמות על י"ו אמות ואין עוברים עליו בכל יום ששים רבוא". ובאו"ז הלכות שבת סי' פ"ד כתב: "לדידן דלית לן רה"ר גמורה דהא אינה רחבה ט"ז אמה ואין ששים רבוא בוקעים בה". וכ"כ המרדכי שבת רמז שע"ה בשם מהר"ם "דלא מיקרי רה"ר אלא אם כן רחב ט"ז אמה ומפולש משער לשער וס' רבוא בוקעין בו"^{כה}. ובספר הנייר הלכות עירובין כתב: "ומן התורה אינו נקרא רשות הרבים אלא שוק גדול רחב שש עשרה אמה ושישים רבוא בני אדם עוברים בה בכל יום". מבואר מדבריהם דבעי שיעברו באותו רחוב ס' רבוא.

ולכאורה שיטה זו גם כן צריכה ביאור, דהא שישים רבוא ממדבר ילפינן, ושם לכאורה לא מצינו שהיו ס' רבוא במחנה לוייה עצמו, אלא רק בכל מחנה ישראל יחד. ויש לומר כעין מה שכתבתי לעיל, שבזמן נדבת המשכן היו ס' רבוא במחנה לוייה עצמו, כי כל העם באו לשם להביא נדבותיהם.

^{כה} נדפסה גם בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תת"נ.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

שממון הארץ בזמן הגלות

והשמתני אני את הארץ ושממו עליה איביכם הישבים בה (כו, לב)

זו מדה טובה לישראל שלא ימצאו האויבים נחת רוח בארצכם, שתהא שוממה מיושביה
(רש"י)

יש לבאר, איזו נחמה יש בזה שאין אויבי ישראל מוצאים נחלה בארץ, הרי ישראל גלו
מארצם ומה איכפת להם אם שוממה הארץ או דרים עליה.

ועוד, הא הכא נכתבו קללות שנתקללו ישראל בזמן גלותם, ולא דברי נחמות, ולמאי
הכניס כאן הכתוב את הנחמה בזמן הקללה.

ת. ונראה שביאור דברי נחמה זו הם, כי אע"פ שנגזר על ישראל עונש הגלות המר, הנה
כאשר ישבו בארץ אויביהם, אם יראו כי אויביהם יושבים בארצם ועושים שם חיל, בונים
בתים ומגדלים שדות לתפארת, ידוע ידעו כי אבדה תקוותם ואפס ששברם לשוב אי פעם
לבתייהם לנחלתם וארצם, שכן כיצד זה יסירו את אויביהם היושבים בארצם מנחלת
אבותיהם, ואם ידעו כי אפסה תקוותם יוכלו לאבד את האמונה בארץ גלותם ולהיטמע בין
יושבי הארץ אליה גלו.

אמנם, כאשר ידעו הם, כי גם כאשר באו אויביהם לארצם לא הצליחו הם להתיישב שם,
לא לגדל שדות כראוי ולא לתקוע יתד חזקה, ותישאר הארץ שוממה, הנה בזה ידעו הם כי
מתקיימת כאן הבטחת ה' ש"לא מאסתים ולא געלתים וגו' להפר בריתי", וממתין הקב"ה
מתי ירצו הם את עוונם ומתי יפקד עוונם ואז ישובו מגלותם, ועי"ז לא תיאבד תקוות
הגולים, ויוכלו הם לשמור על עצמם כעם נפרד אשר בבוא העת עלה יעלה מגלותו אל
ארצו ונחלת אבותיו הממתנת לו זה רבות בשנים.

*

ואם לא תשמעו

ואם לא תשמעו לי וגו' (כו, יד)

להיות עמלים בתורה, לדעת מדרש חכמים, יכול לקיום המצות, כשהוא אומר "ולא תעשו
לי" וגו' הרי קיום מצות אמור, הא מה אני מקיים "ואם לא תשמעו לי", להיות עמלים בתורה
(רש"י)

רבותינו האריכו לבאר הא דעמל בתורה נקרא בתורה "אם בחקתי תלכו". אבל כמו כן
צריך ביאור מדוע המניעה מעמל התורה נקראת "אם לא תשמעו לי", למה דוקא חוסר
העמל בתורה נחשב אי שמיעה למקום, אדרבה על עמל התורה אין ציווי מפורש, ועיקרה

מידה, והמשמעות של "אם לא תשמעו לי" הוא לכאורה עבירה על מצוה מפורשת, ומה ראו חז"ל להוציא הדברים ממשמעותן הפשוטה בכתוב.

ונראה לבאר ע"ד הפשט, כיצד ענין עמל התורה מתבאר בפרשתינו, הן בתחילתה בתיבות "אם בחוקותי תלכו", והן בהמשכה ע"ד השלילה, ב"ואם לא תשמעו לי". שכן כל חובות האיש היהודי, מסתכמות בשני ענינים: לימוד התורה וקיום המצוות, וכבר דנו החכמים בגמרא האם "תלמוד גדול או מעשה גדול". לפי זה, כאשר עומדים לפנינו תיבות "אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו", הרי דבר אחד ודאי מפורש כאן, והוא קיום המצוות. ומן המפורש נלמד על הסתום, שלשון "אם בחוקותי" קאי על לימוד התורה. וזה בעצם ביאור דברי רש"י שם: "אם בחקתי תלכו - יכול זה קיום המצות, כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו, הרי קיום המצות אמור, הא מה אני מקיים אם בחקתי תלכו, שתהיו עמלים בתורה" עכ"ל. אחר שברור שתיבות אלה קאי על לימוד התורה, נשאר רק לדרוש כיצד עמל התורה נכנס בתיבות "בחוקותי תלכו", וכבר האריכו בזה המפרשים והדרשנים.

כלל זה שייך גם בפס' "ואם לא תשמעו לי". תחילת הפס' הוא סתום, כיצד לא תשמעו לי. אבל המשכו מפורש: "ולא תעשו את כל המצוות האלה", ואם קיום המצוות מפורש, הרי שהדבר הסתום קאי על החלק השני ביהדות, עמל התורה, וכמו שמכריח כן רש"י בדבריו: "ואם לא תשמעו לי - להיות עמלים בתורה, יכול לקיום המצות? כשהוא אומר ולא תעשו וגו', הרי קיום מצות אמור, הא מה אני מקיים ואם לא תשמעו לי, להיות עמלים בתורה" עכ"ל. אלא שאחר שרש"י הכריח שביאור "ואם לא תשמעו לי" קאי על עמל התורה, מעצם לישנא דקרא וסדרו, נשאר לנו לדרוש כיצד חוסר העמל התורה נכנס במילות "ואם לא תשמעו לי".

ונראה לבאר על דרך הדרוש, כי חכמינו ז"ל באו להורות לנו מה צריכה להיות תכלית שאיפות האדם העובד את בוראו בעולם. ולכן כאשר באו בתחילת הפרשה להורות לנו על הברכות הבאות לשומרי רצונו, התחילו בראש ובראשונה בדבר החשוב ביותר למקיימי רצון ה', והוא ענין עמל התורה, שמטבעו אינו שייך לרוב העולם, האנשים ההמונים הפשוטים, שבדרך כלל יסתפקו בקיום מצוות כפי כוחם, וישאירו את עמל התורה לתלמידי החכמים הטובים מהם. ובא הפסוק להודיענו, כי עמל התורה אינו שייך רק למיעוט העם, אלא כל אחד ואחד מישראל חייב לעמול בתורה לפי כוחו וטבעו, וזה הדבר הראשוני שעליו מצוה התורה.

וכבר מספרת הגמרא בסנהדרין (צ"ד ע"ב), שהיה דור אחד, שענין עמל התורה היה שייך בכל הדור ובכל חלקי העם, והוא דורו של חזקיהו, ושם מבארת הגמרא כיצד ניצלו מפני סנחריב, וגם זכו לשפע גדול, והכי איתא התם: "והיה ביום ההוא יסור סבלו מעל שכמך ועלו מעל צוארך וחבל על מפני שמן, אמר רבי יצחק נפחא: חובל עול של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. מה עשה? נעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר: כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו, בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ, מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק ותינוקת, איש ואשה, שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה, ועל אותו הדור הוא אומר והיה ביום ההוא יחיה איש

עגלת בקר ושתי צאן" ע"כ, עי"ש. הרי שלא לחינם מצוה התורה בראש ההפרשה על ענין עמל התורה, משום שהוא באמת מפתח הברכות לעם ישראל, ושייך מעצם מהותו לכל אחד מישראל.

ואחר שהזכיר את הדבר החשוב, עמל התורה, הוסיף להזכיר את ענין קיום המצוות, שמגיע אחריו בחשיבותו, שהרי כבר נפסק כי "תלמוד גדול" יותר מן המעשה. ונמצא כי בברכה, הלך מהכבד אל הקל, שלפי העמל תבוא הברכה, אם יקיימו כולם את עמל התורה יזכו לשפע הגדול, ואם יעמלו פחות, ויסתפקו רוב העם יותר בקיום המצוות, יזכו לחלק מהברכות כפי פעולתם.

אלא שכאשר ביאר את הקללות, התחיל מהקל אל הכבד. מתחילה דיבר על האדם שאינו עמל בתורה, ואח"כ דיבר על אותם שלא ישמרו את המצוות ויעברו עבירות מפורשות. והדבר צריך ביאור, מדוע הדבר הקל, חוסר העמל בתורה, נזכר בראש ובראשונה ברשימת העבירות שמחמתם יגיעו הקללות על ישראל.

ונראה, כי בכך לימדונו רבותינו, את חומרת העוון של ביטול תורה. שכן יכל לומד התורה לסבור, דכיון שענין עמל התורה אינו דבר ששייך ברוב האנשים הפשוטים, אלא רק לדורשי ה' העמלים בתורתו, א"כ מי שירצה להרפות מעבודתו, ו"להסתפק במועט", לא לעמול בתורה אלא ללומדה בשטחיות, ולהסתפק להיות מקיים מצוות, עדין לא תהא עליו תביעה גדולה מחסרון עבודתו. לזה בא הכתוב ללמדינו כי אין הדבר כן, אלא כל מי שיכול לעסוק ולעמול בתורה ואינו עמל, חסרון עבודתו כבר מגדירו בתואר החמור של: "ואם לא תשמעו לי". וכל כך למה? מכיון שהרפיון בעמל תורתו מגיע מחמת רצונו העצמי, להשליט את חומר הגוף ותאוותיו עליו, וזה עצמו כבר נחשב לעזיבת דרכי ה' ואי הציות לדבריו.

ונראה עוד להוסיף ולבאר, אמאי חוסר העמל בתורה, הוגדר בפסוק זה בחומרה "ואם לא תשמעו לי", משום שבאו חז"ל ללמדינו בבחינת "הרואה את הנולד", כיצד מתחיל הדרדור של האדם, עד שמגיע לאי שמירת מצוות. מתחילה הוא רק מרשה לעצמו קצת נוחיות, ללמוד אבל לא בעמל. כיון שלומד בנוחיות ורפיון, מגיע הוא לביטול הלימוד לגמרי, וביטול הלימוד יגרור אחריו את ביטול כל המצוות כולן. לפיכך, באו חז"ל והורו לנו בחומרה, כי מבטל התורה, כבר כעת מוגדר כ"ואם לא תשמעו לי", דכיון שהולך אחר יצרו בענין לימוד התורה, כבר שיעבד עצמו ליצרו וזה יכול להביאו לידי עזיבת כלל המצוות כולן, ולכך הקדימו את חוסר עמל התורה בראש האזהרות לעזיבת דרכי ה' ומצוותיו.

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב 'איגרת לידיד' (טורונטו - קנדה)

בענין שביעה בברכת המזון

וְאֶכְלֶתֶם לַחֲמֻכֶם לְשִׁבְעָה (כו, ה), וברש"י: אוכל קימעא ומתברך במעיו.

הנה דנו הפוסקים אם כשנתברכה האכילה במעיו ושבע בפחות מכזית חייב בברכת המזון מדאורייתא. הנה בביאור הלכה ס"י פק"ד הביא בשם הרדב"ז דבשבע כזית חייב מדאורייתא, ומשמע דבפחות מכזית לא. ואילו הכת"ס או"ח ל"א הביא בשם הפנים יפות דחייב מדאורייתא בשבע בפחות מכזית.

והנה כתב הרמב"ם בריש הל' ברכות מצות עשה מן התורה לברך אחר אכילת מזון שנאמר ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך. ואינו חייב מן התורה אלא אם כן שבע שנאמר ואכלת ושבעת וברכת ומדברי סופרים אכל אפילו כזית מברך אחריו. והרי דמדאורייתא מחויב בכדי שביעה. ומדרבנן בכזית.

והנה כ' המג"א ריש סי' ר"י. דבאכילת כזית לע' ברהמ"ז בעינן כדי אכילת פרס. וכ' הפרי מגדים בא"א שם, שאם אם אכל עד ששבע בברכת המזון חייב מן התורה אף שאכל מעט מעט בלא שיעור בכא"פ, ורק אם אכל כזית דמברך ברכת המזון ואכלת אז אמרינן דיותר מכדי אכילת פרס אין מצטרף וצ"ע עכ"ל. והרי שיש צד דמ"מ הוי שביעה אף בלא כא"פ. ובמנ"ח חולק שהרי כתב ואכלת ג"כ ושם אכילה היא רק בכא"פ. וכן הק' באמרי על הפמ"ג למה סגי לדעתו בפחות מכשיעור והרי כ' ואכלת.

וכדי ליישב דעת הפמ"ג י"ל, דס"ל בעלמא שיעור אכילה היא בכזית כא"פ בין במצוה בין באיסור. אלא שבברכת המזון גילתה תורה ששם אכילה היא בכדי שביעה. ומה שנאמר אכילה בקרא היינו רק למעט שלא כדרך אכילה וכמ"ש רש"י להדיא בברכות ל"ה:

וביתר הרחבה, דכא"פ [ע' רש"י סוכה מ"ב: הלמ"מ אין אכילה מצטרפת לשהי' ארוכה מזון] הוא צירוף בשיעור מסוים של חפצא דמאכל כגון כזית לע' איסור או ככותבת לענין יוה"כ. ובזה בעינן שיצטרפו שני שיעורים יחד, כמות האוכל וכמות הזמן. [ולדוגמא כגון תל המתלקט עשרה בגובה תוך כדי ד' אמות]

וכל זה היכא דבעינן אכילה גרידא, אבל היכא דבעינן מצב הגוף של שביעה י"ל דאין אכילת פרס קובע. אלא קיום תכלית השביעה ועיקר ההודאה הרי היא על השביעה [וכמ"ש כשהוא שבע מברך]. ומה שנא' ברהמ"ז ו"אכלת" ושבעת, גילתה תורה שאין אכילה זו כשאר אכילות הנמדדות בשיעור בחפצא דמאכל, אלא שתהא כאן שביעה והשביעה תהי' ע"י מעשה [צורת] אכילה. כלומר שתגיע לשביעה ע"י היכי תמצי דמעשה אכילה.

בענין שביעה בברכת המזון

וממעשה אכילה אכן מתמעט שלא כדרך אכילתן ודבר שאינו ראוי לאכילה. אבל מ"מ לא בעינן שיעור בחפצא ככל האכילות. אלא אכילה ע"י שביעה מכל מקום, מחייבת ברהמ"ז דאורייתא.

ולפי זה י"ל דגם אם אכל פחות מכשיעור ושבע, תליא בהכי, דהפנים יפות שהובא בכת"ס, ס"ל כנ"ל דואכלת ושבעת משמעותו שהשביעה תהיה מתוך מעשה אכילה כל דהו ותו לא. וגם חצי זית בכלל והעיקר שלא יהיה שלא כדרך אכילתו. ואילו החולקים ס"ל דהא מ"מ ואכלת כתיב ובעינן כזית לברהמ"ז.

*

והחת"ס בתשובות או"ח מ"ט פי' על ידי כך דבר נפלא. אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם כתוב בתורתך אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד והלא אתה נושא פנים לישראל דכתיב ישא ה' פניו אליך אמר להם וכי לא ישא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך והם מדקדקים [על] עצמם עד כזית ועד כביצה.

והק' החת"ס מאי מעליותא לברך ברכה לבטלה - ועוד מ"ש דקדוק זה ותני' דאז היתה הברכה מצוי' אוכל קימעא ומתברך במעיו אפי' בפחות מכזית ומדאורייתא חייבים והם החמירו ע"ע לאכול כזית שיהי' על זה שם אכילה ג"כ ככל התורה שהוא בכזית משום לא תשא אע"פ שהי' קשה להם ומדה טובה מהא דכ' לא ינקה בלא תשא הוא ישא ד' פניו.

ובזה אולי שייך לבאר צדדי ספיקו של רעק"א, אם אכל כמעט כשיעור שביעה בשעה שלא היה בר חיובא כגון קטן שנתגדל אם השלים את השיעור בגדלותו אי חייב בברהמ"ז דאורייתא. וי"ל כנ"ל שאם התורה גילתה שהשביעה תהי' ע"י מעשה אכילה, סגי אם אכל בקטנותו. והעיקר הוא שלא יהיה שלא כדרך אכילתו.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

"תורה שבעל פה" מבארת את "תורה שבכתב", מדוע נחשבת כ"תורה" בפני עצמה

והתורה (כו, מו), וברש"י: אחת בכתב ואחת בעל פה, מגיד שכולם נתנו למשה בסיני. ומבואר שאף שכולם ניתנו בסיני תורה שבכתב ותורה שבעל פה, מ"מ נחשבים הם כשני תורות נפרדות.

וצריך ביאור מה ענין שיהיו בנפרד תורה שבכתב ותורה שבעל פה. ומ"מ ראיתי שמעירים שבלשון הכתוב נכתב "תורת", תורות חסר ו' שמ"מ נחשבות הם כתורה אחת.

ומעתה חוזרת השאלה מה הענין בפיצול לשני תורות
ואשר יראה בביאור הענין, שבהקדמה ליד החזקה לרמב"ם כתב הרמב"ם וז"ל: **כל המצות שניתנו לו למשה בסיני בפירושן ניתנו. שנאמר ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה.** תורה זו תורה שבכתב. והמצוה זו פירושה. וצונו לעשות התורה על פי המצוה. ומצוה זו היא הנקראת תורה שבעל פה.

עוד כתב שם הרמב"ם עוד, והמצוה שהיא פירוש התורה לא כתבה אלא צוה בה לזקנים וליהושע ולשאר כל ישראל. שנאמר את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרו לעשות וגו'. ומפני זה נקראת תורה שבעל פה.

ומבואר בדבריו, שתורה שבעל פה אף שתורה היא נקראת היא בשם "מצוה" להבדיל מתורה שבכתב שנקראת תורה.

וצריך ביאור מדוע נקראת תורה שבעל פה בשם מצוה.
ובחידושי הגרי"ז על התורה ביאר את הפסוק "תורה צויה לנו משה מורשה קהילת יעקב". וביאר, שפסוק זה מדבר על תורה שבעל פה. שהיא זאת הנקראת "מצוה" וכפי שמתבאר בדברי הרמב"ם כאן, ולכך היא נקראת "מורשה", לפי שהיא נמסרת מרב לתלמיד מדור לדור.

ויש לבאר את דבריו, שברמב"ם שם מביא את השתלשלות מסירת התורה עד סיום התלמוד. והביא שם את כל הקבלה איש מפי איש עד משה רבינו כתב, נמצא שכולם מה' אלהי ישראל:

ומבואר, שככל אחד מן המקבלים נחשב שקיבל את התורה מפי הגבורה. עוד יש להעיר, שהמתבונן שם יראה שבכל דור ודור נבחר אחד שעל ידו נמסרה התורה, ויש מהם שנמסרה לו לתורה מאחד שהוא יותר צעיר ממנו. ודוגמא לדבר הוא, שכתב שם

וז"ל: ואחיה השילוני מיוצאי מצרים היה ולוי היה ושמע ממשה והיה קטן בימי משה והוא קיבל מדוד ובית דינו.

ומבואר, שאחיה אף ששמע ממשה רבינו, ובוזו יש לו מעלה, ומ"מ בסדר קבלת התורה הוא אחיה מקבל את התורה מדוד המלך. הרי לנו שבסדר מסירת התורה היו בכך חשבונות גדולים מי המקבל וממי מקבל. ולכך שייך שדוד המלך שהוא יותר צעיר במאות שנים מאחיה, הוא יהיה המוסר התורה לאחיה.

והביאור בזה נראה שהואיל שהמקבל בסדר הקבלה נחשב כמקבל מפי ה' את התורה, צריך שידע לקבל את פירושה המדויק של התורה כפי שנמסרה מפי ה', ואת מה שקיבל לדעת להעביר למקבל הבא.

מעתה משום כן צורת הקבלה צריך להיות בגדר "ציווי", היינו שכך קבלתי הוא ואין בלתו, והיינו שלא שייך פירוש עצמי בתורה, אלא על המקבל לקבל את התורה כציווי "כזה וראה וקדש".

והביאור בזה שהרי משה רבינו קיבל מפי הגבורה פרושם של דברים, ואת פרוש התורה הוא הפירוש ואין בלתו מה שנתקבל מאת ה' אלוקי ישראל. ומשום כן צורת תורה שבעל פה נקרא בשם "ציווי שכך הוא צריך להיות".

מעתה הוא הביאור בדברי הגרי"ז שתורה שבעל פה צריכה להיות "מורשה", כי הוא תנאי בתורה להעביר מדור לדור מרב לתלמיד, וכל מקבל צריך הוא לדעת שהוא בחינה שמקבל מפי הגבורה.

ומשום כן נראה שאחיה השילוני אף שהוא ממעבירי התורה מדור לדור, ומ"מ לא זכה לזה אלא לאחר מאות שנים, כי לא הוכשר להגיע להיות ממעבירי התורה עד שהושלם לכך, ולכך הוא קיבל מדוד המלך שהיה צעיר ממנו בהרבה שנים.

והנה בספר הבהיר לרבי נחוניא בן הקנה, נאמר שם [אות קמ"ט] כי נר מצוה ותורה אור [משלי ו', כ"ג], נר זו מצוה, ומצוה זו תורה שבעל פה, אור זו תורה שבכתב, משל למה הדבר דומה לחדר צנוע בסופי הבית, אף על פי שיום הוא ואור גדול בעולם אין אדם רואה בתוך אותו החדר אלא א"כ הכניס בו נר, כך תורה שבעל פה אף על פי שהיא נר, צריכה היא לתורה שבכתב לפרק קושיותיה ולבאר סודותיה.

וביאר הרקאנטי שתורה שבעל פה נמשלה לנר שלעולם נר צריך להדליק אותו מדבר אחר, כן תורה שבעל פה מקבלת ונאצלת מתורה שבכתב.

ויש להוסיף על דבריו את דברי רבי צדוק הכהן מלובלין, שהנה כאמור שתורה נקראת בשם "אור". הרי ששתורה הינה זכר. ומאידך אמרו במגילת אסתר שליהודים אותה היתה אורה, ואמרו אורה זו תורה, וא"כ תורה הינה היא נקבה. וביאר רבי צדוק, שתורה שבכתב היא זכר ולכך נקראת, בשם אור. "תורה אור". אכן תורה שבעל הפה היא המקבלת את כוחה מתורה שבכתב נקראת "אורה" כנקבה,

וא"כ כי נר מצוה הולך על תורה שבעל פה שנקראת בשם "נר", כי אין לה אור עצמי, ונקראת מצוה כאמור כי המבארת את תורה שבכתב וממילא נקראת בשם בשם מצוה.גבורה.

אך עדיין צריך להבין, מדוע מבודלת תורה שבעל פה כתורה מתורה שבכתב ומדוע הם סוף סוף הם כשני תורות.

שמכל מקום נקראת היא תורה שבעל פה כתורה בפני עצמה, ואחר הדברים יבואר, שאחר המתבאר עולה שהעברת תורה שבעל פה צריכה לעבור מרב לתלמיד ולכך לא שייך דבר זה, אלא א"כ לימד הרב לתלמיד מהו פרוש התורה המדויק, ודבר זה אין שייך לקבל בכתב.

ונמצא שתורה שבכתב היא כתובה ונמסרה לכל ישראל. אכן, תורה שבעל פה הואיל וסדר פירושה הוא המדויק כפי שנמסר מפי הגבורה, והיא מצריכה שמיעת אוזן, ואין שייך שיבוא פרוש התורה בכל דבר מהדברים אלא כמסירה מרב לתלמיד לדעת שכך הוא רצון ה' במדויק.

ונמצא שבמהותה שונה היא תורה שבעל פה, כי זאת שמצריכה לעולם בעל פה מסירה מאיש לאיש. ומשום כן אף שתורה שבכתב ובעל פה כרוכים הם זה בזה, ותורה שבעל פה היא המבארת תורה שבכתב, מכל מקום הואיל ולעולם תורה שבעל פה צריכה להיות רק בעל פה ולא בכתב, לכך היא "תורה" שבעל פה להודיע שענינה הוא מסירה בעל מפה מרב לתלמיד ולהודיע שאופן העברה הוא "ציווי" ולא לימוד עצמי.

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה'

מ"ט תוכחות כנגד מ"ט ימי הספירה - ומעלת יום ל"ג בעומר והמסתעף

דברי הקדושת לוי -

מפסח עד ל"ג בעומר מאיר בחינת יציאת מצרים, ומכאן ואילך אור קבלת התורה

בקדושת לוי פרשת ויצא עה"פ וַיַּעֲקֹב קָרָא לוֹ גִלְעָד (בראשית לא, מז) כתב ז"ל ויקרא לו יעקב גלעד, הפסוק בזה מרמז על ל"ג בעומר, כי ג"ל הוא אותיות ל"ג, ויבואר העניין ע"י מאמר חכמינו ז"ל בים סוף נדמה להם כבחור במתן תורה כזקן, המשל בזה כתינוק שמרגילין אותו לילך לבית הספר, ומרגיל אותו אביו על ידי דבר שהתינוק מתאוה לו דהיינו שאומר לו ששם בבית הספר יש דבר שהתינוק מתאוה לו וע"י מרגילו לילך לבית הספר, וכיון שמרגילו אז לומד עמו הרבה תורה, כך הקב"ה הראה לנו בים סוף נסים ונפלאות, ולא היה עיקר הטעם של הנסים והנפלאות הנסים והנפלאות עצמם, רק הנסים והנפלאות עשה והראה לנו כדי שנדע שיש אלוק בעולם ונתאוה לו לעבדו, ולכך עשה לנו נסים ונפלאות בים סוף כדי שעל ידי זה נתאוה לקבל את התורה ביום מתן תורה ולעבדו בלב שלם, ונמצא עיקר הנסים והנפלאות היה בים סוף כדי שנקבל התורה במעמד הר סיני ונתאוה לו לעבדו ולקבל התורה, והבחינה הזאת של יציאת מצרים מאירה עד ל"ג בעומר, ובל"ג בעומר מתחיל הארה של מעמד הר סיני שהוא קבלת התורה כו', וזהו ויקרא לו יעקב גל עד כלומר כיון שמגיע "גל" שהוא מרמז על ל"ג בעומר אז מתחילין להאיר בחינות ההארה קבלת התורה, ומילת "עד" הוא מלשון בְּעֵדֵי עֲדָיִים (יחזקאל טז, ז) הוֹרֵד עֲדָיִךְ (שמות לג, ה), כלומר שעד ל"ג בעומר היה ההארה של יציאת מצרים ומל"ג בעומר מאיר ההארה של קבלת התורה שמרומז במילת "עד" שרומז על התורה עכל"ק.

*

דברי רבי צדוק הכהן -

עד ל"ג בעומר מאיר קדושת הפסח לאחריה, ומל"ג בעומר מאיר קדושת מתן תורה לפניה בישראל קדושים להרה"ק רבי צדוק הכהן זצ"ל אות ח' סעיף ל"ג כי כל השפעת קדושה מושכת גם לפניה ולאחריה וכו', וכן אמרו בשבת דשלושה ימים מקמי שבתא ושלושה ימים לבתר (גיטין עז). היינו שהמשכת קדושת השבת הוא כן בשלושה ימים שלפניה ושלאחריה דבזה מתקדשים ימי המעשה על ידה, וכן לכל קדושת המועדים וכו', וכן הולכים כל קדושת המועדים מפסח עד שבועות הם ימים דלבתר פסח ודמקמי שבועות ואין פנוי בינתיים, ונראה לי דהוא עד ל"ג בעומר, די"ד אייר הוא פסח שני ועדיין שבעה ימים תרעין פתיחין כדאיתא ברעיא מהימנא בהעלותך (קנב:), ול"ג בעומר שהוא ח"י אייר הוא הממצע אותן שבעה ימים, כי ידוע דבל מספר שבעה ימים הם נגד שבעת ימי בראשית

ויום חמישי הוא התחלת בריאת נפש חיה שזהו תכלית הבריאה בריאת נפש חיה דאדם והאדם השלם שעל זה נאמר יום הששי שדרשו רז"ל (שבת פח.) על שם ו' בסיון בקבלת התורה שאז נשלם הנפש היה דאדם שהוא כלל הבריאה להיות דבוק במקור החיים יתברך שמו, והתחלת התגלות בריאת החיות הוא ביום חמישי ובדגים שאמרו ז"ל (ב"ר צז, ג) דתלמידי חכמים נמשלו להם, ול"ג בעומר שהוא יום חמישי משבעה ימים דפסח שני שהוא המשכת הקדושה דפסח המורה על איתערותא דלעילא כמו שהיה בתחילת בריאת העולם דאדם אין לעבוד וגו' והיה באתערותא דלעילא לבד בלא אתערותא דלתתא, וכן בפסח בגאולת מצרים וכנוזר לעיל, ועל זה הם ומי הספירה דאח"כ להגיע לקדושת יום השבועות בקבלת התורה להשתדלות אדם באתערותא דלתתא שהוא החיות דאדם שנפח באפיו נשמת חיים להיות לרוח ממללא דאדם לעמל פה יולד בעמל תורה כמו שאמרו בפרק חלק סנהדרין (צט:): והתחלת הרגשת חיות זו הוא בל"ג בעומר ואז הוא התחלת הימים דמקמי שבועות להתחיל הרגשת קדושתו הנשפע לימים שלפניו ובו סיים הקדושה דימים שלאחריו דפסח, וכך הוא סדר זמנים להיות מושכים הקדושה מזה לזה ובמקום שמסיים קדושה שלפניו מתחיל שלאחריו ואין רגע ריק מהמשכת קדושה מקדושת הזמנים המקודשים עכ"ל, וע"ע בשם משמואל לל"ג בעומר (תרע"א) שהאריך בביאור זה.

*

דברי הקדושת לוי ושאר הצדיקים שבל"ג בעומר נשלם עבודת הספירה

בעבודת ישראל פרשת בהר ד"ה במדרש חזית כתב וכן אמר הרב הצדיק מורנו הרב לוי יצחק נ"י שבל"ג בעומר הוא גמר הספירה יום ה' בשבוע ה' ע"ש.
וכן מבואר במאור ושמש ד"ה ובקצרכם וז"ל עיקר תיקון המידות הוא עד ל"ג בעומר, ומכאן ואילך מתחיל להתנוצץ אור חג השבועות ע"ש, וע"ע בשם משמואל ל"ג בעומר (תרע"א) שהאריך בביאור יסוד זה.
וכ"כ בשפת אמת ליקוטים לל"ג בעומר וז"ל עיין בדברי רשנ"ז ז"ל ואומר כי נשלם הגוף, והעיקר עד הוד שבהוד ע"ש.

*

חידת האבן עזרא ופתרונה שהשעיר המשתלח היה בכדי ליתן ליצר חלקו שלא יקטרג

באבן עזרא עה"פ הנאמר בעבודת יום הכיפורים וְנָתַן אֱהֲרֹן עַל שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים גְּרָלוֹת גּוֹרֵל אֶחָד לָהּ וְגוֹרֵל אֶחָד לְעִזָּאֵיל (ויקרא טז, ח) וז"ל גורלות ידועים מדברי קבלת רבותינו (יומא לט.), אמר הגאון כי עזאזל שם הר ונקרא כן בעבור שהוא תקיף וכו', וזה המפרש אמר כי השעיר ישלח במדבר כי כן כתוב (להלן פסוק כ"ב) וְשִׁלַּח אֶת הַשְּׂעִיר בְּמִדְבָּר, וטעמו כטעם ציפור המטהר מהצרעת שהוא על פני השדה מקום שאין ישוב והעד אל ארץ גזרה (שם), ואנחנו השיבנו כי השעיר ישלחו במדבר כאשר הוא כתוב וירדוף אחריו עד שיברח ויעל על הצור על כן אמרו חז"ל (יומא סז.) ודוחפו, ואמר רב שמואל אע"פ שכתוב בשעיר החטאת שהוא לשם גם השעיר המשתלח הוא לשם, ואין צריך כי המשתלח אינו קרבן כי

לא ישחט, ואם יכולת להבין הסוד שהוא אחר מלת עזאזל תדע סודו וסוד שמו כי יש לו חברים במקרא, ואני אגלה לך קצת הסוד ברמז בהיותך בן שלושם ושלש תדענו עכ"ל. ובפתרון חידתו כתב הרמב"ן פס' ח' וז"ל ומפני זה אמרו רבותינו ז"ל (תו"כ להלן יח, ד) ואת חוקתי דברים שיצר הרע מקטרג בהם ואומות העולם משיבין עליהם, לבישת שעטנו ופרה אדומה ושעיר המשתלח, ולא מצאו בקרבנות תשובה לאומות העולם עלינו, כי הם על ה', אבל בשעיר המשתלח ישיבו עלינו כי יחשבו שאנחנו עושים כמעשיהם, וכן בפרה אדומה, מפני שהיא נעשית חוץ למחנה, וענינה דומה לשעיר המשתלח להעביר רוח הטומאה, כענין שנאמר בעתיד אֶת הַנְּבִיאִים וְאֶת רוּחַ הַטְּמָאָה אֶעֱבִיר מִן הָאָרֶץ (זכריה יג, ב), ומזה תבין טעם כיבוס בגדי המשתלח את השעיר לעזאזל והשורף את הפרה וכו', והנה רמז לך רבי אברהם שתדע סודו, כשתגיע לפסוק וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זְבַחֵיהֶם לְשַׁעִירֵם (וי, ז) ע"ש, וביתר ביאור כתב הרבנו בחיי וז"ל ועל דרך המדרש אמרו בפרקי דרבי אליעזר (פמ"ו) לפיכך היו נותנין לו לסמא"ל שוחד ביום הכיפורים שלא יקרב קרבנם וכו', ומילת שלא יקרב קרבנם יש נוסחאות שכתוב שלו בוא"ו ויש שכתוב שלא באל"ף, ובין שכתוב שלו בוא"ו או האל"ף לא ידעתי פירושו וכו', ואפשר שיהיה נוסח הלשון שלא יקרב את קרבנם באל"ף, ושתהיה מילת יקרב מלשון קרב ומלחמה, וכאילו אמר שלא יקטרג את קרבנם שהוא המליץ הרע, וידבר טוב על ישראל וכו', והמדרש של פרקי דרבי אליעזר באור גמור לכל זה כי שם הזכירוהו בשמו והנה הוא כח חזק מפורש מבואר מתוך מילת עזאזל כולל לשון עז אזל, ותמצא ממילת עזאזל הראשון עד מיל לשעירים ל"ג פסוקים אחר המילה ההיא, ומזה כתב החכם רבי אברהם ז"ל ברמז הענין ואם יכולת להבין הסוד שהוא אחר מלת עזאזל תדע סודו וסוד שמו כי יש לו חברים במקרא, ואני אגלה לך קצת הסוד ברמז בהיותך בן שלושם ושלש תדענו, ומעתה יתגלה לנו מכל זה השעיר המשתלח למי הוא משתלח, מה שמו מה ארצו וכל מקומות ממשלתו כי הם מקומות השממון והחורבן כי הוא שר המדבר, וכל המלחמות והמהומות וכל מכת חרב והרג ואבדון ישתרגו מאצילות כוחו, וכל שולפי חרב בעמים ימשכו כח ממנו, והוא המקבל השעיר הזה וכו' ע"ש.

והחת"ס עה"ת (שנת תקצ"ד) כתב בביאור הדברים וז"ל לשלח אותו לעזאזל המדברה, כתב הראב"ע אם תדע סוד אחר עזאזל תדע שמו וסודו, כי אותיות אחר עזאזל הם אותיות פחב"מ גימטריא חמ"ץ שאור שבעיסה, ואותיות אחר מדבר גימ' [נח"ש] עכ"ל.

ומכל זה אנו למדים כי אותו שעיר המשתלח שהיה נשלח לעזאזל המדברה היה בכדי למגדר כוחות הרע ולבטל הסט"א הנרמז בחמ"ץ, אשר משכנו במדבר מקום נח"ש שרף ועקרב.

*

דברי הזוהר הקדוש דע"י אכילת המצה והזהירות מחמץ

מתבטל כח היצר בקרבן על ידי שתי הלחם שמקריבים בשבועות ואין דין ביום ראש השנה ובזוהר הקדוש (ח"ב, קפג. - קפג:) השתא אית לן לאסתכלא פסח נפקו ישראל מנהמא דאיתקרי חמץ, כתיב ולא יראה לך חמץ, וכתיב כי כל אוכל מחמצת, מ"ט בגין יקרא דהאי

נהמא דאיקרי מצה, [ואקשינן] השתא דזכו ישראל לנהמא עילאה יתיר, לא יאות הוי לאיתבטלא חמץ ולא אתחזיא כלל [בתמיה], ואמאי קרבנא דא [שתי הלחם שמקריבין בשבועות] חמץ הוי דכתיב סולת תהיינה חמץ תיאפנה, ותו השתא ביומא דא איתבטל יצר הרע ואורייתא דאיקרי חירו אשתכחת [ומדוע מקריבין קרבן מחמץ].

[ומתרצינן] אלא למלכא דהוי ליה בר יחידאי וחלש, יומא חד הוי תאיב למיכל, אמרו ייכל בריה דמלכא אסוותא דא ועד דייכול ליה לא ישתכח מיכלא ומזונא אחרא בביתא, עבדו הכי, כיון דאכל ההיא אסוותא אמר מכאן ולהלאה ייכול כל מה דאיהו תאיב ולא יכיל לנזקא ליה, כך כד נפקו ישראל ממצרים, לא הוי ידעי עיקרא ורזא דמהימנותא, אמר קב"ה יטעמון ישראל אסוותא ועד דייכלון אסוותא דא לא אתחזי להון מיכלא אחרא, כיון דאכלי מצה דאיהי אסוותא למיעל ולמנדע ברזא דמהימנותא, אמר קב"ה מכאן ולהלאה איתחזי להון חמץ וייכלון ליה, דהא לא יכיל לנזקא להון, וכ"ש ביומא דשבועות אודמן נהמא עילאה, דאיהו אסוותא בכלא, וע"ד מקריבין חמץ לאתוקדא על מדבחא, ומקריבין תרין נהמין אחרנין כחדא, וחמץ איתוקדא בנורא דמדבחא, ולא יכיל לשלטאה ולנזקא להון לישראל, ובגיני כך ישראל קדישין אתדבקו ביה בהקב"ה באסוותא דאורייתא ביומא דא, ואלמלי הוי נטרין ישראל תרין סטרין דנהמי אילין לא הוי עיילון בדינא לעלמין.

ביומא דראש השנה דאיהו יומא דדינא דלאו איהו אלא לאינן דלא נטלו מיכלא דאסוותא ושבקו לאסוותא דאורייתא, בגין מיכלא אחרא דאיהו חמץ, דהא ביומא דא דר"ה האי חמץ סלקא ומקטרגא עליה דבר נש ואלשין עליה, ואיהו קיימא ביומא דא מקטרגא על עלמא וקב"ה יתיה בדינא על כולא ודאין עלמא ע"ש בזהר הקדוש.

ומבואר בזהר יסוד גדול דבפסח יוצאים מאכילת החמץ שנרמז בו היצר הרע וכל הסט"א, ואוכלים מצה המביא אמונה ואחר שזוכין לאכול מצה זוכים לאמונה וגאולה ורפואת הנפש, ומאז כבר אפשר לאכול חמץ ולא יזיק לו אכילת המצה הוא מאכל של רפואה לרפואת הנפש, ועל כן מקריבים בשבועות שתי הלחם מחמץ כי עכשיו לאחר ההתדבקות באמונה העליונה ע"י לחם המצה נשרף הכוחות של החמץ, ומי ששומר עצמו כראוי מאכילת החמץ אינו נידון ביום הדין בראש השנה, וכל הדין הוא למי שלא שמר עצמו מאכילת החמץ.

*

החילוק בין ביטול היצר בשבועות לביטול היצר ביום כיפור

והנה למה שכתב החת"ס בפתרון חידת האבן עזרא גם שילוח השעיר לעזאזל הוא לבטל כח החמץ והנחש השורה במדבר, אלא שיש חילוק בין ביטול החמץ בפסח לביטול החמץ בימי הדין ראש השנה ויום הכיפורים, דבפסח זוכין לבטל החמץ ולשורפו, ואין יראים מהיצר הרע ואדרבא יש ביטול יצר הרע, וכמבואר בזהר הקדוש הנ"ל ביומא דא איתבטל יצר הרע, וכן הוא בתוס' שבת פט. ד"ה תורה היכן היא שטרדו הקב"ה למלאך המות בשעת מתן תורה שלא יקטרג לומר אומה שעתידה לחטוא לסוף מ' יום בעגל אתה נותן להם התורה ע"ש, וכן מצינו (מגילה טז.) בהמן כאשר ראה את מרדכי מחוי להו לרבנן הלכות

קמיצה [פרש"י, דורש בעניינו של יום וששה עשר בניסן היה הוא יום תנופת העומר] וכו' אמר אתא מלי קומצי קמחא דידכו ודחי עשרה אלפי ככרי כספא דידי, אבל בימי הדין אין מבטלין כח היצר אלא מבטלין הקטרוג ונותנים ליצר חלקו שלא יקטרג, וזה ענין השעיר לעזאזל וכנ"ל.

*

ימי הספירה כיום הכיפורים בקדש הקדשים

נמצינו למדים מדברי הזוהר כי ע"י שנשמר האדם מאכילת חמץ ונוהר באכילת מצה ונדבק באמונה ושומר את ימי הספירה כראוי, מגיע ביטול היצר בשבועות, וכדמיון מה שמבואר ביומא (כ). ביוה"כ לית ליה רשות לאסטוני, ובזה י"ל בר יוחאי **בקדש הקדשים** כו' **שבע שבתות סוד חמישים** וכו', והיינו דרשב"י גילה לנו סוד זה דבשבועות אית ביה ביטול היצה"ר כמו ביוה"כ שנכנס הכהן גדול לקדש הקדשים, וזה מתקיים בשבע שבתות סוד חמישים.

*

ל"ג בעומר כיום הכיפורים בקדש הקדשים

ובפני מנחם ל"ג בעומר כתב מעין זה וז"ל רשב"י הוא המקרב ליבות בני ישראל לאביהם שבשמים, אי' בגמרא (ברכות נח.). לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד והנצח זו ירושלים וההוד זו ביהמ"ק, ויש הוד שבהוד קודש הקדשים גם בפיוט בר יוחאי אומרים בקדש הקדשים, שם היה לפני ולפנים יראה כל זכורך ע"ש, ובדבריו מבואר דבחינה זו של קדש קדשים מתעורר בהוד שבהוד.

*

כללות ימי הספירה הם בחינת קדש הקדשים ובל"ג נשלם עיקר התיקון של ימי הספירה ולהאמור לעיל דעיקר תיקון המידות ואור יציאת מצרים מאיר עד ל"ג בעומר ומשם ואילך עד שבועות מאיר או התורה, הכל עולה בקנה אחד כי באמת חמישים ימי הספירה בכללותם מביאים לדרגה זן של ביטול החמץ ודביקות באמונה עליונה, עד שבשבועות יש ביטול יצה"ר ועל כן מביאים קרבן שתי הלחם מחמץ, ועיקר ענין זה של תיקון המידות ושלימות יציאת מצרים נשלם בל"ג בעומר וכבר אז מתעורר ביטול היצר והוא בחינת יום כיפור בקדש הקדשים.

*

פתרון חידת האבן עזרא הוא רמז על מעלת ל"ג בעומר

ומעתה אף אנן נימא בפתרון חידת האבן עזרא כי נרמז בו מעלת יום ל"ג בעומר שבבחינה מסויימת הוא נעלה מיום הכיפורים כי יום הכיפורים הוא למי שצריך להיות נידון בדין ולא נזהר מאכילת חמץ, ואצלו יש קטרוג וצריך ליתן למקטרג חלקו שלא יסטין, משא"כ השומר עצמו מאכילת חמץ והמסתעף ונדבק באמונה, אינו צריך לדין ויש לו ביטול היצר שאין בו כח לקטרג כלל, וזה רמז האבן עזרא עה"פ שעיר אחד לעזאזל ומטרת השעיר הוא ליתן

למקטרג חלקו ובהיותו בן ל"ג והיינו ל"ג פסוקים אחר כך כתיב ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים והיינו דמי שהוא בן ל"ג (כדמיון פרוז בן יומו מוקף בן יומו), אינו צריך לזבוח לשעירים והיינו שאינו צריך ליתן להם חלקם כי הם בטלים ומבוטלים לא שרירים ולא קיימים כלל.

*

מנין העונשין שפרשת בחוקתי הם מ"ט

ברש"י עה"פ אתם נצבים היום כולכם (דברים כט, יב) כתב וז"ל ומדרש אגדה למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות, לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתיים חוץ ממ"ט שבתורת כהנים הוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו, התחיל משה לפייסם אתן נצבים היום הרבה הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כלייה והרי אתם קיימים לפניו עכ"ל, מבואר בדבריו דחשבון העונשין שבפרשתן המה מ"ט.

*

רמזי הפרשה שמ"ט העונשין הם אותם דינים שבימי הספירה ונמתקים ע"י ספירת העומר

המתבונן בפרשתן יראה דבר פלא, הנה רש"י בפרשתן בפירושו על התוכחות בתחילה מנה ז' עבירות שנעשים ע"י ישראל ח"ו ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל המצוות האלה: ואם בחקתי תמאסו ואם את משפטי תגעל נפשכם לבלתי עשות את כל מצותי להפרכם את בריתי (כו, יד - טו), ופירש רש"י הרי שבע עבירות הראשונה גוררת השניה וכן עד השביעית ואלו הן לא למד ולא עשה מואס באחרים העושים שונא את החכמים מונע את האחרים כופר בעיקר ע"כ.

והנה עמר גימ' ש"י כמספר רי"ק קר"י וכמבואר בספרי קדש כי ספירת העמר הוא להאיר כספיר ויהלום בחינת קר"י ולהעלות הכל לגבוה, והמתבונן בפרשתן יראה שרש"י חילק העונשים לסדרים של שבעה שבעה, ובאמת בכל אחד מסדרי העונשין נזכר ענין זה של רי"ק וקר"י, בסדר הראשון וזרענתם "לריק" ורעכם (שם, טז), בסדר השני ותם "לריק" פחכם (שם, כ), בסדר השלישי ואם תלכו עמי "קרי" ולא תאבו לשמע לי (שם, כא), בסדר הרביעי ואם באלה לא תוסרו לי והלכתם עמי "קרי": והלכתי אף אני עמכם בקרי (שם, כג - כד), בסדר החמישי ואם בזאת לא תשמעו לי והלכתם עמי "בקרי": והלכתי עמכם בחמת קרי וגו' (שם, כז - כח), ובהמשך נזכר עוד ב' פעמים ענין זה והתודו את עונם ואת עון אבתם במעלם אשר מעלו בי ואף אשר הלכו עמי ב"קרי": אף אני אלך עמם "בקרי" והבאתי אתם בארץ איביהם או אז יפגע לבבם הערל ואז ירצו את עונם (שם, מ - מא), ומכל זה נראה דאלו העונשין הם המה הדינים הנמצאים באותם מ"ט ימי הספירה שהם ימי דין.

*

ביאור המסורה של מנין הפסוקים בפרשת בחוקתי ע"ח פסוקים עז"א סימן

ואתה תחזה עוד שבמסורה של מנין הפסוקים בפרשת בחוקתי כתב ע"ח פסוקים עז"א סימן עכ"ל, ולהאמור שיש בעבודת הספירה ביטול היצר כדמיון ביטול כח היצר שביום

הכיפורים אלא דשם הוא ע"י דין ומשפט ועל כן צריך ליתן למקטרג חלקו והוא השעיר לעזאזל, וכמבואר ביומא סז: תנא דבי רבי ישמעאל עזאזל שמכפר על מעשה עוזא ועזאל, ופירש רש"י עוזא ועזאל מלאכי חבלה שירדו לארץ בימי נעמה אחות תובל קין וכו', כלומר על עריות מכפר עכ"ל, ופרשת בחוקתי ששם מבואר העונשין שנמתקים בימי הספירה יש בה ע"ח פסוקים עז"א סימן לרמז שגם בהם נתקן ענין זה המרומו ב"עזא" שהוא עוזא ועזאל הנ"ל.

*

טעם הדבר שנרמז מעלתו של רבי עקיבא ומעלתו בסיומא דפרשתא דא

ובהקדמה זו יתבאר עוד סוד הנרמז בסוף פרשתן עה"פ וְכֹל מַעֲשֵׂר בְּקָר וְצֹאן כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הָעֵשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה' (כו, לב) ובספר ניצוצי שמשון (ליקוטים מהגה"ק רבי שמשון אסטרפעלאר) כתב שיש במקרא זה סוד כמוס וז"ל וזהו התגלות רמזי קודש התורה"ק וְכֹל מַעֲשֵׂר בְּקָר וְצֹאן ר"ת וידעו כולם למה מת עקיבא שהיה רועה בקר וצאן והיינו ידעו כולם טעם מיתתו של רבי עקיבא, כי באמת כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר היינו כל מי שמת ועבר מן העולם מעשרה הרוגי מלכות הוא תַּחַת הַשֶּׁבֶט היינו כל אחד מת בעד שבט אחד ונמצא היו ט' שבטים ועל כן נהרגו ט' צדיקים בגזירות המלכות, אמנם הָעֵשִׂירִי היינו מה שנהרג עוד צדיק עשירי והיינו ר' עקיבא שנקרא עשירי שהוא תלוי במרה העשירית כנ"ל יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה' הוא היה תמורה קדושה כביכול עבור השכינה שהשכינה היתה כביכול ג"כ בענין זה ועל כן יהיה הוא תמורתו קודש והבן ע"ש, וצריך ביאור שייטא דהאי רמיזא לסיומא דפרשתא דא.

ולאמור כי פרשתא דא יש רמז לימי הספירה ולהמתקת הדינים שבהם, יש לפרש עפ"ימש"כ במקו"א ביסוד דברי החידושי הרי"מ בספר הזכות, ובשם משמואל ל"ג בעומר כי כ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא שמתו המה ניצוצות מאותם כ"ד אלף מבני שמעון שמתו במגפה על דבר פעור, וכל חטא זה נמשך ממכירת יוסף והשלכתו לבור שהיה ע"י שמעון, ואכן חודש אייר הוא כנגד שבט שמעון, והוא עיקר תקפו של ימי הספירה, ורבי עקיבא ותלמידיו באו לתקן חטא זה דמכירת יוסף והנמשך ממכירת יוסף פגם של צדיק יוסף והוא חטא שיטים שהיה על ידי שבט שמעון, ובל"ג שפסקו למות נתקן חטא זה, ואחר כך ע"י רבי שמעון בר יוחאי ששמו שמעון נתייסד אור הבהיר של סודות התורה להאיר ולתקן הפחיתות.

ומעתה אתי שפיר בתכלית שבסיומא דפרשתא דא המורה על התיקון של ימי הספירה והמתקת הדינים וסתימת פי המקטרגים עוזא ועזאל שהוא חטא העריות, נזכר מיתת רבי עקיבא שהוא בא לתקן לגמרי חטא מכירת יוסף והוא היה קדש לה', וזה יהיה טעם נכון למנהגן של ישראל לומר ולכרכר בכל עוז מאמר של רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים וכו', כי ביום זה נתגלה הוד ויופי וחסן של בני ישראל ונטהרו מכל הזוהמה והפחיתות.

*

יבאר מה שרש"י בפירושו מנה רק ל"ה עונשין

ואתה תחזה דבר פלא הנה רש"י בפירושו סידר העונשין שבפרשה לפי סדר של שבע, וטרח לבאר בכל סדר מה הם שבע העונשין, ובסדר הראשון האריך לבאר העונשין ולא ביאר שמניינם הם שבע, אולם הרבנו בחיי שם ביאר מניינם וז"ל ע"ד הפשט אפקוד עליכם כזאת לפי שמידותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה, וכשם שחטאתם בשבע עבירות שהזכיר כך אפקוד עליכם בשבעה פורעניות המבהילות אתכם את השחפת ואת הקדחת הרי שנים וכו', ומזה אמר הכתוב שבע על חטאתיכם כלומר שבע פועניות על חאתיכם שהם שבע וכו' ע"ש], ובסדר השני (פס' כ') מסיק וכתב הרי כאן שבע פורעניות, ובסדר השלישי (פסוק כב) הרי שבע פורעניות וכו', ובסדר הרביעי (פסוק כ"ו) הרי שבע פורעניות וכו', ובסדר החמישי (פסוק ל"א) כתב וז"ל הרי שבע פורעניות וכו' הרי כאן שבע.

ופלא הוא שהגם שרש"י עצמו כתב בפרשת נצבים דיש בפרשה מ"ט קללות, לא הוסיף עוד לפרש שאר הי"ד קללות, הלא דבר הוא, וכן הוא ברבנו בחיי שלא מנה שאר העונשין יעו"ש.

ולהאמור שהני מ"ט עונשין הם כנגד ימי הספירה ונמתקים ע"י תיקון המידות וספירת העומר, וכבר כתבתי מצדיקי הדורות שעיקר תיקון הספירה ואור יציאת מצרים נגמר בל"ג בעומר וכמו שביאר הרשנ"ז זצ"ל והביאו בשפ"א ליקוטים כי ספירת הוד הוא תיקון הגוף ומדרגות הפחותות והחיצוניות, וגמר התיקון בספירת הוד והעיקר הוא בל"ג בעומר שהוא הוד שבהוד, ועל כן גם אם הם מפורשים במקרא לא מנאום הראשונים שאחר פטירת רבי שמעון בר יוחאי ורבי עקיבא למנותם לעשותם יש ודבר לפי החשבון כי בשבוע החמישי של הספירה נמתקין הדינים, ומאז בטו"ב ימים הנותרים אך טו"ב לישראל, ואינן בחשבון העונשין.

והמדייק במקראי קדש יראה שמכאן ואילך אם כי נזכרו עוד עונשין יש בהם גם פסוקי נחמה כי בימים אלו כבר מתעורר החסדים, ותכף בעונש הראשון שנזכר לאחר מכן כתב רש"י עה"פ וְהִשְׁמַתִּי אֲנִי אֶת הָאָרֶץ וְשָׂמְמוּ עָלֶיהָ אִיבֵיכֶם הַיְשָׁבִים בָּהּ (שם, כב) זו מידה טובה לישראל שלא ימצאו האויבים נחת רוח בארצם שתהא שוממת מיושביה עכ"ל, הרי שמכאן ואילך יש כבר המתקה בתוך הדינים, וכן בהמשך נזכרו פסוקי תשובה ונחמה וכמו שכתוב וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאָף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאָף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזָכֹר וְהָאָרֶץ אֲזָכֹר (שם, מב), וְאָף גַּם זֹאת בְּהִיּוֹתָם בְּאָרֶץ אִיבֵיהֶם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גַעַלְתִּים לְכַלְתֶּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתְּם כִּי אֲנִי ה' א, וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רֵאשֵׁנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אִתְּם מֵאָרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לְהִיּוֹת לָהֶם לְאֱלֹקִים אֲנִי ה' (שם, מד - מה), וגם נזכר שם ענין של תשובה וְהִתְוַדּוּ אֶת עֲוֹנָם וְאֶת עֹן אֲבֹתָם בְּמַעַלְם אֲשֶׁר מָעְלוּ בִּי וְגו', או אֲזַיְכֶנָּה לְבָבְכֶם הָעֵרֶל וְאֲזַיְרְצוּ אֶת עֲוֹנָם (שם, מ - מא).

*

תיקון הני ז' עונשין הנרמזים בספירה של השבוע החמישי

הנה רש"י בסדר החמישי של העונשין מנה שבע פורעניות וז"ל אכילת בשר בנים ובנות, והשמדת במות, הרי שתים, ונתתי את פגריכם הרי שלש, סילוק שכינה ארבע, חרבן ערים, שממון מקדש מן הגדודיות, ולא אריח קרבנות הרי כאן שבע עכ"ל.

ולאמור סדר החמישי הוא כנגד השבוע של ספירת הוד שבו ההילולא של רשב"י שתיקן ענין זה, והעונש החמישי בסדר זה חרבן ערים, ואכן אצל רשב"י מצינו שישב ערים וכמבואר בשבת לג: לד. שתיקן את עיר טבריה דאית לכהנים צערא לאקופי ועי"ז יישב העיר ותיקן חורבן ערים, וגם תיקן שממון מקדש מן הגדודיות וכמו שאומרים בר יוחאי בקדש הקדשים ויש הרבה גדודיות ביום זה, ומתעורר ענין של קרבנות, וכן נתקן אכילת בשר בנים ל"ע, וכמבואר באור החיים (שמות כג, יט) עה"פ ראשית בכורי אולי שירמוז שלא ישחית וכו', והוא מצוה שקיים יעקב אבינו ע"ה דכתיב (בראשית מט, ג) פְּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנֵי וכו', וגמר אומר לא תבשל גדי בחלב אמו לרמוז סוד גדול כי המשחיתים זרעם טובים מיתת הקטנים מבין שדי אמם וכו' כי כשאדם משחית זרעו נברא ממנו משחית רע והוא שולט אח"כ בבן היולד ע"ש דבר נורא, ובימי הספירה שנתקן עניינים אלו של רי"ק וקר"י גימ' עמ"ר שוב לא יהיה בחינת אכילת בשר בנים ובנות ואדרבא נעשה אדם נאמר בעבורך.

ויתכן שלזה בזכירת האבות הקדים זכירת יעקב וכמו שכתוב וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאָף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאָף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזָכֵר וְהָאֲרֶץ אֲזָכֵר (שם, מב), כי בפרשה זו נתקן זה העניין שהיה יעקב מצויין בו פְּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנֵי וכו"ל.

*

לדעת בעל הטורים יש בפרשה מ"ה עונשין ורמז לקדושי מירון בל"ג בעומר

בבעל הטורים (כז, ג) כתב וז"ל בפרשת ערכין יש נ' שקלים ול' שקלים וכו' שקלים וי' שקלים וה' שקלים וג' שקלים וט"ו שקלים וי' שקלים בין זכר לנקבה שהוא סך הכל קמ"ג שקלים, לכפר על מ"ה קללות שבתורת כהנים, וצ"ח קללות שבמשנה תורה שהם בין הכל קמ"ג, ולכך סמך ערכין לקללות עכ"ל.

וכן הוא במדרש תדשא המיוחס לרבי פינחס בן יאיר מ"ה פרים היו מקריבים בכל שנה חוץ מפרי החג כנגד מ"ה קללות שכתובות בתורת כהנים עכ"ל, וראה בפירוש אשל אברהם שם בביאור מנין מ"ה העונשין.

ולאמור יש בכאן רמז נפלא דהנה בספר בניהו ר"ה לא: ביאר דברי רבי יוחנן שאמר ומשם (מטבריה) עתידין ליגאל, נ"ל בס"ד רמז לפי דרכו ענין אחר דארז"ל כי הגאולה תהיה בזכות מ"ה צדיקים שהם מספר גאולה, והוא דאיתא בחולין דף צב: מ"ש בהושע (ג, ב) וְאֶפְרָה לִי בַחֲמֹשֶׁה עָשָׂר כֶּסֶף וְחָמֵר שְׁעָרִים וְלִתְךָ שְׁעָרִים, ואיתא בגמרא שאמר החכם אני בריה וחברי בריה, ופרשתי בס"ד הכוונה בר י"ה שהצדיק נקרא בר י"ה, כמו שכתוב אספרה אל חוק ה' אמר אלי בני אתה אני היום ילידתיך, וכן תרגומו בר, ולכן אלו המ"ה צדיקים נקראים ברי"ה, ופרשתי מספר מ"ה צדיקים ההם רמוזים באות ט' של אלפ"א בית"א כי אות ט' הוא טוב וכתוב אמרו צדיק כי טוב, וידוע אות ט' במספר הקדמי הוא

כזה אבג"ד הוזה"ט עולה מספר מ"ה, נמצא מ"ה צדיקים שכל אחד נקרא ברי"ה שהוא בר י"ה רמוזים בשם טברי"ה שהוא ט' ברי"ה עתידין ליגאל דהגאול"ה שהוא מספר מ"ה תהיה בזכות מ"ה צדיקים ע"ש עוד.

ואני בעניי שומע ומוסיף כי במקרא זה דחומר ולתך כתיב וְאַפְרָה לִי בַחֲמִשָּׁה עָשָׂר כָּסֶף ויש לרמוז על שם י"ה שהני מ"ה צדיקים הרמוזים במקרא זה בלתך וכור המה בני י"ה.

ויש להוסיף עוד לפי האמור כי הני עונשין דפרשת בחוקתי הן הנה התיקונים וההמתקות הנעשים בימי הספירה, יש להוסיף דהני צדיקים נרמזו במקרא בלתך וכור שעורים והוא רמז לקרבן העומר שהיה משעורים מאכל בהמה לתקן הבהמיות והפחיתות.

ואף שאין לי יד ושם במופלא ממני אך צדיקים אמרו דהני מ"ה נפשות קדושות שנספו בהילולא דרשב"י שנת תשפ"א הם המה הני מ"ה צדיקים שהגאולה תבא בזכותם, וכמו שכתב הבניהו שהם נרמזו בשם טבריה, ואות ט' הוא טוב אמרו צדיק כי טוב וברי"ה לרמוז שהם בני י"ה בני אתה, ויש להוסיף מש"כ בעבודת ישראל פרשת בהר וז"ל כי ידוע ענין הכ"ד אלף תלמידים של רבי עקיבא היה על שלא נהגו כבוד זה בזה והיה בחינת כד הנקרא לשון עיגול בש"ס, ורומז כי דברים עגולים לא יצוייר בהם החיבור כידוע וכו', עד שהעמיד אותם רשב"י וחבריו וכו' ותקנו אותם כמ"ש אנן בחביבותא תליא והחיו אותם מירידתם ע"י אות ט' שהוא אות טוב וחיים וכו', ונמתקים הדינים בל"ג בעומר ע"י שם כד"ט הנ"ל [כ"ד הוא רמז לכ"ד אלף תלמידים שהיו בבחינת דין, ט' הוא בחינת חסד הנרמז בט' טוב], העולה [כד"ט גימ' ג"ל עיני כנ"ל, וכן אמר הרב הצדיק מוה' לוי יצחק נ"י שבל"ג בעומר הוא גמר הספירה יום ה' בשבוע ה' ע"ש, ולענינינו האי אות ט' שבו נרמז ל"ג בעומר שהוא בגימ' כד"ט ויום ל"ג בעומר הוא היום האחרון שבל"ג ימים, הוא האות ט' הנרמז בטבריה לגלות גדלות הני מ"ה הצדיקים, שנבחרו למ"ה קרבנות ופרים לכפר על הני מ"ה עונשין ל"ע, ובזכותם תבא הגאולה במהרה בימינו.

*

קמ"ז פרקי תהלים למתק קמ"ז העונשין שנאמרו לישראל

במסכת סופרים פט"ז הלכה י"א מאה וארבעים ושבעה מזמורים שכתוב בספר תהלים הם כנגד שנותיו של יעקב ללמדך שכל קילוסין של שישראל מקלסין להקב"ה הם בזכות יעקב אבינו, לפיכך נקבע מניינם כנגד שנותיו של יעקב אבינו וכן משמע מהכתוב (תהלים כב, ד) ואתה קדוש יושב תהילות ישראל, שמנין התהילות הוא בזכות יעקב שנקרא ישראל ע"כ, וכן הוא בירושלמי שבת פט"ז הל' א' ע"ש, ובביאור מנין דקמ"ז פרקים ראה תוס' פסחים קיז ד"ה שעומדים.

ולדרכינו י"ל שהני קמ"ז פרקים באים למתק הני קמ"ז עונשין שנאמרו בתורה מ"ט שבויקרא וצ"ח שבדברים, והם בזכותא דיעקב שלימתא כחי וראשית אוני שנתקן בימים אלו, ועל כן כתיב וזכרתי את בריתי יעקב ברישא וכנ"ל.

והנה גמר מיתוק הדינים שבימי הספירה הוא בשבועות, ואז יומא דהילולא דדוד מלכא משיחא אשר תיקן ספר תהלים להמתיק את כל הדינים ולזמר עריצים לגאלנו גאולת עולם.

ובאמת שנותיו של דוד שרשם גם מיעקב כמבואר בזוהר הקדוש (ח"א קסח). דאברהם היה צריך לחיות ק"פ שנים וחיה קע"ה ונתן לו חמש שנים, יעקב היה צריך לחיות כאברהם קע"ה שנה וחיה קמ"ז ונתן לו כ"ח שנים, ויוסף היה צריך לחיות קמ"ז וחיה ק"י ונתן לו ל"ז שנים ע"ש.

*

הילולת משה רבינו אצל ציון רשב"י - אתם נצבים היום כולכם

וכבר משה רבינו ביום פטירתו ז' באדר פייס את עם ישראל לבל יראו מהני קמ"ז עונשין, וכמו שכתב רש"י עה"פ אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם כְּלֶכֶם (דברים כט, יב) כתב וז"ל ומדרש אגדה למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות, לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתיים חוץ ממ"ט שבתורת כהנים הוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו, התחיל משה לפייסם אתן נצבים היום הרבה הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כלייה והרי אתם קיימים לפניו עכ"ל, וכנראה מזה נמשך מנהג ישראל עם קדושים להיות ביומא דהילולא דמשה רבינו ז' אדר אצל ציון המצויינת דרשב"י כי שניהם דבר אחד אמרו אתם נצבים היום כולכם להמתיק הדינים והגזירות, ואך טוב וחסד יהיה לנו ולכל ישראל.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

איש כי יפלא נדר - בערכך נפשת לה'

וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יִפְלֹא נֶדֶר בְּעַרְכָּךְ
נִפְשֶׁת לַה'. וְהָיָה עֲרַכְךָ הַזָּכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן שְׁשִׁים שָׁנָה וְהָיָה עֲרַכְךָ חֲמִשִּׁים שָׁקֶל
כֶּסֶף בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ (כז, א-ג)

"וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש כי יפלא נדר בערכך
נפשת לה'. והיה ערכך הזכר מבן עשרים שנה ועד בן ששים שנה והיה ערכך חמשים שקל
כסף בשקל הקדש".

יש להתבונן בפרשה זו העוסקת באדם הנודר לתת ערך נפש לה'. א. בכפילות 'דבר' -
'ואמרת'. ב. מה שאמר "כי יפליא" ולא אמר 'כי ינדור'. ובנודר להיות 'נזיר' שנאמר בו "כי
יפליא" (במדבר ו, ב). ביארו המפרשים שהוא לשון 'פלא' כי רוב הבריות הולכות אחר
תאוותם, ואילו הנזיר מפריש עצמו [יפליא] מהתאוה ונותן נזר ועטרה על ראשו. ויש להבין
מה 'הפלא' במי שנודר לתת ערכו. ג. מה שאמר "בערכך". שלכאורה היה צריך לומר
'ערכך' ולמה הוסיף בי"ת. ד. עוד יש להתבונן בכפילות התיבות "והיה ערכך, מבן עשרים..
והיה ערכך הזכר.. וכו'. ה. עוד יש להבין סדר הגילאים, שמתחיל מבן עשרים ועד שישים,
ואח"כ מבן חמש ועד עשרים, ואח"כ מבן חודש ועד חמש. ובסוף מבן שישים ומעלה,
שלכאורה היה צריך להתחיל מבן חודש, חמש, עשרים, שישים, או להפך: שישים, עשרים,
חמש, חודש. ו. עוד יש להבין השוני בין זכר לנקבה בשיעורים אלו.

שווי 'נפש' - ולא שווי הגוף

וביאר רבינו האלשיך זיע"א: שהנה אדם שנודר לתת למקדש דמים בשווי נפשו, היה
מקום לטעות בב' דברים. א. שהשומה המדוברת היא כפי עבד הנמכר בשוק, שלכל אחד
יש שווי בפני עצמו, איש כפי גבורת כוחו. ב. עוד היה מקום לומר שאדם הנודר לתת דמים
בשווי גופו, שיהא זה בכדי להראות גודל וותרנותו, עד שהוא מוכן לשלם דמים מרובים
כ"כ כמו שהוא שווה, ונדר כזה אינו לה'.

לזה אמרה תורה "דבר". "ואמרת". לומר לבני ישראל שאיש רוצה לתת תרומה בשווי
דמיו אין הכוונה שישלם כפי ערך גופו הנמכר בשוק, וגם שלא יהא בזה איזה גאווה או
פניה כל שהיא, אלא שיהא "בערכך נפשות לה'" דהיינו שכל מטרתו תהיה לומר שהוא
מפירש את גופו מהדברים הגשמיים, ורוצה להתקדש לשמו יתברך, וזהו בחינת 'הפלא'
שיש במי שאומר 'ערכי עלי'. כי צריך לכוון שמקדיש את גופו שיחול בו קדושה לומר אינני
אותו אדם שהייתי עד כה, כי עתה הוקדשתי לשמים, עד כדי כך שצריך לפדות קדושה
זו. [וגם שאומר 'ערך בני עלי'. או איש אחר. הכוונה בזה שהוא מכין באותו אדם קדושה
זו, לכהן לה' יתברך].

ולכך אין שווי הפדיון כשווי עבד הנמכר בשוק, שמכיון שאין מדובר בהקדשת 'הגוף החומרי' שאז דנים לפי ערך שווי האדם, אלא השווי לפי מה שאדם ראוי ומסוגל לעסוק בעבודת ה', ואמנם היות ואין ביד האדם לדעת איזה נפש חשובה יותר מזולתה, ועד היכן העודף מזו על זו מגיע, כי אין ידיעה זו בלתי לה' לבדו. כי אל דעות ה' ולו נתכנו עלילות מצעדי גבר הנסתרות והנגלות, ולפעמים עליונים למטה ותחתונים למעלה. לכן השוותה התורה את ערך השווי, לפי הגילאים דלהלן, שבכל אחד מהם יש מעלה בעבודת ה' כפי הגיל. וזה שאמר "בערכך נפשות לה". ולא 'ערך נפשות'. כי האדם אינו יכול להעריך שווי 'הנפש' של זולתו מלבד הקב"ה.

חמישים שקל - או מחצית השקל

והנה בפרשתנו נאמר "וכל ערכך יהיה בשקל הקדש עשרים גרה יהיה השקל". ויש להקשות שכבר שבפרשת כי תישא נאמר: "זה יתנו כל העבר על הפקדים מחצית השקל בשקל הקדש עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה לה". ולמה כפלה תורה פעמים לומר ששקל הקודש הוא עשרים גרה.

וביאר רבינו שהתורה באה לומר שלא יקשה בעיניך, איך יתכן שיש סתירה בתורה בערך נפש האיש, כי בפרשת כי תישא מבואר שערך האיש מבין עשרים שנה ומעלה הביא כופר נפשו **מחצית השקל**, ואילו כאן מבין עשרים שנה ומעלה חמישים שקלים שלמים. והיה אפשר ליישב בפשטות שאין השקל הנאמר כאן, כשקל הנאמר שם, ולזה אמרה תורה בשניהם הוא אותו השקל, אלא שאכתי צריך ביאור איך ישתנה ערכו של אדם.

ואמנם החילוק בין הדברים, שבפרשת כי תישא הקב"ה ציווה להביא כופר נפש, והרי הוא בדומה לתרומה הניתנת לה'. שיש לה שיעור מפורש בתורה, כי מכל מאה סאין היה נותן הישראלי ללוי עשרה, ומתוך העשרה היה הלוי מעשר אחד. נמצא שהקב"ה נוטל אחד ממאה, ולכך גם בכפרת הנפש ציווה תורה לתת אחד ממאה, שהוא חצי שקל מתוך חמישים, כי בתרומה הקב"ה אינו תובע שיתנו לו יותר מאחד ממאה. משא"כ כשאדם מעצמו מבקש לתת שווי נפשו, בזה אמרה תורה שיתן ערך שלם שהוא חמישים שקל.

ובזה יש לבאר כפלה תורה לומר "והיה ערכך, מבין עשרים.. והיה ערכך הזכר חמישים שקל כסף בשקל הקדש". כדי להגדיש הבדל זה, כי כאן התורה הוסיפה בערך הזכר ממה שאמרה בפרשת כי תישא, כי כאן האדם הוא שהעריך נפשו, ולא שהקב"ה תבע ממנו שיתן, ולזה הערך הוא שלם.

שינוי בסדר הגיל

ולפי המבואר שהערך אינו לפי שווי הגוף, אלא לפי ערך הנשמה, יש לבאר מה שמתחיל מבין עשרים ועד שישים, ואח"כ מבין חמש ועד עשרים, ואח"כ מבין חודש ועד חמש. ובסוף מבין שישים ומעלה. ולא כתב בסדר הגילים מלמעלה או מלמטה. כי עיקר הזמן שאדם עובד בשיא כוחו את הקב"ה הוא מבין עשרים עד בן ששים, כי כבר יש בו מקרא ומשנה ומצות וחופה והוא בר עונשים. והוא בעיקר כחו לעסוק בתורה ומצות, כי כבר הוא בן

עשרים לרדוף. נמצא כי כל עיקר האדם הוא בזמן ההוא, על כן בו התחיל כי הוא העיקר ונדרו גדול מכל השאר.

ואח"כ הקדים הגלאים מבן חמש ועד עשרים, קודם לשישים ומעלה, והוא משום שיש מעלה יתרה במי שיש לו יכולת להגיע לעשות הדברים בשלמות, יותר ממי שכבר הושלם במעלתו, אלא שמתוך זקנותו הולך וממעט בעשיית הדברים בשלמות. ואף שכעת הגדול עושה יותר מהקטן, מ"מ כיון שהקטן הולך ומוסיף במעשיו, ואילו הגדול הולך וממעט במעשיו, ראוי להקדים הקטן, 'והוא לימוד נאה, כי טוב בעיני ה' לכבד ולהחזיק ביד אשר לו הכנה או התחלה להשיג החכמה או הכשרון, למען יחרץ לאמץ כח, ולמען ירוץ ולא ייגע עד ישיגנו'. ולכך הקדים גיל חמש עד עשרים לגיל ששים ואילך, וכן מצד הערך הוא כי בן שישים ערכו חמשה עשר, ואילו מבן חמש עד עשרים ערכו עשרים. כי הוא עיקר הזמן השגת השלימות והכשרון במקרא ובמשנה ומצות, כי בן חמש למקרא, בן עשר למשנה, בן שלש עשרה למצות.

ואמנם לפני גיל חמש ומעל גיל שישים יש ב' בחינות הפוכות. כי מגיל חודש עד גיל חמש, עדיין אין בו בחינה של עשיה כלל, ואמנם כל השנים ההם הם הכנה למה שיבוא אחריהם, ואילו מגיל שישים ואילך הוא זמן שאדם מאבד מכוחו וממעט בעבודת שמים, לזה מצד ההקדמה בדינים, הוקדם בן חודש לגיל שישים, ואמנם מצד הערך בן שישים עדיף על בן חודש. כי בן שישים ערכו חמשה עשר, ואילו בן חודש הוא חמשה.

השוני בין זכר לנקבה

א. מבן חודש ועד חמש שנים. הזכר חמשה שקלים, והנקבה שלשה שקלים. לפי שהזכר יש לו להודות על חמשה דברים. א. שיצא מכלל נפל, והוא בן קיימא מתגדל לעבוד את ה'. וכן אביו זוכה בו בעוד ארבע מצוות ב. ברית מילה. ג. פדיון הבן. ד. פריה ורביה; ה. צדקה וכמו שאמרו חז"ל (כתובות נ) עה"פ "עושה צדקה בכל עת". (תהלים קו ג) זה הזן בניו ובנותיו הקטנים. הרי חמשה דברים. על כן יש בו ערך שווי חמשה שקלים. אך הנקבה אין בה ברית ופדיון, נשארו לה שלשה שקלים.

ב. ומבן חמש שנים ועד בן עשרים שנה. הזכר עשרים שנה, והנקבה עשרה: החשיבות הוא בעשריות השנים ולא באחדות. כי בזמן הזה יש לזכר שני דברים גדולים לזכר שהם תורה מצות נוספות על הקודמות, כי בן חמש למקרא, בן עשר למשנה בן חמש עשרה לגמרא. הרי תורה, ובן שלש עשרה למצות. הרי שני דברים חשובים וגדולים מאד על כן יהיה ערכו שני עשרות שקלים. ולנקבה שאין בה תורה רק מצות בלבד יהיה לה עשור אחד הם עשרת שקלים.

ג. ומבן עשרים ועד בן ששים, הזכר חמישים. והנקיבה שלושים: כי הזכר משתלם בחמשה דברים. מקרא, משנה תלמוד, אגדות, מצוות. ואמנם הנקיבה שאין בה תורה וגם במצוות אינה חייבת בשלמות כי כל מצות עשה שהזמן גרמא הם פטורות, ומצות לא תעשה הם בשב ואל תעשה, אבל יש לה שלשה דברים שבהם היא מחויבת באופן מיוחד והם נדה חלה והדלקת הנר, לכן ערכה שלשים.

ד. ומבן ששים שנה ומעלה. הזכר חמשה עשר והנקבה עשרה. כי הזכר תשישותו הוא ברוב כוחו ולכן יורד לו מערכו שבעה חלקים ומחמישים נשאר, אבל הנקבה שאין כח הזקנה ניכר בה כל כך אין חסרונה יותר משני שלישים מכחה הראשון. על כן מתחלה היה ערכה שלשים ועתה יהיה עשרה.

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, ר"מ 'עץ חיים' ו'אהבת תורה', מח"ס 'לקוטי שערי תשובה',

מאנשעסטער

איזו מצוה מצינו מפורש בחז"ל שמצילה מהטילים?

יש שמחה מיוחדת במבצעים או ב"מציאות", כי מרגישים שמשלמים פחות מהשוויות האמיתית, ובפרט כאשר מקבלים משהו טוב "חצי חנם". וכמו כן בעבודה, אם מישהו יציע לעשות עבודה קלה ומשלמים עבורה הון רב - הרי זאת בכלל ההרגשה של "אוכל קמעה ומתברך במיעו", כי בטירחה מועטת מקבלים כל מה שצריכים. ולכן כאשר לומדים בפרשת השבוע אודות גודל השכר בפרשת בחקתי, צריכים לדעת עד כמה חז"ל מדריכים אותנו על ה"מבצעים" שיש לנו, כי כמה פעמים מבינים שבכדי לזכות לשכר הגדול של התענוג הבלתי משוער בעלמא דאתי, צריכים להשקיע דמים תרתי משמע, אולם מצינו בחז"ל בכמה וכמה מקומות שמגלים אותנו עד כמה לא מעריכים מספיק ה"דברים-הקטנים".

קריאת שמע

ונתעוררתי לזה בלימוד הדף היומי (סוטה דף מ"ב), שמצינו כמה מאמרי חז"ל המורים על נקודה זו, ונציין עוד איזה דוכתי - ובודאי מכח קנין התורה "שומע ומוסיף" כל אחד יכול להוסיף על הרשימה עוד כמה מקורות להאי ענינא. וזאת יצא ראשונה, דברי הגמ' לבאר למה הכהן המשיח אמר להיוצאי מלחמה המילים "שמע ישראל" - אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית אי אתם נמסרין בידם. ובהמשך הגמרא בעמוד ב' רואים עד כמה גלית הפלשתי ידע מזה - ולכן עה"פ "ויגש הפלשתי השכם והערב" - אמר רבי יוחנן כדי לבטלן מק"ש שחרית וערבית. זאת אומרת, שהיה לו ההשגה כי הרמ"ח מילים של ק"ש יש בכוחם להטריד אותו - ולכן רצה לפחד כלל ישראל, וליגש אליהם בכדי לבטלן מקריאת שמע! המתבונן יכול להתעורר רבות ממצוה שמורגלים לקיימה אלפי פעמים במשך החיים - ולפעמים אולי מעריכים עד כמה בכוחה להגן עלינו! ובפרט בימים אלו אשר רח"ל שונאי ישראל משתדלים לשלוח טילים למאות - בידינו להתחזק במצוה יקרה של קריאת שמע - אשר היא היא ה"רמח" האמיתי לינצל מהם!

שכר דמעות

בהמשך הגמרא רואים דבר מבהיל - דרש רבא בשכר ארבע דמעות שהורידה ערפה על חמותה זכתה ויצאו ממנה ארבעה גבורים שנאמר ותשאנה קולן ותבכינה עוד. ופרש"י ארבע דמעות - שתי בכיות משתי עינים. זאת אומרת, פשוטו כמשמעו, ארבע דמעות - לא יותר! שתי דמעות מכל עין ועין! והיה בכוח אלו הדמעות שיצאו ממנה ארבע גבורים.

לפעמים האדם מתרגש בתפילתו, על עצמו או על אחרים - וצריכים לייקר ולהעריך כל דמעה (לחה או יבשה) עד כמה בכוחה לפעול גדולות!

שכר פסיעות

והנה בתוס' שם (סוף ד"ה מאה) מביאים דברי המדרש לפרש הפסוק "ויתיצב ארבעים יום", אמר רבי ברכיה ב"ר יצחק בשכר ארבעים פסיעות שהלכה ערפה עם חמותה נתלה לבנה ארבעים יום! נורא נוראות - מתעסקים פה אודות פסיעות של ערפה (אמה של גלית) כלותה של נעמי, שהלכה עם נעמי לפני פרידתה - ועל כל פסיעה ופסיעה יש חשבון שמיימי ומונים אותם! וכמו כן מצינו בחז"ל במדרש רבה אסתר (פרשה ג פסקה א) "אמר לו הקב"ה אתה עמדת מכסאך ופסעת שלשה פסיעות בשביל כבוד שמי, חייך, שאני מעמיד ממך שלשה מלכים שיהיו קוזמקרטורין מסוף העולם ועד סופו ואלו הם נבוכדנצר ואויל מרודך ובלשצר!" פלא פלאים, שלשה פסיעות - לא יותר! וע"ע בספר חפץ חיים (הלכות אסורי לשון הרע - כלל ב' בהג"ה) האיך שמעורר כי ההולך לדבר לשון הרע ייענש לעתיד לבוא על כל פסיעה, והרי מדה טובה מרובה!

השקעה מועטת!

ויש בהאי סוגיא כמה וכמה מאמרי חז"ל שיודעים מהם - אבל בידינו להתעורר ולדעת עד כמה הדברים כפשוטם, ולדוגמא הגמרא הידוע (שבת קיט:): "אמר רבי יהושע בן לוי כל העונה אמן יהא שמיה רבא מברך בכל כחו קורעין לו גזר דינו", ולדוגמא מה שמביא המשנה ברורה (נ"א, י"ז) בשם הזוה"ק "ויאמר שירת הים בשמחה וידמה בדעתו כאלו באותו היום עבר בים והאומר בשמחה מוחלין לו עונותיו!" הבטחה ברורה לזכות למחילת עונות! ובדואי מה שאמנם מחונכים בה, גודל ערכה של לימוד התורה, שהוא "כנגד כולם" וכפירושו הידוע של הגר"א בשנות אליהו בריש מסכ' פאה, כי כל מילה של לימוד התורה שווה תרי"ג מצוות - באופן שיהיו ב' שני אדם, ואחד לומד דקה אחת יותר מחבירו, הרי אין בידינו הכלים לשער גודל השכר שיהיה לזה שהוא מוסיף והולך - שניהם מתמידים וכל דקה חשובה אצלם - אולם בכל זאת, ה"משהו-יותר" שהוא משקיע שווה למעלה מן המשוער! וכמו כן בכל דבר שעושים.

מתוך חיבתן מונה אותן כל שעה

הנה עומדים אנו בימי הספירה, ימים שסופרים כל יום בנפרד, נותנים חשיבות לעבודת היום יום, אמנם כאשר מתקרבים ליום מתן תורתנו, נתעורר כבר לייקר עוד ועוד כל דקה - וכפי שאמר פעם מרן כ"ק אדמו"ר מבאיאן שליט"א במליצת לשון רש"י ריש פרשת במדבר - "מתוך חיבתן מונה אותן כל שעה", מתוך החביבות של ימי הספירה, לא מונים רק הימים אלא מעריכים ומונים "כל שעה"!

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

המצרך החשוב בעולם - השלום

פרשת בחקותי פרק כו (ג) אִם בַּחֲקוֹתַי תֵּלְכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם: (ד) וְנִתְּתִי גְשָׁמִיכֶם בְּעָתָם וְנִתְּנָה הָאָרֶץ יְבוּלָה וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פְּרִיּוֹ: (ה) וּגּוֹ' וּיִשְׁבְּתֶם לְבֶטַח בְּאֶרְצְכֶם: (ו) וְנִתְּתִי שְׁלוֹם בְּאֶרֶץ וּשְׂכַבְתֶּם וְאִין מִחְרִיד וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רְעָה מִן הָאָרֶץ וְחָרֵב לֹא תֵעָבֵר בְּאֶרְצְכֶם: (ז) וּרְדַפְתֶּם אֶת אֵיבֵיכֶם וְנִפְּלוּ לְפָנֵיכֶם לְחָרֵב: ופרש"י ויקרא פרק כו פסוק (ו) ונתתי שלום - שמא תאמרו הרי מאכל הרי משתה אם אין שלום אין כלום, ת"ל אחר כל זאת ונתתי שלום בארץ, מכאן שהשלום שקול כנגד הכל, וכן הוא אומר (ישעיה מדה) עושה שלום ובורא את הכל:

*

א. שואלים מצד אחד התורה מבטיחה ונתתי שלום בארץ הוי אומר שלא יהיו מלחמות נגד עם ישראל, אך בהמשך כתוב ורדפתם את אויביכם ונפלו לפניכם, הוי אומר שיהיו מלחמות רק שעם ישראל ינצח?

ב. עוד הקשה בספר משכיל לדוד קשה לו דלא שייך בשלום לשון נתינה, דבשלמא לעיל דכתיב ונתתי גשמיכם ניחא, שהרי הגשמים דבר שיש בהן ממש ושייך בהן לשון נתינה דבר הניתן, וכן נתנה הארץ יבולה, אבל השלום הוא דבר שלא שייך ביה לשון נתינה והיה לו לומר ואעשה שלום או ואשים שלום? ולזאת פירש שכוונת רש"י שבכדי שהנתינה של הגשם והשפע תהיה נתינה תלוי בשלום. אולם עדיין בפשטות משמע שהנתינה נאמרה על השלום ומה שייך לשון נתינה?

ג. עוד הקשה האור החיים למה הוצרך לומר ונתתי שלום אחרי שכבר אמר קודם וישבתם לבטח?

החיפוש אחר השלום בכל תחומי החיים

בעיני כל מתבונן יודע כי מילת המפתח של חיי הנשואין זה "השלום" המצרך החשוב לזוגיות מוצלחת זה השלום, והוא המפתח לחיי חברה ולעסקים ובכל תחומי החיים אם חסר שלום אין ערך לכלום כמ"ש רש"י כי המחלוקת מכלה כל חלקה טובה, ולזאת כתב התנא בסוף הש"ס משנה מסכת עוקצין פרק ג משנה יב אמר רבי שמעון בן חלפתא לא מצא הקדוש ב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר (תהלים כ"ט) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום: אלא שבני אדם רבים מחפשים את הדרך ואת העצה להשיג את השלום, ולזאת נוצר שוק פורח ומשגשג של מרצים ומנחים לשלום בית וכל אחד מייעץ לפי הבנתו מהיא הדרך להשיג את המצרך החשוב מכל "השלום", כמו כן השלום בין

המצרך החשוב בעולם - השלום

מדינות משקיעים משאבים רבים להשכין שלום ולא עלתה בידם כמ"ש בתהלים פרק קכ פסוק (ז) אָנִי שְׁלוֹם וְכִי אֶדְבָּר הַמָּה לְמַלְחָמָה: אולם תורתנו מלמדת אותנו ומייעצת לנו את הדרך הנכונה להשיג את השלום כאשר נבאר בס"ד.

כוונת התורה לשלום הפנימי אדם בביתו ובכלל ישראל

ובזה נבוא לביאור פרשתנו שמלבד פרש"י אשר ביאר שלום בעולם, יש ראשונים שביארו אחרת וכתב האבן עזרא על ויקרא פרק כו פסוק ו ונתתי שלום בארץ - ביניכם: וכ"כ הרמב"ן על ויקרא פרק כו פסוק ו ונתתי שלום בארץ שיהיה שלום ביניכם ולא תלחמו איש באחיו וכו' והוא הנכון, כי תהיה ארץ ישראל בעת קיום המצות, כאשר היה העולם מתחילתו קודם חטאו של אדם הראשון אין חיה ורמש ממית אדם, וכמו שאמרו (ברכות לג) אין ערוד ממית אלא חטא ממית וזה שאמר הכתוב (ישעיה יא ח) ושעשע יונק על חור פתן, וכן ופרה ודוב תרענה ואריה כבקר יאכל תבן (שם פסוק ז), כי לא היה הטרף בחיות הרעות, רק מפני חטאו של אדם כי נגזר עליו להיות טרף לשניהם והושם הטרף טבע להם גם לטרוף זו את זו, עכ"ל: וכ"כ האור החיים על ויקרא פרק כו פסוק (ו) ונתתי שלום בארץ צריך לדעת למה הוצרך לומר זה אחר שכבר אמר וישבתם לבטח? ואולי שיכוין על עם בני ישראל עצמם שלא יהיה להם פירוד הלבבות שיטע ה' ביניהם שלום וריעות: ולדבריהם מובן שכוונת התורה לומר למרות שנאמר וישבת בטח עדיין צריך את ונתתי שלום בכדי לכלול שלום בית ומשפחה ובתוך כלל ישראל, ובכדי שישבו לבטח גם מבחוץ מאוייבנו הוא על ידי שיפחדו מישראל כי ורדפו אחד מאה וכו' ונפלו לפניכם, כך שהפסוק מדבר על השלום הפנימי והחצוני. ובזה מתורצת שאלת האו"ח שאין בזה כפל הלשון.

קושיית הרה"ג שטיינמן זצ"ל

אלא שראיתי שהקשה הרה"ג שטיינמן זצ"ל בספרו אילת השחר עה"ת. פסוק ו' ונתתי שלום בארץ הנה בכמה מקומות שמברכים על שלום הכונה שיהי' שלום בכלל ישראל עצמו, וכן בתפילה בברכת שים שלום הכונה בכלל ישראל עצמו, אבל פשטא דקרא ונתתי שלום בארץ משמע לענין זה שלא יבואו אומות העולם למלחמה, אמנם האבן עזרא והרמב"ן מפרשים שגם בפסוק זה הכונה שיהא שלום ביניכם ולא תלחמו איש באחיו ועי' אוה"ח. וצ"ב הרי זה דבר שתלוי בבחירה כוונתו שהשלום זו בחירה להיות בשלום או המחלוקת ומה שייך על זה הבטחה אף על פי ששייך להתפלל על זה? וכן נשאר קשה מה שייך לשון נתינה על שלום?

התשובה לכך ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו

והנראה לענ"ד ליישב קושיית הרה"ג שטיינמן זצ"ל בהקדם דברי רבינו יונה על הפסוק במשלי פרק טז (ז) ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו. כמו שאמרו ז"ל: כל מי שיש לו אוהבים מלמטה, בידוע שיש לו אוהבים מלמעלה. וכו' ויתכן שענין המקרא הזה כענין שמצאנו באברהם ויצחק ע"ה, שבאו מלכי פלשתים לכרות עמהם ברית, לפי שראו כי היה ה' עמהם עכ"ל. וכ"כ הרלב"ג משלי פרק טז ברצות ה' דרכי איש - כאשר ירצה השם יתברך

המצרך החשוב בעולם - השלום

דרכי האיש מפני תום דרכיו הנה השם יתברך יסיר ממנו הרעות הנכונות לבא עליו ולזה ישלים אתו כל אויביו וכל שכן שישמרהו משיעוררו לו מדינים אנשים לא היו שונאיו מקדם עכ"ל. ועל כך בתפילתנו לאחר ברכת הדעת התשובה הסליחה וכו' מבקשים להינצל מאויבנו כמו שכתב בספר אבודרהם שמונה עשרה ואחר כך ישאל להצילו מצרותיו ומשונאיו, כי ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו, ועונותיו של אדם גורמין להשניאו בעיני הבריות עכ"ל. הראת לדעת כי השלום הוא תוצאה של מעשיו ולא בחירה ולכן שייך להבטיח שהקב"ה ישדד מערכות ויהפוך לבבות אם וכאשר האדם יעשה רצון השם, ולזאת שייך לשון נתינה שהקב"ה נותן בלב השני אהבה, כך שאם יש לאדם טענה היא רק על עצמו שכנראה מעשיו גורמים לחוסר שלום בית והחי יתן אל ליבו. ואכן מצאתי שכך כתוב בתיקוני זוהר (קה ע"ב) [תרגום]. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן לְחַבְרִים: וְכוּ' שְׁאֲדָם שְׁמִשְׁתַּדֵּל בְּעִבּוּדַת רְבוּנוּ, שְׁכַל הַבְּרִיּוֹת שֶׁל הָעוֹלָם הֵם בְּסִיעוּעוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרוּחַ כָּל הָעוֹלָם כָּלוּ לֹא נִבְרָא אֶלָּא לְצוּת לְזֶה, וְאֶפְלוּ שְׂרָפִים וְחַיּוֹת וְאֻפְּנִים לֹא נִבְרָאוּ אֶלָּא לְסִיעוּ.

עצת הפלא יועץ

ובדרך זו כתב בעל הפלא יועץ בספרו אורות אליים בשער הזוהר אות שלו הביא את דברי הזוהר וז"ל פעם אחת היה רבי אלעזר הולך בדרך, והיה הולך עמו רבי חזקיה, ראו נחש אחד, קם רבי חזקיה להורגו, אמר לו רבי אלעזר, עזוב אותו, אל תהרגו. אמר לו, והרי דבר רע הוא, שהורג בני אדם. אמר לו לרבי חזקיה, אין הנחש נושך בני אדם עד שלוחשים לו מלמעלה ואומרים לו לך הרוג את פלוני. ולפעמים על ידו עושה הקב"ה נס לבני אדם, והכל בידי הקב"ה תלוי, והכל הוא מעשה ידיו, וכו' ע"כ הזוהר. מזה יש ללמוד כי לא טוב להרוג עכברים ויתושים ופרעושים, כי 'ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים איתו אלו זבובים ופרעושים כמו שאמרו חכמינו ז"ל ב"ר נד, א), אם כן כאשר עוקצים אותו הפרעושים עול יסבול לכפרת עוונות, או מוללך וזורקן. ועצה טובה קאמינא למי שלא עצר כח להתענות, יתענה בענויים כאלו שאינם מחלישים חיל, ונרצה לו לכפר עליו עכ"ל. ואפשר להוסיף זבוב ר"ת זכור בוראך והכנע בלבך. לקבל בהכנעה את היסורים ולהרהר בתשובה. והראיה שהרי השונמית ראתה אצל אלישע שהוא יש קדוש מפני שלא היה זבוב על שולחנו, הכוונה בזה כי גם זבוב שמגיע לאדם הוא מפני מעשיו ולא מגיע בגלל האוכל או סיבה אחרת. ואכן מצאתי שכתב בספר אור לציון להגר"צ זצ"ל בערך עבודה י' עצות: איתא במדרש (ב"ר נד, א) ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו. רבי יוחנן אמר זו אשתו... רבי שמואל אמר זה הנחש... ריב"ל אמר זה יצה"ר... א"ר ברכיה אויביו גם אויביו לרבות מזיקי ביתו כגון יתושים פרעושים וזבובים. הרי שזאת העצה לבעל יסורים שיישר אורחותיו ויהיה רצוי לפני המקום ב"ה, וברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו.

וכמו כן אמר איוב כי פועל אדם ישלם לו כו'.

וכן כתב לבאר האלשיך על איוב פרק לד פסוק (ו) לְכֵן אֲנִישֵׁי יִלְבַּב שְׁמָעוּ לִי חֲלָלָה לְאֵל מִרְשַׁע וְשִׂדֵי מַעֲוֹל: (יא) כִּי פָעַל אָדָם יִשְׁלָם לוֹ וּכְאֲרַח אִישׁ יִמְצָאֵנוּ: כי אין הוא יתב' בעצמו משלם לאיש כמעשהו, כי אם שממעשה הטוב נעשה מלאך קדוש וממעשה הרע מלאך

המצרך החשוב בעולם - השלום

משחית, ומלאך טוב הוא המטיב ומלאך הנעשה בעון הוא עצמו המשחיתו כו', וזהו כי פועל אדם ישלם לו, ואם כן איפוא אם לא היה בך עון לא היית לוקה, וכו' אין ספק כי אם לא היה לך עון לא היה מי שישלח בך יד: ושמא תאמר איך העון עצמו הוא הפועל, וכמה פעמים מתרגשת צרה על ידי הכנות טבעיות שמזדמנות לאיש, הנה גם זה מפועל אדם הוא בא, כי "וכאורח איש ימציאנו" וכינהו פועל אדם הנזכר, כי עונו ממציא ומזמין לאיש לקות כאורח שלו אם טוב ואם רע עכ"ל. והוסיף על כך מרן החיד"א שאיוב דיבר מתוך ניסיון חייו בספרו חומת אנך איוב פרק לד כי פעל אדם ישלם לו. אמרו בזהר הקדוש על פסוק זה דכמו שיעץ איוב לפרעה על ישראל שיקח ממונם וישעבדם כן הות ליה לאיוב. ואפשר לרמוז דזהו ר"ת פע"ל אד"ם ישל"ם ל"ו, פועל עצתך לפרעה, אותו דין ממש, ה' שלם לך ממונך לקח ויסרך עכ"ל. הראת לדעת שכל הסובב את האדם אשר מציק ומעיק ומייסר אותו מתחיל ותלוי אך ורק במעשיו של האדם, וזה הסוד והמפתח להשגת השלום.

מעשה עם הגר"א

ראיתי באבות דר"נ עם הגהות הגר"א במלואים אות צח מעשה שהובא בספר תולדות האדם על הגרש"ז שהיה עם אחיו של הגר"א, אשר פעם בא אליו איזה אדם ואמר לו שהוא רוצה לומר בפניו ביאור משנה אחת, ישב לשמוע את דבריו אך הלה היה בור ועם הארץ והתחיל לדבר דברי הבל וריק עד שכעס עליו הגרש"ז ואמר לו דע לך שפרושיך הם פירות דמאי כמובן שנפגע והלך לו, ולאחר מכן הצטער הגרש"ז והיה יושב ובוכה ועצב ליבו על אשר נכשל לבייש אותו ומדוע לא ניסה לבאר לו ולהעמידו על טעותו במקום לפגוע בו, והיה מסתובב בכל בתי כנסיות לחפש אותו אדם לבקש סליחתו כי אפילו יום כיפור אינו מכפר על בין אדם לחברו, עד שהלכו לגר"א אחיו וסיפרו על מצבו, והגר"א דיבר איתו ואמר לו אמרו חכמינו זכרונם לברכה (סוכה נ"ב ע"ב) וז"ל: אמר רשב"ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו שנאמר (תהלים לו לב) "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו" אלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו שנאמר ה' לא יעזבנו בידו ע"כ. והקשה הגר"א על מאמר חז"ל יש להתבונן שהם ביארו את תחילתו של הפסוק צופה רשע לצדיק להמיתו, שמדובר ביצר הרע ולא סתם רשע מובן, אבל המשך המאמר שאמרו אלמלא הקב"ה עוזרו שנאמר ה' לא יעזבנו, לכאורה לא הוסיפו כלום לבאר יותר מהמפורש בפסוק? ועוד גם מה שאמרו שאינו יכול לו מה הועילו בזה לאדם בידיעה זו? ולכן פירש הגר"א שחז"ל הוסיפו באמנם "צופה רשע לצדיק", זה יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, ומבקש להמיתו ה' לא יעזבנו בידו, הוסיפו לבאר חז"ל ולפרש ה' לא יעזבנו, שהקב"ה רק עוזר לו, פירושו של דבר שקודם חובתו לעשות בעצמו כפי יכולתו ואז השם עוזר לו, היות ואין בכוחו של אדם לנצחו לבדו, אבל אם האדם לא עושה מצידו כלום אין הקב"ה עוזרו. ואם נשאל כיצד יעזור השם יתברך למחילה וסליחה מהנפגע שאינו מצוי אצלו, הביא לו מה שכתב בעל חובת הלבבות (שער התשובה פ"י) ד"ה ואם הרע לחברו בגופו או בממונו יכניס לו הבורא ית' בלבו רצון ואהבה עד שימחול במה שהיה מחטאו עליו כמו שכתוב (משלי טז, ז) "ברצות

המצרך החשוב בעולם - השלום

ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו", אז נרגעה רוח הצדיק כי דברי הגאון החסיד היו בעיניו
כאשר ישאל איש בדבר אלקים.

השלום בתוך ביתו תלוי במעשיו

ואכן כך כתב מרן החיד"א ששלום ביתו של האדם תלוי במעשיו, בספרו פתח עינים מסכת
קידושין דף כט ע"ב וז"ל אפשר שהוא כוונת הכתוב בתהלים פרק לח (ד) אֵין מְתֵם בְּבִשְׂרֵי
מִפְנֵי זַעֲמָךְ אֵין שְׁלוֹם פְּעַצְמֵי מִפְנֵי חֲטָאתֵי: והוא מוסר השכל לאדם אשר לא מצא מנוח
בביתו זו אשתו ויצר לו, אם בעל נפש הוא, זאת ישיב אל לבו, מקרא מלא ברצות ה' דרכי
איש גם אויביו ישלים אתו, ואז"ל בני ביתו, איכו השתא על עסקי ר"יבה אכן נודע שאינו
רצוי לפני המקום כי לו חפץ ה' בדרכיו עליה השל"ם ישלימנה לו, לכן הן קדם יפשפש
במעשיו ונוח לשוב בתשובה, ואחר כן רוצה ה' את יריאיו לשים שלום בביתו ובחומותיו,
ואפשר שזהו רמז הכתוב אין שלום בעצמי זו אשתו, ע"ד זאת הפעם עצם מעצמי והיא
כנגדו מדייני אשה, כל זה הוא מפני חטאתי, דאם זך וישר הוא בלי פשע ה' יברך בשלום
ואב"ן שלי"מה יהיה לו עכ"ל.

צואת החכם לבנו על השלום תלוי במעשיו

וכך כתב רבנו בחיי בספר חובות הלבבות שער ה שער יחוד המעשה פרק ה שלום המשפחה
תלוי בקיום התורה ומצוותיה, וז"ל אבל הוא כמו שאמר אחד החכמים בצואתו לבנו בני,
הפקת רצון כל הבריות אינה ביכולתך, אבל השתדל להפיק רצון הבורא ויעשך רצוי
לבריות, כמו שכתוב ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו. וכן מי שכל הבריות מקטנם
ועד גדולם מודים ומשבחים אותו ורוצים את מעשיו, ראייה היא, כי האל יתברך זרע לו
אהבה בלבבות בני אדם, ושם לו טוב על לשונם עכ"ל. הרי שלהצליח להשכין שלום
בכל הלבבות אינו בכוח האנושי של האדם אבל בכוחו לעבוד על עצמו לעשות רצון הבורא
והקב"ה שהוא כל יכול להפך את כל הלבבות.

דברי התנא באבות

והן הם דברי התנא באבות (פרק ב משנה ד) [רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא] הוא
היה אומר עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו. וצריך ביאור בדברי התנא שמן
הראוי לומר עשה רצונו של השם יתברך כרצונו כפי שמבקש מאיתנו, בכדי שיעשה רצונך
כרצונך דהיינו שימלא משאלות לבך, ואילו התנא תלה רצון השם ברצונו של האדם, ורצון
האדם תלה ברצון השם? אולם נראה בס"ד לבאר כוונת התנא לפסוק הנ"ל ברצות השם
דרכי איש גם אויביו ישלים עימו, הוי אומר שמילוי רצון האדם נגזר ממעשיו של האדם
ובאותו מידה שהוא מודד כך מחזירין לו ולכן תלה התנא שעל האדם לעשות רצון השם
באותה מידה שהוא רוצה את רצונו וממילא השכר יהיה מידה כנד מידה שהשם יעשה
את רצונו כפי שעשה את רצון השם. אחרי שנים רבות מצאתי שכוונתי לדברי מרן החיד"א
בספרו זרוע ימין.

המצרך החשוב בעולם - השלום

כמים הפנים לפנים

במוסרי נוברדוק כתבו: החשבון השני, הוא מה שאמרו החכמים, **אם תרצה לדעת מה שבלב חברך דע מה שבלבך**, ואל תאמר אני אוהבו, רק הוא שונאי, כי כפי שמראה את עצמו לחברו כן חברו מראה את עצמו לו, כמאמר הכתוב "כמים הפנים לפנים, כן לב האדם לאדם" (משלי כ"ז י"ט) **אם תעבור על מדותיך, אז מן ההכרח שגם הוא ישלים אתך**, כמו שכתוב ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו, (משלי ט"ז ז') **ואין לך לתלות בחברך מה שאין ברשותך ויכלתך לתקנו, מוטב לתלות בעצמך, ולתקן את עצמך מה שביכלתך וברשותך אין זאת כי אם רוע לב, לתלות הקלקול בחברך, כדי לפטור את עצמך מתיקון חסרונוך, ואתה בא לחפות חסרונוך בחסרון זולתך.**

מוסר השכל

עלה בידנו עד כמה השלום הכרחי לאדם בכל אורח חייו הפרטיים והציבוריים כי בלעדי השלום אין ערך לשום דבר כמו שכתב רש"י, כמאמר שלמה המלך **במשלי פרק טו (יז) טוב אַרְחַת יָרֵק וְאַהֲבָה שָׁם מְשׁוֹר אָבוּס וְשִׁנְאָה בּוֹ; וְכֵן בְּמִשְׁלֵי פֶרֶק יִז פֶּסוּק א טוֹב פֶּת חֶרֶבָה וְשִׁלּוּה בָּהּ מִפְּנֵי מְלֵא זִבְחֵי רִיב: אלא שרבים טועים שחושבים שאפשר להשיג שלום בעודנו ממשיכים במעשינו נגד רצון השם יתברך וזו הטעות הגדולה האנושית, כי התורה מבטיחה שרק אם בחוקתי תלכו ואת מצוותי תשמרו אני יתן שלום בליבותיהם של בני אדם הן בביתו יחד עם אשתו וכן במשפחתו וכן בכלל ישראל ובעולם, ולזאת התביעה היא על כל אחד ואחד להתחזק בעשיית רצון השם ובזה ישרור שלום בביתו, וביותר חובה על כלל הציבור החרדי שומרי התורה והמצוות לחזק ולהתחזק כי הדבר תלוי אך רק בשומרי התורה אשר שייך לדבר אליהם על שמירת התורה ומצוותיה ובזה שנתאחד כולנו הרי אנחנו הן הם לב העולם ובעלי ההשפעה אשר ביכולתם לחולל מהפך בלבבות כלל ישראל גם לרחוקים מתורה ומצוות ואפילו על כל העולם, ועוד יותר בתקופתנו אשר לצערנו התעוררה שנאה גדולה כלפי החרדים. ולזאת חובתנו לעשות חשבון נפש עם עצמנו מה השם שואל מאיתנו ובטוחני אם וכאשר נשפר דרכנו ונעשה רצון השם הרי מובטח לנו שגם אויבנו יהפכו לאוהבנו ויהיה אהבה ואחוה שלום ורעות, וכבר הפליגו חז"ל במעלת השלום כמו ששנינו לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום ועל ידי זה נזכה כולנו שהשם יברך את עמו בשלום ויפרוס עלינו סוכת שלום במהרה אמן ואמן.**

החותם בברכת שבת שלום ומבורך

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

שבת קודש

וְשַׁבְּתָהּ הָאָרֶץ שַׁבַּת לָהּ (כה, ב)

הארץ - שובתת.

וזו 'שבת לה'. לה' יתברך.

באופן הרגיל, הארץ - עובדת. עמלה. ללא לאות. 'תזרע'. 'תזמור'. 'אספת את תבואתה'.
הארץ מקבלת את גרעין הזרע. מפרקת אותו. מגדלת את שרשיו. מצמיחה אותו. מקבלת
מים עבורו, ומשקה אותו.

- ממש כמו אמא אוהבת.

זוהי מה ש'ממלא' אותה. העבודה הזו. העמל הזה. 'לקבל' דבר, ולטפח אותו - בעזרת מה
שהיא 'מקבלת' עוד: מים, שמש.

- שוב, ממש כמו אם - לילדה האהוב. כמו שהיא מקבלת מהאבא את מה שהוא התחייב
לה בכתובה, וכך היא יכולה לגדל את בניו.

כעת, בשנה השביעית, מגיע הזמן - לנוח. לשבות. להפסיק את העבודה.

זו - 'שבת הארץ'.

- שבת - לה' יתברך.

*

שבת קודש

אנחנו מכירים עוד 'שבת' אחת כזו.

- 'ששת ימים תעשה מלאכה, וביום השביעי - שבת שבתוך' (כג, ג).

וגם עליה נאמר - 'שבת היא לה'.

וגם שם, באופן הרגיל - אלו ימי 'מלאכה'. 'תעשה מלאכה'.

כנראה, שגם ה'מלאכה' הזו, היא איזה 'גרעין' כזה, שצריך לעבוד עליו. לטפח. לגדל.
להצמיח.

וימי השבוע, הם 'אמא אוהבת' שעובדת על זה. בלי לאות. זוהי מה ש'ממלא' אותה.

וביום בהיר אחד - הכל מפסיק. שובת. נח.

ביום השביעי. שבת קודש.

ה'אמא', עושה 'שביתה'. זוהי לא כדי לקבל העלאה במשכורת.

- זה 'שבת היא לה'.

זה הזמן - לנוח. לשבות.

וזה גם הזמן - להתענג. 'עונג שבת'.

*

מועדי ישראל

והנה, לפני הפסוק הנ"ל - של שבת קודש - כתוב כך:

'דבר אל בני ישראל, ואמרת אליהם. מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קדש, אלה הם מועדי'.

היינו - אנחנו הולכים ללמוד על ה'מועדים'.

ומה זה 'מועד'?

- פסח, שבועות. סוכות.

- מענין, כי בפסוק הראשון שלאחר ה'אלה הם מועדי' - אנו לומדים על 'שבת קודש'.

ושבת, אינה 'מועד'!

ואמנם, לאחר שמוזכרת השבת, מתחילים שוב - 'אלה מועדי ה'.

ואז באמת מגיעים המועדים. פסח. ספירת העומר. שבועות. וכו'. עד סוף התהליך - שמיני עצרת.

ולאחר כל אלו - 'אלה מועדי ה', אשר תקראו אותם מקראי קודש. אלה הם מועדי'.

השבת - אף היא 'נכנסה' כאן, וזה טעון ביאור.

אז רש"י כבר עמד על שאלה זו.

והוא עונה:

'...ללמדך, שכל המחלל את המועדות, מעלין עליו כאלו חלל את השבתות. וכל המקיים

את המועדות, מעלין עליו כאלו קיים את השבתות'.

מי שמקיים את המועד - כאילו קיים את השבת. 'כאילו'.

- מה הקשר?

ומדוע דוקא 'שבת'? אולי מי שמקיים מועד - כאילו הניח תפילין?

- ועוד - מה כל כך חשוב בשבת קודש, שמי שקיים את ליל הסדר ככל משפטו וחוקתו -

'כאילו' קיים אותה?

*

עם ישראל, וארץ ישראל

אמרנו - יש 'עבודה'. 'מלאכה'.

ששת ימים. שש שנים.

אפשר להוסיף גם - ששת אלפים שנה. שנות קיום העולם.

כל אלו - מקבילים זה לזה. אלו בחינות שונות - של אותו העיקרון. של אותה הסוגיא.

'ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ'.

בעולם שלנו, יש עבודה.

ה'ארץ', עושה את העבודה הזו. היא 'מתמלאת', ומטפחת. מגדלת. מצמיחה.

ה'ארץ' הזו - נקראת 'שכינה'. מלכות ה' יתברך.

היא 'מקבלת' - מה' יתברך. מ'קודשא בריך הוא'. משמו הגדול, שם 'הוי"ה'. והיא מגדלת.

מצמיחה.

יתגדל ויתקדש שמייה רבא'. יתגדל.

והיכן - ב'עלמא דברא'. כאן. בעולם שברא.

ואת מה שהיא מקבלת, היא מגדלת. מטפחת. במסירות רבה.

ארץ ישראל, היא 'גופא דשכינתא'. היא בחינת ה'גוף' - של השכינה הקדושה.

ה'גוף' - של בחינת ה'אמא' העליונה. 'כנסת ישראל'.

ועליה - לעבוד. לעמול. לגדל ולהצמיח. כל הזמן. 'שש שנים תזרע שדך'.

- כל - ה'זמן'.

'זמן' - היינו 'הזמנה'. 'זימון'.

הארץ 'מזמינה' מציאות. כמו ב'סודרא דתפילין דאזמניה למיצר ביה תפילין' (ברכות כג:).

תהליך של 'הכנה' לקראת המטרה.

אלו ה'ששת' ימים. שנים. אלפי שנים.

זה ה'זמן' - של התהליך. של הדרך. של ההכנה.

אנחנו, עם ישראל, 'איברי' השכינה. חלק ממנה.

- ומשכך, התפקיד שלנו - הוא לעבוד על כל זה. על הזריעה, על ההצמחה. על ה'יתגדל'.

*

בראנו לכבודו

באותו 'זמן' של עבודה, יש נקודת ציון חשובות.

- פסח, למשל.

זו נקודת 'התחלה' חשובה. כאן החל התהליך של עם ישראל, עם ה'. העם שקיבל

מציאות עליונה מאוד - אל תוככי נפשו.

אולי אפשר להגדיר כך:

שבת קודש

בפסח, עם ישראל קיבל את 'יכולת הקיבול' - של המציאות העליונה. יש לנו נקודת חיבור. נהיינו חלק מאותה 'ארץ' - שיכולה לקבל אליה את ה'גרעין' העליון, מקודשא בריך הוא.

- ולהתחיל לעבוד עליו!

אז אכן, זו נקודת ציון של 'זמן'.

- 'מועד'.

כך גם מתן תורה. לפי ההגדרה דלעיל, יתכן לומר - שכאן קיבלנו את ה'גרעין'.

וכך בראש השנה. וביום הכיפורים. ובסוכות.

כל אלו - 'מועדים'. זמנים. נקודות בתוך מערכת ה'זמן'. נקודות - ש'מניעות' את התהליך קדימה. הלאה. ה'הזמנה' - אל המטרה. אל התכלית.

- ומהי ה'מטרה' הזו?

- 'לתקן עולם במלכות ש-די'!

העבודה היא - להצמיח, ולגדל, ולהפרות, ולהביא לידי ביטוי - את המלך האחד והיחיד: את הוי"ה אלוקנו.

- את ההמלכה שלו. את הגילוי שלו כאן - כמלך.

- 'בראנו - לכבודו'!

*

להגיע לתכלית

ולאחר כל ה'עבודה', כשהכל כבר מוכן ומתוקן - אז באה ה'מנוחה'.

מנוחה. עונג.

- 'עונג שבת'!

שבת קודש, היא הביטוי של 'כל מלאכתך עשויה'. כאן, הכל כבר קרה. זהו. אין צורך לעבוד יותר.

אין אפילו קרבנות מיוחדים. יש רק שני כבשים. שנים. ה' יתברך - ואנחנו. בתוך ה'חדר ייחוד'.

שבת - המלכה.

- מלכות ה' יתברך.

'תכלית מעשה שמים וארץ'.

האמא, לאחר שהיא 'גידלה', וטיפחה, ועמלה - כעת היא רווה 'נחת'. היא ב'מנוחה'. רוגע. שלווה. 'שבת - לה'.

זה 'מעין' - ה'עולם הבא'. מעין המציאות האמיתית, הנכונה, התכליתית. זו שאנו חותרים אליה כל הזמן.

וזו כבר בחינה - של 'מעל הזמן'. לאחר כל ה'הזמנות'.

הלא כל ה'זמן' נוצר - כדי 'להזמין' את המציאות האמיתית. להביא אותה לידי ביטוי, לידי גילוי.

וכשזה כבר קרה, כשהמציאות העליונה מתגלית - אז עולים אל 'מעל הזמן'. שם הכל מציאות אחת, אמיתית. לא כזו ש'מתמשכת', כזו שבכל רגע, יש רק את הרגע ההוא. הרגע הקודם - 'העבר אין'. לא קיים כאן.

מעל הזמן - יש את הכל, בנקודה אחת. במציאות אחת, שלמה.

כך גם הארץ. לאחר שש שנות העבודה. 'ושבתה הארץ'. שבת. מנוחה.

וכך גם - האלף השביעי. לאחר שש שנות העבודה הקשה, מגיעים ימי המנוחה. ה'נחת'.

- הגענו אל התכלית.

*

סטיקר שחור

לפעמים האדם עובד, ועמל. וברגע אחד - הכל נשבר. 'ככלי זכוכית'.

נגיד - סדר א' שלם. מתחילתו ועד סופו. מלא בתורה וקדושה. תחושות נעלות, קרבת אלוקים.

ואז, בדרך הביתה, יש 'רחוב'. ויש בו כל מיני דברים. ולפעמים 'מראה' אחד - 'קוטל' את הכל. רומס, ברגל גסה, את כל הרגשות הנעלים. כל ה'אש' הגדולה - הופכת לאפר שרוף, שחור.

- כך היא ההרגשה.

לפעמים גם קורה, שהאדם מתאמץ. ומשתדל. ומתגבר. ועוד פעם מתגבר.

- זה לא 'לפעמים'. זה כל הזמן.

וברגע אחד הוא נופל. הכל 'הלך'.

ברצוננו - לערער על הקביעה הזו.

- האם הכל באמת 'הלך'? לאן הוא הלך??

והאם באמת משהו נהיה 'אפר שחור'? משהו 'נשרף'? התורה שלמדתי, המצוות שעשיתי, ההתעלות שחשתי - האם כל זה היה לריק??

- ודאי שלא!!

- אז למה בתחושה שלנו - זה כן ככה? מה גורם לנו ייאוש כזה?

התשובה לכאורה, היא - שאנחנו חותרים למטרה. ליעד. לתכלית. אני רוצה להיות 'נקי' ממראות אסורות. נקי מנפילות כואבות.

אנחנו רוצים לחיות תמיד - בממלכתו הקסומה של היצר הטוב. להיות כבר 'שם'. ושמי שיהפוך לאפר שחור - זה היצר הרע.

- הוא, לפחות, שחור כבר ב'עצם החפצא' שלו.

הנפילות, מביאות אותנו לתחושה - שהכל היה לריק. אין מטרה, אין יעד. צריך להתחיל הכל מהתחלה.

'לא הגעת ליעד - לא עשית כלום!'

- זהו 'סטיקר' שחור משחור, התלוי מעל המשרד השחור של 'ההוא'.

ועלינו - לנסות לתלוש אותו. לפחות מה'סניף' שלו אצלנו בתוך הלב.

- וגם להצליח! בעזרת ה' יתברך.

*

ללמוד מתינוק

כדאי לנו ללמוד - מתינוק.

הוא מנסה ללכת, ונופל. מנסה לעמוד - ונופל שוב.

- למה הוא לא מתייאש?

אני לא באמת יודע. עברו מידי הרבה שנים מאז.

אבל יתכן, שהוא פשוט לא מצפה להצלחה. כל תנועה שלו - זה שמחה. זה חיוך. איזה כיף. והנפילה שבסוף, היתה רק - בסוף. ברגע ההוא. זהו.

התינוק - חי את ה'רגע'. לא את העתיד, וגם לא את העבר. וכשהוא עושה משהו - זה נפלא. ומה שקרה לאחר מכן, לא מעיב על הצלחה שהיתה.

ואפשר ללמוד גם מ'משמר את המועדות'.

'כל המקיים את המועדות, מעלין עליו - כאילו קיים את השבתות'.

מועדות - אלו הזמנים. העבודה הקדחתנית. העמל. היצירה.

והשבת, זה אחרי כל אלו. התוצאה. התכלית.

ויתכן, שמעלתו של המשמר את המועדות היא - שהוא משמר את ה'זמן'. את הדרך. את התהליך.

ומעלת המשמר את השבת, היא מעלת התכלית. ה'מנוחה' - שלאחר כל העבודה.

אז כאן כתוב, שמי שמשמר את הדרך, אז הוא כבר - בתכלית!

כשקיימת את ה'מועדות', כשעשית משהו ב'דרך' לתכלית - אז אתה כבר שם!!

אתה כבר קיימת את השבת! כבר הגעת לאלף השביעי!!

וגם אם יש אחר כך נפילה - וגם אם היא כואבת, 'שורפת את הנשמה' - התכלית אינה נעלמת!!

כל מה שעשיתי - קיים. לגמרי. שום דבר לא נעלם.

הלא 'כל העומד להיות' - כעשוי דמי'.

וכשאתה יוצר את ה'עומד להיות' - אז אתה כבר במצב של 'עשוי'.

'אדם גדול' - חי את הרגע'. כך שמענו מפי - אדם גדול.

ומדוע?

כי הרגע הזה - הוא התכלית. ה'מועד' - הוא כבר ה'שבת'. ה'הזמנה' - היא כבר ה'מעל הזמן'.

התוצאה - הלא היא אינה בידינו; רק העבודה.

ואם כן - עבודת הרגע הזה, היא התכלית שלנו. מאיפה שלא תסתכל על זה.

וכך, כשאדם עמל על משהו, גם אם לאחר מכן הוא נפל - זה לא משנה במאומה. שום דבר לא 'נמחק'. הכל קיים.

אז אם התגברתי, ובסוף נפלתי - ההתגברות קיימת!

- והיא הרבה יותר גדולה וחשובה - מאשר הנפילה!

הלא ההתגברות - היא הרצון האמיתי שלך. על זה אתה עמל. על זה אתה 'קורע' את עצמך.

ואת הנפילה - אתה לא רוצה. זה לא 'אתה' האמיתי. וגם - לא עמלת על זה. היצר 'הכניס' לך את זה ב'דלת האחורית', ברגע של היסח הדעת. ברגע של חולשה.

*

חשכה עבותה

אנחנו - בגלות.

גלות נוראה. חשכה עבותה.

היתה זו פרידה, קשה וכואבת - עד בלי תכלית, מהתפקיד שלנו. מה'גרעין' שלנו. מה'איש', שנתן לנו את התפקיד.

פרידה - לא לגמרי; כי אנחנו עדיין 'מתקשטים' בתכשיטים שלו. עדיין 'מתחזקים' את העובדה - שאנחנו חלק מה'כלה' שלו. מה'מטרוניתא'. מהמלכה הקדושה.

והוא עדיין קרוב אלינו. מאוד קרוב.

- אבל זה סוג אחר של קירבה.

הקשר המופלא ההוא, שהמשל שלו זה איש ואשה - שיר השירים - בקושי קיים. הוא על 'אש נמוכה'. מאוד נמוכה.

והיחס בין הקשר שהיה אז, לקשר שיש היום - הוא כמו היחס בין חי, למת. ולא 'סתם' מת - אלא כזה שהוא כבר 'תרווד רקב'.

והיכולת שלנו לצעוד בדרך, קלושה מאוד. עד כמעט בלתי קיימת.

בגלות, מחוץ לארץ ישראל, האפשרויות שלנו מוגבלות מאוד. האמא הזו, שמטפחת ומגדלת; ה'זמן' שאמור 'להזמין' - כמעט אינם 'עובדים'.

והעבודה שלנו שם, היא להחזיק את המצב הזה. שלפחות לא נתדרדר עוד. שנוכח שאנחנו באמת - ה'מטרוניתא' של ה'יתברך, ש'נתחזק' את המציאות הזו שבתוכנו, אפילו שה'חדר יחוד' - רחוק מאיתנו.

ואנחנו גם מקבלים שכר. שכר עצום, בכל קנה מידה. כי הקב"ה לא מקפח שכר שום בריה, עבדת - תקבל. ככה זה.

אבל לפעול באמת את מה שצריך - זה כמעט ואינו קיים.

*

אור מופלא רום מעלה

רבי שמעון בר יוחאי, חיבר את ספר ה'זוהר'.

וביום שמחתו, גם אנחנו מדליקים סוג של 'זוהר'. משהו שמאיר את החשכה.

פעמים רבות אנחנו מדליקים נרות. ליל שבת. חנוכה. חגים. לעילוי נשמה.

ואם מתבוננים בנר, רואים שני חלקים של אש. האחד - תכול. קרוב לפתילה. והשני, לבן. האש שלמעלה.

גם בציצית שלנו. יש תכלת - ויש לבן.

התכלת, דומה לים. ולרקיע. ולכסא הכבוד. ולאבן הספיר (עי' מנחות מג:).

תכלת, זו השכינה הקדושה. היא 'כאן'. למטה. מנהלת את העולם. שוכנת בתוך בני ישראל.

והלבן - זה קודשא בריך הוא.

והתכלית, היא לייחד את קודשא בריך הוא - ושכינתיה. להדליק אש, בה שניהם - ביחד.

החושך - יכסה ארץ. זו המציאות כיום. ה'אור' - נגנז.

ולנו יש את היכולת - להדליק נר. להתחיל 'משהו'. מעט מן האור.

הלא אנחנו כאן. בארץ הקודש. כאן השכינה שורה. נמצאת. ומחכה - שנעשה למענה.

בארץ ישראל, קיימת האפשרות - 'להדליק'. ללבות את האש. להבעיר אותה עוד ועוד. לייחד. להמליך.

רשב"י, הדליק הרבה. היתה זו אש גדולה. לא רק נר קטן. החושך עדיין שורר; אבל יש

כאן אש ענקית. חזקה. בוערת. מאירה את החושך.

ומי הוא זה ש'מתחזק' את האש הזו?

- אנחנו!

בעבודה שלנו. ב'דעת' שלנו - מה המשמעות של העבודה הזו.

- ה'דעת' - חשובה מאוד!

כי זו ה'כוונה'. וכשאתה 'מכוון' חץ, אם לא תכוון אותו נכון - הוא לעולם לא יגיע למטרה.

ואם תכוון כמו שצריך - הוא יגיע. ויפעל. וייצור.

וזה, לא רק שכר עתידי, ולא רק מציאות עתידית.

- זה קורה כאן ועכשיו!

ובכל נקודת עבודה שלנו - יש שכינה. יש מציאות של אש גדולה, חיבור וייחוד.

'על כל רגע ורגע שאדם חוסם פיו - זוכה בשבילו לאור!'

- וגם אם ברגע הבא - הוא נפל!

אל לנו להתייאש! התגברות אחת 'קטנה', היא אש גדולה מאוד!

וכדאי לנו להפנים את זה. 'לדעת' את זה היטב.

כאן, בארץ הקודש, במקום בו אפשר באמת 'לפעול' - אז ה'מועד', הוא כבר ה'שבת'.

העבודה - היא כבר המטרה עצמה. המצווה, פועלת - כאן ועכשיו - את הייחוד הגדול.

ה' יזכנו.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

פרשת בהר

החזרת שדות ושחרור עבדים ביובל

וַיֵּצֵא בַיּוֹבֵל וְשָׁב לְאַחֲזָתוֹ (כה, כח)

רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל מבאר שלמרות שיובל אפקעתא דמלכא (ב"מ דף ק"ט ע"א) מ"מ צריך הלוקח להקנותו למוכר. והוכיח כן מהא דאמרינן בר"ה דף ט' ע"ב דאם לא שמטו נתבטל היובל. ומה שייך זה נא יוצא מאליו, וקיי"ל דקרקע אינה נגזלת ממילא חוזרת לרשות המוכר לו. וע"כ דצריך להחזירם לו בקנין.

וכע"ז ס"ל לספר יראים (קס"ד) גבי הלואה בשמיטה וכן גבי שלוח עבדים ביובל וזהו ג"כ כוונת הגמ' בר"ה דף ח' והובא בדברי רבינו פ"י מהל' שמיטה ויובל לא היו עבדים נפטרים כו' ר"ל ותלויים ועומדים דכיון דאם לא שלחום או לא שמטו בטל היובל שוב נשארו עבדים. [מקור: צ"פ תרומות דף ל"ט טור א'יין]

*

פרשת בחוקותי

גזירת האיבוד על עשרת השבטים אם כאבידה המתבקשת, וביאור הפלוגתא ביסוד קדושת ישראל

וְאֲבַדְתֶּם בְּגוֹיִם וְגו' (כו, לח)

תורת כהנים פרק ח. ר"ע אומר אלו י' שבטים שגלו למדי:

הנה רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל בגליון כתב ידו על שירו של רבי יהודה הלוי (מ"א) דְּחַוְיֵי שְׁכַנְיָהֶם דְּרוּשֵׁי אֲדוּנֵיהֶם. כתב: הגדר דהך ובאו פריצים וכו' (ע"ז נ"ב ע"ב), רק לשעה, אבל תיכף שידרוש אדונייהם, אז יהיו קדושים קדושה ראשונה וא"צ קדושה חדשה, וכשיטת רבינו הרמב"ם בהל' בית הבחירה בזה והגהות מיימוניוהר"י, וזה גדר דיחוי בכל מקום, לא ח"ו הפקעה. עכ"ל. ובביאור כונת קדשו בדבריו שבאו בקיצור נראה כדלהלן:

איתא במכות דף כ"ד ע"א אמר רב מסתפינא מהאי ואבדתם בגוים מתקיף לה רב פפא דלמא כאבידה המתבקשת דכתיב (תהילים קיט-קעו) תעיתי כשה אובד בקש עבדך אלא מסיפא [דקרא] (ויקרא כו-לח) ואכלה אתכם ארץ אויביכם.

¹¹ ראה בחבצלת השרון מה ששו"ט בדבריו ובדברי המנח"ח ועוד.

בגליונו על מסכת מכות, ובהרחבה במכתבו לידידו מנוער הג"ר חיים משולם קופמאן זצ"ל - בעקבות "השבת אבידה" שהשיב לו, כתב לו רבינו מאמר על "אבידה המתבקשת" בהם מבאר הוא את יסוד המחלוקת של רב עם רב פפא בדרך דרוש בהקדם חילוקי מיני ההקדש. קדושת בדק הבית קדושת הגוף וקדושת כלי שרת.

רב השוה את קדושת ישראל לקדושת בדק הבית או לקדושת הגוף ולשיטתו (חולין דף קל"ט ע"א) סבר שישנה הפקעת הקדושה ע"י מרידת החפץ כהך דתרנגולת שמרדה. ולגבי קדושת הגוף ס"ל דשייך חילול דובאו פריצים וחללוה כהא דע"ז דף נ"ב ודף נ"ד ע"ב. ולא מועיל זריעה המפקיע בדרך כלל מטומאה כמבואר בפסחים דף ל"ד ע"ב, וא"כ לא מהני הגלות להפקיע מישראל את טומאתן, ובפסחים דף פ"ז ע"ב איתא שגדר הגלות היא כמו זריעה¹⁰. לכן חשש רב (לשיטתו) שיאבדו בגוים. וענין האיבוד הוא כהך דיבמות דף י"ז ע"א בענין עשרת השבטים, "רבי אבא בר כהנא (מלכים ב יח-יא) וינחם בחלח ובחבור נהר גוזן וערי מדי חלח זה חלזון וחבור זו חדייב נהר גוזן זו גינוק וערי מדי זו חמדן וחברותיה ואמרי לה זו ניהר וחברותיה חברותיה מאן אמר שמואל כרך מושכי חידקי ודומקיא. א"ר יוחנן וכולן לפסול [רובן ממזרים - רש"י] כו' איכא דאמרי כי אמריתה קמיה דשמואל א"ל לא זזו משם עד שעשאום עובדי כוכבים גמורים שנאמר (הושע ה-ז) בה' בגדו כי בנים זרים ילדו". - זהו איבוד.

אולם רב פפא סובר שקדושת ישראל היא בגדר קדושת כלי שרת דיש בהן מועל אחר מועל כמבואר במעילה דף י"ט ע"ב וקידושין דף נ"ה ע"א ומשום דמבואר במנחות דף מ"ז ותוס' דף מ"ו שם דדבר הנקדש בכלי שרת דאף אם יפדם תפס, מ"מ חוזר הכלי וקידש קדושה חדשה בגדר הך דנדירים דף כ"ח ע"ב פדאן חוזרות וקודשות אך כשנמצא ביד גויים ליכא קדושה (ע"ש שביאר דהוי כמו מקדיש לאיבוד). רק תיכף שבאו לידי ישראל חוזרת הקדושה. וזהו שחזרה הקדושה בימי עזרא למפרע. וכן דייק הרמב"ם בלשונו בהל' בית הבחירה פ"ו הי"ד "וזה שעשה עזרא שתי תודות, זכרון הוא שעשה, לא במעשיו נתקדש המקום שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים. ובמה נתקדשה, בקדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים לשעתן וקידשן לעתיד לבא. וזהו גדר אבידה המתבקשת.

ונראה שזוהי גם כונת רבינו בגליון כתב ידו על שירו של רבי יהודה הלוי המצוטט לעיל דהיינו שע"י הבאו בה פריצים וחללוה לא הופקעה הקדושה לחלוטין עד שקדושה שניה היתה קדושה חדשה ממש. אלא כיון שחזרו לארץ ישראל חזרו לקדושה הראשונה וכמו בכלי שרת, והוי רק בגדר פנים חדשות¹¹. [שו"ת צ"פ החדשות ח"א שירי ריה"ל אות ד']

¹⁰ בגמ' שם מבואר שזוהי זריעה כדי שיתווספו גרים, ורבינו לומד שהזריעה היא גם לטהר את ישראל כגדר זריעה המטהרת, וצ"ע.

¹¹ יש להעיר כי במקומות אחרים כתב רבינו כי קדושת ישראל היא קדושה עצמית המכונית "קודש" ואינה ניתנת לחילול והפקעה כלל וכמו קדושת כלי שרת שנמשחו בשמן המשחה בימי משה, ראה הפטרת פ' מטות על הפסוק קודש ישראל לה' וגו' וכן בפ' תצוה (ל' י') וע"ע בצ"פ קידושין דף ע' ע"ב, ובשו"ת צ"פ החדשות ח"ב מכתבים מכת' עמוד עח

וצ"פ סנהדרין דף ק"י ע"ב מכות דף כ"ד ע"א וש"ת צ"פ וורשא סי' קע"ו ע"ש וראה גם
במצוטט בצ"פ - עבודה על הרמב"ם הנ"ל ובצ"פ יבמות דף י"ז ע"א]

*

הפטרת בחוקותי

גדרו של עוף ה'קורא'

ירמיה יז פסוק יא. קרא דגר ולא ילד עשה עשר ולא במשפט פחצי (ימו) ימיו יעזבנו
ובאחריתו יהיה נבל:

לביורור זהותו של הקורא אם הוא מין טמא או מין טהור שענין זה תלוי במחלוקתם רש"י
ותוס' בחולין דף ס"ג ע"א ותלוי בגירסאות ברש"י בחולין דף קל"ח כ"ט ודף ק"מ. מבאר רבינו
באופן מחודש על פי דברי התוס' בנדה דף נ' ע"ב ובחולין דף ס"ב ע"ב דתרגולתא דאגמא
הזכר אסור שאין לו סימני טהרה והנקבה מותרת. כמו כן, מבאר רבינו, הקורא הוא מין
שהזכר שלו טמא והנקבה טהורה.

מוסיף רבינו שנפקא מינה לספק הגמ' בחולין דף ק"מ ע"ב [גבי חיוב שילוח הקן] בעי ר'
זירא יונה על ביצי תסיל מהו, תסיל על ביצי יונה מהו. אמר אביי ת"ש עוף טמא רובץ על
ביצי עוף טהור וטהור רובץ על ביצי עוף טמא פטור משילוח, הא טהור וטהור חייב, דלמא
בקורא. ע"כ דברי הגמ'. ומבאר רבינו, דהך בעיא היא דוקא בתסיל כיון שהוא מין יונה,
[ולא בעוף טהור על ביצי עוף טהור שאינו מינו, דבזה ודאי פטור] ודחיית הגמ' היא דלמא
מיירי ב"קורא" זכר שהוא טמא, הרובץ על ביצים שהטילה הנקבה שלו שהיא טהורה, ורק
בזה חייב בשילוח דהא ביציו ממש הם. משא"כ תסיל על של יונה פטור, אף דהווי אותו מין.
[מקורות: שו"ת צ"פ החדשות ח"ב סי' ק"ב קי"ג]

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

כ"א ביאר הא דישראל קודש בגדר קדושת כלי שרת [לא כלי שרת שנמשחו ע"י משה דוקא] שדינם "שאף שאין
מתקנין אותם מ"מ אם התיכו אותם נעשו כפנים חדשות, אך מ"מ הקדושה נשארה לעולם, וזה גדר השאר[ת] הנפש
כו' דצורה לעולם נשארה רק החומר נשתנה כו' וכן ישרא' הם בגדר קודש והם בגדר כ"ש, וע"י ר"ה הוה בריאת
אדה"ר והתחדשות כל מין ה[נא]נושי[ן] הוה בריה חדשה לגמרי, אך מ"מ קדושת ישראל כמקדם".
כ"ע"ב [במשנה קורא זכר ר"א מחייב [בשילוח] וחכמים פוטרין] ד"ה קורא עוף טמא הוא ודרכו לרבוץ על ביצי אחרים.
ובמהר"ם ז"ל גרס ברש"י עוף טהור הוא [וכמבואר בהערה הבאה].
ל"כ"כ בחלקת יואב ח"ב סי' כ"ג ע"ש - [רא"מ באקאן].

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, כולל מגדל עוז (רחובות)

נקם שאינו של ברית

והבאתי עליכם חרב נקמת נקם ברית (כו, כה)

הערה בהבנת דברי רש"י

בפרשת הקללות נאמר "והבאתי עליכם חרב נקמת נקם ברית" (פרק כו פס' כה) ופרש"י "ויש נקם שאינו בברית, כדרך שאר נקמות, וזה סימוי עיניים של צדקיהו", ורבים נתחבטו בהבנת דברי רש"י באיזה ברית אמורים הדברים, ומה עניין סימוי עיניו של צדקיהו דווקא [ענין תו"כ ורבינו הלל וגר"א שם, ובמפרשים].

תמיהה על הנהגתו של צדקיהו

ובהבנת הדברים נקדים את השתלשלות הדברים. צדקיהו נכנס לחדרו של נבוכדנצר ומצאו אוכל ארנבת חיה, נבוכדנצר נתבייש בכך וביקש מצדקיהו שישבע לו שלא יגלה לאחרים דבר זה, ונענה צדקיהו ונשבע על כך. לאחר זמן, רצה צדקיהו לגלות סוד זה, הלך והתיר שבועתו אצל החכמים, כששמע מכך נבוכדנצר ייסר את החכמים ואת צדקיהו ואף סימא את עיניו.

והנה, נחלקו הראשונים באדם שנשבע דבר לחברו אם מועילה התרה שלא בפני חברו. שיטת ר"ת (הובא ברמב"ן רשב"א ועוד גיטין לה ב) שמועילה התרה. אך שיטת הראב"ד (שם) שאין מועילה התרה. ושניהם הוכיחו שיטתם ממעשה דצדקיהו. ר"ת הוכיח שמועילה התרה מכך שצדקיהו הלך אצל החכמים להתיר שבועתו, והתירוהו - ואם אין מועילה התרה מדוע הלך צדקיהו להתיר שבועתו והיאך התירו חכמים השבועה. אך הראב"ד הוכיח שאין מועילה התרה, מכך שהחכמים וצדקיהו נענשו על כך.

אך באמת עניינו של צדקיהו מצריך ביאור, אם אכן מועילה התרה לנשבע לחבירו מדוע נענש צדקיהו, ואם אינה מועילה מדוע הלך צדקיהו אצל החכמים להתיר שבועתו, והיאך התירו לו את השבועה.

יסוד - מלבד חיובי התורה יש חיוב מצד הדעת

מקובל בידינו שהמחייב הבלעדי לקיום המצוות הוא מה שנצטוונו בתורה, אך מוצאים אנו במקרא וברבותינו שישנו חיוב נוסף והוא מצווה שהדעת והסברא נותנת לקיימם [במקום שאינו סותר דבר מן התורה]. עה"פ "ועשית הישר והטוב בעיני ה'" (דברים ו יח) ביאר הרמב"ן גם באשר לא ציווך, תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו", וכן כתב הר"ן (הקדמה לספר המפתח) "כי כל המצוות שהן תלויים בסברא ובאובנתא דליבא, כבר הכל מתחייבים בהם מן היום אשר ברא אלוקים אדם על הארץ" ובזה יתבאר דברי הנביא (יחזקאל לו מט) "הנה זה היה עון סדום וגו' ויד עני ואביון לא החזיקה" פירוש שחלק מעונשה של סדום הוא על שלא קיימו מצוות צדקה. וקשה, שמצוות צדקה אינה מזו מצוות

בני נח ומדוע נענשו על כך, אלא שאף הגויים נצטוו במצוות שהשכל מחייבם, וכפי שמשמע ברמב"ם (מלכים ט א) "על ששה דברים נצטווה אדם הראשון וגו' והדעת נוטה להן" [וכן הוא במדרש לקח טוב (בראשית ב טו) ובחזקוני (שם ז כא) וברמב"ם (שם ו יג) ועוד].

ובנשבע לחבירו, מלבד החיוב לקיים את שבועתו מכח דין התורה "לא יחל דברו" (במדבר ל ג), עוד יש בזה חיוב שכלי שראוי לאדם לעמוד בדיבורו ולקיים התחייבותו [ובכך ביאר האבני נזר (יו"ד ח"ב שו אותיות טז-יז) את עניין השבועה קודם מתן תורה]. ומעתה יש לומר שע"י התרה בבית דין מתבטל האיסור תורה שבנדר, אך החיוב לחבירו, בעינו עומד. ובוזה מתבאר עניינו של צדקיהו, שמחד הלך אצל החכמים והתיר בזה את איסור התורה, ומאידך נענש על שביטל את ציווי השכל וההיגיון שאין לו לאדם להפר דיבורו.

ביאור דברי רש"י לפי היסוד הנ"ל

ונשוב לדברי רש"י "ויש נקם שאינו בברית וגו' וזה סימוי עיניים של צדקיהו" וביארו התרגומים (אונקלוס; יונתן) שהכוונה לברית של תורה [כמבואר בסו"פ משפטים], וכך כוונת רש"י - שכל הקללות שנכתבו בתורה עוסקים במבטל את מצוות ה"ברית" - התורה, אך מצינו דבר נוסף והוא קבלת עונש על מצווה שאינה כתובה בתורה, והוא סימוי עיניו של צדקיהו שנענש על מצווה שכלית שלא עמד בהתחייבותו לנבוכדנצר.

ומדוקדקים בזה דברי חז"ל (ויק"ר ו ה) עה"פ (יחזקאל יז יט) "לכן כה אמר ה' אלוקים חי אני אם לא אלתי אשר בזה ובריתי אשר הפר ונתתיו בראשו" ומקשה המדרש "ושאר הגוף לא לקה" ותירצו "ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן, זה סימוי עיניים, שהוא תלוי בראש" שלא נענש צדקיהו על שביטל מצווה ממצוות התורה אלא שביטל דבר התלוי בדעתו ובסברא שבראשו. (נחל אליהו)

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

מה ענין שמיטה אצל הר סיני - כי קדושת הארץ היא מעין קדושת הר סיני

וַיְדַבֵּר ד' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר (כה, א)

וברש"י: מה ענין שמיטה אצל הר סיני, עי' שם מה שהביא מדברי חז"ל, ורש"י האריך
בביאור דבריהם. ועי' רמב"ן.

ובספר כלי יקר על התורה כתב בזה דברים מחודשים מאד, וזה לשונו: קרוב לשמוע,
כשעלה משה אל הר סיני אחר שבעה שבועות שספרו ישראל מ"ט יום מן פסח עד עצרת,
נתקדש אז אותו הר ונאסר בזריעה וחרישה ביום חמשים שבו נתנה התורה.

והוא זמן משיכת היובל לקרא דרור וחפשי לכל ישראל, חירות על הלוחות, ועל ידי קול
השופר של מתן תורה.

באותו זמן הגיד הקב"ה למשה ענין השמיטה והיובל לומר שבמספר שבעה ובמספר מ"ט
אני נותן קדושה זו לכל ארץ ישראל, שיש לה דמיון ויחוס עם הר סיני מצד היותה אוירא
דמחכים, ואין תורה כתורת ארץ ישראל והר סיני.

על כן ראוי ליתן גם לארץ ההיא קדושת הר סיני אחר מספר מ"ט שנה וכן במספר ז', או כדי
לעשות זכרון למעמד הר סיני בקריאת דרור והעברת שופר מצורף לשאר טעמים שיש למצוה
זו, על כן נאמר בהר סיני.

ודבר זה נכון וקרוב לשמוע. עד כאן דברי הכלי יקר.

והנה מדבריו של בעל הכלי יקר למדנו פירוש חדש ומחודש לענין הקשר שבין שמיטה
להר סיני. כי בעצם כל הקדושה של ארץ ישראל בשנה השביעית, יונקת היא מקדושתו
של הר סיני ביום החמישים שבו ניתנה תורה, ושבני ישראל ספרו ומנו שבע פעמים שבעה
ימים. ומפני כך ועל ידי כך נתקדש הר סיני בקדושתו המיוחדת, וניתנה תורה. וזאת התורה
של נתינתה בסיני, לא נמצא דוגמתה רק בארץ הקדש, כי אין תורה כתורת ארץ ישראל
והר סיני. ולפיכך נתנה תורה איסורי שביעית של חרישה וזריעה וכמה וכמה ענינים, זכרון
למתן תורה וקדושת הר סיני. שמעלת ארץ ישראל היא כעין מעלת הר סיני, שאוירא דארץ
ישראל מחכים, ועל כן אין תורה כתורת ארץ ישראל והר סיני. ועל זה כתב, ודבר זה נכון
וקרוב לשמוע.

והנה החידוש הגדול של רבינו בעל הכלי יקר הוא, בעצם הדבר שבעת מתן תורה היה
נוהג איסור חרישה וזריעה, ומזה הוציא החידוש הנוסף ממילא, דיש לומר שענין איסורי
חרישה וזריעה ויתר דיני שביעית הן או כעין מתן תורה, או שהן זכר למתן תורתנו

הקדושה. ועל זה, היינו החידוש הראשון, שאיסור חרישה וזריעה נהג ביום החמישים לספירה, כתב שהוא קרוב לשמוע.

ויתכן לבאר מעט הדברים, שכאשר סופרים שבע שבתות, ומתבוננים, שהכל כאשר לכל הוא מאתו יתברך, קונה שמים וארץ, הרי התוצאה המתבקשת היא, להמנע מהשתדלות של כוחי ועוצם ידי, והתמקדות בקבלת עול מלכותו יתברך, וזהו יסוד איסור חרישה וזריעה. ומאידך גיסא, כאשר האדם משליך יהבו על הקדוש ברוך, הוא זוכה שהקב"ה מכלכלהו, וזהו ענין וְצוֹיְתִי אֶת בְּרַכְתִּי לָכֶם בְּשָׁנָה הַשְּׁשִׁית וְעָשִׂת אֶת הַתְּבוּאָה לְשָׁלֹשׁ הַשָּׁנִים - שנאמר במצוה זו בדווקא. כי מצוה זו מיוחדת לחזק אמונת אומן כי הכל מאתו יתברך ויתעלה.

והנה עוד יש לצרף לדברי בעל הכלי יקר, מה שכתב בספר החינוך מצוה ש"ל... שמעתי מפי החכמים שיש בענין היובל סוד נפלא, וכי בו נרמז כל ימי עולם ושניו (כנראה רומז בזה בעל החינוך למה שאמרו במסכת עבודה זרה דף ט' ע"א, תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי העולם, עי' שם).

גם בענין השביעיות, שנצטוינו למנות השנים שבע שבע ולא שמנה שמנה או תשעה תשעה או פחות מהן, גם בזה אמרו שיש ענין של חכמה גדולה וטובה, ידעוהו הם ולא ירצו למוסרו לכל אדם.

ואף כי לא נגלה לנו סודם, השגחנו בדבר זה, כי האמנם היקף השביעיות סדור בהרבה ממצוותינו, הננו מחזיקין במלאכה ששת ימים ובשביעי נשבות, נעבוד האדמה שש שנים ובשביעי נשבות, ואחר שבע שביעיות של שנים גם כן נשבות שנה אחת, וזהו היובל שבאנו עליו.

והנה חג הפסח שהוא שבעה ימים, וחג הסוכות כמו כן שבעה, ואחר השבעה נחוג העצרת. וכמו כן נמנה שבע שבתות מפסח עד עצרת, ואחר מנין השבעה נחוג הג העצרת.

וכמו כן נמצא כריתת ברית שהוא דבר הנעשה לקיום ענין, על חשבון שבעה, כמו שכתוב [בראשית כ"א, ל'] כי את שבע כבשות תקח מידי. וכן בלעם שהיה חכם, עשה שבעה מזבחות. וכמו כן לשון שבועה, שהוא מתורגם קיום, אמרו מן החכמים שהוא נגזר מלשון שבעה. וכן רבים, לא העליתים עתה בפני עטי. ואתה הבן היקיר תזכה ותחקור ותרבה הדעת ותבין בדברים, ואנכי כבר השלמתי מלאכתי זאת להעיר רוחך בשאלה.

ולכאורה יש לומר שמצירוף דברי החינוך עם דברי הכלי יקר הנ"ל, יראה שהעובדה שהר סיני נתקדש לאחר מנין שבע פעמים שבע, אינו מקרי כלל, אלא הוא מיסודות החכמה ומשרשי הבריאה. ואולי נגענו בקצה קצה וכו' קצהו...

והנה בעל ספר החינוך כתב שהוא השלים תפקידו ומלאכתו בכך שהעיר את תשומת לב הבן החכם להתבונן מהו סוד השבע. אבל המבין יבין שתפקידו של הבן רק מתחיל פה... ויתכן שזהו תפקיד מספיק לכל השבעים שנה...

ובאמת רואים חידושים גדולים בדברי ספר החינוך, שנראה שישנו חוט המקשר בין שמיטה ויובל לפסח שבועות וסוכות, ובין כולם לכריתת ברית שבין אברהם לאבימלך, וכן למזבחות בלעם הרשע שהיה חכם... וכן לקיום שיש בשבועה. וכי חשבנו על כך אי פעם?

ובהמשך דבריו שם, כתב בעל ספר החינוך, **וכן רבים, לא העליתם עתה בפי עטני...**

כמה, ומי, הם הרבים, לא נודע לנו. אבל בעל החינוך רק לא העלה אותם בפי עטו, ומשמע שכבר היו במחשבתו. ובודאי שכדאי מאד לחקור ולדעת, וכאשר יתגלה לנו סוף סוף, סוד הדברים הרבים ההמה - אז ימלא שחוק פינו ולשונינו רינה. **בקרוב בימינו אמנן.**

ויתכן מאד להעלות על הדעת, שעובדא זו שקבלת התורה היתה אחר שבע שבתות תמימות, בא להזכיר את שבעת ימי בראשית, כי מאחר שבורא כל העולמים כילה מלאכתו ביום השביעי, על כן ציונו את תורתו הקדושה לעשות את כל הדברים האלה לטוב לנו כל הימים לחיותינו כהיום הזה. וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל הדברים האלה כאשר ציונו.

עיון המשפט / הרב אליעזר דוידזון, ראש כולל ובית הוראה לממונות 'עיון המשפט', אלעד

קבלן בניה טעה בתימחור, האם יכול לדרוש עוד כסף?

וכי תמפרו ממפר לעמיתך או קנה מינד עמיתך אל תונו איש את אָחיו (כה, יז)

משפחה שכרה קבלן שיפוצים כדי להרחיב את הבית, הקבלן נתן הצעת מחיר, הצעתו התקבלה ונחתמה. ובמהלך הבניה התברר כי הקבלן טעה בהערכת המחיר, ולקח מחיר זול ביחס למקובל, והוא יוצא בהפסדים מהבניה הזו. כעת הקבלן תובע לבטל את ההסכם, ולקבל כסף בהתאם למחיר המקובל. או לכל הפחות לכסות לו את ההפסדים. מה דינו?

כללי אונאה בקרקע ובפועלים וקבלן וכדו'.

לדעת השו"ע אין אונאה בקרקע כלל, אפילו מכר שווה דינר אחד באלף. ולדעת הרמ"א אין אונאה עד מחצה. ולכתחילה אסור להונות אפילו בכלשהו^{לא}. היינו אם מכר שווה מאה במאתיים, או להפך [בקנייה], הרי זו אונאה. עבדים ושטרות הרי הם כקרקע. ולא דווקא עבדים, אלא הוא הדין כל עבודה של פועלים, הרי הם כעבדים ואין בהם אונאה. ואם הוא קבלן, יש לו אונאה ככל מטלטלין. ופועל הוא כל מצב שחייב לעשות את עבודתו בזמן מסויים שהמעביד מבקש, ואינו רשאי לעשותו לכשירצה. ואם הפועל חייב להתחיל את עבודתו בזמן מסויים, אך אינו חייב לעבוד זמן מסויים דווקא, אלא חייב לבצע עבודה מסויימת. וכגון נהג הסעות, שקובעים את זמן היציאה, אך התמשכות עבודתו אינה תלויה בזמן, אלא בהספק, י"א שהוא כפועל, וי"א שהוא כקבלן^{לב}.

כל שאין גופו ממון, ואינו מיועד להשתמש בו לעצמו, אלא רק גורם לממון. וכגון כרטיס כניסה לארוע, כרטיס נסיעה, כרטיס אשראי, כרטיס לשיחות טלפון, תווי קניה. וכל גורם לממון כעין אלו. דינם כשטרות וכקרקע. וכן הדין במכירת זכויות שונות, וכגון מוניטין, זכויות יוצרים, שם מסחרי, וכל זכות מסחרית וכדו'. כל אלו אין גופן ממון, ודינם כקרקע^{לג}.

^{לא} הרא"ש הסתפק בזה, הובא בשו"ע סי' רכ"ז סעיף ו'. וברמב"ן על התורה כאן, כתב שהוא איסור גמור, וכ"כ האור החיים על התורה כאן. ועיין בפתחי תשובה ונחלת צבי. והגרע"א הביא משנה למלך שהביא דברי התוס' שמשמע שם שמותר להונות בקרקע פחות משיעור אונאה. והמל"מ הביא את דברי התוס', והקשה שלכאו' לדברי התוס' מותר להונות, וכתב שצ"ע. היינו דלא ס"ל שמותר. ועיי' בחת"ס ב"מ ס"א א' שכתב ליישב דברי התוס', וכתב שאין להביא ראיה מהתוס' שמותר להונות.

לב סי' של"ג סעיף ד', השו"ע כותב שאם קיבל קמה לקצור בב' סלעים, דינו כקבלן. משמע שאין כאן התחייבות לזמן, אלא לעבודה מסויימת. והרמ"א שם כתב שהוא הדין אם קיבל על עצמו לעשות כך וכך חביות יין. והש"ך שם כתב שהוא מפני שאין השכר קצוב לפי הימים, אלא לפי המלאכה, ואע"ג שהוא משועבד בזמנים מסויימים, נחשב כקבלן. ובנתה"מ סי' רס"ד סק"ח כתב שאם יש זמן מוגדר שצריך להתחיל את העבודה, דינו כפועל. וכ"כ בחכמת שלמה סי' רס"ד סעיף ז'. ועיי' בשו"ת הרשב"ש סי' קי"ב, ובתרומת הדשן סי' שכ"ט, ובשו"ת אגרות משה חו"מ א' סי' פ"א. לג עיי' שו"ת הרא"ש כלל י"ג סי' כ'. ובשבט הלוי ח' סי' שי"ד כתב שזכות לשיחות טלפון דינו כקרקע, כיון שהוא זכות להשתמש בקווי הטלפון המחוברים לקרקע. ועיי' בהערה הבאה.

מכירת חוב, י"א שהוא כשטרות, וי"א כמטלטלין^ל. שטרות ומטבעות כסף הנוהגים כיום, דינם כמטלטלין^ל.

אונאה בתוספת בניה

מצוי שיש טעות בהערכת המחיר הראוי על תוספת בניה, פעמים לטובת הקבלן, ופעמים לטובת הדייר. הפתחי תשובה^ל כתב בדין קבלן ששכרוהו לבנות בית ונתאנה. שיש לחלק בין דמי העבודה, שבזה אין אונאה, כיון שדינו כקרקע^ל. לדמי העצים שבנה איתם, שבזה יש אונאה, והוא כמכירת מטלטלין והתקנתם בקרקע. נמצא אם כך, שאם קבלן טעה בתמחור, יש לחלק את העיסקה לחלקים שונים, חלקם יש להם דין אונאה כמטלטלין, ולחלקם אין דין אונאה כקרקע ופועלים.

ראשית, שכר הקבלן עצמו. יש לו אונאה. כיון שהקבלן אינו עובד בקרקע עצמה, אלא הרי הוא כמתווך עובדים וסחורה וכו'. וכשם שמתווך דירות יש לו אונאה, כך מתווך שיפוץ. שכר הפועלים, אין לו אונאה. כיון שהקבלן הרי הוא כמוכר פועלים, ופועל הרי הוא כעבד, ועבדים אין להם אונאה. וכן גם מפני שהם עובדים בקרקע עצמה.

בטון, בלוקים, ברזלים, ריצוף וכדו'. יש להם אונאה. שהרי הוא כמוכר מוצרים אלו. אך העבודה עליהם, אין לה אונאה. דלתות וחלונות, וכן כלים סניטריים. יש להם אונאה, גם להתקנה שלהם, כיון שהם כמוצר בפני עצמו, שמכירתו מתבצעת בהתקנתו. וההתקנה עצמה בטלה למוצר הנמכר. חומרי בנייה שונים, כגון חומרי איטום, צבע, הדבקה וכדו'. יש להם אונאה. שהרי הקבלן הוא כמוכר ומתווך את חומרי הבנייה הללו, ואת הפועלים ושאר חומרי הבנייה. אך אין אונאה על שכר הפועלים.

לפי זה נמצא, שיש לערוך שומה למחיר הבניה, ולחלקו בהתאם לפירוט העבודה שבוצעה בפועל, למחיר השוק, ולמחיר ששולם. ואותם חלקים שיש להם אונאה, אם היה אונאה שתות, ישלמו כמחיר השוק, ואלו שאין להם אונאה, ישלמו בהתאם להסכמה שהיה בין הצדדים.

לד פתחי תשובה רכ"ז סקכ"ט, והביא דעת הקצה"ח. ועיי' באמרי בינה הל' גבית חוב סי' ל"ב ב' כתב שאין בו אונאה, שאינו דבר המיטלטל. וכתב גדר גופו ממון, הוא כל דבר המיטלטל. וצ"ע בדעת הקצה"ח, בגדר מטלטלין וגופו ממון. ועיי' שואל ומשיב קמא ח"א סי' ל"ח, ושו"ת בית יצחק אהע"ז ח"א סי' ע"ג.
לה וכתב בשו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קפ"ה שי"א שדינם כשטרות, והמוחזק יכול לומר קים לי. אמנם בתחילה כתב בספרו מנחת פתים שאין המוחזק יכול לומר קים לי נגד כל הפוסקים שאין דינם כשטרות אלא ככסף ממש. אך אחר שראה שגם החת"ס ס"ל שדינם כשטרות, כתב שיכול המוחזק לומר קים לי.
אך למעשה נראה שגם להאמרי יושר אין יכול לומר קים לי, שהרי סמך עצמו על החת"ס. והחת"ס חזר בו בסוף ימיו. (בחלק ה' סי' קפ"ז חזר בו, והוא משנת תקצ"ח, והאמרי יושר הביא תשובת החת"ס באהע"ז א' קכ"ו, והוא משנת תקע"ז. ונראה שחזר בו משום שבשנים הללו השטרות נעשו יותר דומים לכסף וע"כ אחר עשרים שנה אמר שיש לו דין כסף. עכ"פ דעת החת"ס ברורה, שיש להם דין כסף, ולפ"ז גם להאמרי יושר אין יכול לומר קים לי שיש לו דין שטרות).

^ל סי' רכ"ז סקכ"ו, הביא תשובת עמודי אור.

^ל נתבאר שהעבודה בקרקע, דינו כקרקע עצמו, ואין לו אונאה.

עד מתי הצדדים יכולים לחזור בהם?

מעיקר הדין, הלוקח יכול לחזור בו עד כדי שיעור שיכול להראות המקח שקנה לתגר. היינו לסוחר אחר שיודע את המחיר הראוי, ואחר זמן זה חזקה שמחל על אונאתו, גם אם אנו יודעים שלא בדק את המחיר, ולא נודע לו שיש בו אונאה. ותקנת חכמים היא, שהחלטה שלו לא לבדוק, הרי היא כמחילה כללית על כל אפשרות אונאה שהיה במכירה.

מוכר שנתאנה ומכר במחיר זול ממחיר השוק, יכול לחזור לעולם, שהרי אין החפץ תחת ידו. אמנם אם מכר דבר שיש כדוגמתו הרבה, ויכול לשאול על מחירו גם אחרי שמכר החפץ, יכול לחזור עד כדי שיעור זמן שהיה יכול לשאול על מחיר החפץ שמכר. וכן הוא בקבלן שקיבל לבנות תוספת בניה וכדו', שהרי הוא כמוכר שיכול לשאול אחרים. שהרי בידו להראות את ההסכם שחתם לאחרים, וגם להביא אותם למקום הבית שבונה כדי שיראו ויאמרו לו כמה שווה הבניה. הלכך אם עבר השיעור שיכול לשאול לאחרים ולא שאל, הרי זה כמחילה על זכותו ואין לו עוד טענת אונאה. ואפי' מדת חסידות אין בזה, ויש אומרים שממדת חסידות יחזיר האונאה גם אם עבר הזמן שיכול לחזור בולח.

גדר טעה במידה במשקל ובמנין

אמנם כל זה אינו אלא בטעות במחיר, שכאשר המוכר טעה באומד מחיר מוצר מסויים, הרי זה בגדר אונאה, וכל דיני אונאה וחזרת אונאה יש בו. ואילו קבלן שטעה במחיר, יש לומר שאינו בגדר אונאה במחיר. אלא בגדר טעות במידה. ואיתא בשו"ע (סי' רלב ס"א) המוכר לחבירו במדה במשקל או במנין וטעה בכל שהוא חוזר לעולם, שאין אונאה אלא בדמים, אבל בחשבון חוזר. שקנין בטעות הוא.

והנה, אם יבוא אדם לחנות, ויבקש לקנות דלי צבע, והמוכר ינקוב במחירו. אם המוכר סבר בטעות שזה דלי קטן, או שזה סוג אחר מהמוצר שהלוקח נטל בפועל. הרי זה חוזר גם אם טעה בפחות משתות, וגם אחר זמן רב. ככל דיני טועה במידה במשקל ובמנין. וכן הוא אם אדם היה בא לקנות כור חיטים, והמוכר סבר שהלוקח בא עם כלי מידה של חצי כור, וביקש תשלום המתאים לחצי כור. הרי זה בגדר אונאה במידה שחוזר גם אחר זמן רב. וגם אם היה זה פחות משתות.

וכן הוא כלפי קבלן שטעה במחיר. שהרי המחיר לעולם נקבע לפי רשימת הפרטים שיש לחשבם. ואם הקבלן טעה, הרי זה טעות בחשבון. ודינו כדין טעות במידה במשקל ובמנין שחוזר לעולם.

ובאבן האזל (מכירה פי"ג הט"ז) כתב שטעות בחשבון זה, הרי הוא כטעות במטלטלין. גם אם היה זה בקרקע. היינו שאם הוא יתר על שתות חוזר, פחות משתות אינו חוזר. ואפשר שדברי הפתחי תשובה שהביא מספר עמודי אור, אינו אלא בטעות באמדין דעת על מחיר

עבודה מסויימת. אך אם הוא טעות בחישוב כללי של כל פרטי העבודות הנצרכים, גם לשיטת עמודי אור המקח בטל.

ולמעשה, הדבר פשוט שכל קבלן שנותן הצעת מחיר שאי אפשר לעמוד בה. שתביא אותו להפסד. וודאי שלא יתכן לומר שהמקח חל. ופשוט הדבר שהרי זה כאילו לא קנו ולא סיכמו דבר. שהרי אומדנא דמוכח שלא על דעת כן סיכמו ביניהם. ואומדנא דמוכח שמקח טעות הוא, ושהקבלן לא יבצע את העבודה אם הוא מפסיד עליה.

ואף שכל מכירת קרקע, לכאורה יש לומר שאומדנא דמוכח שאין אדם רוצה בקנין זה אם הוא מפסיד יתר על שתות. יש לחלק בין קרקע שהמכר חל מיד, שאפשר לומר שהמכירה לא מתבטלת גם אם יש בו אונאה. לקבלן שמתחייב לבצע פעולה בעתיד. שוודאי הוא שכאשר יגיע לעשות מלאכתו בפועל, ימשוך ידיו מהמלאכה הזו. הלכך אין מקום לומר שחל כאן קניין התחייבות לביצוע המלאכה אם מדובר במחיר הפסד.

ההלכה למעשה בקבלן שטעה במחיר

נמצא שאם הקבלן טעה במחיר, באופן שכאשר אנו רואים את המחיר שנקבע, ברור לנו שיש כאן טעות בחישוב. הרי זה בגדר אונאה גם על חלק הקרקע שבו, וגם אם הוא פחות משתות. וחוזר לעולם. ויש לו לדיין לקבוע מחיר חדש, כדין יורד ברשות. שנוטל כשתלי העיר. היינו כפי שקבלן בעלמא היה נוטל באופן שמחשב את המחיר כהוגן.

עקבי חז"ל / הרב אברהם יעקב גולדמינץ, מח"ס בדמיך חיי, שבילי דירחא, וש"א"ס

בחוקותי לשון חקיקה, חקיקה על לוח הלב - יצר טוב ויצר רע

חקוק על לוח הלב

אם פְּחַקְתִּי תִלְכוּ (ויקרא כו, ג). חוק הוא דבר קבוע, חקוק על גבי האבן, חרוט בתוכה ובלתי ניתן למחיקה. והרי אבן היא דבר חזק עד מאוד, ועליה חוקקים את החוקים, כפי שנראה להלן בעז"ה.

*

הרגלים של אכילה

אדם שסובל ממחלה ל"ע צריך להתרגל לשמור על עצמו שמירה יתירה, להקפיד על אכילה בריאה. האם צריך לחקוק על ליבו את הכללים האלו, או שמספיק להסביר לו. תלוי באופי שלו, ועד כמה הוא נסחף באכילת שוקולד.

התורה אומרת שאת המצוות צריך לחקוק, לחרוט בליבנו באופן בלתי ניתן למחיקה. מדוע חוקי התורה צריכים להיחקק בתוכנו, מדוע לא מספיק לומר ולהסביר וכל אחד מביין. תשובה: בשביל להתגבר על דרכי היצר הרע, החקוקים גם הם על לוח הלב, שהרי לְפֶתַח חֲטָאת רִבֵץ וְאֵלֶיךָ תִשׁוּקָתוֹ (בראשית ד, ז. עפ"י מהרז"ו על המדרש המובא להלן).

*

מקום מסוכן

אמר רבי לוי, משל למקום אדרימון [= מקום שומם] שהוא משובש בגייסות. מה עשה המלך, הושיב בו קוסטרינוס [= בנין לשמירה], בשביל לשומרו.

כך, אמר הקדוש ברוך הוא, תורה קרויה אבן ויצר הרע קרוי אבן... תורה אבן יצר הרע אבן, האבן תשמור את האבן (ויקרא רבה לה, ה. שה"ש רבה ו, יא).

ישנו איזור שאף אחד לא רוצה לגור שם, שכנים רעים, אוירה לא נעימה. בשעות ערב, הרחובות מתמלאים באינשי דלא מעלי, וכלבים משוטטים בין החצרות. בקצה השכונה הקימו ישיבה קדושה. מלבד הסגולה העצומה של לימוד התורה, בחורים התחילו להלך ברחובות, וממילא כל האוירה נעשתה נעימה יותר. לאט לאט אברכים החלו לגור סביבות הישיבה, וכל השכונה השתנתה לבלי הכר.

*

היצר הרע

האדם הוא כמו מדבר שממה, ויש בו גייסות. היצר הרע נמצא בתוכו, הוא כמו צבא שהוא צריך להילחם בו. האדם זקוק לעזרה, מפני שמלחמת היצר נעשית קשה עד מאוד. היצר הרע מהווה מציאות קבוע וחזקה, חרוטה בתוכו כמו חקיקה באבן.

התורה הקדושה נתנה לנו כלים ואמצעים להתגבר על היצר הרע, כלי מלחמה שמועילים אפילו במצבים קשים ונואשים. אפילו אם היצר הרע חקק את מעלליו על מפתחי ליבו של היהודי, אפילו אם הוא שנה בחטא והיצר הרע הרגיל אותו למעשים לא טובים, אם התכונות הרעות נחקקו בליבו והוא מרגיש את עצמו במדבר שממה.

כפי שכתב השפת אמת שיש המשכות בהרגשת הנפש לתאוות היצר, מכל שכן שנמצא ממש מיוחד דרכים ושערים בנפש האדם מיוחדים לה' יתברך, והם רשימות וחקיקות בנפש האדם (שפת אמת בחוקותי תרמד). כמו היצר הרע שהוא גזירת הבורא, והיא מוטבע בטבע, כמו כן שם הקב"ה בטבע לב ישראל רשימות וחקיקות דברי תורה (שפת אמת ניצבים תרנא).

*

אם בְּחַקְתִּי תֵּלְכוּ

וכיצד נתגבר על היצר הרע - אִם בְּחַקְתִּי תֵּלְכוּ (ויקרא כו, ג). נחקק בתוך הלב את דברי התורה. זהו אִם בְּחַקְתִּי תֵּלְכוּ, מלשון חקיקה טובה שיכולה להרחיק את החקיקה הגרועה. התורה הקדושה נתנה לנו כלים ואמצעים להתגבר על היצר הרע, כלי מלחמה שמועילים אפילו במצבים קשים ונואשים, התורה נותנת לנו אפשרות למחוק את החקיקה של היצר הרע, מציאות קבועה וחזקה כמו חריטה על גבי אבן.

יען כי ציורי היצר, אם יהיו נחקקים בלב על ידי ההרגל הגדול, אז הם קשי הסרה, אם לא יחקק בליבו ציורים אחרים טובים להשכיח הציורים הרעים אשר הרגיל בו. וזהו בְּחַקְתִּי, לחקוק לכם ציורים אחרים המתנהגים כפי התורה (אשד הנחלים).

הכח הזה הוא דבר מובן בקיום המצות השכליות, במצות שיש בהם תיקון העולם. הכח הזה טמון בעיקר במצוות שטעמן מכוסה ונעלם, שניתנו בעיקר בשביל שמירה מן היצר הרע (עץ יוסף).

*

כח התורה

העוסק בתורה לשמה... ומרחקתו מן החטא (אבות ו, א) - כי יש עוד בתורה שמקרבת אותו אל זכות בעולם, וכן מרחקת אותו מכל חטא בעולם (דרך חיים למהר"ל מפראג על אבות שם).

שבאמת כמו שיש קשר ויחוד חזק לאדם בשמרו התורה והמצוה עם רצונו ית', הממציא והמחיה את כולם, כמו כן יש קשר להיפוך ח"ו לאדם, אם עובר על רצונו ית', ממציא גם כן כח הרע ויצר הרע (שיח יצחק לרבי יצחק אייזיק חבר, דרוש לשבת תרומה). וזה החקיקה

באבן, חקיקה חזקה עד מאוד, לטובה וקירבת אלוקים, או להיפך ח"ו. כל לימוד תורה וקיום מצוות מקרב אותנו אליו, ונותן לנו כח. מצוה גוררת מצוה (אבות ד, ב).

*

מלחמת היצר

נוצריך לדעת שמלחמת היצר אף פעם לא נגמרת, עד זקנה ושיבה. למרות שנחקק בליבנו את דברי התורה, לא נגיע לדרגתו של דוד המלך שאמר וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי (תהילים קט, כב). לא יחשוב כי יכול להתנגד אליו ולעמוד כנגדו, רק יחשוב שהוא דבר קשה מאוד מאוד והוא ירא מן יצר הרע (נתיבות עולם למהר"ל נתיב כח היצר פרק ד). אדם לא יכול להרוג את היצר הרע, קשה לכבות את הרצון לעשות עבירות באופן מוחלט (ראה העמק דבר במדבר כב, מא. כן משמע בכמה מקומות בלש"ו, ואכ"מ).

*

סדרי העולם

בראתי יצר הרע, ובראתי לו תורה תבלין (קידושין ל, ב. בבא בתרא טז, א). זו הדרך למלחמת היצר, אך ורק בדרך התורה הקדושה, בלי זה אין לו סיכוי, מפני שהוא חקוק בטבע הבריאה. צריך לחקוק את התורה בליבו, ורק כך ינצל. וצורך המשל, כמו שמבלתי השומרים לא יתכן שלא יהיה נלכד אחד מעוברי אורך הזה, כן לא יתכן שלא יהיה אדם נלכד מפיתויי היצר מבלתי שמירת התורה עליו (פירוש כנפי יונה על מדרש שה"ש שם).

כל טורי מערכות השמים והארץ, כולם נסדרו ונתייסדו על פי התורה הא-להית אשר נסתכל וברא את העולם... וכאשר ניתנה התורה הא-להית ביד העם הנבחר, הנה נמסר בידם סוד הניגון הזה וסדר עבודתו לתקן בו תחילה טבע יצר לבבו, שהוא מטבעו משובש בגייסות (עקידת יצחק פרשת נח שער יב, דף קיג, ב).

*

תורה תבלין

וכדברי המסילת ישרים הנה פשוט הוא, שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו, אי אפשר בשום פנים שירפא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה. ומי שיחשוב להינצל זולתה, אינו אלא טועה, ויראה טעותו לבסוף כשימות בחטאו. כי הנה היצר הרע באמת חזק הוא באדם מאד, ומבלי ידיעתו של האדם הולך הוא ומתגבר בו ושולט עליו. ואם יעשה כל התחבולות שבעולם ולא יקח הרפואה שנבראה לו שהיא התורה, כמו שכתבתי, לא ידע ולא ירגיש בתגבורת חליו אלא כשימות בחטאו ותאבד נשמתו.

הא למה זה דומה, לחולה שדרש ברופאים והכירו חוליו ואמרו לו שיקח סם זה. והוא, מבלתי שתקדם לו ידיעה במלאכת הרפואה, יניח הסם שהוא ויקח מה שיעלה במחשבתו מן הסמים. הלא ימות החולה ההוא ודאי.

כן הדבר הזה. כי אין מי שמכיר בחולי היצר הרע ובכוחו המוטבע בו אלא בוראו שבראו, והוא הזהירנו שהרפואה לו היא התורה. מי איפוא יניחה ויקח מה שיקח זולתה ויחיה,

ודאי שחושך החומריות ילך ויגבר עליו מדרגה אחר מדרגה, והוא לא יבין עד שימצא שקוע ברעה ורחוק מן האמת הרחק גדול, שאפילו הרהורי דברים לא יעלו על לבו לבקש האמת. אך אם הוא עוסק בתורה בראותו דרכיה, ציוויה ואזהרותיה, הנה סוף סוף מאליו יתחדש בו התעוררות שיביאהו אל הדרך הטוב (מסילת ישרים פרק ה).

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

הדרך הנכונה להאהיב את הלימוד

אם בַּחֲקָתִי תֵּלְכוּ (כו, ג)

כותב על כך רש"י: שתהיו עמלים בתורה.

כל אחד רוצה שצאצאיו יעמלו בתורה. אך עלינו לדעת שהעמל בא רק כשאוהב את הלימוד. להלן כמה דרכים להאהיב על הבן/החניך את לימוד התורה.

*

אחד מרבני ירושלים שהוזמן להשתתף בשמחה ולשאת בה מדברותיו, לרגל שמחת נכדו שהיה בין חתני השמחה, הגיע אל המקום בלוי נהגו האישי. נהג זה היה אחד מאלה שנפלטו, לדאבון לב, לרחובות קריה. הרב הצדיק שכר את שרותיו בהסעתו ממקום למקום, בנסיון לקרבו אל היהדות בדרך עבודתו עמו.

בתום הארוע המפעים, שהוכתר בהצלחה גדולה בסיעתא דשמיא, כשיצא הרב אל הרכב לשוב לביתו, רואה הוא על פני הבחור, הנהג - המלוה, סערת רגשות הגובלת בבכי. שאל הרב את הבחור ברוב חיבה, שמא אין הוא חש בטוב, ומה זו ההתרגשות הגדולה. אמר הבחור: "ברוך השם חש אני בטוב, וכבר יוצאים אנו לנסיעתנו, אבל נרגש אני מאד ממראה חתני שמחה, הילדים הטהורים שפניהם מפיקות קדושה וזוך. וכראותי את נכד הרב ניגש לקבל החומש עם הכתר המבהיק שעל ראשו, וחיוך מלא תום וזון על שפתותיו, התעורר לבי בקרבי. הרהרתי לעצמי שאם היו עורכים גם לי כזו "חומש-סעודה", לא הייתי מגיע לאן שהגעתי □ זה היה מחדיר בי אהבת תורה ויראת שמים אין קץ!

*

מספר הגאון רבי גמליאל רבינוביץ' שליט"א:

סיפר לי איש נאמן, ששמע מבניו של הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל כמה הנהגות יפות שהיה אביהם הצדיק מתנהג עמהם:

האחת: בכל שבת, אף כשהיו אורחים חשובים מסובים על שולחנו, את ילדיו הושיב לידו, ולא הרחיקם ממנו אל קצה השולחן. הוא הראה להם חיבה נעימה כל עת הסעודה, שלא יחשבו שאינם חשובים אצלו.

השנית: בבקרים חורפיים קרים היה מחמם את בגדי הילדים על גבי התנור, ולאחר שהעיר אותם משנתם בנעימות ובנחת, הגיש לפניהם את הבגדים חמים ונעימים, כדי שיחושו בחמימות ובנעימות בראשית יומם.

השלישית: כאשר נסעו בני המשפחה בחדשי הקיץ להנפש בהרים, כנהוג באמריקה, מחמת החום הכבד השולט בעיר, והיו מביאים לפעמים אל כפר הנופש כמה מתקנים

למשחקי הילדים, או חמור לרכיבה וכדומה - היה רבי משה יוצא בכבודו ובעצמו עם ילדיו וממתין עמם בתור □ כדי שיהנו אף הם מעט. הייתה להם בעקבות זה אהבה גדולה לאביהם, שראו שאוהב אותם באמת, ומשקיע מזמנו היקר מאד עבורם.

מוסיף רבי גמליאל: יש לטעת בילד את ההרגשה שאוהבים אותו אהבה וחיבה גלויה שאינה תלויה בדבר, ושאכפת ממנו באמת, ולכן מחנכים ומעירים לו בעת הצורך. ולא שתקבל בעיני הילד התחושה שמפקדים עליו כל היום הוראות ופקודות, ורק מעירים לו ומשפילים אותו חלילה.

מעשה ששאל תלמיד חכם אחד את הגאון רבי עקיבא איגר זצוק"ל, על סיפור מסוים המובא בספרים בשם 'מדרש', וזה זמן רב שאינו מוצא את מקורו.

אמר לו הגאון רבי עקיבא איגר שיש לו את הספר, אבל הוא מונח במדף העליון הצמוד לתקרה, וקשה לו לטפס לשם. הוא ביקש ממנו שיואיל בטובו לעלות על הסולם ולהוריד את הספר.

משעלה, הצביע לו הגאון רבי עקיבא איגר והראה לו לאיזה ספר כונתו. כשהוריד את הספר התפלא לראות שזהו "צאינה וראינה", שמובאים בו מדרשים שונים על סדר הפרשיות, [ספר שהתחבר לנשים, בו מלוקטים מדרשי רבותינו זכרונם לברכה. במקורו חובר ספר זה ביידיש, וכן הודפס כל הדורות, בדורנו תורגם הספר גם בלשון הקודש].

תמה הלה, האם הגאון רבי עקיבא איגר קורא בספר 'צאינה וראינה'.? ענה לו הגאון רבי עקיבא איגר שזוכר את הספר הזה ואת המדרש הזה מינקותו בגיל קטן מאד, כשהאכילה אותו אמו הצדקנית עליה השלום, הייתה קוראת לפניו מתוך הספר האהוב עליה 'צאינה וראינה', וברוב צמאונו והשתוקקותו לכל מילה של תורה, שם אזנו כאפרכסת ואצר במוחו ובזכרונו העצום כל מילה שגמא בשקיקה [גם בגיל ינקות, כשעדיין לא ידע לאכול לבדו!] ומאז זוכר הוא את כל מה שהקריאה לפניו!

מסכם הרב גמליאל רבינוביץ שליט"א: למדנו מטיב מעשה נאה זה, כמה השקיעו הדורות הקודמים בצאצאיהם, עד שהאמהות הצדקניות היו מנצלות את זמן האכלת התינוקות כדי להחדיר בהם מוסר ויראת שמים. לא פלא שגדלו בניהם לצדיקי עולם גדולי הדור!

(מתוך הספר טיב המעשיות)

*

שח הגה"צ רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א:

סיפר לי כבוד אדוני אבי מורי ורבי זצ"ל מעשה נפלא, שהיה הוא בעצמו נוכח בשעת מעשה:

בימי בחרותו עלה פעם עם קבוצה נבחרת של בחורים תלמידי חכמים מחבריו אל ביתו של מרן הראב"ד, הגאון הצדיק רבי זעליג ראובן בענגיס זצ"ל - בעל מחבר ספר "לפלגות ראובן", כדי להבחן בפניו על כל מסכתות בבא מציעא, גטין, קדושין, גפ"ת, ג'מרא, פ'שט (רש"י), תוספות, ישר והפוך.

הבחורים הללו התייצבו למבחן הקשה לאחר שינון וחזרה פעמים רבות; חדשים שלמים בטרם המבחן הם הדירו שינה מעיניהם עד שהיה תלמודם שנון ושגור בפיהם, כהגדרת רבותינו ז"ל (קידושין ל, א) "ושננתם" (דברים ו, ז), שיהיו דברי תורה מחודדים בפיו, שאם ישאל לך אדם דבר, אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמר לו מיד.

ברם, בחור אחד בקבוצה היה מהחלשים בישיבה, שנטפל לאותה חבורה נבחרת של העילויים בעצה מתוחכמת של רבותיו, כדי לרוממו ולעודדו ולתת לו את התחושה שאף הוא נמנה עם המצוינים המתייצבים למבחן המיוחד אצל הרב, על אף שרמת ידיעותיו ושליטתו בחומר הנלמד היו חלשות ביותר, בלשון המעטה. אמנם חומש רש"י ידע הבחור טוב מאוד. הגאון קיבל על כך עדכון מבעוד מועד מפי ר"מ הישיבה, והיה מוכן לכך שאת בחור פלוני צריך לבחון בצורה שונה.

משנכנסה הקבוצה קיבלם הרב בסבר פנים יפות, והחל בוחן אותם במסכתות לימודיהם לאורך ולרוחב בשנינות ובחריפות, והיה שבע רצון מרמת ידיעותיהם ובקיאותם המופלגת בכל מכמני הסוגיות היטב.

בהגיעו אל אותו בחור, התייחס אליו בטבעיות בדיוק כמו לשאר הבחורים, אבל בחכמתו הגדולה המציא עצה על אתר: לבחנו בשאלה קלה, שהציגה כחמורה וכקשה.

היה זה במסכת בבא מציעא פרק המפקיד, בסוגיית הגמרא (דף ל"ט ע"א) הדנה בפירוש הפסוק שבפרשת משפטים (כג, יא) "וְהִשְׁבִּיעַת תְּשֻׁמְטָנָה וְנִטְשָׁתָּה".

שתי התיבות הללו, "תשמטנה ונטשתה" - פנה הרב בשאלתו לאותו בחור - "הנן נדירות בש"ס. רק שלוש פעמים כתוב זאת בש"ס (סוכה דף מ"ד ע"ב, מו"ק דף ג' ע"א, ב"מ דף ל"ט ע"א), אולי תוכל בחכמתך ובמיטב ידיעתך, לפרש לי אותן?".

הייתה זו לכאורה שאלה קלה, אבל הנימה והצורה בה הציג הרב את השאלה הקשה הזו, על המלים הנדירות בלשון הש"ס - עשו רושם של שאלה רבת חשיבות. הבחור, שהיה נתון כל העת במתח אדיר לנוכח בקיאותם המופלאה של חבריו לספסל הלימודים ותשובותיהם הקולעות, שמח מאד לשמוע את השאלה שנבחרה עבורו, בדיוק פסוק מחומש, שהוא יודע היטב.

פניו אורו, הוא נעמד על מקומו, והסביר היטב את כוונת הכתוב "תשמטנה ונטשתה", כפי שרש"י בחומש מסביר ב' פירושים: "תשמטנה" - מעבודה, "ונטשתה" - מאכילה, אחר זמן הביעור. דבר אחר: "תשמטנה" - מעבודה גמורה כגון חרישה וזריעה, "ונטשתה" - מלזבל ומלקשקש (עכ"ל רש"י בחומש).

כששמע הרב את תשובתו הבהירה של הבחור, הראה לו פנים שמחות מאד. "זייער גוט" (טוב מאד), אמר בחיבה גלויה ושופעת, "זה מוכיח שידע אתה מצוין, משום שאלו הן מלים נדירות מאד, שלא מופיעות הרבה, ואם הוכחת ידיעתך באלו המלים, בוודאי יודע אתה היטב גם את השאר".

כשהסתיים המבחן הארוך וניגשו הבחורים לקבל את תעודותיהם מידי הרב, כתב לו הרב לאותו בחור תעודה יפה ומעודדת, וכך שמח לבו בהרגשה מרוממת ביותר, שהנה יצא מהמבחן הגדול אצל הראב"ד כשווה בין כולם, והוכיח לעצמו שגם הוא הצליח, גם הוא עבר את המבחן, ממש כמו כולם.

מעמד המבחן הגדול הזה נחרט עמוק בלבו, ונסך בו עידוד רב. כבר כמה שנים שהוא מתהלך במין "ייאוש" פנימי, רחמנא ליצלן. תדמיתו בעיני עצמו הייתה שלילית וירודה, כמי שאף פעם לא יכול להצליח. בסתרי לבו אפילו תכנן לעזוב את הלמודים בקרוב, ברם, בעקבות אותו מעמד, לאחר שנוכח לדעת שגם הוא יכול ויודע כמו כולם - שינה את תכניותיו, וניגש אל הלימודים ביגיעה יתירה ועמל קשה, מתוך תקווה איתנה להתעלות בלימודיו.

בסופו של דבר, בעקבות החיזוק העצום שקיבל אותו בחור בבית הרב, וסיפוקו מה'תעודה' המפוארת שנתלתה במסגרת הדורה בסלון ביתו - השקיע עצמו כל כולו בתורה הקדושה, עד שברבות הימים נהפך לתלמיד חכם גדול.

*

מחנך ראה שתלמידו מנסה ומנסה ללמוד אך לא מצליח במבחנים. אמר לו המחנך:

ההשקעה שלך כדי להצליח היא כבר הצלחה!

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: Blu.israel@gmail.com

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

למה ל"ג בעומר הוא יום שמחה והודאה

איתא בגמ' (יבמות סב:) "אמרו שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, והיה העולם שמם עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם, ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע, והם הם העמידו תורה אותה שעה תנא כולם מתו מפסח ועד עצרת, אמר רב חמא בר אבא ואיתימא ר' חייא בר אבין כולם מתו מיתה רעה, מאי היא א"ר נחמן אסכרה".

בשו"ע (ס' תצ"ג ס' ב) נתן טעם לשמחת ל"ג בעומר משום "שאומרים שאז פסקו מלמות", וכך איתא במאירי (יבמות סב:) "וקבלה ביד הגאונים שביום ל"ג בעומר פסקה המיתה". והנה כפשוטו ביום ל"ג בעומר יש שני ענינים נפרדים שאינם קשורים בהדדי, (א) שפסקו תלמידי רבי עקיבא למות, (ב) הילולא דרשב"י, ושני דברים אלו אינם קשורים להדדי, אבל בשם אדמו"ר הזקן מטשארטקוב זצ"ל מובא שהשני דברים שייכים להדדי ושמחת הילולא דרשב"י בל"ג בעומר היא גם מחמת הטעם המובא בשו"ע שפסקו תלמידי רבי עקיבא למות.

ואמר אדמו"ר הזקן מטשארטקוב בזה"ל: "סעודת מלוה מלכה והילולת ל"ג בעומר יש להם טעם אחד. בסוף גמרא תענית (ל:) נאמר על יום טוב של חמשה עשר באב שבו כלו מתי מדבר, כיון שהופסקה מיתתם עשו אותו יום טוב. וידוע מגמ' שבת (ל:) שלדוד המלך הודיעו כי ימות בשבת, משום כך כל שבת שעברה ונשאר חי עשה סעודת הודאה, ועל כן סעודת מלוה מלכה היא סעודת דוד המלך.

מפסח ועד עצרת מתו תלמידי רבי עקיבא, מן התלמידים נשאר בחיים רבי שמעון בר יוחאי. יום ל"ג בעומר הוא היום שבו הופסקה מיתתם וכיון שרבי שמעון בר יוחאי נשאר בחיים עשו אותו יום, יום טוב והילולא. השמחה ביום זה נובעת לא רק מיומא דהילולא דיליה, כי השמחה הונהגה עוד בחיי רשב"י אחרי שמתו כל תלמידי רבי עקיבא בפרק זה מפסח עד ל"ג בעומר, והוא רבי שמעון בר יוחאי נשאר בחיים, קבעו את יום ל"ג בעומר ליום שמחה על הנס שנשאר חי מכל התלמידים, וכמו שקבעו יום ט"ו באב ליו"ט כי בו כלו מתי מדבר, כן הדבר הזה".

והנה דברי הרבי צ"ב, דמדברי הגמ' יבמות (סב:) מבואר דבשעה שמתו הכ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא, עדיין לא היה רשב"י נמנה בין תלמידי רבי עקיבא, וכלשון הגמ' שם: "וכלן מתו בפרק אחד וכו' והיה העולם שמם עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון וכו' והם הם העמידו תורה אותה שעה". הרי שרשב"י נעשה תלמיד רבי עקיבא רק אחרי שכבר מתו כל הכ"ד אלף תלמידים, ואם כן מהו השמחה הגדולה שלא מת עם שאר תלמידי ר"ע, הלא לא היה אז עדיין נמנה בין תלמידי רבי עקיבא.

ומצאתי כקושיא זו בספר שפתי צדיק (ל"ג בעומר אות ד') ששמע מגיסו הרה"ק בעל שפת אמת זצ"ל שראה בספר "שלכך נסתלק רשב"י ביום זה מפני שהיה מתלמידי רבי עקיבא שנגזרה הסתלקותם מפסח ועד עצרת". והשפתי צדיק תמה על הדבר וכתב "והדבר תמוה מאד כדאיתא ביבמות (סב:) שאחר שנסתלקו כל כ"ד אלף תלמידים לימד לחמשה תלמידים ורשב"י היה אחד מהם".

ולתרץ קושיא זו יש לציין לדברי הכף החיים (ס' תצ"ג אות כ"ו) שכותב "מדברי שער הכוונות משמע דהשמחה היא משום דבאותו יום סמך רבי עקיבא את חמשה תלמידיו ורשב"י ע"ה הוא מתלמידיו הגדולים. וכן כתב הברכי יוסף בספרו טוב עין סימן ח"י אות פ"ז ובמראית העין בליקוטים שבסוף הספר סימן ז' אות ח' יעו"ש".

וז"ל החיד"א בספרו טוב עין הנ"ל "יום ל"ג בעומר התחיל לשנות לרשב"י ורבי מאיר ורבי יוסי וכו' ויאיר להם שהחזיר התורה ולכך עושים שמחה וגם אמרו דהילולא דרשב"י ביום ל"ג בעומר". היינו דר"ע סמך חמשת תלמידיו ביום ל"ג בעומר גופו, ומזה מבואר שבאותו יום ל"ג בעומר שנפטרו אחרוני תלמידי רבי עקיבא, בו ביום התחיל רבי עקיבא לשנות לרשב"י ולשאר תלמידיו החדשים.

ובזה נבין דברי הפרי חדש (ס' תצ"ג אות ב) שכתב "ומיהו יש לדקדק בשמחה זו למה, ואי משום שפסקו מלמות מה בכך הרי לא נשאר אחד מהם וכולם מתו ומה טיבה של שמחה זו, ואפשר שהשמחה היא על אותם תלמידים שהוסיף אח"כ רבי עקיבא שלא מתו כאלו". כלומר, שהגם שרבי עקיבא סמך אותם ביום ל"ג בעומר באותו יום שעוד מתו אחרוני תלמידיו, עכ"ז הם נשארו בחיים.

ומעכשיו מבואר דברי ביאור הגר"א (ס' תצ"ג סק' ט) שביאר הטעם דמרבים בשמחה בל"ג בעומר "כמו שנאמר בסוף תענית שבו פסקו מתי מדבר". ולכאורה כאן אינו דומה למתי מדבר, ששם השמחה היה על אותם שחשבו שהיו עתידים למות ביום זה והם נשארו בחיים, וכלשון הרשב"ם (ב"ב קכ"א:) בשם המדרש "אמר ר' לוי כל ערב תשעה באב היה כרוז יוצא הכל יצאו לחפור חפרין וישנין בהן ובשחרית הכרוז יוצא יבדלו החיים מן המתים והיו בודקין אותן ונמצאו ט"ו אלף ופרוטרוט חסרין בכל שנה, וכך עשו מ' שנה יום לשנה יום לשנה, הרי מ' שנה. בשנה אחרונה עשו כן, בדקו עצמן ונמצאו שלמים, אמרו שמא טעינו בחשבון, וכן בי' בו וכן בי"א וכן בי"ב וכן בי"ג ובי"ד עד דאיתמלי סיהרא, כיון דאיתמלי סיהרא אמרו ביטל הקב"ה אותה גזירה קשה מעלינו ועשו משתה ושמחה ויו"ט".

הרי במדבר שמחו ועשו יו"ט משום שחשבו שהם עתידין למות ולא מתו, אבל כאן כולם מתו, ולא נשאר אף תלמיד אחד. ולפי הנ"ל מבואר, שאכן נשארו החמשה תלמידים החדשים, שלמרות שרבי עקיבא סמך אותם ביום שהמגיפה עוד התחוללה והפילה אחרוני תלמידיו, הם נשארו בחיים. ובמדרש רבה (ויקרא כא, ח) איתא דר' שמעון בן יוחאי הלך ללמוד תורה אצל ר"ע בבני ברק ושהה שם י"ג שנה.

והנה בכמה ספרים מובאים הערת הרה"ק ר' שלום מקאמינקא זצ"ל, כי ידוע לכל שהסיפור עם רבי שמעון בר יוחאי ובנו רבי אלעזר שהתחבאו י"ב שנה בתוך המערה מקורו

הוא בגמרא מסכת שבת דף ל"ג והוא מרמז על יום ל"ג בעומר, ואמר הרה"ק מקאמינקא שמה שלא ידוע היא שמתחילת הש"ס ועד הנה זהו הפעם הל"ג בו מוזכר שמו של התנא רבי שמעון בר יוחאי, והוא גם כן רמז ליום ל"ג בעומר.

ויש להוסיף עוד הערה בזה, והיינו שהרמב"ם בהקדמתו ליד החזקה מונה סדר שמות גדולי הדורות שהם מוסרי התורה מדור דור, וכתב הרמב"ם שמשנה רבינו עד רב אשי יש ארבעים דורות והרמב"ם מונה אותם שקבלו איש מפי איש ממשנה רבינו עד רב אשי, ולפי חשבון הרמב"ם נמצא שרשב"י מספר ל"ג בשלשלת המסורה. ורואים שיש קשר בין זה שהיה רשב"י תלמיד רבי עקיבא לעניני ל"ג בעומר.

וכך היא סדר הדורות: (א) משה רבינו, (ב) יהושע בין נון, (ג) פנחס, (ד) עלי הכהן, (ה) שמואל הנביא, (ו) דוד המלך, (ז) אחיה השילוני, (ח) אליהו הנביא, (ט) אלישע, (י) יהוידע, (יא) זכריה, (יב) הושע, (יג) עמוס, (יד) ישעיה, (טו) מיכה, (טז) יואל, (יז) נחום, (יח) חבקוק, (יט) צפניה (כ) ירמיהו, (כא) ברוך בן נריה, (כב) עזרא הסופר, (כג) שמעון הצדיק, (כד) אנטיגנוס בן סוכו, (כה) יוסי בן יועזר ויוסף בן יוחנן, (כו) יהושע ונתאי הארכלי, (כז) יהודה ושמעון, (כח) שמעיה ואבטליון, (כט) שמאי והלל הזקן, (ל) רבן יוחנן בן זכאי, (לא) רבי אליעזר הגדול, (לב) רבי עקיבא, (לג) רבי שמעון בר יוחאי!

ונמצא שביום ל"ג בעומר אירע ג' דברים טובים לרשב"י (א) פסקה המגיפה והוא נשאר בחיים, וביום זה בא רבי עקיבא אצל רשב"י ורבותינו שבדרום ושנה להם וסמך אותם, (ב) שיצא מהמערה ביום ל"ג בעומר, (ג) שמת ביום ל"ג בעומר.

ולפי דברי הרבי מטשארטקוב מיושב קושית השפתי צדיק, שי"ל שלכן נפטר רשב"י דייקא ביום ל"ג בעומר, מכיון שכבר לפני ישיבתו במערה היה חוגג רשב"י את ל"ג בעומר כיום שמחה על הצלתו שלא מת באותה מגיפה, עקב כך זכה שגם שנים רבות אחרי כן יצא ביום זה מהמערה, שמגלגלין ליום זכאי, וגם נלב"ע בשמחה ביום זה.

והנה י"ל דשלשה דברים טובים הנ"ל שאירע לרשב"י בל"ג בעומר, מבוארים בדבריו של רשב"י במדרש (שהש"ר ג, כה) וז"ל: "שאל רבי שמעון בר יוחאי את רבי אלעזר ברבי יוסי, אמר לו אפשר ששמעת מאביך מהו 'בעטרה שעטרה לו אמו' (שה"ש ג, יא) אמר לו הן, אמר לו היאך, אמר לו משל למלך שהיתה לו בת יחידה והיה מחבבה יותר מדאי והיה קורא אותה בתי, ולא זו מחבבה עד שקרא אותה אחותי, ולא זו מחבבה עד שקרא אותה אמי".

כך היה מחבב יותר מדאי הקב"ה לישראל וקראן בתי הה"ד (תהלים מ"ה, יא) 'שמעי בת וראי, ולא זו מחבבן עד שקראן אחותי שנאמר (שה"ש ה, ב) 'פתחי לי אחותי רעיתי ולא זו מחבבן עד שקראן אמי שנאמר (ישעיה נ"א) 'הקשיבו אלי עמי ולאומ"י אלי האזינו' ולאמי כתיב 'עמד רשב"י ונשקו על ראשו'.

ואמר אדמו"ר רבי ישראל מטשארטקוב וצ"ל בספרו ישמח ישראל (סוכות תרצ"ב) ביאור נפלא בדברי המדרש, וז"ל: "וצריך להבין מה בא לרמז בזה ועל מה נתפעל כל כך? אבל הכונה בדרש זה, כי יחס הבת להאב הוא, אם היא מבקשת דבר ממנו, אז לגודל חיבתו

אינו מונע ממנה ונותן לה מבוקשה, אבל הבת לא תהיין לתת לו עצה שכך ראוי לעשות ומכל שכן שאינה יכולה לצוות עליו.

היחס של האחות להאח היא כבר בגדר ההשתוות, היא כבר יכולה לתת לו עצה שכך וכך ראוי לעשות, אבל גם היא אינה יכולה לפקוד עליו לעשות כן. כך ישראל בראשית מדריגתם הם בבחינת "בת", ואינם יכולים רק להתפלל ולחנן והקב"ה שומע תפלתם. כשעולים למדריגה יותר גבוהה המה בבחינת "אחות" שיכולים לתת עצה. אמנם אם הגיעו למדריגה היותר גבוהה אז הם בבחינת "אם", אז יכולים גם לצוות כמו שאמרו (מו"ק טז:): "צדיק גוזר והקב"ה מקיים". ע"כ מספר ישמח ישראל.

והנה י"ל דש"ל מדריגות אלו "בתי", "אחותי", "אמי", הם כנגד השלש תקופות הנ"ל בחיי רשב"י שארעו לו בל"ג בעומר. מתחלה היה רשב"י בבחינת "בתי", שהיה כמו "בת יחידה שהשי"ת מחבבה יותר מדאי", וזכה רשב"י לחביבות יתירה ולא מת במגיפה כגורל שאר הכ"ד אלף תלמידים.

ואיתא בגמ' שבת (קלח:): "אמר רב עתידה תורה שתשכח מישראל וכו' רבי שמעון בן יוחי אומר חס ושלוש שתשכח תורה מישראל שנאמר כי לא תשכח מפני זרעו". ובספר מנחם משיב נפש כתב "ורמז לדברי רשב"י באותו פסוק עצמו כי לא תשכח מפני זרעו, שסופי תיבות שלו הוא יוחאי ללמדנו שעל ידי זרעו של יוחאי בזכותו ובזכות לימוד ספר הזוהר לא תשכח מפני זרעו וכלל ישראל יצא מן הגלות (וכן איתא בתפארת שלמה). ולכן אחרי שנפטרו כ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא "והיה העולם שמם" עד שבא ר"ע אצל רבותינו בדרום וכו' "והם הם העמידו תורה אותה שעה".

ובספרים הביאו דברים נפלאים בגודל כוחו של רשב"י בתורה כדאיתא בזוהר הק': "אתו רבי אלעזר ורבי אבא ושאר חברייא ואשתטחו קמיה, אמר רבי אבא אלמלא לא איתמסר אורייתא בטורא דסיני אלא אמר קוב"ה הא בר יוחאי אורייתא וסתרין דילי, דיי לעלמא". (אלמלא לא נמסרה כל התורה בסיני אלא רק אמר הקב"ה הנה בא יוחאי שהוא ימסור לכם התורה וסתרתי תורתך, דיים לעולם). ווי כד מסתלק מעלמא מאן ינהיר בוצינין דאורייתא כלא יתחשך מן ההוא יומא דהא עד דייתי מלכא משיחא לא ליהוי דרא כדרא דא דרבי שמעון שארי בגויה".

אח"כ עלה רשב"י למדריגה השניה להיות בבחינת "אחותי" וזה התחיל כאשר רשב"י היה במערה וזכה שם להרבה נסים וכלשון הגמ' "אתרחיש ניסא איברו ללהו חרובא ועינא דמיא" ובמהרש"א כתב דהיה זה נס בתוך נס דחרוב אינו טוען פירות רק אחרי שנים רבות (ע' בכורות ח.). ובמדרש תלפיות כתב שבכל ערב שבת היה האילן נהפך לאילן של תמרים. ובגמ' מעילה (יז:): איתא "פעם אחת גזרה מלכות הרשעה גזרה על ישראל שלא ישמרו את השבת ושלא ימולו בניהם וכו' אמרו מי ילך ויבטל את הגזירה ילך ר' שמעון בן יוחי שהוא מלומד בנסים", וברש"י "שהוא מלומד בנסים - שנעשו לו נסים במערה כדגרסינן בפרק במה מדליקין". הרי שמאז שנכנס למערה היה חי בדרך נס תמידי וגם נעשה מלומד בנסים אפילו אחר שיצא משם, וזהו מדריגת "אחותי" זהו "היחס של האחות להאח שהיא

כבר בגדר ההשתוות, היא כבר יכולה לתת עצה שכך וכך ראוי לעשות".

וזה מה דאיתא בגמ' סוכה (מה:): "אמר חזקיה אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחאי יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה ואילמלי אליעזר בני עמי מיום שנברא העולם ועד עכשיו, ואילמלי יותם בן עוזיהו עמנו מיום שנברא העולם עד סופו" וכתב שם רש"י "לפטור, בזכותי אני סובל כל עונותיכם, ופותרן מן הדין". וביאר שם המהרש"א "והיינו שסובל עונותיהם ביסורין וצער שהיה לו ולבנו במערה כדאמרינן פ' ב"מ ועוד אמרו בפ' הפועלים בבנו ר"א כולו שני יסורין דר"א לא שכיב אינש בלא זמניה וביותם נמי צ"ל דהוה קים להו דהוה סובל יסורין". הרי שמעת ישיבתו במערה יכול רשב"י לא רק לבקש אלא לתבוע לפטור כל העולם מן הדין.

וביום פטירתו בל"ג בעומר עלה למדריגה השלישית להיות בבחינת "אמי" והיינו "שיכול גם לצוות כמו שאמרו "צדיק גוזר והקב"ה מקיים". וכך הובא לשון הזוהר הק' שכן קרא רבי יהודה על רשב"י "אשרי נפשו של בן יוחאי שהקב"ה עושה עמו נסים הוא גוזר והקב"ה מקיים, ועתיד הוא להיות ראש לצדיקים היושבים בגן עדן ויקבל פני השכינה". תורתו מגן לנו היא מאירת עינינו ימליץ טוב בעדינו אדונינו בר יוחאי.

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאוני' במעלת עשרה הראשונים כדי שיזהר בדיבורו ירגיש כאילו נמכר לחבירו, וכפי שנזהר לא לקנות חפץ פגום - ביותר יזהר שלא לפגום לשונו!

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאוני' במעלת עשרה הראשונים

כדי שיזהר בדיבורו ירגיש כאילו נמכר לחבירו, וכפי שנזהר לא לקנות חפץ פגום - ביותר יזהר שלא לפגום לשונו!

וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו (כה, יד)

א] במדרש רבה כאן (פרשה לג), מובא: "וכי תמכרו ממכר לעמיתך" (כה, יד), זהו שכתוב (משלי יח, כא) "מות וחיים ביד לשון" תרגום עקילס [אונקלוס הגר] מיצטרא, מוכירין מות מכאן וחיים מכאן [רצונו לומר: 'מות וחיים' תירגם עקילס 'מיצטרא', ופירש הערוך: כף וסכין, מן הכף בא חיים לאדם, מן החרב בא מיתה] וכו'. רבי עשה סעודה לתלמידיו, הביא לפניהם לשונות רכים ולשונות קשים, התחילו בוררין ברכים ומניחין הקשים, אמר להם דעו מה אתם עושין, כשם שאתם בוררין את הרכין ומניחין את הקשים, כך יהיה לשונכם רך אלו לאלו - לפיכך משה מזהיר את ישראל "וכי תמכרו ממכר", עכ"ל המדרש (בקיזור). - וצריך ביאור, שהרי בגמרא בבבא מציעא (נח, ב) העמידו פסוק זה באונאת ממון ולא באונאת דברים, אם כן מה השייכות של "מות וחיים ביד לשון" לפסוק "וכי תמכרו ממכר לעמיתך".

ב] ובספר 'אגרא דכלה' (לבעל ה'בני יששכר'), כתב וז"ל: ונראה דבא לדייק תיבת "ממכר" דמיותר, על כן פירש דלהיות דמחויב האדם לדבר עם חבירו בלשון רך, כאילו הוא בעצמו נמכר לחבירו והוא אדוניו. וזה שאמרו "וכי תמכרו" ותצטרך לדבר עם חבירך, "ממכר לעמיתך" - כאלו אתה בעצמך נמכרת לו, כן תדבר עימו, עכ"ל.

ג] ובספר 'ישמח ישראל' על התורה (פ' בהר עמוד קה), להגאון רבי יעקב חיים סופר זצ"ל בעל ה'כף החיים', כתב עוד בזה וז"ל: רצונו לומר, כשם שהאדם נזהר במקח ובממכר למכור בטוב ולקנות בטוב, כך יזהר באמרי פיו להוציא הדברים בטוב ולקחת הדברים בטוב, אבל אם יראה דבר שאינו טוב לא יקח אותו ולא יכניס אותו בלבו, כמו שאינו לוקח חפץ שאינו טוב. וזהו צריך ליזהר בו יותר ויותר, כי החפץ שאינו טוב נוגע אל הגוף, והדיבור שאינו טוב נוגע אל הנשמה, כי איסורו יותר חמור, עכ"ל. (ועיי"ש עוד מה שהאריך).

ד] אכן ב'עץ יוסף', כתב בביאור המדרש, וז"ל: דמשום שרצה לפרש את הפסוק "אל תונו איש את עמיתו" המדבר באונאת דברים, לכן הביא על כך הפסוק "מות וחיים ביד הלשון" שלמדים ממנו כמה חמור לשון הרע, עכת"ד עיי"ש. (ועיין מש"כ בזה במאמר הבא אות ב').

*

המקניט חבירו בדברים הוא בכלל לשון הרע - ועובר בלאו ד"לא תונו איש את עמיתו"

ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאל-היך (כה, יז)

א] כתב ה'חפץ חיים' זי"ע בספרו 'שמירת הלשון' (חלק ב פרק יז): כאן הוזהירה התורה על אונאת דברים, דהיינו שלא יקניט את חבירו בדברים (עי' גמ' בבא מציעא נח, ב"ט). ואמרינן בגמרא (שם) גדולה אונאת דברים מאונאת ממון, שזה בגופו וזה בממונו, וזה ניתן להשבון וזה לא ניתן להשבון. ואמרינן שם (נט, א) כל השערים ננעלו חוץ מן שערי אונאה, להיפרע מן המאנה. ואונאת דברים היא גם כן נכנסת בכלל לשון הרע, כדאיתא במס' יומא (דף מד, א), עכ"ל.

וביאור דבריו, שהרי בגמרא שם איתא: תנא דבי רבי ישמעאל על מה קטורת מכפרת על לשון הרע וכו', וכתב רש"י: כי ההיא דקרח לשון הרע הוה דכתיב (במדבר יז, ו) "אתם המיתם את עם ה'", עכ"ל. ולכאורה מדוע זה נקרא לשון הרע, הרי לא היה בזה שום גנות, רק שכך טענו למשה רבינו וביזו אותו ברבים, ועל כרחך, שגם לצער הזולת בדברים הוא בכלל לשון הרע.

ב] וכן נראה לפי גירסת הילקוט שמעוני (כאן, רמז תרסא), וז"ל: "ולא תונו איש את עמיתו", כתיב "מות וחיים ביד לשון" תרגם עקילס מיצטרא וכו', אמר להם בני כך יהא לשונכם רך אלו עם אלו, לפיכך משה מזהיר את ישראל "ולא תונו איש את עמיתו", עכ"ל בקיצור. - וכעין זה כתב ה'עף יוסף' בביאור דברי המדרש רבה כאן פרשה לג (וכפי שהבאנו דבריו לעיל, בסוף המאמר הקודם). ולפי זה נמצא, שמדברי המדרש כאן ישנו מקור נוסף לזה, שכל הונאת דברים היא בכלל לשון הרע. [וה'חפץ חיים' שלא ציין לדברי המדרש: או מפני שהעדיף להביא ממה שמפורש בגמרא, או שהבין בדברי המדרש שלא כה'עף יוסף' (אלא כפי ה'אגרא דכלה' והישמח ישראל' הנ"ל) (במאמר הקודם)].

ג] וכן נראה מספר 'אורחות צדיקים' (שער לשון הרע), שכתב וז"ל: כת מספרי לשון הרע נחלקת לששה חלקים, האחד - מי שאומר רע על בני אדם וכו'. השני כשאומר לשון הרע שהוא אמת. אם יזכיר לו בינו לבין עצמו מעשה אבותיו הרעים, עובר על מה שכתוב בתורה (ויקרא כה יז) "לא תונו איש את עמיתו" - באונאת דברים הכתוב מדבר (בבא מציעא, שם). - וכן מפורש ב'שולחן ערוך הרב' (חו"מ, הלכות אונאה וגניבת דעת, סעיף כח), וז"ל: כיצד היא אונאת דברים היו חמרים מבקשים ממנו תבואה לקנות לא יאמר לכו אצל פלוני וכו'.

ל"ל הגמ' שם: תנו רבנן "לא תונו איש את עמיתו" - באונאת דברים הכתוב מדבר. אתה אומר באונאת דברים, או אינו אלא באונאת ממון, כשהוא אומר "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך" - הרי אונאת ממון אמור, הא מה אני מקיים "לא תונו איש את עמיתו" - באונאת דברים. הא כיצד, אם היה בעל תשובה אל יאמר לו זכור מעשיך הראשונים, וכו', ע"כ.

מ בספר 'חובת השמירה' (פרק יד) הוסיף ה'חפץ חיים', וז"ל: ונראה דגם בכתב או ברמז שייך האיסור דאונאת דברים, אם כונתו לצערו. וכמו לענין איסור לשון הרע ורכילות כמבואר ב'חפץ חיים', עכ"ל.

ואין צריך לומר שלא יאמר לו דברי קנטור אף על פי שאין בהם גנות ודופי שיש בו עתה
שזה אסור משום לשון הרע, עכ"ל.

דן אכן מדברי המהר"ל מפרג בספרו 'נתיבות עולם' (נתיב הלשון פרק ז') נראה, שהמקניט
את חבירו בפניו אף שבודאי עובר על לאו של אונאת דברים, אין בזה משום לשון הרע,
אלא רק חוצפה ואולי עזות פנים. מפני שהדיבור כאן היה רק אמצעי למריבה עם חבירו,
אבל אין זה נדון כחטא בדיבור לכן אין זה נקרא לשון הרע. (עיין באורך בקובץ 'תורת
האדם לאדם' תשס"ד, עמוד 181). וצריך עיון.

*

פרשת בחוקותי

"אם בחוקותי תלכו" שתהיו עמלים בתורה, יתוקן פגם לשון הרע - ויתהוו גשמי ברכה בעיתם, לתועלת הבריות

אם בחוקתי תלכו ואת מצותי תשמרו וגו'. ונתתי גשמיכם בעתם וגו' (כו, ג-ד)

א] ידועים דברי רש"י שכתב: "אם בחוקותי תלכו" שתהיו עמלים בתורה. והנה אמרו
בגמרא בתענית (זו, ב): אין הגשמים נעצרין אלא בשביל מספרי לשון הרע, שנאמר (משלי
כה, כג) "רוח צפון תחולל גשם ופנים נזעמים לשון סתר". והתיקון לזה הוא ע"י עמל התורה
וכפי שאמרו בגמרא בערכין (טו, ב): מה תקנתן של מספרי לשון הרע, אם תלמיד חכם הוא
יעסוק בתורה, שנאמר (משלי טו, ד) "מרפא לשון עץ חיים" וכו', עיי"ש.

לפי זה ממילא יש לפרש, שזהו שרמזו כאן הכתוב "אם בחוקותי תלכו" שתהיו עמלים
בתורה - ותתקנו בזה הפגם של עוון לשון הרע שבשבילו נעצרים הגשמים, אזי ממילא
"ונתתי גשמיכם בעיתם" מא.

ב] ויש להוסיף בביאור הדברים, לפי מש"כ מרנא ה'חתם סופר' זי"ע (בדרשותיו, ח"א
עמוד שעו) בעיקר ענין זה שדיבורי לשון הרע גורמים לעצירת גשמים [כמוזכר בגמרא
בתענית הנ"ל], וז"ל: ידוע שהגשמים מתהוים בטבע, מאדים העולים מהארץ והבל פה אנשי
העולם, ואם כי זה הוא רק הכנה קטנה בטבעי העולם ועיקר הוא כמאמר חכמינו ז"ל סוף
פרק קמא דתענית (ט, ב) שהעבים שואבים ממימי אוקינוס ומתמתקים בעבים על ידי מים
העליונים מאת השם מן השמים, מכל מקום גם זה אמת כי הווית העבים הוא מהאדים
העולים מן הארץ. והיות כן, החוש והשכל יעיד, כי אם בני אדם וההבל והאדים העולים
מהם הוא מהבל פה דובר נבלה ולשון הרע ורכילות, הגשמים המתהוים מזה המה מלוכלכים
מזוהמת קליפת עוונות ופשעים ההמה, והמאכלים המתהוים מזה מטמאים אוכליהם ביתר
שאת באופן שיהיה הבל פיהם של שנה הבאה ותבואתה רעים יותר משל אשתקד, ועל ידי

מא כעיי"ז מצאתי בקצרה בספר 'מנחת ישראל' לרבי מנחם ישראל קיהן זצ"ל רב קהל חסידים' תל אביב (תשמ"ה).

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאוני' במעלת עשרה הראשונים
"אם בחוקותי תלכו" שתהיו עמלים בתורה, יתוקן פגם לשון הרע - ויתהוו גשמי ברכה
בעיתם, לתועלת הבריות

זה גשמי שנה הבאה ותבואתה רעים וגורמים טומאה ומרי יותר ומגדל אנשים רעים
וחטאים יותר, ושוב יגדלו האנשים את הגשמים רעים יותר בשנה השלישית מבשנית, וכן
לעולם חוזר חלילה, עד שחס ושלום כל כך מושרשים בחטא וטומאה עד כי אין תרופה
למכתם חלילה. ומטובו של אלוקי ישראל יתברך שמו לעצור השמים ולא יהיה מטר רע
ולא יולידו פירות רעים, עד שיכנע לבכם הערל וישובו אל השם ויטהרו האויר ויהנו מזיו
ה' ותפארתו, עכ"ל.

ג] ולפי דברי ה'חתם סופר' נבין היטב מה שאמרו בגמרא (תענית ז, ב): אמר רב קטינא,
אין הגשמים נעצרין אלא בשביל ביטול תורה, מפני שאם היו עוסקים בתורה היה עולה
הבל פיהם של עוסקי התורה למעלה, ונעשה מהם עננים שמורידים בעולם גשמי ברכה,
עד שגם הצמחים שצמחו על ידם משפיעים על הבריות שיעסקו בתורה ויתקרבו לה'. זאת
בנוסף למה שמצינו בגמרא בערכין (טו, ב) הנ"ל, שעסק התורה מתקן את עוון לשון הרע.

**נמצא שהעוסק בתורה מכפר על עוון לשון הרע, וגם זוכה לדיבורים קדושים שמהבל פיהם
נוצרים עננים שמורידים גשמי ברכה להשפיע קדושה לצמחים שיסייעו לבני אדם לעבודת
ה', אולם על ידי עוון ביטול תורה חסר ממנו דיבורי קדושה וגם אין לו כפרה על לשון הרע
שמהבל פיהם מתהווים עננים שמטמאים את הצמחים, לכן נעצרים הגשמים שלא יקלקלו
את הבריות.**

ד] מעתה יש לומר שזהו פירוש הכתובים "אם בחוקותי תלכו" כפירוש רש"י שתהיו
עמלים בתורה, "ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם" כפירוש רש"י הווי עמלים בתורה על
מנת לשמור ולקיים, הנה תזכו שמהבל דיבורים קדושים אלו יתהוו עננים שיש בהם גשמים
קדושים שישפיעו לטובה על הצמחים, לכן "ונתתי גשמיכם בעתם" בלילי שבתות כי יהיו
גשמי ברכה.

לפי זה מיושב היטב מדוע דקדק הכתוב לומר "ונתתי גשמיכם בעתם" שמתפרש גם על
גשמים מן הארץ, ולא "ונתתי מטר ארצכם בעתו" שהם רק גשמים שיורדים מן השמים, כי
כוונת הכתוב ללמדנו, שגם הגשמים שמתהווים על ידי האדים שעולים מן הארץ יהיו גשמי
ברכה, מכיון שנוצרו מהבל פיהם של עוסקי התורה^{מב}. [ואולי הוא בכלל דברי הרמב"ן
שכתב ש"ונתתי גשמיכם בעיתם" היא גדולה שבברכות!].

לתגובות: Ci9335108@gmail.com

^{מב} בכתיבת מהלך זה נעזרתי בספר 'זאת התורה' להגר"א שלזינגר שליט"א, עיי"ש באורך. - וראוי לציין בזה עוד
למש"כ בספר 'אוצר פלאות התורה' (פרשת בחוקותי, עמ' תתרנה-תתרנו) בשם האדמו"ר ממונקטש שליט"א שאמר:
שלפי"ד הח'תם סופר' יש לומר, דבמקומות שיש הרבה תינוקות של בית רבן, ממילא יש שם הבל פה קדוש וטהור של
תורה ותפילה שמביא גשמי ברכה, וזו סגולה טובה להביא הגשמים. וכפי שמשמע גם מהסיפור של חנן הנחבא בגמרא
בתענית (כג, ב), עכת"ד הנפלאים, עיי"ש.

שְׁלֵהֶבֶת הַתּוֹרָה / הֶרֶב שְׁלֵמָה מֹשִׁי זֹהָב, מַחֲשֵׁבֶת עֲמֶלֶק שְׁלֵהֶבֶת הַתּוֹרָה, מַחֲשֵׁבֶת שְׁלֵמָה, מַחֲשֵׁבֶת עֲמֶלֶק

אֵיךְ עֶבֶד כְּנַעֲנִי קוֹנֵה עֲצָמוֹ, הָרִי מָה שְׁקָנָה עֶבֶד קָנָה רְבוֹ

וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגֵּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאֶרֶץְכֶם
וְהָיוּ לָכֶם לְאֶחָזָה (כֹּה, מֵה)

הַמִּקְנָה (קִידוּשֵׁין ז' ע"א ד"ה מִדִּין) הַקְּשָׁה הָאֵיךְ יֵשׁ קָנִין לְעֶבֶד כְּנַעֲנִי [כְּדִילִיף לָהּ (יִבְמוֹת
מ"ו ע"ב) מֵהֵן קִרְא], דְּהֵיִאךְ מִשְׁכַּחַת לָהּ קָנִין עֶבֶד בְּמוֹכֵר עֲצָמוֹ, דְּהֵנָּה קָנִין כֶּסֶף לֹא מִשְׁכַּחַת
לָהּ, שֶׁהָרִי מִיַּד שְׁנַתֵּן הָאֲדוֹן לְעֶבֶד אֶת הַכֶּסֶף זֹכֵה הָאֲדוֹן בְּכֶסֶף מִדִּינָא דְּמָה שְׁקָנָה עֶבֶד קָנָה
רְבוֹ, וְנִמְצָא שֶׁמְעוֹלָם אֵין כָּאֵן קְבֵלַת עֶבֶד לְהַכְסֵף וּבִטֵּל קָנִין כֶּסֶף [כְּעֵין מָה שֶׁאִמְרוּ (קִידוּשֵׁין
כ"ג ע"א) שֶׁעֶבֶד כְּנַעֲנִי יוֹצֵא בִּיצִיאת שֹׁטֵר ע"י עֲצָמוֹ, הֵיִינוּ רַק מִכַּח דִּינָא דְּגִיטוֹ וִידוֹ בְּאֵין
כָּאֲחָד, וְהָיָה דְּכוּוֹתָהּ בְּקִנְיָנוֹ שֶׁל עֶבֶד וְאִיפְכָא, דִּיד עֶבֶד כִּיד רְבוֹ חַל עִם קָנִינוּ כָּאֲחָד, וּמִמִּילָא
בְּטֵלָה הַכֶּסֶף שֶׁל הָעֶבֶד].

תְּחִילָה קוֹנֵה הָעֶבֶד, וְאֲחִ"כּ זֹכֵה הָאֲדוֹן.

וַיֵּשׁ לִיִּישֵׁב קוֹשִׁיית הַמִּקְנָה עַל פִּי דְּבָרֵי הָרַאב"ד (הו"ד בְּרִשְׁב"א קִידוּשֵׁין כ"ג ע"ב ד"ה הָא)
שֶׁכְּתֹב שֶׁמָּה שְׁקִימָא לָן 'מָה שְׁקָנָה עֶבֶד קָנָה רְבוֹ' פִּירוּשׁוֹ שֶׁתְּחִילָה קוֹנֵה הָעֶבֶד וְאֲחִ"כּ חוֹזֵר
הָאֲדוֹן וְזֹכֵה הַיִּמְנוֹ, וְלִפִּי זֶה בִּיֵּאֵר בְּשִׁיעוּרֵי הַגְּר"י מִפּוֹנִיבֹז' (קִידוּשֵׁין ס' ה' בְּדֶרֶךְ הַג') הַדִּין
'גִּיטוֹ וִידוֹ בְּאֵין כָּאֲחָד', דְּכֹאֲשֶׁר נוֹתֵן שֹׁטֵר שְׁחֵרֹר כִּיּוֹן שֶׁתְּחִילָה זֹכֵה בּוֹ הָעֶבֶד מִיַּד הוּא
מִשְׁתַּחֲרָר, וְשׁוֹב אֵין הָאֲדוֹן חוֹזֵר וְזֹכֵה הַיִּמְנוֹ לִפִּי שֶׁכְּבָר נִשְׁתַּחֲרָר.

וּמִמִּילָא מִיּוֹשֵׁב קוֹשִׁיית הַמִּקְנָה, דְּהָרִי תְּחִילָה זֹכֵה הָעֶבֶד בְּכֶסֶף, וְרַק אֲחִ"כּ זֹכֵה בּוֹ הָאֲדוֹן.
אֵךְ עֵי' חִידוּשֵׁי רַבֵּי שְׁמוּאֵל (קִידוּשֵׁין ס' ח' אוֹת ה') שֶׁכְּתֹב שֶׁאֵף לְדְּבָרֵי הָרַאב"ד אֵין
הַכוּוֹנָה שֶׁהָעֶבֶד זֹכֵה רִגַע אֶחָד וְאֲחִ"כּ זֹכֵה הַיִּמְנוֹ רְבוֹ, אֲלֹא חֲלוֹת הַזְּכִיּוּהָ מִעִיקְרָא לְרְבוֹ
הִיא, וְכוּוֹנַת הָרַאב"ד שֶׁמְעַשֶׂה הַקָּנִין שֶׁל הָעֶבֶד הִיא סִיבָה שֶׁהָעֶבֶד יִקְנֶה, אֲלֹא שֶׁבְּמִקוֹם
שִׁזְזָה בּוֹ הוּא זֹכֵה רְבוֹ בְּעִיקַר דִּין הַזְּכִיּוּהָ עֵי"ש. [בְּעִיקַר יִסוּדוֹ שֶׁל הָרַאב"ד עֵי' קְצוֹת
הַחוּשֵׁן (ס' תְּכֵד סִק"א) שֶׁכְּתֹב כֵּן מִנְפִּשְׁיָה, וְעֵי' אֲרִיכוֹת בְּעִנִּין זֶה בְּאִמְרֵי מִשֶׁה (ס' כ"ה
אוֹת א - ב).

וּדְּבָרֵי הָרַשְׁב"א הַנ"ל בְּשֵׁם הָרַאב"ד, עֵי' בְּרִשְׁב"א (גִּיטִין ע"ז ע"ב ד"ה אִמֵּר לִיה) שֶׁאֵין
לְעֶבֶד כַּח לְקַבֵּל בִּידוֹ כְּלוֹם שִׁידוֹ קְנוּיָה לְאֲדוֹנוֹ לְגַמְרֵי, וּמָה שֶׁאִמְרוּ (קִידוּשֵׁין כ"ג ע"ב) שִׁיכוֹל
לִיתֵן לְעֶבֶד עַל מִנַּת שֶׁאֵין לְרְבוֹ רְשׁוֹת בּוֹ [שְׁעַל זֶה מוֹסְבִים דְּבָרֵי הָרַאב"ד הַנ"ל שֶׁתְּחִילָה
זֹכֵה הָעֶבֶד וְהָאֲדוֹן קוֹנֵה הַיִּמְנוֹן כְּתֹב הָרַשְׁב"א שֶׁאֵין זֶה אֲלֹא אִם מוֹזְכִים לוֹ עַל יַדֵּי אַחֵר,
אֲבָל עַל יַדֵּי עֲצָמוֹ אֵינוֹ יְכוֹל לְזַכּוֹת, וּבִזְזָה בִּיֵּאֵר הָרַשְׁב"א אֶת קוֹשִׁיית הַגַּמְרָא 'יַד דְּעֶבֶד קָא
קְשִׁיא לִיה', וְלִפִּי זֶה אֵין מִקוֹם לְדְּבָרֵי הַגְּרִי"ר, שֶׁכֵּן כָּאִמּוֹר אֵין כַּח בִּיד הָעֶבֶד לְזַכּוֹת לְעֲצָמוֹ
הַשֹּׁטֵר [וְכ"כ הָאֲחִיעוֹזֵר שֵׁם], אֲלֹא שֶׁגוֹף דְּבָרֵי הָרַשְׁב"א הַנ"ל כְּפִי הַנִּרְאָה אֵינוֹ מוֹסְכָמִים עַל

כל הראשונים, וסתימת הרמב"ם (זכייה ומתנה פ"ג הי"ג) שזוכה העבד גם אם נותנים בידו, ולא רק שמזכים לו על ידי אחרים.

ויש ליישב עוד קושיית המקנה עפ"י שיטת 'יש מפרשים' המובאת בתוס' (קידושין כ"ג) וברשב"א וריטב"א בקדושין (שם), שלפי חכמים דס"ל דיכול להקנות מתנה לעבד על מנת שאין לרבו רשות, לא רק אחרים יכולים ליתן על מנת שאין לרבו רשות, אלא אף האדון עצמו יכול ליתן מתנה לעבד על מנת שלא יהיה לעצמו רשות. ודייקו כן מלשון הגמרא (קידושין כ"ד ע"א),

וא"כ אפשר ליישב קושיית המקנה דמיירי שרבו נתן כסף להעבד על מנת שלא יהיה לעצמו רשות, והעבד קונה לעצמו את הכסף.

אמנם התוס' (שם) נקטו להדיא דלא כהי"מ, שרק אחרים יכולים ליתן לעבד ע"מ שאין לרבות רשות, אבל לא האדון עצמו, ופירשו לשון הגמרא שם באופן אחר, גם הרשב"א והריטב"א דחו שיטת הי"מ בשתי ידיים, והקשו מהסוגיא בגיטין (ע"ז) דפריך איך אדון יכול לשחרר עבדו בשטר הלא יד עבד כיד רבו, ומשני דגטו וידו באין כאחד, ומעיקרא מאי קושיא הלא להי"מ האדון יכול ליתן מתנה לעבד, וכשנותן לו גט שחרור הרי זה כאומר על מנת שאין לי רשות, ולמה צריך לגדר מחודש דבאין כאחד.

ולדבריהם אפשר ליישב דמיירי שאחרים נתנו ע"מ שאין לרבו רשות.

'באין כאחד' אמרינן רק בגט גירושין ובשטר שחרור, ולא בשאר קניינים.

ובס' חבצלת השרון (פ' בהר) כתב ליישב קושייתו של המקנה עפ"י דברי הקצות החושן (סי' ר' סק"ה) דלא אמרינן הך כללא דבאין כאחד אלא לעניין גט גירושין או שטר שחרור דסגי בו בנתינה, אך בכל ענין דבעינן בו זכייה אין שייך לדון דינא דבאין כאחד, וא"כ לפי"ז אף דקנין שטר ליכא במוכר עצמו, מ"מ קנין כסף שעיקרו דין זכייה ישנו במוכר עצמו, שכן רק לאחר זכיית הכסף זוכה האדון, ומאחר שכבר הגיע ליד העבד שפיר חלה מכירת העבדות עכ"ד.

ביאור ההבדל למה בשאר קניינים לא אמרינן 'באין כאחד'.

ביאור דברי הקצות החושן, כתב האמרי משה (סי' כה אות ו') שבקנייני שטר בממון, צורת ההקנאה היא שמתחילה הקונה זוכה בשטר קנין, ואחר שזוכה בשטר קנין נקנה לו הקרקע, ואם כן אין שייך בזה 'באין כאחד' שכן כדי לזכות בשדה צריך הוא לעשות קנין בשטר, ואיך יקנה לו השטר כל זמן שהחצר אינה שלו, מה שאין כן בגיטין ועבדים, הגירושין והשחרור אינם נפעלים על ידי שהאשה או העבד קונים את השטר, אלא נתינת השטר בלא קנין פועלת את הגירושין והשחרור, וכיון שכן שייך בזה 'גיטו וידו באין כאחד'.

ובאור גדול (סי' נג) כתב שמקור דין 'באין כאחד' נלמד מגזירת הכתוב, שכן העבד משתחרר בשטר על ידי עצמו (קידושין כ"ג ע"א), ובהכרח שגיטו וידו באין כאחד, ומשם נלמד לאשה [מההיקש ד'לה' לה' המבואר בקידושין שם] שגם בה שייכת סברא זו, ואין למדים אלא למה שהוקש [דהיינו אשה ועבד] אך בשאר קנייני ממונות לא.

והאחיעזר (ח"א אהע"ז סי' כח) והחזון איש (חו"מ ליקוטים סי' ח' ס"ק יט) והקהלות יעקב (סימן כט) ובשיעור שמואל (קידושין שכו) כתבו לחלק באופן אחר, שדווקא בגט אשה שגוף החצר שלה ויש רק שיעבוד לבעלה, בזה מועיל סברת באין כאחד שמיד עם נתינת הגט פוקע שיעבודו, כך גם לגבי עבד שכיון שבפועל ידו היא, אלא שמשועבדת לרבו, בזה מועיל סברת באין כאחד להפקיע שיעבודו, שכיון שבפועל יצא הגט מיד הבעל לרשות האשה [או מיד האדון ליד העבד], אף על פי שאותה רשות משועבדת לו, מכל מקום מועיל סברת באין כאחד לענין הפקעת השיעבוד, אך כאשר המוכר מניח את שטר המכירה בחצירו, אין החצר כלל ברשות הקונה, ואיך יקנה את השטר.

וכעין זה כתב החזון איש (אהע"ז סי' ע"ג אות ט"ו ד"ה וכתב הקצוה"ח, ובחו"מ ליקוטים סי' ח' סקי"ט) שסברת גיטה וידה באים כאחד שייכת רק בגט אשה ובשטר שחרור של עבד, שאחר הגירושין או השחרור אין צריך שיקנו עצמם, אלא בכך שסילק הבעל או האדון את רשותו ממילא נקנים עצמם, ולפיכך בשעה שקונים הגט, באותה שעה נסתלק כח האדון והבעל וממילא קונים עצמם, מה שאין כן בקנין ממון, צריך לעשות שני קניינים, שתחילה צריך לקנות השטר ורק לאחר מכן קונה החצר, ובזה אין שייך 'באין כאחד'.

בשאר דברים דאמרינן 'באין כאחת'.

מה שכתב האור גדול הנ"ל שמקור דין 'באין כאחד' נלמד מגזירת הכתוב, ורק מה שנלמד מההיקש אמרינן ביה 'באין כאחת', דהיינו שטר שחרור של עבד, וגט אשה, משא"כ בשאר דברים לא אמרינן, אמנם בכמה ראשונים ואחרונים מצאנו שהשתמשו בסברת "באין כאחת" בדינים נוספים, ונביא לכך חמש דוגמאות.

[א]. גר שמל את עצמו מילתו וגירותו באין כאחת, שהרי רק ישראל כשר למול, ורק ע"י המילה נעשה ישראל (מנחת חינוך ב-ג [יד] ד"ה ונראה).

[ב]. גנב וגזלן שהקדישו הקדשן הקדש (בבא קמא ס"ז ע"ב), וביאר הרשב"א (שם) שההקדש והקניין באין כאחת, שהרי כל מה שהגנב יכול להקדישו הוא רק משום שקנאו (שהרי אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו), וכל מה שקונה אותו הוא רק משום שהקדישו, שההקדש הוא שינוי השם.

[ג]. כלי המשכן שעשה משה עבודתן מחנכתן, דהיינו שעבודת הקדשים שבהם מקדשת אותם, והוא מדין באין כאחת, שכאשר נתן בכלי מנחה בפעם הראשונה, הכלי מתקדש ע"י המנחה (שהיא עבודת קדשים), והמנחה מתקדשת (ונחשבת עבודת קדשים) ע"י הכלי (בית האוצר ח"ב ט בתחילתו).

[ד]. הקומץ את מנחת העומר, שאסורה באכילה מדין חדש, ואינה ממשקה ישראל (דהיינו שמה שאסור באכילה לישראל פסול לקדשים), ורק ע"י הקמיצה עצמה ניתר איסור חדש ונעשה ממשקה ישראל, כתב הרשב"א שגם על זה אנו אומרים שהקמיצה והיתר החדש באין כאחת (עי' אבני נזר ח"א כב-ט).

[ה]. דם קדשים אינו נשפך כמים (דהיינו שהוא ראוי לעבודת קדשים), ודם שאינו נשפך כמים אינו מקבל טומאה, ומה שדם קדשים כן מקבל טומאה, חידש האבני נזר (ח"א כב-ח

וכב-ט) בסופו שהוא מדין באין כאחת, שע"י שנפסל כבר אינו נשפך כמים ויכול להיטמא,
וע"י שנטמא הוא נפסל.

*

להצלחת נישואי בתי עב"ג הרב המופלג יצחק אהרן ברנשטיין נ"ו שהזיווג יעלה יפה
ובניין עדי עד, דורות ישרים מבורכים.

לע"נ אבי ר' משה בן הר"ר מנחם מנדל ז"ל : לע"נ ר' אברהם בן הר"ר בן ציון ז"ל
לע"נ מנחם מנדל בן הר"ר חיים דוד ז"ל : לע"נ שרה זיסל בת הר"ר יוסף ז"ל

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממעוררי תנועת התשובה

בעריכת ה' מ"צ גולדבאום, עורך ספרי קובץ פרשיות, קובץ מאמרים ושמחת אלעזר

משעבוד מצרים לשעבוד התורה

אָנִי ה' אֱ-לֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵהֵיטֵר לָהֶם עֲבָדִים וְאֲשַׁבֵּר מִטַּת עַלְכֶם וְאוֹלַךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוֹת (כו, יג)
"מוטות עול" או "קוממיות"

בארץ מצרים עם ישראל היו משועבדים בעול מלכות ועול דרך ארץ, והקב"ה הוציא את ישראל משם כדי שיקבלו עול תורה בסיני, וכמו שכתוב (שמות ג, יב): "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את הא-להים על ההר הזה". והיינו דאיתא במשנה (אבות ג): "המקבל עליו עול תורה, מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ".

והנה אדם בלי עול הוא 'בליעל' ('בלי-עול'), וכוונת הדברים היא, כי שחרור מעבדות בלי שיעבוד אחר במקומו, איננו ברכה, ולא עוד אלא שהוא מביא לצרות גדולות.

האדם מוכרח שיהיה עליו עול, אלא שיש שני מיני עול. האחד הוא עול דוגמת "מוטות", וכפירוש רש"י: "ואשבור מוטות עולכם. מוטות כמין יתד בשני ראשי העול המעכבים המוסרה שלא תצא מראש השור ויתיר הקשר" וכו', ועול כזה משעבד, מכניע ומשפיל.

ויש סוג אחר של עול שאיננו מכניע ומשפיל, אלא להיפך, זוקף ומרומם, והיינו עול תורה, שהוא בבחינת "קוממיות" ללא מוטות, וכמו שכתב רש"י: "קוממיות - בקומה זקופה!".

(עד כאן ערוך מכתב סתרים בכתב ידו של מו"ר הגאון רבי שמחה וסרמן זצ"ל, מג' ולהלן מדבריו שכפי הנראה נאמרו בשנת תשמ"ה):

*

אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה

נחזור לפסוק הנ"ל (שמות ג, יב) "וְזָה לְךָ הָאוֹת כִּי אֶנֶכִּי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תֵּעַבְדוּן אֶת הָאֱ-לֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה". כאשר הוטל על משה רבינו להוציא את ישראל ממצרים נאמר לו שהיציאה ממצרים תוביל למתן תורה בהר סיני - שם ישראל

^{מג} והנה מה שכתב, כמדומה מלה במלה, בלי עריכה, על הפסוק "אני ד' אלתיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים מהיות להם עבדים ואשבור מוטות עולכם ואולך אתכם קוממיות": "היינו 'המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ', כי אדם בלי עול הוא בליעל, ועול מלכות ודרך ארץ הם מוטות העול, ועול תורה עול קוממיות בלי מוטות".

ייהפכו לעבדים, עבדי ה', "תעבדון את הא-לוהים".

נראה שעצם היציאה ממצרים לא היתה בשורה רצויה אילולי שהייתה מובילה למתן תורה. התכלית של יציאת מצרים הייתה כדי שישראל יהיו בני חורין. אבל הברייתא אומרת (אבות פרק ו) "שאיין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה".

ולכאורה תמוה, שהיה צריך לומר שאין לך בן חורין אלא מי 'שלא' עוסק בתורה. מי שאין עליו עול תורה יכול לאכול בכל מסעדה שמתחשק לו. מי שאין עליו עול תורה יכול למלאות את כל תאוות לבו. מדוע דוקא העוסק בתורה נחשב "בן חורין"?

*

שליטה על החירות

הנה התשובה, והיא תשובה נכוחה.

לילד קטן אסור לחצות כביש סואן, בו ישנה תנועה, בלי השגחה. מחזיקים לילד את היד ומחצים אותו את הכביש. מדוע? כי הוא עדיין לא בשל מספיק לשלוט על החירות שלו. כאשר אדם הוא בן חורין, אבל אין לו מושג מה עושים עם החירות וכיצד יש עליו להתנהג כבן חורין, עדיף לו שיעבוד.

הביטו וראו מה קורה בארצות האפריקניות שמשחררות ומקבלות חירות [א"ה: מאז קבלת העצמאות, מדינות רבות באפריקה הידרדרו לחוסר יציבות, שחיתות, אלימות ומשטרים דיקטטוריים... נסחפו לסדרת הפיכות ברוטליות ודיקטטורות צבאיות. בין תחילת שנות השישים לסוף שנות השמונים, היו באפריקה יותר מ-70 הפיכות ו-13 התנקשויות בנשיאים]. ראה מה קורה בלבנון [מעשי טבח מזעזעים דוגמת זה שאירע בסברה ושתילה].

כאשר אנשים הופכים לבני חורין בלי משהו שירסן אותם הם טובחים איש את רעהו.

חירות היא חיובית רק כאשר יודעים כיצד להשתמש בה.

והמדריך כיצד להיות בן חורין הוא התורה.

התורה מלמדת כיצד לנהוג כבני חורין.

*

קבלת התורה היא חלק בלתי-נפרד מיציאת מצרים

ובאמת, התורה ניתנה לישראל מִקֵּר מאוד לאחר שיצאו ממצרים. שלשה ימים אחרי קריעת ים סוף כבר ניתנה להם מצוה ללמוד תורה, וכדברי חז"ל (בבא קמא דף פב ע"א) "וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים". דורשי רשומות אמרו, אין 'מים' אלא 'תורה'... כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה נלאו. עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת.. וקורין בשני... וקורין בחמישי... כדי שלא ילינו שלשה ימים בלא תורה". [אולם אז עדיין לא היו מצווים במצוות, אבל הם למדו מה שיתחייבו לאחר מתן תורה בסיני].

לכן, מתן תורה הוא לא היה אירוע מנותק מיציאת מצרים. הדרך לחירות כללה שני

רכיבים. א] השיחרור מהמצרים. ב] הכנסת בני ישראל ל"בית ספר" בו לומדים כיצד להתנהג כבני חורין [לימוד תורה].

*

תספרו חמישים יום - מתוך השתוקקות לקבלת התורה

בני ישראל הבינו את התהליך ולכן הם מנו את הימים לקראת קבלת התורה בהר סיני. "בשעה שאמר להם משה 'תעבדון את הא-להים על ההר הזה', אמרו לו ישראל: 'משה רבינו, אימתי עבודה זו?' אמר להם: 'לסוף חמישים יום'. והיו מונין כל אחד ואחד לעצמו. מכאן קבעו חכמים לספירת העומר. כלומר... מחשבין חמישים יום לשמחת התורה כמו שמנו ישראל באותו זמן" (ר"ן פסחים דף כח ע"א מדפי הרי"ף, בשם חז"ל).

אולם יש להעיר, היות שהיו מונים מתוך צפייה והשתוקקות לקבלת התורה, מדוע הם ספרו מאחד לחמישים ולא מחמישים לאחד? הרי אדם שיש לו דוד אהוב שגר בארץ רחוקה, והוא שומע שהדוד יגיע לביקור, הוא מונה את הימים בסדר הפוך: "עדיין יש לי חמישים ימים להמתין לבוא הדוד. כעת רק ארבעים ותשע. ארבעים ושמונה" וכו'. מדוע כאן סופרים מאחד עד חמישים?

*

תספרו חמישים יום - כהכנה לקבלת התורה

התשובה היא שלא ספרו רק מתוך צפייה והשתוקקות לקבלת התורה, אלא כהכנה לקבלת התורה. קבלת התורה דורשת הכנה!

התורה נמשלה למים (עיין תענית דף ז ע"א). מים זקוקים לכלי שיכיל אותם. אחרת המים הולכים לאיבוד. וה"כלי" שמחזיק את התורה הוא מידות טובות, וכמו שאמרו חז"ל (ויקרא רבה ט, ג) "דרך ארץ קדמה לתורה".

*

כאיש אחד בלב אחד

וכאשר בני ישראל באו להר סיני כתוב (שמות יט, ב) "וַיַּחַן שֵׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר". וכתב רש"י "ויחן שם ישראל. כאיש אחד בלב אחד".

מהו "כאיש אחד בלב אחד"?

נצייר שני שותפים. אם הם רוצים שהעסק יצליח הם ינהלו אותו "כאיש אחד". אבל אין להם "לב אחד". כל שותף משתתף בעסק כדי שהוא יצליח - לא כדי שהשותף יצליח. זהו "כאיש אחד בשני לבבות".

אבל כאשר שני אנשים לומדים תורה בחברותא הם שוכחים מעצמם. המטרה היא משותפת לשניהם - ללמוד תורה ולהבין את הסוגיה. הם לא רק פועלים כאחד. גם המטרה משותפת. זהו "כאיש אחד" אבל גם "בלב אחד".

משעבוד מצרים לשעבוד התורה

וכך היו בני ישראל כאשר באו להר סיני. הייתה להם מטרה משותפת: קבלת התורה.
זהו דבר שצריך לפתח. זה לא קורה בתהליך אוטומטי.
לכן ניתן לעם ישראל חמישים יום להכין את עצמם כדי שיהיו מוכנים לקבל את התורה.
כאשר עבר יום אחד הם אמרו: "ברוך ה' - כבר הכנו את עצמינו במשך יום אחד להיות
ראויים לקבל את התורה". וכעבור יומיים "כבר עברו עלינו שני ימים של הכנה לקבלת
התורה". בהמשך "שלשה", וכן הלאה.
כעת מובן מדוע מנו מאחד לחמישים.
זהו ספירת העומר.
והתורה מבקשת שבכל שנה, בתקופת השנה, נספור מחדש, כדי שבכל שנה מחדש כל
יהודי ינצל את התקופה לאותה המטרה: הכנה לקבלת התורה!

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות

כפיו, תבונות מועד

גאולה תתנו לארץ

שלשה עניני 'מך' | שלשה עניני 'מכר' | ההתמכרות המרגיעה את ה'מכות' | הגאולה להיות 'מך' מלכתחילה | תרי משיחין | רפידים ודגלים | הגאולה המחודשת על דוד - עץ אחד | גאולת בועז

פִּי יִמּוֹךְ אַחִיךָ וּמְכַר מֵאַחֲזָתוֹ וּבָא גֹאֲלוֹ הַקָּרֵב אֵלָיו וְגֹאֲלֵךְ אֶת מִמְכָּר אָחִיו (כה, כה)

'ימוך' הוא משורש 'מכך', והשורש הבא אחריו בתיבות לשון הקודש הוא השורש 'מכר' [כלומר, אין שום תיבה של לשון הקודש העשויה משורשים של צירופי אותיות בין 'מכך' ל'מכר'], והנה גם בפסוק שלפניו ובעוד מקומות בפרשה רואים שהענין של 'מכך' מסתיים ב'מכר'!

וצריך להבין מהו הקשר הרעיוני בין הדברים, שהרי התורה עוסקת בדיני מכירה, וברור שגם המוכר בשביל להשיג כסף להשקעות ולהתעשר - יש למכירתו אותם דינים, ואין הדינים תלויים כלל במה שמכר מחמת 'מכותו'.

מכך

את השורש 'מכך' מצינו בפרשה כאן אצל 'כי ימוך', וכן 'ומוך אחיך עמו', וזאת היא מכות כלכלית. ומצינו בתהלים (קו, מג) וַיִּמְכְּרוּ בְּעוֹנָם וּמִבּוֹאֵר שֵׁשׁ גַּם מִכּוֹת רִוְחָנִית הַמְּגִיעָה מֵעוֹנוֹת. ויש גם מכות מציאותיות כמו בַּעֲצָלְתֵימָם יִמְךָ הַמְּקָרָה (קהלת י, יח), [אך עיין בשורשים לרד"ק ובתשבי שיש אומרים שזה האחרון הוא משורש 'נמך' המוזכר בחז"ל (ברכות י, ב) 'מקום נמוך']. ומצינו גם שאדם עניו נקרא 'מך', וכמו שאמרו (סוטה י, ב) על 'לדוד מכתם' - שהיה מך ותם, ופירש"י 'מך - עניו'.

ונראה בביאור שורש זה שהנה כל אדם יש לו מחשבות כלפי מה שמצטייר בעיניו כהצלחת חייו, המחשבות הללו מנסות להכריח אותו ולכפות אותו להתעסק ולהשתדל רק בכיוון הזה, אבל למעשה המציאות משתלטת עליו וכופה אותו לעשות את מה שהיא מכריחה אותו לעשות, ולמשל, הוא רצה היום ללכת למלאכתו אך משהו נשבר לו בבית והיה מוכרח לתקנו... וכמובן זוהי דוגמא קלה ביותר, כי המציאות הזו מצויה מאד, משתלטת על האדם הן לגבי היכולת לממש את תכניותיו הכלליות לחייו, והן לגבי התכניות של היום או השעה שלפניו, וכידוע.

והנה עניו הוא אדם הנכנע למציאות הזו, מוכן לסבול אותה, מוכן להודות שלא הוא המנהל את עולמו, ובכך נעשה 'מך', כלומר, אדם המוכן להכריז שהוא 'לא-יוצלח', אבל יש אנשים שלא מוכנים להודות, אומרים בדיוק היום אירע לי כך בגלל סיבה מסוימת

גאולה תתנו לארץ

ידועה או לא ידועה, אבל מהרגע הבא או ממחר וכו' התחזית של החיים שלי היא זו אשר תתבצע בפועל...

ואומר הפסוק 'כי ימוך אחיך', והכוונה שהוא יהא במצב שיוכרח להודות ב'לא-יוצלות' שלו - אינו יכול לכלכל את עצמו...

וזהו גם הענין של המכות הרוחנית, כי הפסוק אומר פְּעָמִים רַבּוֹת יִצִּילֶם וְהִמָּה יִמְרוּ בְּעֵצְתָם וַיִּמְכוּ בְּעֵזָתָם, כלומר, הם חטאו והגיעו עליהם צרות, ולכן התייצבו בדרך תשובה, היה להם עצה ומהלך כיצד מעתה יתייצבו בדרך טובה, ואמנם ה' - פעמים רבות יצילם, אך הם לא קיימו את עצתם, אלא וַיִּמְכוּ בְּעֵזָתָם - הצורך של העוון גבר על עצתם, הוכרחו להסכים לשפלותם ולהודות שהם לא מסוגלים לבצע את חפצם הטוב, אין להם את העצה הנכונה...

וכך אפשר להסביר את המכות המציאותיות, שאדם רואה שהקורה בגג ביתו התרופפו המסמרים שלהם, ויודע שצריך להביא סולם ופטיש ולעלות וכו', אך עסוק הוא בדברים אחרים, ולכן אומר שבשבוע הבא כשיהיה לי זמן - אעשה את התיקון, ולמה אינו עושה כבר עכשיו כי הוא עצלן, עדיף לו להמשיך את התכנית שלו להיום, סבור שהתכניות שלו יסתדרו כמו שרוצה, ועד שבוע הבא התקרה עוד תחזיק מעמד, אך למעשה 'בעצלתיים ימך המקרה' - אמנם הוא לא נעשה 'מך' כי לא שינה את תכניתו, אבל התקרה שלו הוכרחה להודות במכותה, היא לא מצליחה לעמוד בתכניות שהכתיבו לה.

מכר

את השורש 'מכר' מצינו בשלשה הופעות, הראשון הוא ענין 'מכירה' שלפנינו בפרשה.

והשני הוא ענין 'התמכרות' הידוע כלפי אנשים הנעשים משועבדים כלפי ענינים המזיקים להם, כמו שיש התמכרות לסיגריות אלכוהול אינטרנט וכו', ומצינו את ענין זה בפסוק (מלכים א כא, כה) רַק לֹא הָיָה כְּאֶחָב אֲשֶׁר הִתְמַכֵּר לְעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה' אֲשֶׁר הִסְתָּה אֹתוֹ אִיזָבֵל אִשְׁתּוֹ, ופירש הרד"ק בספר השרשים - "מרוב השתדלותו בפעולת העבירות כאילו מכר עצמו לפעולה ההיא" (ועיין ברש"י מה שפירש).

והשלישי הוא מקום מגורים או היווצרות כמו (יחזקאל טז, ג) מְכֹרֶתֶיךָ וּמְלֹדֶתֶיךָ, ופירש"י 'מכורותיך - כמו מגורותיך ומנחם חברו לשון תולדה... וכמובן גם הענין דומה לקודמים כי אדם כאילו מכור ומשועבד למקום הטבעי שלו.

ה'מכות' וה'מכר'

ויש כאן משהו נפלא מאד, כי הנה לפנינו שלשה סוגי 'מכות' ושלשה עניני 'מכר', והמתבונן יראה שהם זה כנגד זה, כל 'מכות' מזמין 'מכר' אחר -

כלומר, אדם לא נח לו להכריז שהוא 'מך' - 'לא יוצלח', ועל כן מעביר את מצבו למצב של 'מכר' ובכך מציל מעט את כבודו! וכדלהלן:

ה'מך' הכלכלי שבפרשה שלפנינו, במקום לקבץ נדבות, מכריז, שעדיף לזלזל במשהו ערכי כדי להשיג פת לחם, עדיף למכור בית, ואף למכור את עצמו, העיקר שיהא לו מה לאכול,

גאולה תתנו לארץ

טוען מה צריך בית אפשר לדור בשכירות, מה צריך שדה אפשר לקנות תבואה, למה צריך להיות עצמאי אפשר להיות עבד ולהתפרנס כך. בטענות אלו הופך את עצמו משלימזל המוכרח לזול ברכוש ערכי, למישהו היודע מה הם הערכים האמתיים והנחוצים, מציל את כבודו.

וה'מך' הרוחני שמתכנן דרך תשובה ותיקון ולא מצליח לעמוד בזה, לא נאה לו שהתכניות שלו לא מוצלחים, ולכן מציל את כבודו ואומר שהוא 'מכור לעבירות', והמשפט הזה יש לו שני תנועות, מצד אחד הוא כאומר שאין לו ברירה הוא אנוס, ומצד שני כאילו אומר שעדיף להסכים לצער הנפש מהחטא, מאשר להסכים לצער ההיגמלות. ושני התנועות הללו בנויים זה על זה, שהיות והצער להיגמל גדול מאד ממילא הוא אנוס, ואם הוא אנוס מוצדק לו לחטוא... ובכך מציל את כבודו, במקום להתייחס לחוסר המוצלחות שלו, עסוק הוא עם ההשקפה שלא שייך לדרוש ממנו עצות לתיקון, הוא בסדר, והתלונה היא על מי שדורש ממנו להשתנות בכזה מצב...

וה'מך' המציאותי - העצלן, טוען שהעצלות היא ה'מכורה' שלי, זה הטבע שבו נולדתי, כך חונכתי וגדלתי, אני במשפחה של עצלנים, לא עושים שום דבר עד שאין ברירה, אני לא שלמיזל, אלא זוהי השיטה שלנו, עדיף לסבול מצב של תקרה שבורה, מאשר להיות לחוצים לעסוק כל הזמן בכל מיני תיקונים וחששות...

התיקון הגואל

ורואים בפרשה שהתיקון האמתי למצב של 'מך' הוא ה'גואל', והנה הענין של ה'גואל' הכללי הוא מישהו שלוקח אחריות על המתרחש בעולם הכללי, מתערב, מגיע לעשות סדר ותיקון בעולם, להביא לעולם את שלוותו האמתית.

וכמו כן 'גואל' פרטי, הוא מישהו המגיע עם תחושת אחריות, מתערב ומברר ש'מך' לא צריך למכור או להתמכר או להרגיש מכור, אלא יש לו קשיים מסוימים המסבבים אותו ומובילים אותו להרגיש 'כי ימוך', ומשם מצריכים אותו ל'מכר', אך אם ישכיל שיש מהלך ופתרון לקשיים הללו לפני ההסכמה להרגיש 'מך', והנה דוד המלך הוא הגואל והוא עצמו היה 'מכתם - מך ותם', ומבואר שהגאולה היא להיות 'מך' מלכתחילה, לא לדמות שהוא בעל יכולות והחיים נתונים לתיכנונו, ואחר כך להודיע על 'פשיטת רגל', אלא מלכתחילה ירגיש 'מך', שאין לו כלום משלו, אם יש לו איזה כשרון או הצלחה, הכל מתנת שמים, מהשמים מנהלים ומסדרים את חייו, וזהו הצירוף של 'מך ותם' כי מקיים 'תמים תהיה עם ה' אלקיך' אינו חוקר אחר העתידות, אינו מצייר ומקבע את התכניות העתידיות.

כאשר חיים מתוך ההנחה הזו, כאשר סוף סוף ההכרח גרם לו לתכנן כמה צעדים, והנה לא הלך לו כרצונו, אינו נבהל, אומר כנראה התכנית שלי לא היתה מדוייקת, צריך לרדת ממנה או לשנות אותה, לא להכריז אני 'לא יוצלח', אלא לומר כנראה ה' הכין לי סוג הצלחה אחר.

ולמשל, ה'מך' הכלכלי, תכנן שהפרנסה שלו תהא מעסקים גדולים ומכבדים, ולא הלך לו, אז, כנראה הפרנסה מזומנת לו מעסק יותר קטן, או ממשוהו פשוט שלא מוסיף כבוד,

ואולי עליו נאמר 'כי לא יחדל אביון' ועליו למצוא פרנסתו מלקט שכחה ופאה ומתנות עניים... אם יחיה באמונה הזו, לא ימוך, אלא תמיד יהא במקום העליון שלו, במקום שה' הכין לו בעולמו, לא שייך מקום יותר חשוב ומכובד מזה.

וה'מך' הרוחני, הרואה את עצמו רחוק מהשלמות, מתכנן לעצמו חיים רצופים בעמל התורה ללא הפסק ובשמירת כל התורה עם כל פרטותיה ודקדוקיה והידוריה וידיעה והצלחה באופן שיתן לו גם תהלה בארץ, נראה לו שכל זמן שאינו בדרגה כזו, הוא חוטא ופושע, והתשובה שלו היא להגיע לציור ההזוי הזה, אך הנה רואה שחוזר בתשובה שוב ושוב, ובכל זאת אינו מגיע לדרגות כאלו, אז, כנראה לא זוהי ה'תשובה' שלו, אלא עליו להתחיל לשוב על דברים קלים שגם יודע תעלומות יעיד עליו שיצליח לעמוד בהם, אמנם בכך יודה שהוא 'מך', אבל 'לא ימוך', כי הנמוך מלכתחילה לא שייך להנמיכו יותר.

וה'מך' המציאותי יש לו תכניות גדולות לכל יום ויום, נראה לו שכל שיבוש המצריך לעסוק במשהו אחר כאילו יעצור את התקדמותו, אך למעשה המציאות היא שההתקדמות וההצלחה בחיים אינם מגיעים מכל רגע ורגע של עשיה וכיוצא בזה, אלא אדם יכול להתעסק עם משהו ללא הצלחה שוב ושוב, עד שמגיע רגע ש'הצליח', ולכן מי שההשגחה סיבבה לו צרכים שונים להתעסק בהם, עליו להאמין שהעיסוקים הללו לא יגזלו לו את ההצלחה, אלא אדרבא, גם יתקן את הבעיה שלפניו, וגם יזכה שההצלחה המקווה שלו תאיר לו פנים יותר מהר מהרגיל, אבל כדי לחיות עם האמונה הפשוטה והברורה הזו המכירה שאי אפשר לקחת את ההצלחות בכח, אלא הכל משמים, צריך להיות בשביל זה מך ותמים מלכתחילה.

משיח בן יוסף ומשיח בן דוד

הגואל הוא כאמור דוד המלך ע"ה שהיה 'מכ-תם', והמדה הרגועה הזו המסכימה למקום הכלכלי והרוחני והמציאותי שה' הכין לי בעולמו, זוהי מדת המלכות, כי מלך צריך שיהיה בארצו כל סוגי בעלי מלאכות וכל מיני שאיפות, אם כולם ירצו לעסוק במשהו המעשיר ביותר, לא יהיה בארץ לחם לאכול, ולא ירק ללפת בו את הפת, ואכן כאשר נגיע לספירה של מדת המלכות תהא קריאת התורה בפרשת במדבר, ואשר שם מבואר שיש מחנות סביב המשכן, וכל יהודי הוא 'יוצא צבא בישראל' כל אחד יש לו את המקום והדרגה שלו, ואף אחד לא מיותר... וכידוע בשבוע של 'מדת המלכות' נאמרה ההוראה של הגבל את ההר וקדשתו, ורק משה מתקרב ביותר ואחריו אהרן ואחריו נדב ואביהו, ושבעים זקנים, כי כל אחד צריך להכיר שיש לו 'גבול' ומקום.

אבל השבוע אנו עדיין במדת היסוד, וכידוע המדה הזו היא המדה של יוסף הצדיק, וגם במדה הזו יש בחינה של 'גאולה', שהרי כידוע לפני 'משיח בן דוד' יהא 'משיח בן יוסף', וצריך להבין מהי בשורת הגאולה המיוחדת שלו.

ואפשר לומר כך שהנה יוסף הקדים את מנשה לפני אפרים, והנה 'מנשה' הוא על שם 'כי נשני אלקים את כל עמלי', מתייצב כמישהו שנעשה 'מך', כל השאיפות שלו נגנוזו, אך לא משום כן 'יתמכר' ויגדיר את עצמו כ'עבד', ו'בלתי מוצלח', אלא תמיד נותר 'איש מצליח'.

גם בבית הסהר, ולכן בנו השני הוא אפרים על שם 'כי הפרני אלקים בארץ עניי', למצוא ולחפש את ההצלחה שמזמין לי ה' בתוך העוני.

אולם יעקב אבינו הורה לו להקדים את אפרים לפני מנשה, ולכאורה זהו הענין של דוד שכתבנו, דהיינו, להיות 'מך' מלכתחילה, לומר שאני עני ולחפש את ההצלחה בתוך העוני... אבל באמת עדיין אין זה הבחינה של 'דוד', כי כאן אחר אפרים יש גם 'מנשה', כי אמנם עובדים מתוך שאיפות גדולות הנותנות חשק לעבודה, נותנים להם לגרור אותנו, אך הכל מתוך הקדמה שגם אם לא ההצלחה לא תהא כמצופה, בכל זאת נשאר עם הצלחות קלות, כי תמיד נוכל למצוא את ה'פרני אלקים בארץ עניי', וממילא האכזבה לא תביא לתחושת כשלון וצורך להתמכרות.

אך כידוע צריך להתפלל על משיח בן יוסף שלא ימות במלחמה, כי המהלך הזה עדיין בסכנה, כי סוף סוף יתכן שההקדמה של אפרים לא תועיל להרגיע את האכזבה... ולכן כל הענין של 'רפידים' וה'נחשלים' היה בשבוע של ה'יסוד', כי התשוקות הגדולות של היסוד עלולות להוביל ל'רפיון ידים', למרות שהספירה התחילה עם 'לחם עוני'...

והחידוש של דוד הוא לשלב את אפרים ומנשה כאחת, למצוא את השאיפות הגדולות בתוך המקום של העוני, שהשאיפות לא יהיו בכיוון בריחה מהעוני, אלא אדרבא, יהודי יאמין שיש לו מקום מיוחד בעולמו של ה', וכנראה הוא מה'רוב' שנותרים 'אנשים פשוטים', אבל האמת היא שאין מישהו 'פשוט' כל אחד הינו יציר מיוחד של ה', כל אחד יש לו את השלמות והמעלה שלו במקומו, צריך להגיע לשאיפות גדולות מאד בתוך המקום הפרטי והעני שלו, לא לחשוב שאם אני במילא עני ושלמיזל, אז, לא נורא שאהיה יותר עני...

עץ אחד

השאיפה של דוד היא להיות 'כעץ שתול על פלגי מים', כל עץ יש לו את הצורה הטבעית שלו, יש לו את הגבולות שלו, הוא גם נטוע ולא יכול לרוץ לכבוש את כל העולם, אבל במקומו הזה שלו, עליו לקבל את כל השפע של פלגי מים המוכנים לו, לתכנן פירות-הצלחות, להרבות פירות, ולראות שגם כאשר הפירות לא ממהרים לבוא - עלהו לא יבול - יהא במראה רענן ושמח ומתקדם, לא מישהו 'נובל' כמו 'לא יוצלח', אלא אדרבא, 'כל אשר יעשה יצליח'.

יתכן שזהו האיחוד של דוד המאחד את עץ יוסף ועץ יהודה, כי יהודה תמיד מודה לה', רואה את ההצלחות, מתקדם עמם, אינו עסוק בשאיפות מלחיצות, ולעומתו יוסף לא מזלזל בשאיפות מלהיבות, ולכן זוכה להצלחות גדולות יותר, אבל מצד שני נכנס לסיכון של נפילה למצב של אכזבה ורפידים, והאיחוד הוא כאמור שיהיו 'עץ אחד', שכל אחד יכיר שהוא 'עץ שתול', יהיו לו שאיפות גדולות בתוככי הגבולות של העץ הפרטי שלו.

והנה הסדר הוא ש'יסוד' מגיע לפני 'מלכות', וצריך את משיח בן יוסף לפני משיח בן דוד, כנראה יש גאולה ראשונה שבה לומדים להכיר שצריך להקדים את אפרים לפני מנשה, כי קשה מאד לוותר על השאיפות הגדולות, אי אפשר לחנוק אותם בבת אחת, אפשר רק

להרגיע אותם קצת, אבל אחר ההרגעה הזו, אפשר יותר להבחין שהם מסוכנים, ולכן צריך לכוון אותם לתוך המקום של ה'עוני'...

והתיקון הזה נרמז גם כן בתחילת פרשת בחוקותי - אם בחוקותי תלכו ואת משפטי תשמרו, שכל אחד יכיר שיש לו 'חוק' בעולם, יש לו את המקום שחקק לו ה' בעולמו, יש לו את חלק התורה שלו, ועליו מוטל להיות מוכן 'לעמול' בחלק הזה, לא להיגרר לרפיון ידים, ועליו לעסוק ב'משפט' המברר את האמת 'מה חובתו בעולמו', אז, ונתנה הארץ יכולה 'ועץ השדה יתן פריו'.

תבונות ההלכה - דיני גאולה וענין מגילת רות

ובזה מיושב מה ששאלנו למה דיני הגאולה בפרשה הם גם במוכר מאחוזתו מתוך עושר ולא מפני 'כי ימוך', כי המוכר מאחוזתו מורה בזה שאינו מסכים לחפש את העושר במקום הטבעי שה' הכין לו, עדיף לו למכור את המקום הטבעי, ולחפש לו הצלחות במקומות של אחרים... זהו אדם החי עם שאיפות רחוקות ומסוכנות, מזמינות לו את ה'כי ימוך', כי ההצלחה האמתית שלו שמורה לו במקום הטבעי שלו, וכדלהלן.

זהו גם המסר של מגילת רות שקוראים בשבועות, אלימלך ובניו הלכו לחפש את העושר במקום אחר מ'בית לחם יהודה', בשדי מואב, חשבו ששם ימצאו את ה'נועם', והתוצאה היתה 'אל תקראנה לי נעמי כי המר שוי לי מאד', אך לעומת זאת רות שהסכימה להיות עניה, ללכת ללקט בשדה, היא גילתה את ה'גואל', וה'גואל' הזה עצמו הסכים להינשא לגיורת מואביה שכשרותה מפוקפקת, ועד כדי שה'גואל' הקרוב יותר חשש 'פן אשחית את נחלתי', רואים שיש גואל שעדיין שקוע בתכניותיו שעיצב לעצמו, אינו מכיר את עצמו ומקומו הריהו 'פלוני אלמוני', ויש גואל מלא 'עוז', מעיז לשפלות של מקומו שהכין לו ה', והוא הוליד את עובד הוא אבי ישי אבי דוד!

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א, חלקם טרם נדפסו / הרב אהרן הלוי גרנדש מח"ס תשובות הגר"ח

שו"ת בפרשת בהר

א) ש. בחוקותי כ"ו ה'. פרש"י וז"ל, והשיג לכם דיש את בציר. שיהא הדיש מרובה ואתם עסוקים בו עד הבציר ובבציר תעסקו עד שעת הזרע עכ"ל, וצ"ב דלעיל פסו' ג' פרש"י אם בחוקותי תלכו כו' שתהיו עמלים בתורה עכ"ל וכיון שיהיו עסוקים כ"כ עד הבציר ועד שעת הזרע א"כ מתי יהיו עמלים בתורה.

ת. עבדיהם הכנענים. מד מה

*

ב) ש. בזוה"ק פ' בהר (דק"ח ע"א) איתא, אלא דא רזא הכא אוליפנא כתיב (במדבר י"א) זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם, בלא ברכה, דלא הוה עלנא במצרים עול דלעלא, תא חזי כו', ע"כ. ויש לשאול, דנהי דעדיין לא קבלו התורה מ"מ איך אכלו בלא ברכה דהא גם בני נח מצווין על הגזל, ולאכול בלי ברכה הוי גזל כמבוי' ר"פ כיצד מברכין. והעירוני דאולי מי שלא מצווה לברך אי"ז גזל לגביו, דאל"כ למה הגויים לא מברכים.

ת. אין מצוה על ברכה.

*

ג) ש. בהנ"ל. בעניי באמת לא זכיתי להבין כונת מרן שליט"א, נלא הבנתי מה הכונה אין מצוה על ברכה דכי לברך אי"ז מצוה, ואולי כי אז עדיין לא נצטוו על ברכות דרבנן, וזה א"א לומר, שהרי אף כשהיו במדבר כשמשה רבינו תיקן להם ברכת הזן דהוה ברכה דאורי"י מ"מ עדיין לא נצטוו אז על דרבנן ונמצא דגם כשהיו במדבר עדיין לא בירכו שהכל וכו' ואכלו חנם בלא ברכה. ושוב חשבתי דכונת מרן, אין מצווה על ברכה והיינו דנהי שבן נח

הנה לפי"ז מה שכתב רש"י ואתם עסוקים בו' אין הלשון בדוקא, (ומפני לשון זה שאלנו).^{מ"ד}
^{מ"ה} שוב חשבנו לומר בעזרה"י, דודאי אין הכוונה שיעסקו כל היממה בשדה, רק הכוונה שבזמן הקצוב שיעסקו בשדה להביא פרנסה וטרף לביתם וכגון ב' שעות ביממה אז יעסקו כל ה' שעות בכל יום מרוב השפע הגדול, אבל שאר שעות היום ודאי יהיו עמלים בתורה, ואפשר דזהו ג"כ שתהיו 'עמלים' בתורה כי כיון שיהיו עוסקים בכל יום בשדה כל הזמן הקצוב שיש להם בשדה מרוב השפע, יהיה להם התורה יותר עמל, וכבר אמרו חז"ל באבות פ"ב יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ 'שיגיעת' שניהם משכחת עון, והרי זהו זה ברכה מה שיהיה שפע גדול שיהיו עסוקים חזק בשדה בזמן הקצוב לעבודת השדה כנ"ל ויחד עם זאת יעסקו בתורה בשאר רוב שעות היממה בעמל גדול כתוצאה מכך שיהיו עסוקים בשדה הרבה כנ"ל והיינו שע"ז ירויחו שלא יכשלו בעוונות כמ"ש שיגיעת שניהם 'משכחת עון' ודו"ק. (ועיין עוד בספר נפש החיים פרקים סוף פרק ב' ד"ה וכן חילקו רז"ל, וז"ל אבל אור התורה כו' על כל פנים בעדנא דעסיק בה גם היא מצלת אותו מחטא יעו"ש היטב).

מצווה על הגזל מ"מ אינו מצווה על ברכה וממילא כשלא בירך לא גזל. האם זו כונת מרן שליט"א].

ת. תפוס לשון אחרון.

*

שו"ת בפרשת בחוקותי

ד) ש. בחוקותי כ"ו כ"ב. **ושלחתי בכם את חית השדה ושכלה אתכם וגו'.** פרש"י וז"ל, ושכלה אתכם. אין לי אלא חיה משכלת שדרכה בכך בהמה שאין דרכה בכך מנין ת"ל ושן בהמות אשלח בם ברי שתיים ומנין שתהא ממיתה בנשיכתה ת"ל עם חמת זוחלי עפר מה אלו נושכין וממיתין אף אלו נושכין וממיתין כבר היו שנים בא"י חמור נושך וממית ערוד נושך וממית עכ"ל, והנה מדברי רש"י הכא מבואר דע"פ דרך הטבעית אין דרך הערוד להמית בנשיכתו, ולכאן צ"ב מדאמרי' (ברכות ל"ג א') ראו בני אין ערוד ממית אלא החטא ממית כו', וחזינן דמה שנשאר חי היה נס ומבואר דדרך הערוד כן להמית בנשיכתו. וצ"ב.

ת. זה רק אחרי שאמרה תורה.

*

ה) ש. בחוקותי כ"ו כ"ו. **פרשי וז"ל, ואכלתם ולא תשבועו זה מארה בתוך המעיים בלחם הרי שבע פורעניות חרב מצור דבר שבר מטה לחם חוסר עצים פת נפולה מארה במעיים ונתתם אינה מן המנין שהיא החרב עכ"ל,** ולפי"ז נמצא דחרב כתוב ב' פעמים שהרי כבר כתיב לעיל פסו' כ"ה והבאתי עליכם חרב וגו'. וצ"ב.

ת. היא הראשונה והיא האחרונה שכוללת הכל.

*

ו) ש. בחוקותי כ"ז י"ב. **והעריך הכהן אתה בין טוב ובין רע כערכך הכהן כן יהיה. לכאן צ"ב מהו 'בין טוב' והרי הכא איירי על רע בלבד וכדפרש"י לעיל פסו' י"א וז"ל ואם כל בהמה טמאה בבעלת מום הכתוב מדבר שהיא טמאה להקרבה ולמדך הכתוב שאין קדשים תמימים יוצאין לחולין בפדיון אלא א"כ הוממו עכ"ל,** וצ"ב.

ת. עמש"כ בטעמא דקרא עמוד קט"ז ד"ה לא יחליפנו.

*

עוד בעניני ימי ספירת העומר ול"ג בעומר

(מתוך רשימות שכתבנו)

*

א) שאלתי את מרן זצ"ל: הבר מצוה של בני נ"י בימי ספירת העומר, ומתי יחדש הכובע וחליפה? והשיב מרן: **בל"ג בעומר.**

*

ב) שאלתי את מרן זצ"ל: בננו יהיה בן ג' בכ"ד אייר, ומפני שזה ימי הספירה אנו רוצים לעשות התספורת מחר בל"ג בעומר, ורצינו גם שמרן יגזור לו מהשערות, אבל זה לא מסתדר לנו להיות מחר בבני ברק, ולכן באנו עתה להתברך מפי מרן. והשיב מרן: **אתה חושב שזה מצוה לגזור לפני גיל שלוש?** אח"כ שאלתי את אחד הגבאים האם הכוונה שלא לספרו בל"ג בעומר משום שעדיין אינו בן שלוש, וענה לי שכוונת מרן שאין מצוה שהוא יגזור השערות, ושלחתיו לשאול, אם לספרו בל"ג בעומר או אחר שבועות, ובא לומר שמרן אמר: **איך שאתה רוצה, אתה יכול מחר ואתה יכול אחר שבועות, רק לא בימי הספירה.** אח"כ מרן בירך: **בהצלחה.** ושאל: **זה הילד? וענית: כן.** ושאל: **איך קוראים לך?** וענית: **כו'.**

*

ג) שאלתי את מרן זצ"ל: בי"ח תמוז הבעל"ט בני נ"י יהיה בן ג' שנים בעזה"י, והשאלה, כי חשבתי שמכיון שבין כך א"א לעשות לו הפיאות בתאריך שנולד מכיון שזה 'שלושת השבועות' לכן חשבתי לעשות לו הפיאות בל"ג בעומר, כי בלא"ה צריך להקדים. האם מרן מסכים לזה? והשיב מרן: **בל"ג בעומר.**

*

ד) שאלתי את מרן זצ"ל: נתבקשתי לשאול, האם ביום שהילד נהיה בן שלוש צריך לספר לו השערות או שאפשר גם לאחר את התספורת, כי ביום של היום הולדת הם רוצים ללכת לגדולי הדור שיגזרו לו השערות ולא יכולים להספיק באותו יום גם לספר אותו. ומרן אמר: **זה לא גזירת הכתוב, אבל כך נוהגים.**

*

ה) אייר תשע"ג כשהייתי אצל מרן זצ"ל אחר שדברתי עם מרן זצ"ל, נכנס מישהו ושאל: האם זה נכון שמרן אומר שהנשמות לא נמצאים בקברים בלילה? והשיב מרן: **יש אומרים כן.** ושאל: האם גם בקברי צדיקים זה כך? והשיב מרן: **זה לא ברור.** ושאל: האם לומר לנוסעים בל"ג בעומר לרשב"י שלא יסעו בלילה? והשיב מרן: **נו נו שיסעו** (וזכורני ששמעתי שמרן אמר ג"כ: **יש ענין.** ושאל: **אם יש ענין שיסעו בלילה**) ואח"כ שאל: **אם עדיף לנסוע ביום.** והשיב מרן: **כן, עדיף ביום.**

*

ו) בערשק"פ ויקרא ער"ח ניסן תשע"ה נכנסתי למרן זצ"ל ושאלתי: האם מברכים שהחיינו על תפילין? והשיב מרן: **לא, מצוות לאו ליהנות ניתנו.** ואמר מרן: **שילבש הכובע וחליפה החדשים ויברך עליהם שהחיינו ויכווין להוציא את התפילין.** וסיפר מרן: **קניתי חליפה חדשה ושאלתי את החזו"א אם לברך ע"ז שהחיינו, והחזו"א אמר לי לברך, ואמרתי לו שאין לי שמחה בזה, והחזו"א אמר לי שקר וכזב אתה כן שמח בזה.** אח"כ שאלנו את מרן אם למעשה מרן בירך? ומרן אמר: **כן, ברכתי כי החזו"א אמר שיש לי שמחה בזה.** ושאלתי:

עוד בעניני ימי ספירת העומר ול"ג בעומר

אם יש לו שמחה בתפילין יותר מהכובע וחליפה האם יברך על התפילין השהחיינו. והשיב מרן: **מצוות לאו ליהנות ניתנו**. (נ.ב. עי' ביה"ל בהל' תפילין שלא הכריע בזה אבל כן דעת מרן למעשה).

*

ז) בשבוע פרשת צו תשע"ה נכנסתי שוב למרן זצ"ל ושאלתי: מרן אמר שיברך שהחיינו על הכובע וחליפה ויוציא את התפילין, והשאלה, שהוא צריך להניח תפילין למחרת אסרו חג (כ"ד ניסן) וזה כבר ספירת העומר. והשיב מרן: **נדמה לי שכתוב שאם 'נזדמן' לו שהחיינו יברך** (ומרן חזר ע"ז ואמר 'נדמה לי'. ומאידך היה נראה בטוח שכך כתוב, ובאמת כך כתוב במשנ"ב סי' תצ"ג ס"ק ב' (יעו"ש, שהל' משמע שרק אם נזדמן, אבל בלא"ה לא יברך יעו"ש)). ואמרתי: אברך א' הציע שיניח תפילין לפני יו"ט כבר (כי במשנ"ב כתוב מהמג"א שמניח שנים או שלשה חודשים קודם הבר מצוה). ומרן נהנה מהרעיון והסכים לזה ואמר: **אפילו מגיל חמש יכול להניח תפילין**. ושאלתי: אם למעשה יעשה כן. ואמר מרן: **כן**. ובתחילה חשבתי שיניח בערב יו"ט פסח ממש ביום שישי, אבל מאד רצה להתחיל ביום ראשון, והסכים לזה מרן באומרו: **אין קפידא ויכול להתחיל כבר מיום ראשון**.

*

ח) באור ליום ו' ערשק"פ בה"ב תשע"ז הגשתי למרן זצ"ל פיתקא: סב אשתי הגה"צ ר' אריה שכטר (שליט"א) [זצ"ל] סיפר לי, שלפני שהתחיל להניח תפילין לפני הבר מצוה שלו הוא ביקש ממרן החזו"א זצ"ל שיעשה לו הנחת תפילין והיינו שבפעם הראשונה שמניח תפילין שהחזו"א יניח לו. והחזו"א הסכים וכן עשה לו. [ואח"כ החזו"א גם הגיע לישיבת חכמי לובלין לשבת אופרוף של הבר מצוה של ר' אריה וישב בקידוש ושמע הדרשה שלו, וכמדומה שסיפר שזה החזו"א כבר עשה בהפתעה בלי שר' אריה ביקש זה מהחזו"א], ע"כ. והנני שואל שבני נ"י אי"ה מתחיל להניח התפילין חודש קודם הבר מצוה בי"ח סיון הבעל"ט, והאם מרן שליט"א מסכים גם כן לעשות כמו החזו"א ולהניח התפילין לבננו - נין של ר' אריה, התפילין בפעם הראשונה. ומרן אמר: **לר' אריה הגיע!**

לתגובות: A0548408381@gmail.com

בעזה"י, ניתן להשיג ספרי תשובות הגר"ח בכתובת הנ"ל.

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

וחי אחיך עמך!

בשבוע של הילולת רשב"י נשתדל ללמוד משהו מדבריו וממעשיו. רשב"י ותלמידיו נקראו 'חבריא', חבורה קדושה. למרות שהיו רב ותלמידים, ובין התלמידים היו קבוצה ראשונית לעומת אלה שבאו בהמשך, היו כולם יחד בחבורה, באהבה ואחוה. זהו בעצם לימוד גדול שניקח מרשב"י ותורתו, כפי שנא' בפרשתנו וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ. אחים חיים יחד!

בשנותי הראשונות כמלמד מתחיל שמעתי כי בעיר גדולה מרוחקת ערך מלמד ידפי עבודה' על משניות שלימדתי. היו אלה הימים לפני שה'מייל' ומאגרים ממוחשבים הנגישו חומר לימודי. איתרתי את מס' הטלפון של אותו מלמד (לפני שהניידים נכנסו לכיסנו...). וביקשתי "האם אוכל לקבל עותק של דפי העבודה, שתלמידי ייעזרו בדפיק. אשלם כמובן דמי השכפול.". ההוא חשב והשיב "היות ואני חושב להוציא ספר, אינני מעוניין להעביר חומר". ניסיתי לשכנעו "אנחנו בערים מרוחקות, בכיתתי יש בקושי מנין תלמידים, לא נראה לי שזה יפגע בתפוצת ספרך העתידי..." אך הוא דבק בסירובו. באותו רגע החלטתי בלב, כל החומר 'שלי' - בל"ג אחלקו ביעקב ואפיצו בישראל, לתועלת מלמדים ותשב"ריהם!

כמחנכים השואפים להגדיל כבוד שמים נפעל להידוק האחוה בקרב הצוות, לנהוג בעין טובה, ולשאת עם אחרים בעול. לאחרונה שיבצתי מורה צעיר בת"ת. מדי כמה ימים אנו מקיימים שיחת עדכון, מאזין ומעודד, מקשיב ומדריך. הוא מספר כי שואב כוח מהתמיכה שמקבל מעמיתיו ב'חדר המלמדים'. כולם משתדלים לסייע לו ב'טיפים' ובעידוד.

קבוצת אנשי עסקים מחו"ל, חלקם נכרים, קיימו השתלמות באוניברסיטה בישראל. ערכו יום 'סיוור לימודי' בירושלים. במהלך היום אמר המדריך "כעת נבקר באחד המקומות המרתקים ביותר שאני מכיר בעולם". תוך שההסעה מתפתלת בסמטאות הצרות, מאתגרם המדריך: "אנא, ניסו לחשב עפ"י ידיעותיכם וניסיונכם: מוסד חינוכי עם כשמונת אלפים תלמידים, מה יהיה שטחו?" החלו לחשב ולדון: אולמות הרצאה וכיתתו לימוד, מדור מינהלה ולשכות הבכירים, אגף מחשוב ושטחים ירוקים, מעונות סטודנטים וחדרי ספח, היכלי עיון וספריות... נתנו השערה שמוסד עם כמות זו של תלמידים יתפרס על 200,000 מ"ר, מינימום. הרכב חונה, והמדריך מכריז "ברוכים הבאים לישיבת מיר! כאן תראו למעלה מ-8000 לומדים - בשטח של 3500 מ"ר בלבד! כל תלמיד תופס כחצי מ"ר בלבד, עליהם 'אחראים' כעשרים אנשי צוות בלבד, והכל מְנוֹט בידי מנהל יחיד, האחראי על קבלת התלמידים, תכנית הלימודים, והניהול התקציבי!"

אנשי העסקים נדהמו, ונכנסו לישיבה. בתי המדרש מלאים עד אפס מקום. הלומדים כה שקועים בלימודם שאפילו לא הבחינו באורחים. עברו קומה אחר קומה. בכל פינה אפשרית

- או בלתי אפשרית, בחדרי מדרגות, 'על כל בלטה פנויה', ישבו ולמדו. מחזה מרגש! מדהים! נקבעה להם פגישה עם ראש הישיבה. "אל תיבהלו ממצבו הגופני", אמר המדריך "האיש מתמודד עם מחלות רבות...". נכנסו לבית פשוט עם ריהוט בסיסי ביותר. ראש הישיבה הג"ר נתן צבי פינקל זצ"ל שמחלת הפרקינסון פגעה בכל מערכות גופו, דיבר בקושי, אבל קיבל אותם במאור פנים. אחד האורחים אזור אומץ ושאל "כולנו מנהלים של חברות ומפעלים. סיירנו בישיבה ונדהמנו מהאווירה, איך זה עובד? מה הסוד?".

חיך הרב חיוכו הצנוע והסביר "ידידי הנכבדים, היודעים אתם מה ההבדל בין אדם לבין בהמה? כשבהמה רוצה משהו היא תפעל להשיגו בכל דרך, גם תדרוך ותרמוס כל מי ומה שבדרכה. לעומת זאת, האדם מסוגל לוותר על רצונותיו כדי לא להזיק לזולתו. האדם מסוגל גם לגרוע הנאה מעצמו כדי להיטיב לחברו. כאן בישיבה חיים בני אדם. כאשר חיים בדרך זו, אין לאף אחד בעיה!" הקבוצה יצאה מוקסמים, אחד המנהלים סיכם "למדתי את 'תובנת חיי'. במקום להתחרות ולהציק, להתנגד ולרטון, כדאי 'לפרגן' לאחרים, ניתן למתחרים לחיות לצידנו. כולנו נרוויח ונחיה טוב!".

מפרשתנו ניקח דיני האכפתיות והערבות ההדדית, לא כוחנות, לא שנאה ותחרות, יש מקום לכולם! התורה מלמדת כיצד לנהוג כבוד בעבד, ק"ו בפועל יהודי, ובן בנו של ק"ו בילד יהודי. השונא מתחרה חושף חולשתו, המעניק 'מקום' לצידו לאחר מוכיח גדולה, יציבות, ואמונה בצדקתו. הצועק "אני - ואין זולתי" מכריז בעצם על חולשתו וחרדתו.

בעומדנו מול מדורת אש לכבוד אדוננו בר-יוחאי נתחבר לתורתו ולימד "נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים"... נזכה לחמם זה את זה באש של אהבה, ולא חלילה לבער באש המחלוקת המכלה.

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymm@gmail.com

חידות

**פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא
יסור שבט מיהודה'
חידה בפרשת השבוע!**

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן
הכתב')

בפנים שלוש מפורשים
אבל הן שתים של טובה
ואם יש גם חמישים
אז לשלוש היא מצווה

*

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'

הפתרון: הבטחת התבואה בשנת שמיטה

בתורה כתוב שהתבואה בשנה הששית תהיה לשלוש שנים

כה, כא

*

למעשה התבואה כפולה של שנים ולא שלוש כי שלוש הכוונה לחצי ששית, שביעית
מלאה וחצי שמינית

רש"י שם

*

אם יהיה גם היובל, א"כ התבואה תהיה משולשת לשלוש שנים מלאות, כי יש שנתיים
שלא עובדים את האדמה, ואז הברכה תהיה מצווה [וציווית] לשלוש מלאות [שהם ארבע
שנים - חצי ששית, שביעית, יובל, וחצי ראשונה]

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

דף מד. לפיכך תלתה לו התורה את כל אלו שיחזור בגללן. ופרש"י שלא לבייש מי שיש לו עבירות שיחשבו שחזר מכח בנה בית או כרמו, ומבואר דאלו חוזרין כמו שפרש"י עה"ת שזהו דבר של עגמת נפש ולא יהא כל לבו ומחשבתו למלחמה וכמו שהאריך הר"מ פ"ז מלכים [ומש"ה לא רצתה התורה שיצאו וכהיום אם יצאו בודאי יעברו גם על לאו וכמבואר בגמ' לעבור עליו בשני לאוין] והנה בפסוק כתיב נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו והמשנה לעיל דף מג. שקאי גם על ביתו וכרמו דכל שנה ראשונה אינו חייב לצאת למלחמה, והנה אצל חתן יש מצוה לשמח אשתו בשנה הראשונה ועי' בחינוך מצוה תקפא' שיש גם איסור לצאת מהבית לבד בלי אשתו והמנחת חינוך תמה עליו דנקי יהיה לביתו קאי גם על ביתו וכרמו וזהו דין דוקא בעת מלחמה שאינו חייב לצאת למלחמה שנה הראשונה אבל מהיכי תיתי שיהא איסור אפילו שלא בשעת המלחמה, וביותר צ"ב דא"כ בחתן הוי ג"כ עבירה ותיפוק ליה מצד עבירות שבידו דהא מצווה על כך גם בלי הדין של מלחמה ואולי אפשר לומר דעל ביטול קיום מצוה עשה אינו בכלל עבירות שבידו רק לאו או איסור עשה אבל מדברי רש"י סח בתפילין דהעבירה הוא שלא בירך ולכאו' ג"כ רק חסר לו הברכה ואולי יש איסור לעשות מצוה בלי ברכה כמו בברכת נהנים שיש איסור ליהנות בלי ברכה, ועי' בתרגום יונתן על הפסוק בנה בית שמפרש הכל שזהו מצד עבירה שלא קבע מזוזה על הבית וכן בכרם שלא קיים המצוה לחלל הפירות וזהו לכאו' דלא כהגמ' דזה אינו מצד עבירות שבידו ועי' בבד קודש שם מה שכתב בזה.

דף מה: מנין שאם נמצא סמוך לעיר שאין בה בי"ד שמניחין אותה. ועי' בגליון הש"ס שמציין לדברי התוס' בב"ב כג: שהגמ' מדמה שם הדין של רוב וקרוב להדין של עגלה ערופה ומוכח שהטעם שהולכים בתר העיר הקרובה היינו משום דתולין שההורג בא מאותו העיר והקשו דא"כ למה בעיר שאין בה בי"ד הולכים לעיר שיש בה בי"ד הא הרוצח לא בא משם, ועיי"ש בהגהות יעב"ץ שכתב שאין הטעם דקרוב הוי ראייה דמשם בא ההורג אלא הכפרה הוא על הבי"ד ששלחו אותו בלי לוייה והם נתחייבו בדמו של זה ומש"ה תלוי בעיר שיש בה בי"ד [ולפ"ז תלוי מהיכן בא ההורג] ולכאו' צריך להוסיף שהם אחראים על ערי הסביבות שאין להם בי"ד ומש"ה תלוי בהם, אבל דבריו צ"ב דהא הבי"ד אומרים ידינו לא שפכה והיינו שאנו עשינו לוייה ואעפ"כ אומרים הכהנים כפר לעמך ישראל, ועי' בזבחים פח: שעגלה ערופה מכפרת על שפיכות דמים וכתבו התוס' שכיון שכל ישראל ערבים זה לזה א"כ צריך אותו עיר כפרה דאחד מבני עירם הוי רוצח והם אחראים על זה מצד דין ערבות [ובזה מובן שבא מכסף העיר וכמבואר ברש"י] ואין הכפרה על הזקנים דאדרבה הם אומרים שעשו מה שמוטל על בי"ד לעשות והכפרה הוא על בני העיר שנמצא רוצח בשכינתם [ועל דרך דכתב רש"י בפ' מקץ ובפ' קדושים לענין מולך שאם נמצא במשפחה או בבני חבורה אחד שחטא כולם אשמים על זה] ובאמת מהא דאמר ר"א נמצא מכוון

ששניהם צריכים להביא ולכאוף הא הרוצח בא רק מעיר אחד, משמע שעצם הדבר שזה נמצא בשכינתם מעשה רציחה אז הם אשמים על זה וכעין שמצינו במכות דף יא. שאליהו הנביא הפסיק לדבר עם ריב"ל דבשכינתו נמצא הרוג ועי' במשך חכמה פ' נשא דכתב דמה"ט צריך הנזיר כפרה אם נטמא במת אפילו באונס ויל"ע בכל זה.

דף מו: מ"ט גמר עריפה מחטאת העוף. ועי' ברש"ש שנסתפק אם בעינן כהונה לעריפה [ועי' ברש"י חולין קלג. על מה דאיתא שם שעריפת עגלה הוא בכהנים וכתב דכתיב ונגשו בני הכהנים] וממה שהגמ' מדמה למליקה אינו ראייה דאולי אינו רק לענין המקום שהוא מאחוריה, אבל בירושלמי מבואר דבעינן שני סימנים ועי' בתורת הקנאות אם זהו מצד דבעינן דומיא דעולת העוף עיי"ש, ובכלל יש לעיין אם בכלל היה קדושה וקידשו העגלה הערופה [ומדברי רש"י לעיל מבואר שקנו אותו ממעות בני העיר] דבקידושין דף נו. יליף הגמ' שעגלה ערופה אסורה בהנאה דכתיב ביה כפרה כקדשים ומדברי רש"י שם מבואר שלא היה בכלל קדוש וילפי' רק דאסור בהנאה אבל המאירי שם כתב שהיה קדוש, ועי' במ"ל הל רוצח פ"י הל' ו' דשייך פדיון בעגלה ערופה ועיי"ש בגליון הרעק"א, ובחולין דף יא. ילפי' שטריפה פסולה בעגלה ערופה דכפרה כתיב ביה כקדשים ויל"ע מדברי הגמ' לעיל מו. ויהא מום פוסל בעגלה מצד ק"ו ולא אמר מצד דהוי כקדשים, ועי' ברמב"ן סוף פרשת שופטים שכתב דעגלה ערופה הוי מן הקרבנות שנעשות בחוץ ודומה לשעיר המשתלח ופרה אדומה.

דף מו: מנהני מילי דת"ר לא נודע. ומבואר בגמ' דמדינא ע"א לא היה נאמן וביותר מבואר דלאחר שחידשה התורה נאמן כבי תרי וכלל זה נאמר רק היכן דבעינן שני עדים מדינא וכמבואר בנמק"י ביבמות דף פח. וצ"ב דמהיכי תיתי יהא צריך שני עדים ואולי עפ"י מה דאיתא בשו"ת רעק"א קכד' דביאר דלמה סוטה נחשב לדבר שבערוה ולא לאיסור וכתב שכיון שמעיד שזינתה שזהו דבר שבערוה בעינן שני עדים וא"כ הכא שמעיד שעשה מעשה רציחה בעינן ג"כ שני עדים, או שכיון שבא לחייב בני העיר להביא קרבן הוי כעדות ממון דיש שכתבו דמה"ט בעינן שני עדים לקידוש החודש וכן לוקין מצד לא תענה ונחשב לאשר רעך עי' בקה"י במס' ר"ה, ואולי אפשר עוד לומר דבתרגום יונתן סוף פ' שופטים דלאחר שערפו העגלה היה יוצאין תולעים עד מקום הרוצח ובי"ד היו עוקבין אחריו והורגין אותו [וצ"ב אם כוונתו דהיו סומכין על זה לחוד דהוי נס ובבחי' תורה לא בשמים או שהיו מכניסין אותו לכיפה] וכיון שנוגע לנפשות ממילא היה צריך שני עדים, והגמ' דריש דע"א נאמן מדכתיב לא נודע מי הכהו הא נודע מי הכהו אפילו אחד בסוף העולם, ומשמע שעל ידי עד אחד מיקרי דנודע לנו וצ"ב על דברי האחרונים שכתבו דע"א יש לו נאמנות אבל לא לברר המעשה שיהא נחשב לנודע לנו, ועוד צ"ב הדרש דהיאך נודע לנו שיש שם ע"א אם לא בא להעיד לפנינו ואולי הכוונה עד מפי עד והתורה חידשה שנאמן אפילו עד מפי עד אבל זה דלא כמבואר בחי' הגרי"ז שנקט שיש דין שאם נודע אין עורפין ולא מצד שקבלנו העדות, ובאמת דרשת ר"ע הוי דין בעלמא דאם ראו מעשה רציחה אין עורפין הגם שלא נודע מיהו הרוצח אבל הדין דאם נודע לכאוף תלוי שנודע לנו ולכאוף אין כאן מ"ח בין ר"ע

ורבנן אלא דזהו שני דרשות נפרדות חד מלא נודע וחד מלא ראו וכבר תמה המנחת חינוך למה השמיט הר"מ דברי ר"ע.

דף מח. הואיל ופתח בו הכתוב תחילה. ומבואר דבשאר מעשרות יכול להתוודות גם רק על מקצת שקיים ואז יאמר רק מה שהוא קיים והוא תמוה דהיאך יכול לומר עשיתי ככל מצותך אשר צותני, ואולי עפ"י מה דאיתא בחזו"א דמאי ב' ז' דנשים חייבים במצות ביעור מעשרות הגם דהוי זמן גרמא וכתבו דביעור אינו מצוה מצד עצמו אלא זהו פרט מן קיום של תרומות ומעשרות שצריך להפריש וגם לומר לפני ה' שהפריש ונמדברי רש"י עה"ת משמע שזהו גם הגמר של מצוות ביכורים והכל מתחיל עם ביכורים ואח"כ תרומות ומעשרות וביעור וודוי, שכתב שהבת קול יצא לאחר הודוי, הבאת ביכורים בשנה הזאת וגו' וא"כ אפשר לומר דכמו כן חיוב ודוי הוי הגמר של מצות הפרשה וזהו חיוב על כל הפרשה ונתינה מתרומות ומעשרות שקיים ואין המצוה לומר כל הנוסח ובודאי אם קיים הכל אז יאמר הכל, ובזה אפשר להבין שי' הר"מ פרק יא' מעשר שני שכתב שודוי נוהג בין בפני הבית בין שלא בפני הבית והראב"ד תמה דהא כתיב לפני ה' ואם הוי פרט במצות תרומה ומעשרות א"כ כל זמן שנוהג תרומות ומעשרות יש גם מצות ודוי ובפני ה' אינו מעכב, ובצפנת פענח החדשות במכתב יז' כתב דבר פלא שכיון שודוי היה ביו"ט אחרון דבה כתיב שהקב"ה אומר עצרו לפני יום אחד וא"כ גם בזמן הזה כל יהודי עומד לפני ה' רק הוי בבחי' רואה ואינו נראה וממילא נחשב ללפני ה'.

דף מט: מספר קומי הרי זה מדרכי האמורי. וצ"ב דא"כ היאך הותר לקרובי מלכות לעבור על איסור דאורייתא ומדברי התוס' בב"ק דף פג. ובשטמ"ק שם מבואר שאינו אסור אלא מדרבנן ומעיקרא לא אסרו לקרובי מלכות, אבל מדברי הר"מ פי"א הל' ע"ז מבואר שאסור מה"ת ולוקין על זה וא"כ צ"ב היאך הותר לקרובי מלכות ועי' בבית יוסף ובב"ח יו"ד סי' קעח' מ"ש בזה, ולכאוי' היה אפשר לומר עפ"י מה שמבואר שם ברמ"א [וכן הוא בחי' הר"ן בסנהדרין דף נב:] שכל האיסור לילך בחוקות הגוי אינו אלא בדברים שאין בהם הגיון וטעם רק כחוק ואז אסור לילך אחר דרכיהם אבל בדברים שיש בהם הגיון וטעם ליכא איסור [ועי' בביאור הגר"א שם שהקשה מסוגיא דסנהדרין דלכאוי' מבואר להיפך ובשו"ת מהר"ם שיק כתב לתרץ שבכלל ובחוקתיהם לא תלכו נכלל גם לעשות חוקי המלכות שלהם וכמו שפרש"י ריש פ' משפטים] וא"כ אפשר לומר שכיון שהקרובי מלכות אינן עושים מצד שרוצים להתדמות להם אלא שצריכים להם למען טובת כלל ישראל ואינן עושים להתדמות להן ליכא איסור שו"מ דבקו"ש שם בב"ק כתב כעין זה, אבל לכאורה עדיין יש לדון דבתוס' בסנהדרין דף נב: מבואר שיש שני סוגי חוקות הגוי חד מצד מה שעושים לע"ז שלהם ועוד איסור להתדמות לדרכים שלהם בדברים של מה בכך עיי"ש, ולכאוי' הך היתירא דרמ"א אינו אלא באיסור שעושה להתדמות אבל מה שעושים לע"ז שלהם ליכא הך היתר וכן משמע מדברי הגליון מהרש"א שם בשו"ע, וברש"י בסוגין מבואר שהם מניחין בלורית לשם עבודת כוכבים, אבל מדברי הר"מ שם משמע שזהו רק היאך שהגויים עושים עם שער שלהן ואין זה איסור בלוריות שזהו שמניחין לשם ע"ז ולפ"ז הוי היתר דוקא במספר קומי וע"ע בקידושין דף עו: ובתוס' הרא"ש שם ויל"ע בזה, והנה הגמ' במעילה דף יז. מבואר

הרב ישראל פרידמן / רב קלויז טשארטקוב מנשסתר ומח"ס שבט מישראל - שבקוה
כולי עלמא לרבי חייא בר אבא ואזול לגביה דר' אבהו (סוטה מ.) - 'וְאֶתְהַלְכָה בְּרַחֲבָהּ
בְּיַדְיָךְ דְּרַשְׁתִּי'

שפעם גזרה המלכות גזירה ושלחו אחד ממקרובי מלכות שהיה לבוש ומספר כמותם וביטל
הגזירה ואח"כ הרגישו שהוא יהודי וחזרה הגזירה עד ששלחו רשב"י וביטל הגזירה עיי"ש
וראיתי שזהו הטעם שעושים פיאות במירון שלא נחשוב שעל ידי שאנו מתדמים כמותם
אז יקל לנו אלא אדרבה רשב"י שהוא בא בצורת יהודי הוא המבטל הגזירות, ונזכה שימליץ
טוב בעדנו.

ברוך רחמנא דסייען לסיים, בתפלה לסייעתא דשמיא שנזכה להמשיך להגדיל תורה
ולהאדירה.

*

מסכת גיטין

דף ב: איכא בינייהו דאתוהו בי תרי. ופרש"י ושניהם נעשו שלוחים ולרבא לא בעי למימר
דאם יערער הבעל הרי הם מצוים לקיימו, ועי' בתוס' שהקשו דאטו בכיפא [כוונתם לכיפא
שבראשה] תלי שיהא מזומנין כל הזמן לקיימו, ועוד דכמו כן כל תרי מהני, ובאמת הו"ל
להקשות עוד דלמה צריך שיהא שניהם שלוחים דלמה לא סגי בחד שליח ויהא נאמנים
בתורת עדות, ולבאר שי' רש"י בזה אולי עפ"י מה דמבואר בהמשך הסוגית [עי' לקמן ה:]:
דתקנת חכמים בפנ"ח הוי דין בנתינת הגט שאז חל הגט שהגט יימסר באופן שלא יהא
חששות בשעה שהגט חל [וביותר דבגט טלי גיטיך מע"ג קרקע לא מהני והכל נקבע כשעת
הנתינה] ובזה מובן דברי רש"י במשנה שלומד שכל התקנה היה דוקא בשליח להולכה ולא
בשליח לקבלה ועי' בר"ן בזה, וממילא מיושב מה שהקשו התוס' דאטו בכיפה תלוי דרש"י
סובר שהעיקר תלוי בשעת מסירת הגט שיימסר באופן שליכא בשעתו שום חשש וכעין זה
איתא בחזו"א, ומה שצריך שיהא שניהם שלוחים כבר תירצה רש"י בעצמו לקמן טז: ד"ה
כשר שתקנו שיהא מוכח דמסירת הגט היה באופן עם קיום התקנה של בפני נכתב והדברים
מובנים ביותר מכיון שהתקנה היה במסירת הגט ומש"ה צריך שיהא שניהם יהיו בכלל
מוסרי הגט.

*

הרב ישראל פרידמן / רב קלויז טשארטקוב מנשסתר ומח"ס
שבט מישראל - שבקוה כולי עלמא לרבי חייא בר אבא ואזול
לגביה דר' אבהו (סוטה מ.) - 'וְאֶתְהַלְכָה בְּרַחֲבָהּ בְּיַדְיָךְ
דְּרַשְׁתִּי'

שבקוה כולי עלמא לרבי חייא בר אבא ואזול לגביה דר' אבהו (סוטה מ.)

לפני שנים רבות שמעתי דרשה מאת הגאון האדיר ר' פנחס הירשפרונג זצ"ל כשהיה
אורח בעיה"ק ירושלים, ופתח את דרשתו במרגניתא טבא הכתובה בערבי נחל (פר')

הרב ישראל פרידמן / רב קלויז טשארטקוב מנשסתר ומח"ס שבט מישראל - שבקוה
 כולי עלמא לרבי חייא בר אבא ואזול לגביה דר' אבהו (סוטה מ.) - 'וְאֶתְהַלְכָה בְּרַחֲבָה
 כִּי פָקְדִיךָ דְרָשְׁתִּי'

ואתחנן) לבאר הפסוק בספר תהלים (קיט, מה) "ואתהלכה ברחבה כי פקודך דרשתי",
 ששאל שלכאורה קשה, האם הרחוב היא המקום לדרוש בפקודיך הלא היה יותר מתאים
 שיאמר "ואתהלכה בבית ה' כי פקודיך דרשתי" וכמו שהיה מבקש "שבתי בבית ה' כל ימי
 חיי" ורגליו היו מוליכות אותו לבית המדרש.

(ובמדרש שמואל לאבות פר' ב משנה יב כתב "כשימצא גופו חלוש מהלמוד ויצטרך לטייל
 מעט בשווקים וברחובות יכוין בזה כדי להרחיב לבו ללמוד: ואני הכותב נ"ל שז"ש דהמע"ה
 ואתהלכה ברחבה כלומר לטייל ברחבה לפי שפקודיך דרשתי וחליש דעתאי מן הגרסא,
 ולזה אני הולך לטייל ולזה לא אמר ואהלך ברחבה אלא ואתהלכה מן ההתפעל שהוא
 מורה על הטיול". וע' שם עוד לעיל במשנה ד' עוד פירוש).

וכתב הערבי נחל וז"ל "ולדרכנו אמרנו בדרך הלציי, כי ידוע דור דור ודורשיו, והנה הדורש
 צריך לידע אם הפרוטה מצויה או לא כדי לידע אם יאמר להעם הלכה או אגדה, בודאי
 הדורש יודע זאת כי הוא מתפרנס מהעיר, כאשר אנשי העיר בריוח גם הוא בריוח, משא"כ
 בהיפך, אבל דוד המלך ע"ה היה דורש של הדור וביתו היה מלא כל טוב ודרכו היה לדרוש
 בעמקי התורה והלכה, והיה צריך שידע אם הדור בהרוחה שיהיו רצין לשמוע מפיו דבר
 הלכה, הוצרך לילך ברחבה של עיר לידע מעמדם אם הפרוטה מצויה אצלם, וזה אומרו
 'ואתהלכה ברחבה כי פקודיך' דייקא דרשתי, שהייתי דורש פלפולי הלכה להוציא לאור
 דיני התורה הנוהגים בכל מצוה ומצוה":

ואמר הגר"פ הירשפרונג שיסוד הערבי נחל גמרא מפורשת היא בסוטה (מ.) "ר' אבהו ור'
 חייא בר אבא איקלעו לההוא אתרא רבי אבהו דרש באגדתא רבי חייא בר אבא דרש
 בשמעתא שבקוה כולי עלמא לרבי חייא בר אבא ואזול לגביה דר' אבהו, חלש דעתיה,
 אמר ליה אמשל לך משל למה הדבר דומה, לשני בני אדם, אחד מוכר אבנים טובות ואחד
 מוכר מיני סידקית, על מי קופצין לא על זה שמוכר מיני סידקית". וביאר שם רש"י מיני
 סידקית "מתוך שדמיהם קלים יש להם קונים הרבה, ולהפיס דעתו הוא אומר".

הרי שבני אותה העיר היו עניים ולא היו יכולים לקנות רק מיני סידקית שדמיהם קלים,
 ומכיון שהיו עניים לא היה להם ישוב הדעת להתעמק בסוגיות קשות בעיון גדול, ויכולים
 לדרוש להם רק דברים קלים בעניני אגדה המושכים את הלב.

ואמר הגר"פ שלכן אמר דוד המלך "ואתהלכה ברחבה כי פקודך דרשתי" דמשום שהיה
 מוטל עליו לדרוש בדברי תורה, לכן לפני שאמר הדרשה התהלך מקודם לטייל ברחובות
 העיר כדי לראות את שלום ומצב העיר איך הם דרים, אם עשירים הם או עניים, אם הם
 בני תורה או אנשים פשוטים, כדי שעל ידי זה ידע מה עליו לדרוש אם באגדה או בהלכה.
 וסיים הגר"פ שעצה זו לטייל ברחובות ירושלים לא יועיל לו, דהלא יש אנשים היושבים
 פה שאינם גרים בירושלים אלא בשאר ערי ארץ ישראל ויש גם הרבה אורחים מחו"ל, ולכן
 הוא ידרוש חלק בהלכה וחלק באגדה, וכל אחד ישמע להחלק הנוגע לו!

הרב ישראל פרידמן / רב קלויז טשארטקוב מנשסטר ומח"ס שבט מישראל - שבקוה
 כולי עלמא לרבי חייא בר אבא ואזול לגביה דר' אבהו (סוטה מ.) - 'וְאֶתְהַלְכָה בְּרַחֲבָה
 בִּי פְקָדֶיךָ דְרָשְׁתִּי'

והנה זה יסוד גדול באמירת דברי תורה, שצריכים לדעת מקודם סוגי האנשים לפני שדורש להם, שיהיו הדברים ערבים לשומעיהם וכמ"ש חז"ל (שיש"ר ד, כג) "רבנן אמרי כל מי שאומר דברי תורה ברבים ואינן ערביין על שומעיהן כדבש וחלב המעורבין זה בזה, נוח לו שלא אמרן", וכן איתא במדרש תנחומא (פר' כי תשא אות טז) "ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו, ככלותו ככלתו כתיב, אמר רשב"ל אסור לתלמיד חכם להורות הלכה בצבור עד שיהו דברי תורה עריבין על שומעיהם ככלה הזו שהיא עריבה על בעלה ומתאוה להיות שומע את דבריה".

הרי שא"א למסור התורה רק למי שמתאוה לשמוע, אבל מי שאינו מתאוה לשמוע צריכים למצוא דרכים אחרים איך לקרבו אל התורה, וכך כתב האדמו"ר מטשארטקוב זצ"ל כמה פעמים בספרו גנוזי ישראל (פר' בשלח תרס"ד, ראה תרס"ד, ושש"פ עת"ר) וז"ל בקיצור "הנה הצדיק שאומר דברי תורה לפני אנשי דורו הבאים לשמוע בקולו, הוא מביא אור לשכלם ומגביה אותם למעלה מדרגתם בהארת הדעת והתבונה. אולם לא לכל סוגי האנשים יוכל הצדיק להאיר ולהעלותם על ידי דיבורי תורה. דידוע שרופאי הנפשות המה כרופאי הגופות, וכשם שרופאי הגופות לא יוכלו לתת תרופה שוה למחלה אחת לכל סוגי אנשים, כי צריך לדעת קודם את מזגי האנשים וחזקת בריאותם, כן צריך רופא הנפשות לדעת את סוגי הנפשות, למי ששייך תרופה בדברי תורה, ולמי בתפילה, ולמי רק בדברים בעלמא.

וכבר ידוע, כי הצדיק בדיבוריו הקדושים בתורה ובתפילה יעשה טובה לשומעים, לתקנם. אמנם, לא בכל עת יוכל לעשות להם טובה ע"י תורה ותפילה, אלא רק כשעומדים במעלה העליונה, על כן צריך לכוון השעה המוכשרת איך לעשות טובה לישראל, ולא בכל עת בדבר אחד, ורופא הנפש הוא דוגמת רופא הגוף, שלפעמים יתן סמים חזקים ולפעמים רפים, ויש לפרקים שיעזוב את הכל על הנהגת הטבע, שיתחזק החולה מעצמו. כן הוא רופא הנפש, שישתמש פעם בתורה ותפילה, ופעם בהתגלות אור אחר, ולפעמים יעשה הסתרה ולא יעשה שום התגלות, אלא חולה הנפש יתחזק מעצמו באמונה, ועל ידי זה יתחזק ויתרפא, דוגמת כאשר יעשה הקב"ה לפרקים, כמה שנאמר (דברים לא, יח) "ואנכי הסתר אסתיר", שזה ג"כ לטובתם, שיתחזקו עי"ז באמונתם, כמה שנאמר (תהלים צב, ג) "ואמונתך בלילות", ועי"ז יאיר להם אור חדש.

סיפור

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד

ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק

פרק י"ב - בסבך ניהול המשא ומתן

תמצית עניינית ששופכת אור על הסיפור עם שלום צימר:

דודי סטוויצקי חלה בדלקת ריאות חריפה ביותר הוא אושפז בבית חולים איכילוב בחסות הלילה, אך בזה נעשתה טעות חמורה ביותר, היו שכנים שראו את החשאיית ותייקו כי יש כאן איזו בעיה שמנסים להסתיר, אלמלי שלום החתן הבלתי נלאה לא היה עושה איש דבר עם המידע, אבל שלום שרצה לדעת בכל מחיר היכן נמצא דודי "יקירו" עשה חקירה ודרישה בכל מקום שהיה יכול להיות עיר מקלט עבור דודי, אך כשהבין שדודי לא נמצא בשום ישיבה או כולל החליט לעשות חקירה סביב השכנים אם יש מי שיודע למה דודי נעלם בלי להותיר סימנים מזהים, החקירה שלו העלתה כי העבירו את דודי באישון לילה ברכב אלמוני, ד"ר שוסטר היה בין המארגנים של ההברחה.

שלום מכיר את ד"ר שוסטר במוחו עלה רעיון כי הוא העביר אותו לאיכילוב שם הוא רופא בכיר, שלום לא מתרשל בתפקידו, הוא נוסע לבית חולים ומברר היכן נמצא חולה בשם דוד סטוויצקי, הפקידה מפנה אותו למחלקה פנימית, הוא עולה ומוצא אותו שוכב במצב של חוסר הכרה, עיון מהיר בגיליון שמוצמד למיטה מבשר לו כי מצבו של דודי לא פשוט.

דודי מצא כר נרחב להמצאה איך לתת לדודי מנה אחת אפים על מה שביזה אותו קודם לכן, הוא ממחר להדביק פתקים בזה אחר זה בבית המדרש של הישיבה באישון ליל ומבקש לעורר רחמי שמים על מצבו, הוא עובר בהדרגתיות עד לשלב בו מוסיפים לו שם רפאל דוד, הוא דואג במגביל לפזר רמזים על הטסה לחו"ל בעקבות מחלה מסתורית כחיידק הטורף הש"י או גידול ממאיר אלים ביותר. הוא מצליח להדביק את השמועות עד שהקהל קונה את הסיפור, מעתה דודי מתויג כאדם חולני מאד וד"ל.

אלא שישנם שני בחורים שעלו על העניין, הם מחליטים לתפוס אותו לשיחה באופן שלא יוכל לחמוק מהם, הם עקבו אחריו עד שהגיעו למקום צר שלא יוכל לברוח ושם הם מגלים לו את האמת שראו אותו עומד מאחורי הפתקים שגרמו עוול משווע לדודי, הם מחייבים אותו להודיע קבל עם ועדה כי הוא זה הלך שחמד לצון וחוזר מכל מה שעשה, דודי היה קצת חולה ושכב בבית חולים איכילוב, הוא לא היה בסכנת חיים ולא הוסיפו לו שם, רק כך יוכל דודי לטהר את שמו. שלום מבטיח שיעשה כן.

*

עשר דקות לפני סיום המאורע, התבונן יהודי מכובד מאד שניצב במעלה המדרגות בנעשה למטה, הוא נראה למצער סגן רשכבה"ג, אם לא הוא בכבודו ובעצמו. לבוש המבורג

ופראק עם משקפי מצבט לעיניו, מחזיק תיק שחור, הוא נראה בתחילת שנות החמישים לחייו, כולו מקרין חשיבות, משל אין דומה לו בכל הבריאה במאה שנים האחרונות. הוא הצליח לשמוע את סוף הדברים שהיה עם שלום, בעיקר את הקללות הקשות שקיללו את הבחור ופניו האדימו והחווירו חליפות.

ניכר היה עליו שהוא מזועזע לחלוטין מהדבר, איך מעיזים בחורים לעשות כך לבחור אומלל!?

הוא החליט שהתערבותו נדרשת, הוא ירד את המדרגות בחופזה ודלק אחריהם במהירות שלא הייתה מביישת "רץ מרתון" צעיר, ברגע אחד הדביק את הפער שהיה ביניהם.

הבחורים שמעו את הריצה המהירה והפנו את ראשיהם בסקרנות, הם לא ציפו לראות לבוש בגדי רבנות הדורים רץ אחריהם. הם נעמדו להבין מה קורה כעת. הרץ האלמוני לא נתן להם רגע אחד לנחש מה רצונו מהם, הוא הרעים עליהם בקולו.

"אפשר להבין מה קורה כאן? ראיתי בעומדי למעלה את מסכת ההתעללות שהעברתם את הבחור היקר שלום צימר שכני, אני חושב שאתם נהגתם ברוע לב מופגן כלפי יצור זה, איך יצאו קללות כאלו מפיהם, רח"ל והלא אפילו למי שאינו בן ברית אין אומרים כן?"

הקריאה נפלה על הבחורים כרעם ביום בהיר, הם התביישו להתווכח עם יהודי חשוב זה, אבל לאחר רגע התאוששו אמנם הם בחורים בתחילת שנות העשרים ואין מן הראוי שיבואו בויכוח עם חבר מועצת גדולי התורה.

אבל כשחושדים אותם במה שאין בהם עליהם להסביר כי הם לא אכזריים וסדיסטים, למען והייתם נקיים צריכים הם להסביר למתערב האלמוני שלא כפי שהוא חושב כך זה נראה, האם הוא יודע ומבין את העוולה הנוראה שעשה בימים האחרונים?

הם סיפרו לו על קצה המזלג את מעלליו ושאלוהו, האם גם כעת יש לו איזו סניגוריה על פרא אדם זה.

"רבותי המכובדים, גם אם נניח שכל דבריכם הם אמת האם אתם בית דין של נפשות? הרי גם אם הייתם גדולים וחשובים להיות דיינים, אין לכם הרכב של כ"ג דיינים לנפשות, ועוד.. על פי דין תורה אין עושים "משפט שדה" בלי תובע עדים התראה דרישה וחקירה וחקרים ודורשים בשבע חקירות ודרישות וכו'.

אבל אתם נהגתם בחריצת משפט למוות בו במקום, כמנהג המחתרות למיניהם, אלא שהללו אנשי דמים שדם אדם לא נחשב בעיניהם, אבל אתם בחורי ישיבות שיושבים ויגעים בתורה, איה העדינות שמקנה התורה, אין לכם את הסמכות ליטול את השררה לדון בחור כפי שדנתם אותו".

"חלילה וחס לא עשינו לו מאומה, לא הכינו אותו רק הוכחנו אותו על מעלליו הרעים שקבר בחור מחשובי הישיבה "קבורת חמור" אחרי כל השם רע שהדביק על בחור שהוא חולה במחלה אנושה ביותר ושכיב מרע, איזה בית ירצה להשתדך עמו?"

"הכל טוב ויפה אבל כך מקללים בחור, אסור אפילו לחזור על הדברים שגובלים ברשעות ובניבול פה".

"אנחנו מתחרטים חרטה גמורה וחוזרים בנו מכל מה שאמרנו... אין כאן לא שמתא לא ארור לא קללה ולא נידוי, הכל דברים בטלים ומבוטלים כעפרא דארעא! אך למרות הכל כל, הדברים הללו נאמרו רק ביננו לבחור, במקרה אתם הייתם השומע היחיד והצלחתם להעמידנו במקום.

אבל מה יהיה עם מה שעשה אותו בחור לחבר ישיבתנו אחד מגדולי המצוינים שיש בעולם הישיבות, הלא איש לא ירצה להשתדך עמו, אולי גיורת אפריקנית, מי יחזיר את שמו שהוכפש עד עפר?"

סגן רשכבה"ג שמע את הדברים הוא קולט זווית נוספת, הוא הפנים שכנראה נחפו לחרוץ משפט על אותם בחורים שאולי נהגו בגסות, אבל מאידך צודקים הם במעשיהם.

הוא מכיר את הבחור שלום צימר, לא מאתמול שלשום אף קודם לכן שנים רבות, הלא הוא בנו חביבו שמאכילו מרורים מאז למד לדבר, הוא ידע היטב את חרצובות לשונו, אבל גם הוא לא האמין עד כמה הרחיק לכת.

הוא לא שכח את היום בו בישר לו ד"ר שגיאת רחמני פסיכיאטר בכיר ב"תל השומר" (שיבא) כי בנו יקירו שלום מאופייין בתופעה הנקראת "תסמונת אספרגר" תופעה שמוגדרת כאוטיזם קשה ביותר, מאופיינת אצל אנשים מחוננים בעלי רמת משכל גבוהה ביותר שבשל רמת האי-קיו הגבוה שלהם הם מכונסים בתוך קונכייתם, ואינם רואים את הזולת ממטר ואף לא מסנטימטר, הם יודעים על מציאותו אך בתחום "קליעה למטרה" הם לא רגישים לזולת בכי הוא זה, כנראה שזה מה שקרה לשלום שנפגע מדודי סטוויצקי, הוא ראה בו כאויב וסימן אותו כמטרה לחיציו, נעבאך הוא לא אשם, אבל מאידך הוא מחולל נזקים איומים.

את זה לא רצה לספר לבחורים, הם לא צריכים לדעת על מחלתו, די במה שהם מתמודדים יום יומית.

הוא דיבר עם הבחורים כאילו הוא לא ההורה אלא אדם שעמד מהצד ונכמרו רחמיו על היצור המסכן שעבר משפט קשה, הוא ביקש מהם שיחזרו מדבריהם הקשים ולקח על עצמו את האחריות, לדבר עם שלום שיטהר את שמו של דודי מכל וכל.

הבחורים נפרדו מהרב בלי שידעו כי דיברו עם האב. שלום נלווה לאביו כשראשו שמוט ארצה, הפעם הצליח להפנים שחולל נזקים איומים ליריבו ועתה עליו לעשות את מיטב ההשתדלות לטהר את שמו, אבל איך עושים זאת זו כבר שאלה קשה ביותר, קל להכפיש, קשה לחזור ולטהר עד שלא יהיה רבב.

*

פסח שולביץ חזר לביתו כדי להתייעץ עם נוות ביתו אורה מרים, היא הייתה מאד פרקטית ומסוגלת לקבל החלטות נועזות, הוא שטח בפניה את ההצעה של אורי גרינשפן ואת ההתלבטויות שלו.

"אני לא מבינה אותך בכלל, בבית הכנסת שילמו לך בפעם האחרונה את המשכורת לפני חודשיים, גם היא הייתה מקוצצת רק כ-3000 דולר וכך זה מתמשך תקופה די ארוכה, פעם משלמים לחודש ופעם לחודש וחצי הפעם הגזימו מאד, כי הנהלת בית הכנסת קמצנית מאד, הם טענו שאין די הכנסות מהמתפללים, גם משכורתך כעו"ד היא לא תמיד משביעה רצון, יש לך הרבה מתחרים, קח את אורי גרינשפן עצמו, הוא אוכל אותך בלי מלח, יש לו הרבה הצלחה כי הוא עסיסי מאד.

ביני לבינך, אם לא הייתי עובדת במשרה נוספת, לא היה לך לשלם לשכירות של ביתנו ושל משרדך, כעת באים ומציעים לך משכורת של עשרת אלפים ואתה מתלבט? על מה ולמה, אפשר לדעת?"

"איך אשא פנים, מול המתפללים שהומרצו על ידי להחליף את בתי הכנסת בהם התפללו שנים, כי אין בית כנסת כמו "יאנג איזראל" (במייל תקנו אותי שכך כותבים, לא כפי כתבתי שנשמע בערבית) לקחתי מ"נר תמיד" מאות מתפללים וכעת אני עצמי עורק לבית כנסת המתחרה? איפה נשמע כדבר הזה"

"אם היה מדובר רק בהעלאה של 3000 דולר עוד הייתי חושבת שיש מקום לספק שלך, אבל כאן מדובר בכשבעת אלפים דולרים יותר מהמשכורת שלך, אם היא תהיה בזמן, חד משמעית עשית עסקה טובה, על מה אתה מתבלט, מאימתי עושים חשבונות קטנוניים מול כאלו רווחים?" לא נבהלה הרעייה מתגובתו.

"אני מפחד מהתגובה החריפה שתהיה לאנשים שעברתי לבית כנסת שבו מעודדים מחללי שבת להגיע לבית הכנסת, הם עושים חניון שנמצא כמעט בהישג יד לבית הכנסת, כל אחד יודע שהחניון שייך לבית הכנסת, כמו כן משלמים שם לעליות ע"י חילול שבת ויו"ט, הגבאי פיליפ מייזעס לא מתרגש, קדושתו לא מרקיעה לשמיים, גם בניו עצמם מתפללים בטמפל כמעט רפורמי, רק לימים נוראים הם מגיעים ברכבם לבית הכנסת של אביהם, איזו דוגמא אישית אראה אם אצטרף לכזה מקום?"

"לא מתרגשת במיוחד, בשביל זה יש לי רעיון שתוכל לישון איתו רגוע.

תתנה עם עו"ד אורי שאתה מגיע רק אם החניון מרוחק יותר, שלא יראה הקשר, גם התשלומים עבור העליות יהיו רק אחר השבת והחג, מי שלא ירצה לבוא לבית הכנסת זו הבעיה שלו, אתה תגייס בקרוב מתפללים יותר דתיים, יש לך חלקת לשון, תדע להפוך את האור לחושך ואת החושך לאור כדרכך, מסכימה איתך שבימים הראשונים, לא יהיה לך נעים מההנהלה, אבל תאמר להם שנקעה נפשך מהסחבת של הכספים, אתה מרויח בקושי את לחמך, וחסל סדר פטריטיזם, הטענה תהיה צודקת ביותר."

"האם את ממליצה לי לתת יד למחללי שבת שירגישו את עצמם כ"ממברס" (חברים) מלאים בבית הכנסת, האם זה עולה בקנה אחד עם החינוך האדוק עליו גדלת". הביעה תמיהה על הקלילות של אשתו.

"אני פשוט יותר פרקטית ממך, בחיים לא תקבל משכורת כה גבוהה, רק מניהול בית כנסת, זה יכסה לנו את כל ההוצאות בלי מאמץ, אני לא חושבת שאתה נותן יד למחללי שבת, יש להם את הברירה לא לבוא, כי סגרו להם את החניון הרשמי, אתה שוכר מקום בחניון שנמצא שני רחובות מרוחק מהמקום, זה לא חניון פרטי, איש לא אמור לדעת שאתה שכרת שם מקום, אתה לא יכול לחסום מתפלל שבכל זאת מגיע.

היא מוסיפה תוך כדי: אני לא בטוחה שמר אלברט הרטשטיין שנמנה על מתפללי "יאנג איזראל" כשלוש שנים הוא שומר שבת, ראיתי את אשתו נוהגת בשבת במכונית שלה, סביר להניח שגם הוא לא שומר שבת כהלכתה, מעולם לא אמרת לו מילה, כך גם יוהן ברסקי לא שומר שבת כהלכתה, הוא משתתף באירועי ספורט בשבת באצטדיון לוס אנג'לס ממוריאל ספורט ארינה, מעולם לא אמרת לו על כך מילה, למה כאן אתה נעשית מחמיר גדול?"

"סגרת לי את הפה, אני מרים ידיים מול ההיגיון הצרוף שלך. הגיב פסח הפוסח, אשיב לעו"ד אורי תשובה חיובית, אבל כמובן אתנה בסבר פנים חמורות מאד את שני התנאים שלי.

"עכשיו אתה מדבר לעניין, יש לך נס שיש לך אשה שתמיד ההיגיון היה הצד החזק שלה" עקצה בחביבות.

"ומה אעשה אם יתנגד ויאמר שאין לי זכות להביע תנאים" האם נשיב בשלילה על הצעתו?" בדק פסח בזהירות את תגובת אשתו.

"אשאל את הרבנית שלי מרס פלורה מרנבאך, מה שתאמר לי אעשה" השיבה הרעיה הצדיקה בנחרצות.

פסח ידע כי כאשר תשאל את הרבנית היא תקבל היתר של מאה רבניות שעונות הן ולא לפי בקשתה.

למחרת השיב את תשובתו לעו"ד אורי גרינשפן בסבר פנים חמורות, הוא הבהיר כי זה אצלו יסוד ברור, לא לתת יד למחללי שבת. בלי מילוי התנאים הללו יקשה עליו להיעתר לבקשתו.

"ככה. ממש מקדש שם שמיים, מעניין שיש לי מידע ברור על לא פחות מעשרים ממתפללי בית מדרשך הטהור שנוהגים כשיטת רבינו "תם ונשלם לקולא", כלומר הם סוברים שתמה השבת מוקדם יותר, הם מבדילים כבר אחרי סעודה שניה והולכים להתענג בכל מיני מקומות עם רכבם".

"אתה ממש מחדש לי דברים, אני לא אמור לדעת על כך, גם אם כן, אני לא נותן יד לפושעים" כפיליפ שהכשיר חניון בשביל המתפללים, כמו כן הוא מקבל צ'קים ביום השבת,

כשהנייר עוד ממש חם והדיו עוד רטוב. כאן יש מדיניות רשמית שאפשר לחלל שבת ולבוא לבית כנסת, אני לא נותן למחלל שבת יד פשוטה, אך איני אמור לדעת מה הוא עושה אחרי התפילה, כפי שגם אותך לא בדקתי, אם אתה שומר שבת, נעתרתי לשירותך בלי לברר את עומק הדתיות שלך".

"אוקי אבדוק את הנושא עם הפרזידנט ונראה מה ההמשך".

*

למחרת הרים אורי גרינשפן טלפון אל פיליפ ובישר לו שהטיוטה כבר מוכנה, אבל יש איזה עיכובצ'יק קטן לסגור חוזה.

"מה רוצה הברנש, עוד כמה אלפי דולרים? מה הוא כבר יכול לדרוש, אם לא כסף וכסף?"
"הוא לא הזכיר מילה אחת על כסף, הבקשות שלו הן במישור שונה לחלוטין". השיב העו"ד בחגיגות.

"הבה נשמע" מה צריכים לתת לו בשביל שיסכים להיות הגבאי של בית הכנסת? נשמעה נימה קפואה.

"בשביל זה צריכים לדבר במקום יותר מאוורר, כרגע חם לי במשרד, האם תסכים לבוא איתי ל-Tel Aviv Glatt Kosher Grill מסעדה כשרה למהדרין, המחירים לא בשמים, אני סועד שם פעמים רבות, בשבילי כישראלי זה תענוג להיזכר בארצי".

"אני מבין שהחשבון יהיה עליך? בדק הקמצן בזהירות.

"אנו עומדים לסגור עסקת חיים להחיות את בית הכנסת שלך שעומד כבר להינעל ואתה נעמד על כמה מרשרשים?! מי שלא יודע להוציא כסף לא יודע להרוויח כסף, את הכלל קיבלתי מאבי ז"ל שקיבלו מסבו".

"טוב אני בא למקום, אבל אל תזמין מנה גדולה, אין לי פשוט מקום בבטן" ניסה פיליפ כיוון נסיגה נוסף.

"אין בעיה, את המנה שלך תזמין אתה, אני מבקש את מה שאני אוהב".

אורי יודע לאכול, את זה ראה פיליפ לפי כמויות האוכל שגדשו את צלחתו, בעוד הוא נחנק במנה קצוצה. אבל אצלו יש רק "הפה שאסר" קשה לו לסגת ולהגדיל את מנתו, גם אם עיניו לטושות לגודל הצלחת.

"הבה נשמע מה יש לך לומר לי" שאל פיליפ את אורי שהיה עסוק בטחינה מסיבית של מנת הסלטים שגדשה את צלחתו, זו רק התחלה למה שהזמין על חשבון הקמצן "הנדיב".

"כן, עליך להבין ולהפנים שאתה לוקח גבאי רציני ביותר, הוא בנה את בית הכנסת יאנג איזראל מהמסד עד הטפחות, בית הכנסת בנוי על קהל אורתודוקסי אולי לייט אבל בכל הוא אורתודוקסי, במקום אין חניון צמוד למתפללים בשבת, זה ממש יהיה צורם אם הוא ינהל בית כנסת שמרשה ביד חופשית למתפללים כאלו כשהוא עצמו מעודד את המתפללים לבוא ברכבם. עוד דבר, הוא מבקש לא ליטול צ'קים שנכתבו בשבת, זה דבר

אבסורדי שאחרי קריאת התורה שמצוה על שמירת שבת תסכים ליטול את סכום העליה על כך בשבת גופא."

"וואלה, קיוס קגליגולה (קיסר רומא שהיה מגלומן מטורף ואחד העריצים הגדולים בין כל הקיסרים) קטן עליו, נראה לך שאכניס גבאי שיכתיב לי אורחות חיים על ימין ועל שמאל, אני חיפשתי אדם כנוע ושקט שימלא את מלאכתו בנאמנות, המטרה היחידה בשלה הובא, להרחיב את בית הכנסת שלנו, אם הוא יתחיל להכתיב לי את החיים בשביל מה אני צריך אותו ועוד עבור סכום פנטסטי ביותר?"

"אני לא מבין אותך, עדיף לך לסגור את שערי בית הכסת בעוד שנה שנתיים? הלא אתה רואה את הפיחות הזוחל בהתמדה, הודית לי על זאת בשיחה שניהלנו, לבסוף מתפללי בית הכנסת הרציניים שלך ילכו ל"יאנג איזראל" היתר ילכו ל"טמפלים" למיניהם. באותו רגע כבר לא תהיה יותר פרוידנט, מה עדיף על מה?"

"קשה לי להחליט, עלי להתייעץ עם משפחתי, עליך להבין אותי, מעולם לא היה צמוד אלי אדם שניווט אותי, יש לי מזכיר כלבלב פודל חמוד, עתה בגיל המבוגר שלי אצטרך לשאול כל דבר את הגבאי מה דעתו על כך ועל כך. זה מקשה על חירותי, מי היה מסכים בחינם לעשות זאת, לא כ"ש בכסף מלא?!"

"טוב אין לי מה להוסיף לך, תחשוב על הסיפור היטב, אומר לך דבר אחד, לא משנה את מי תיקח, גבאי זה עוד איש צוות, הוא לא כלב מחמד, אף אדם לא יהיה "יסמן (עונה הן על הכל) עבודת הגבאות היא עבודה קשה מאד, היא דורשת מאמצים רבים כדי לפתח את בית הכנסת, בפרט במצב שלך כשהוא עומד מול מתחרה קשה כל כך, תחשוב איזו עבודה תהיה לפסח שולביץ כדי להביא את בית הכנסת שלך לימי הזוהר שלו, לא נראה לי שתלקק דבש עם שום גבאי, לא כ"ש כשאין לך פרטנרים נוספים שמתחרים על המשרה."

פיליפ חש שהאוכל נחנק לו בגרון, הוא החל לחוש את האדמה בוערת תחתיו.

"טוב אשב עם בני משפחתי ואענה לך תשובה בזמן הקרוב" הוא רץ לחדר הנוחיות והקיא את כל בני מעיו.

*

עוד באותו ערב ישב פיליפ עם מועצת מקבלי ההחלטות שבביתו ושפך בפניהם את מררתו.

"אתם לא קולטים מה אותו "פסח פורים" מבקש לחולל אצלנו... מהפך של ממש, הוא כבר מכתוב לי מעכשיו שאין יותר חניון צמוד לבית הכנסת, שזה אומר להתפטר מ-300 מתפללים גברים ונשים אם לא יותר, אז בשביל מה אני צריך את בית הכנסת שומם מאדם?"

הרי רוב הקהל שלי לא גר בסביבות בית הכנסת, הם לא יכולים ללכת רגלית מרחקים של עשרות קילומטרים, הם ילכו לבתי כנסת בהם אין שום בעיה עם החניה, עוד תנאי מקפיד, הוא עוד לא גבאי וכבר אומר לי שלא יתן לי לגבות את הכסף בשבת, חחח איפה

אפגוש את הנדיבים אם לא בשבת? האם אתם עדיין סבורים שיש מקום לחשוב על אותו פסח שוהל-וויץ-בדיחת בית כנסת (שולביץ שם משפחתו)

"אין לכם איזה רעיון על אדם ליברלי לרוחנו שידע לעשות את העבודה? לא יתכן שבשביל סכום כסף אסטרונומי שעוד אצטרך לכתת את רגלי הלא צעירות בבתי הכנסת כדי לכסות את המשכורת הדשנה, האם לא אמצא איזה גבאי כנוע וחמוד שיבוא ויעשה את עבודתו בלי להציב תנאים?"

הבנים שמעו את דבריו וקפאו על מקומם, גם להם חרה מאד הצביעות של אותו פסח ש... כבר נסע קרוב לשקיעה לראות משחק פוט בול (כדורגל) מסעיר, הוא הסביר למי שראה אותו שזה אחרי פלג המנחה, הוא משתדל לקחת נהג גוי [בן אחר בן לנמרוד סבא רבה] ואמירה לעכו"ם שבות ובמקום מצוה [לראות משחק כדורגל] אפשר להקל. וכשפעמים אין לו נהג הוא נוסע בשינוי, הוא אוהז בהגה ביד שמאל במקום ביד ימין ועוצר פחות פחות מד' אמות של עוג, את הכרטיס הוא קונה בערב שבת לפני חצות ועוד שינויים ותתי שינויים עד שזה כבר מותר(ה) לכתחילה לפי ההלכות המחמירות ביותר של רבני אוי יו (וועה).

את הסיפור הזה ידעו מהעבר, אלא שבשנים האחרונות מאז נכנס לניהול בית הכנסת, עזב את התחביב שלו לראות משחקי ספורט, לא נראה להם שעשה תשובה, הוא עושה פשוט את מה שמתלם לו, בבית כנסת "יאנג איזראל" יתקבלו הדברים בעין רעה. אבל ברגע שהוא יעבור לבית כנסת שלהם, שאינו מן המחמירים על שמירת שבת בכל פרטיה ודקדוקיה וכוונותיה, יכול הוא להבין שהוא לא יכול להכתיב בדבר שאינו זהיר בו כלל וכלל.

השאלה הקשה שניצבה בפניהם. האם לומר לו את זה בפרצוף ובכך יורידו אותו מהבקשה הלא שגרתית, או שיוותרו לו כי אין להם תחליף הגון.

הם הביטו אחד בשני לראות אם הם מתואמים ביניהם, הם הכירו את שפת הסימנים וידעו לחלוף מעל ראש אביהם בלי שיבין דבר. הרמזים הובנו התוכנית מוכנה.

"אבא תן לנו לדבר איתו, נעשה איתו שיחת גישוש זה פחות מחייב, כי אנחנו לא מהאדמיניסטרציה (ניהול) אם נראה שאין הבנה נוכל לסגת בלי לקלקל את המגעים, כי שיחתנו רק על דעת עצמנו, לפי מה שנעלה בשיחה נראה אם העסק רציני, בכל אופן הרעיון של עו"ד גרינשפן הוא הטוב ביותר, כאן נרויח שתי מטרות גם נכה בראש הצפעונים וגם נקבל גייס קהל חדש.

פיליפ התלבט, כך הוא כל השנים, הוא כבד ולא מסוגל לקבל החלטות מהירות, בזה שונים בניו שהם יותר גמישים ומסוגלים לעשות שינויים מהירים.

אשתו התערבה בשיחה ואמרה לבניה: "אנחנו לא צריכים למהר, אסור שאותו פסח יראה את המצוקה שלנו, הוא עלול לתרגם את זה כעמדת חולשה. לדעתי כרגע ניצור נתק של כמה שבועות, אם הכסף מדבר אל לבו כפי שאותו אורי אומר, זה די ידגדג לו, הפיתיון נזרק והדג מפרפר במכמורת.

לא צריכים לאוץ, כדי שיבין שאנחנו לא כל כך להוטים עליו, היה רעיון אבל זה לא חייב להיות החלטי, הוא יחשוב שיש לנו עוד כמה קנדידטים (מועמדים) ויבהל מאד, הוא לא אדם בעל חוט שדרה שמסוגל לעמוד בשלו בעד כל מחיר, לא כך הוא מצטייר בעיני, ברגע שיחוש איך הכסף מתרחק הוא יתקרב בריצה".

"חלילה וחס לא אמרנו כלום, העלנו רעיון טוב, אבל לך יש ניסיון חיים גדול משלנו, אנחנו מכבדים את ההחלטה וברגע שתצטרכו אותנו תקראו לנו, אנחנו לצידכם לכל אורך הדרך".

סיפור / מתוך המדור 'פרחים לתורה' באספקלריא הנוכחי

"המלים הנדירות בש"ס" ... - פקחותו של הגאון הצדיק רבי זעליג ראובן בענגיס זצ"ל

סיפר לי כבוד אדוני אבי מורי ורבי זצ"ל מעשה נפלא, שהיה הוא בעצמו נוכח בשעת מעשה:

בימי בחרותו עלה פעם עם קבוצה נבחרת של בחורים תלמידי חכמים מחבריו אל ביתו של מרן הראב"ד, הגאון הצדיק רבי זעליג ראובן בענגיס זצ"ל - בעל מחבר ספר "לפלגות ראובן", כדי להבחן בפניו על כל מסכתות בבא מציעא, גטין, קדושין, גפ"ת, ג'מרא, פ'שט (רש"י), תוספות, ישר והפוך.

הבחורים הללו התייצבו למבחן הקשה לאחר שינון וחזרה פעמים רבות; חדשים שלמים בטרם המבחן הם הדירו שינה מעיניהם עד שהיה תלמודם שנון ושגור בפיהם, כהגדרת רבותינו ז"ל (קידושין ל, א) "ושננתם" (דברים ו', ז'), שיהיו דברי תורה מחודדים בפיו, שאם ישאל לך אדם דבר, אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמר לו מיד.

ברם, בחור אחד בקבוצה היה מהחלשים בישיבה, שנטפל לאותה חבורה נבחרת של העילויים בעצה מתוחכמת של רבותיו, כדי לרוממו ולעודדו ולתת לו את התחושה שאף הוא נמנה עם המצוינים המתייצבים למבחן המיוחד אצל הרב, על אף שרמת ידיעותיו ושליטתו בחומר הנלמד היו חלשות ביותר, בלשון המעטה. אמנם חומש רש"י ידע הבחור טוב מאוד. הגאון קיבל על כך עדכון מבעוד מועד מפי ר"מ הישיבה, והיה מוכן לכך שאת בחור פלוני צריך לבחון בצורה שונה.

משנכנסה הקבוצה קיבלם הרב בסבר פנים יפות, והחל בוחן אותם במסכתות לימודיהם לאורך ולרוחב בשנינות ובחריפות, והיה שבע רצון מרמת ידיעותיהם ובקיאותם המופלגת בכל מכמני הסוגיות היטב.

בהגיעו אל אותו בחור, התייחס אליו בטבעיות בדיוק כמו לשאר הבחורים, אבל בחכמתו הגדולה המציא עצה על אתר: לבחנו בשאלה קלה, שהציגה כחמורה וכקשה.

היה זה במסכת בבא מציעא פרק המפקיד, בסוגיית הגמרא (דף ל"ט ע"א) הדנה בפירוש הפסוק שבפרשת משפטים (כג, יא) "וְהִשְׁבִּיעַת תְּשֻׁמְטָנָה וְנִטְשָׁתָּה".

שתי התיבות הללו, "תשמטנה ונטשתה" - פנה הרב בשאלתו לאותו בחור - "הנן נדירות בש"ס. רק שלוש פעמים כתוב זאת בש"ס (סוכה דף מ"ד ע"ב, מו"ק דף ג' ע"א, ב"מ דף ל"ט ע"א), אולי תוכל בחכמתך ובמיטב ידיעתך, לפרש לי אותן?"

הייתה זו לכאורה שאלה קלה, אבל הנימה והצורה בה הציג הרב את השאלה הקשה הזו, על המלים הנדירות בלשון הש"ס - עשו רושם של שאלה רבת חשיבות. הבחור, שהיה

נתון כל העת במתח אדיר לנוכח בקיאותם המופלאה של חבריו לספסל הלימודים ותשובותיהם הקולעות, שמח מאד לשמוע את השאלה שנבחרה עבורו, בדיוק פסוק מחומש, שהוא יודע היטב.

פניו אורו, הוא נעמד על מקומו, והסביר היטב את כוונת הכתוב "תשמטנה ונטשתה", כפי שרש"י בחומש מסביר ב' פירושים: "תשמטנה" - מעבודה, "ונטשתה" - מאכילה, אחר זמן הביעור. דבר אחר: "תשמטנה" - מעבודה גמורה כגון חרישה וזריעה, "ונטשתה" - מלזבל ומלקשקש (עכ"ל רש"י בחומש).

כששמע הרב את תשובתו הבהירה של הבחור, הראה לו פנים שמחות מאד. "זייער גוט" (טוב מאד), אמר בחיבה גלויה ושופעת, "זה מוכיח שידע אתה מצוין, משום שאלו הן מלים נדירות מאד, שלא מופיעות הרבה, ואם הוכחת ידיעתך באלו המלים, בוודאי יודע אתה היטב גם את השאר".

כשהסתיים המבחן הארוך וניגשו הבחורים לקבל את תעודותיהם מידי הרב, כתב לו הרב לאותו בחור תעודה יפה ומעודדת, וכך שמח לבו בהרגשה מרוממת ביותר, שהנה יצא מהמבחן הגדול אצל הראב"ד כשווה בין כולם, והוכיח לעצמו שגם הוא הצליח, גם הוא עבר את המבחן, ממש כמו כולם.

מעמד המבחן הגדול הזה נחרט עמוק בלבו, ונסך בו עידוד רב. כבר כמה שנים שהוא מתהלך במין "ייאוש" פנימי, רחמנא ליצלן. תדמיתו בעיני עצמו הייתה שלילית וירודה, כמי שאף פעם לא יכול להצליח. בסתרי לבו אפילו תכנן לעזוב את הלימודים בקרוב, ברם, בעקבות אותו מעמד, לאחר שנוכח לדעת שגם הוא יכול ויודע כמו כולם - שינה את תכניותיו, וניגש אל הלימודים ביגיעה יתירה ועמל קשה, מתוך תקוה איתנה להתעלות בלימודיו.

בסופו של דבר, בעקבות החיזוק העצום שקיבל אותו בחור בבית הרב, וסיפוקו מה'תעודה' המפוארת שנתלתה במסגרת הדורה בסלון ביתו - השקיע עצמו כל כולו בתורה הקדושה, עד שברבות הימים נהפך לתלמיד חכם גדול. (רבי גמליאל רבינוביץ)